umî (?1207-1273):
ğdu. Saygın bir âlim olan
r ve yaklaşan Moğol istilası
uklu Anadolusu'na geldi.
e başkent Konya'ya yerleşti.
mını ve görevlerini devraldı.
hanettin'e öğrencilik yaptı.
izli Şems ile tanıştı.
n öngörmüş olduğu gibi,
lamlığından hal (gönül ve
yatının son dönemlerinde
Kebir ise, yıllar boyunca
yer yer Arapça, Türkçe ve
denen yazıcılar tarafından
ortaya çıkmıştır.

00-1982); 20. yüzyılda
nli edebiyat tarihçilerinden
dendir. Hasan Âli Yücel'in
'lere, dîvan, tasavvuf ve
tığı temel yapıt çevirileri
hayatımızda unutulmaz
ın sayısız eseri arasında,
Nedim ve Yunus Emre
a vardır.

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

LXXI

MEVLÂNÂ

DÎVÂN-I KEBÎR
VII-2

MEVLÂNÂ

DÎVÂN-I KEBÎR
VII-2

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FARSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

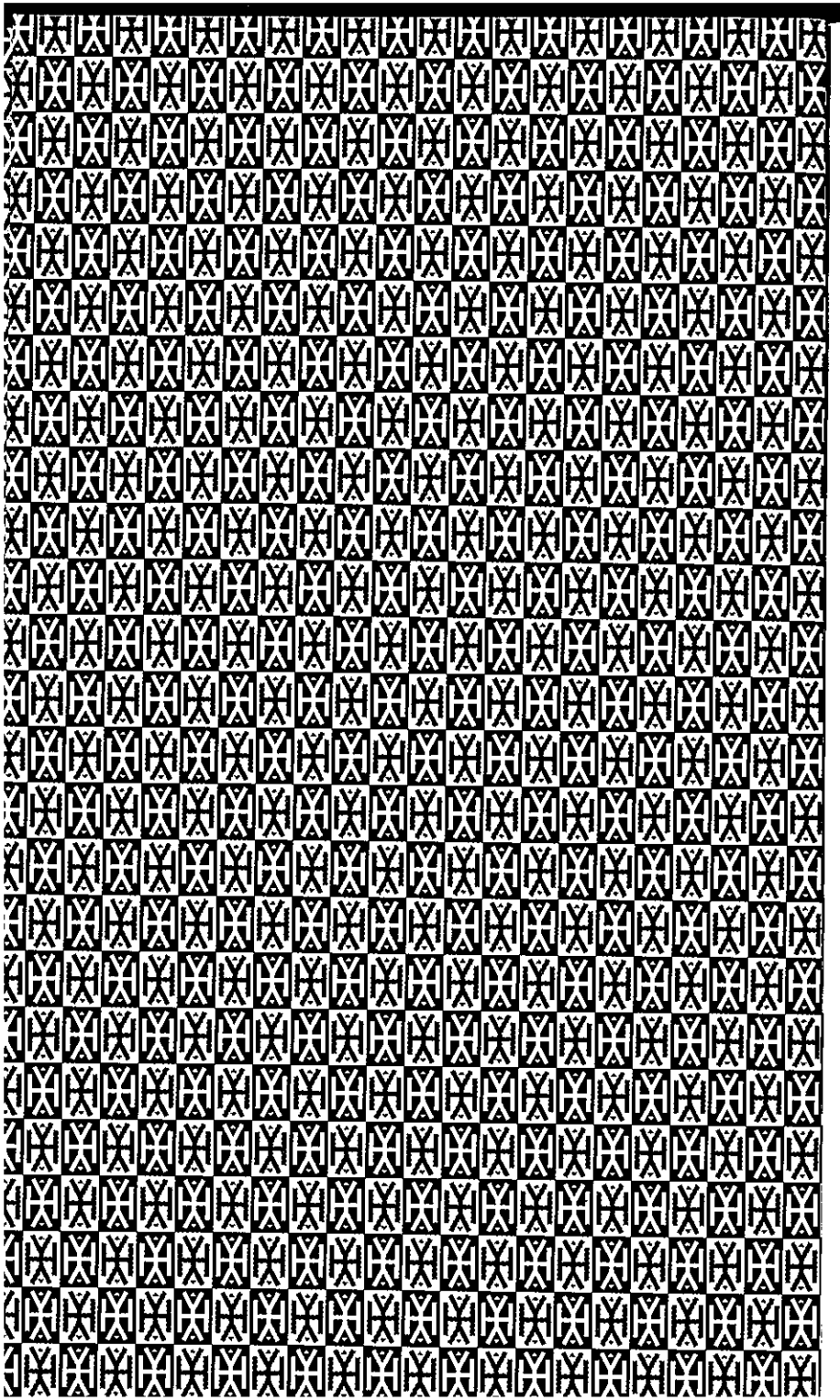

Genel Yayın: 1351

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

MEVLÂNÂ
DÎVÂN-I KEBÎR

FARSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2007

EDİTÖR
EMRE YALÇIN

DANIŞMAN
NURİ ŞİMŞEKLER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTMEN
ALİ ALKAN İNAL

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASKI ARALIK 2007, İSTANBUL

TAKIM ISBN 978-9944-88-223-1 (CİLTLİ)
TAKIM ISBN 978-9944-88-231-6 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
EUROMAT ENTEGRE MATBAACILIK ANONİM ŞİRKETİ
(0212) 451 70 70
SANAYİ CAD. NO: 17
ÇOBANÇEŞME-YENİBOSNA 34510 İSTANBUL

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, NO: 144/4 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ
LXXI

MEVLÂNÂ
DÎVÂN-I KEBÎR
VII-2

FARSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

BAHR-İ REMEL –MÜSEMMEM MAHBÛN TAMÂM–..3
BAHR-İ REMEL –MÜSEDDES MAHBÛN–.....87
BAHR-İ MÜTEKAARİB –MAKSÛR–.....123
ÇEŞİTLİ BAHİRLER, GÖRÜLMEMİŞ VEZİNLER.....173
SONRA BULUNAN ŞİİRLER.....309
AÇILAMA.....451
AÇILAMADA GEÇEN KELİMELERİN
ALFABETİK FİHRİSTİ.....509
İNDEKS.....515
BİBLİYOGRAFYA.....523

DÎVÂN-I KEBÎR

BAHR-İ REMEL
–MÜSEMMEM MAHBÛN TAMÂM–

feilâtün feilâtün feilâtün feilâtün

— A —

I

Tu merâ cân-o cihanî çı konem cân-o cihanrâ
Tu merâ genc-i revânî çi konem sûd-o ziyanrâ

* Bana can da sensin, cihan da sen... ne yapayım canı, ne edeyim cihanı? Bana, benimle yürüyüp giden haznesin sen; ne işim var kârla, ziyanla?

Bir solukta şaraba dostum; bir solukta kebapla eşim... mademki şu yıkık devrandayım, zamanın dönüşüyle ne işim var benim?

Bütün halktan ürktüm, kaçtım; herkesten kurtuldum gitti; ne gizliyim, ne görünmedeyim... ne yapacakmışım varlığı, ne edecekmişim mekânı?

Sana kavuşmuşum, seninle buluşmuşum; mahmurum, yaratıklarla işim yok... sana av olmuşum gitmiş; ne yapayım oku, yayı artık?

Irmağın ta dibindeyim; ne diye gidip de su arayayım... söze gücüm mü yeter? Şu akıp giden ırmağı nasıl öveyim, ne diyeyim ki?

Varlığım yok; yük yıkacak yeri ne yapayım? Kurt, çoban oldu bana, çobanın yükünü ne diye çekeyim?

A aşk, ne de hoşsun, ne de sarhoşsun; elinde de kadeh... ne kutlu yerdir oturduğun, anlaştığın yer, ne mutludur seni gören can gözü.

Senin yüzünden her zerre bir dünya oldu; senin yüzünden her katre can kesildi... senin izini bulan, ne yapacakmış adı sanı?

O üstünler üstünü inciyi bulmak için gerçekler denizinde başla yürüyüp gitmek gerek... koşan ayağı neyleyeyim?

Birlik silahıyla yolumuzu sen kestin; bütün varımı yoğumu tümden sen aldın... baç alıcıya ne vereyim şimdi?

Parıl parıl parlayan Ay'ın yalımlarıyla, büklüm büklüm saçların kıvrımlarıyla gönlüm hafifledi, yürüdü gitti; sun o ağır sağrağı a benim canım.

Belâya, zahmete bakma; aşka sevgiye bak... cevri, cefayı görme; yüzlerce görüp gözeteni gör.

Gama lûtuf adını tak; gamdan, dertten neşelen; kurtuluşu, eminliği şu korkudan iste...

Kurtuluş dile, eminlik iste; bir bucağa çekilip oturanları seç... Ağzın yolunu gözle, gizlice söylenenleri duy, işit, ağız yolunu açmaya kalkışma.

II

Sabaka'l-ceddu ileynâ nezele'l-hubbu aleynâ
Sekene'l-ışkı ledeynâ fesekennâ ve seveynâ

Baht yardım etti de sevgili geldi, kondu yurdumuza... aşk da bizimle beraber yerleşti oraya; yerleştik, yurt edindik artık orasını.

Aklımız başımızdayken geçen zaman, pişmanlık zamanıdır; sarhoşluksa ululuktur, yüceliktir... aşkın tehlikesi esenliktir; aşka düştük, sınandık, yok olduk gitti.

Aşk suvardı, derken tutsak etti bizi... aşk otladı, yedi, bitirdi bizi. Gayb âleminden geldi de çağırdı bizi; biz de koştuk, geldik ona.

Onu bir eş dost, bir yol iz bulduk; şarabımız aşk oldu, aşk bizi suvardı, biz de su olduk ona; içti bizi aşk.

5510 Zevkin, neşenin sözünü tuttu, gizli âlemden biteviye lûtuflara erdik... sözünden dönmedi, vefada bulundu, biz de ona vefalarda bulunduk.

Sabah yıldızı bir kadeh doldurdu; o kadeh uykumuzu dağıttı... temel atılacak yer, dümdüz şükür yeridir; biz de yapımızı oraya kurduk.

Utangaç kadınlar, güzelim yerler gördük... o güzeller sanki karanlıklarda yanan, parıl parıl parlayan ışıklardı; aklımız başımızdan gitti, aşka tutulduk artık.

O güzel kadınlara baktık da şükrettik, sarhoş olduk; sarhoşlukla ağlamaya koyulduk; gözyaşı katreleri yeter bir süs oldu bize.

Zengin olduk da geri döndük; yurt edinilecek yere konduk; kötülükte bulunanları yarlıgadık; tanık olduk, and içtik.*

* Bu şiir Arapçadır.

III

Meforoşîd kemân-o zereh-o tıyg zenanrâ
Ki sezâ nîst silehhâ be coz ez tıyg zenanrâ

Yayı, zırhı, kılıcı kadınlara satmayın... silah, kılıç vuranlardan başkasına yaraşmaz.

Görünüşe kul olan, Tanrı'nın aşk kemerini ne yapacak? Yoksul kadın, kalkanı, ağır gürzü ne edecek?

Bel yoksa kemer nereye kuşanılacak... taş taşımaktan, kaya çekmekten beli kırılmış gitmiş onun.

Altın, gümüş, inci, mücevher, aldatıcı taş değil de ne? Taş taşımaktan canını eşeğe döndürmüş o.

İki üç ahmakla oturup durma da böyle bir yoldan kalma... can huylarını da Tanrı erlerinden ara, dünya huylarını da.

Tecelliden sarhoş olan göze bak... gerçeklik incisini de o gözde görürsün, apaçık görüş ışığını da o gözde bulursun.

Sen o gölgeye baş koy ki ağacı yeşertir... bütün eminliklerin, bütün kurtuluşların akıp geçtiği yer orasıdır.

A kardeş, yıldız gibi karanlık geceyi del de geç... çünkü gizli sevgilinin yurdunu gece aramak gerek.

Görüş bağışlayana bak, kadehini onun şarabıyla doldur... sen o devre bak; ne yapacaksın zamanın devrini?

Bakış okunu at gitsin; eseri yaratanına ver gitsin... yaya benzeyen bedeni bakış okuna uymuş bil.

Düşman, eline düşerse lûtuf, kerem senin ellerini bağlar... Tam inanç sana av oldu mu, artık o zan ağını parala gitsin.

Tanrı'ya doğru koştun mu, güneş gibi parlarsın... öylesine bir kâr buldun mu ne yapacaksın kârı, ne edeceksin ziyanı?

Hele a erik gibi ekşi kişi, "Gelin" sesini duy... ölümsüz Ay, çağrı için ağzını açtı.

Şu başlangıca dudağımı yumdum, geri kalanını ondan ara... çünkü Fâtiha okuyanın ağzını incilerle doldurur o.

IV

Enne lâ uksımu illâ bi ricâlin sadakunâ
Enne lâ a'şıku illâ bi melâhın aşakunâ

Ben ancak beni gerçekleyen erlerin başlarına and içerim; ben ancak bize âşık olan alımlı güzele âşık olurum.

Onlar bizi severler, sonra biz onları severiz; onlar bize gelirler, sonra biz onlara geliriz... onlar bize üstündür; fakat neden üstün olurlar, neyle geçerler bizi?

Gözlerimizi açtık, sadakalar devşirdik; mallar çaldık ama bir de baktık ki onlar bizi çalmış gitmiş.

Gönüllerimizle üst olduk onlara; ayıplarıyla bildik, anladık onları. Tanrı suvarsın göz ucuyla bize bakan güzelleri.

Üstünlüğe eriştik; erişmeseydik yıkılırdık, yok olur giderdik... konakladık, oturduk; kaçtık, gittik; derken bir de gördük ki ulaşıvermişler bize.

Tanrı gazabından çekinmeseydim, bir göz ucuyla bize baksalar yeni baştan yaratırlar mı yaratırlar bizi derdim.

Gönülleri yurt edinen güneşlere ulaşmaya çalış... onlar kâselerle suvardı, rızıklandırdı, doyurdu bizi.*

* Bu gazel Arapçadır.

V

Çü forostâd inâyet be zemin meş'elehârâ
Ki beder perde-i tenrâ vo bebin meş'elehârâ

Tanrı yardımı beden perdesini yırttı da meşaleleri gör diye yeryüzüne meşaleler gönderdi.

Ne diye ışığı inkâr edersin, ışık yoktur dersin? Yoksa anadan doğma kör müsün sen? Işıktan, ta temelden uzaksan kalk git şu meşalelerin yanından.

A akıl, ne vakte dek aklın başında kalacak? Ne vakte dek bir bekâr evine benzeyen Ay yurdunu bu çeşit meşaleleri örtüp duracaksın?

Dünyanın savaşına bak, can ordusunu seyret... erlikle şu meşalecikleri nasıl da tutuşturdular, yaktılar.

5540 Uykudan uyanırsan, bu kapıdan girersen gerçekten de meşaleleri görür, bilirsin sen.

Din ve gönül salâhını o gözle bir görürsen and olsun Tanrı'ya, hem Rûhü'l-Emin kesilirsin, hem meşalelere emin olursun.

VI

Hadee'l-hâdiy sabâhan bi hevâküm fe eteynâ
Saddanâ anküm zıbâun hasedûnâ fe ebeynâ

Bir sabah deve süren mavallar okudu, aşkınızla sürdü bizi de katınıza geldik... yanınızda ceylan kastetti bize; fakat aldırış etmedik biz.

Eşiğinizde utangaç güzellerle buluştuk... o güzel kızlarla aşk oyununa giriştik; onlar cilvelerle tutsak ettiler bizi, biz de tutsak ettik onları.

Kınayan, aşkınıza düştüğümüzü gördü de bir gün öğüt verecek oldu; aşkınızdan geçirmek, havanıza düşüp perişan olacağımızı anlatıp korkutmak istedi bizi; duyduk sözlerini ve isyan ettik.

Siz anlamlar gözlerinde dolunaylarsınız; öyle gördük sizi... öyle gördük de ışığınızda yıldızlar gibi gizlendik, görünmez olduk; fakat sizinle de yolumuzu bulduk.

Dolunay güzelimiz bir hatip gibi bayram günü imam oldu bize... o dolunayin çevresinde arındık, seçildik, namazda ona uyduk biz.

Bir Yusuf'un güzelliği karşısında kendimizden geçtik; sonra aklımız başımıza geldi de bir de baktık ki kan gibi şarapla dolu kadehler ellerimizde.

Burunsuz kokladık, akılsız anladık; ağızsız, dudaksız güldük, gözsüz ağladık.

Onunla buluştuğumuz zamanı Tanrı ışıklatsın; sevgiliye kavuştuğumuz yeri Tanrı suvarsın.

Tam kıvamında olan, gereği gibi sarhoş eden şarabı içtik... otururken, kalkarken hem göründük, hem gizlendik.

Ululuk dallarını silktik; kendinden geçiş hurmalarını düşürdük, yerlere saçtık... sarhoştuk da bu işe koyulduk, onları devşirdik.*

* Bu şiir Arapçadır.

— T —

VII

Be Hodâ ket negozârem ki revî râh selâmet
Ki ser-o pâ vo selâmet nebaved rûz-ı kıyâmet

And olsun Tanrı'ya ki, şimdicek sağ esen gitmeye bırakmam seni... çünkü kıyamette ne elin kalır, ne ayağın, ne sağlığın kalır, ne esenliğin.

Aşk ordusu geldi çattı, küfür ülkesini aldı gitti... hele ey Kalender dost, kınanma davulunu çaladur.

Gönlünü de yok et, canını da; bedenini kaftan gibi yırt gitsin... Ne izden söz aç, ne haberden; ne eserden bahset, ne alâmetten.

Kendimden geçtim de düşünce yolunu bağladım... hele ey sâkî, sarhoşum; tümden kendimden geçir, varlıktan kurtar beni.

Hele bir sıçra, hele bir sıçra da varlığının başına bas ayağını... Hele bir uç, hele bir uç da benim gibi şükürden de kurtul, nankörlükten de.

A aşk, Mûsa gibi ululanma Firavun'unun kes başını... hele ey Firavun, önüme gel; kapını da tuttum, damını da.

Gizlilik âleminden eriştim, geldim; aşk ordusunu çektim... yürü git ey başı dik zalim, beylikten de düştün, köy ağalığından da.

Hele kendine gel; senin bostanın, bağın bahçen ölümsüzlük ilidir; şu dünyaysa eşek başıdır ancak... bu aşktaki keramet, kerem sahibinin yüzünü seyretmektir ancak.

5560 Salt acıyış, belâlar verip de canını yakıp yıkmaz... ana, kin güdüp de hacamat etmez bizi.

Canım da doymaz sana, gönlüm de... canım da usanmaz senden, gönlüm de... hiç kimseye gözden, gönülden usanç gelmez, kötülük değmez.

Salt aşktan başka neye yüz tuttumsa, tadından da pişmanlıktan başka bir şey elde etmedim, güzelliğinden de.

Bu havuza ulaştın ya, bir şey yitirmedin... bu havuzun içinde abıhayat var, kıyısı da tam oturulup eğleşecek yer.

Bu havuza düştün mü, tümden kendini ona ver... çeviklik, erlik taslayıp da elceğizlerini, ayacıklarını çırpıp durma, çırpınıp yatma.

Ver kendini ona da sus; topluluğun imamı değilsin sen... burda aşktan başka hiçbir kimse imam olamaz.

VIII

Hele ey on ki behordî seherî bâde ki nûşet
Hele pîş â ki begûyem suhen-i râz be gûşet

Hele güzelim, seher çağı şarap içtin ya, afiyetler olsun... hele bir beri gel de kulağına gizli bir söz söyleyeyim senin.

Can şarabı eşsiz bir şaraptır; yürü, ondan bir tat... bir yudumcukla bütün düzenbazlığın, bütün aklın fikrin uçar gider.

Şu akıldan fikirden kurtuldun da konaklar aştın, sarhoşluğa ulaştın mı, şarap satanın lûtfu, keremi, sana yüzlerce başka akıl, başka fikir verir.

Sırlara daldın mı da can sâkîlik eder sana... coşup köpürüşünden, hey-heylerinden gökyüzüne bir gürültüdür, düşer.

O kızıl, o sarı şaraptan başka bir şarap iç... içtiğin şarap seni anlamlar ısısı eder de daldığın resimlerden, şekillerden kurtarır seni.

O tat tuz madeni, sabah çağında sana öylesine bir kadeh sunar ki, o bir kadeh şarap dün gece içtiğin yüzlerce kadeh şaraptan daha iyidir.

Sen hay-huy etsen de, etmesen de bütün ölüler, bütün cansızlar, senin coşup köpürüşünle coşar, köpürür.

O halkaya girdin mi, madenin de üstüne çıkarsın, definenin de... kazanç yerini elde etmeye çalışan gönlünden kazanç hevesi düşer gider.

Düşmanların kötülüğü yüzünden yüzlerce kuyuya düşmüştün ya... zulümleri, kötülükleri örtenin keremi, sonunda hepsinden de kurtarır seni.

Tümden buluşmayı, kavuşmayı kur; sus, avlanmadan vazgeç... şu vahşi hayvanları avlanman susmanla kolaylaşır.

Ağzını yumdun mu, susmayı seçtin, beğendin mi de eşin dostun dileği, isteği, seni öyle bırakmaz, gene söze çeker.

— D —

IX

Bedered morde kefenrâ be ser-i gûr berâyed
Eger on morde-i mârâ zi bot-i men heber âyed

O ölümüze, güzelimizden haber gelirse kefenini yırtar da mezarından çıkagelir.

Ondan bir şey elde etti mi, ölü neler yapar, diri neler eder? Sözü mü bunun... dağ bile onu görse yerinden sıçrar da ileri gelir.

Senden geldikten, senin yüzünden olduktan sonra kınanmandan kaçmam, kaçınmam... senden gelen acılık, cana şekerden de tatlı gelir.

Sana ne gelirse ye iç, bir yanda dursun deme... bir akarsudasın sen; yedin içtin mi yerine bir başkası gelir.

Güzelim sanatına bak, gönüllere gelen vahyini seyret... tümden görüş ışığı kesil; ne gelirse bakış-görüş zevkinden gelir.

Bir ömürdür ümide düştüm; ömrüm geçti gitti de sevgili gelmedi... ama zamanı gelir de gelir, yahut da zamansız, ansızın geliverir; her şey seher çağlarında gelmez mi ki?

Bekle, gözleyedur; zamanlı zamansız, bir de bakarsın, ansızın kadri yüce bir sürme gibi padişahımız gözümüze geliverir.

Şu göze de geldi mi göz bir deniz kesilir... denize de bakınca bütün suyu inci olur gider.

Fakat aslını bilmeyen ölü inci değil... her tanesi söz söyler, hepsi de arar, aktarır, tümü de canlı inci.

Ne madensin, ne cansın; ne bilirsin sen... insandan gelen hüneri Tanrı bilir, Tanrı görür.

Hele sen dilsiz-dudaksız söz söylemeyi huy edin; huy edin, çünkü dünyadan geçip gittin mi ne dudak kalır, ne diş.

X

Dil-i men rây-ı tu dâred ser sevdâ-yı tu dâred
Roh-ı fersûde-i zerdem gam-ı sefrâ-yı tu dâred

Gönlüm buyruğuna uymuş, sevdana kapılmış gitmiş... sararmış solmuş pörsük yüzümde senin safran var.

Başım yüzüne dalmış, sarhoş olmuş; gönlüm hayaline tuzak kurmuş... gözümden dökülen inci taneleri denize benzeyen avcundan saçılmada.

5590 Senden elde ettiğim her armağanı hayaline tapşırdım... çünkü şeker gibi tatlı hayalinde yüzünün parlaklığı var.

Yanlış söyledim; hayalin başka hayallere benzemez ama bütün güzelliği, bütün tadı tuzu senin ihsanından elde eder ya.

Sadberk gülü kapında utancından döküldü gitti... çünkü senin güzelim yüzün kendisinde de var sanmıştı.

Selvi sana karşı suç işlemiş gibi başını önüne eğmiş... çünkü o da yanılmış, senin boyun kendisinde de var sanmış.

Yüce kişilerin canları da, ciğerleri de Zühre'nin yüzü gibi parıl parıl parlıyor... hepsi de Ay gibi eriyip gitmede; seni istiyorlar çünkü.

Gönlüm sevda ateşinin üstünde helva tavası, değil mi ki içinde senin helvan var; yalımlarla yansa yakılsa ne çıkar?

Madem dost elde her yer oturup eğleşilecek yer... ne mutlu o hiçbir şeyden haberi olmayana ki senin yerinden haberi vardır.

Bana kapıyı açmazsan damdan girerim içeriye... seni görüp seyreden can, ne de güzel bir candır.

Yüzlerce dama çıkarım; yüzlerce tuzağı deler geçerim... ne yapayım? Can ceylanım senin ovanı istiyor.

Sus ey deli âşık, şiir söyleme, kanlar yut... zâti dünyanın her zerresinde senin kavganın derdi, gamı var.

Yürü ey gönül, üstünlükler bağışlayan Tanrı Şems'ine, Tebriz'e git... hayali gibi o da sana gelir; zâti seni istiyor o.

XI

Dil-i men kâr-ı tu dared gol-o golnâr-ı tu dâred
Çi nekû beht derehtî ki ber-o bâr-ı tu dâred

Gönlüm senin işine gücüne koyulmuş; gönlümde senin gülün var, senin nar çiçeğin var... ne güzel bahtı vardır o ağacın ki onda senin meyven var.

O anlamlar göğündeki sana mensup Ay'a ulaşan, onun ışıklarını elde eden kişi, ne yapacak dönüp duran gökyüzünü, ne edecek şu zanlarla dolu dünyayı?

Tanrı'ya and olsun, kınanmış şeytan bile seni severse, seni ikrar ederse kıyamet günü kurtulur gider.

Tanrı'ya and olsun ki yüzlerce ışıkla yoğrulup yaratılan huriyle melek bile seni inkâr ederse canını kurtaramaz, kurtaramaz canını.

Kimsin sen? Bir avuç topraktan yapmış, düzmüşsün beni de sonra seni öyle bir yarattım ki diyorsun, sendeki sır kimseciklerde yok.

Senin darağacına çekilen Mansûr-i Hallâc'ın gönlü büyük büyük belâlardan gam yemez, gam yemez.

Melek davul çalmaya başladı mı ey akıl, kavuğunu giymeye kalkışma... sen sanma ki o Ay sarık derdine düşecek.

Varma, yorulma a tacir; hiçbir dükkân açma... sanma ki rızık hep senin pazarından gelir.

Sen doğduğun günden beri nimete, ihsana amaçsın; rızkın anahtarı senin düzenbaz elinde değil.

Her kök, her bitki Tanrı rızkını yer... fakat bütün işkil, bütün zan senin hasta gönlünde.

Can üzen, ömür kesen rızık ümidini bir de cennete doğru sürü çek; oranın her yaprağında, her bitkisinde sana hazırlanmış şeker ambarları var.

Herkesin kabağa benzeyen başında senin şarabın yok... şurayı burayı kaşıyan her elde senin dikensiz gülün yok.

Kabak tertemiz yıkandı mı içinden şarap coşar... çünkü tertemiz kişilerin gönüllerinde senin izlerinden, senin eserlerinden şaraplar vardır.

Sus a canların bülbülü; diller tozdur, dumandır... sözlerin canında, gönlündeyse senin sevgilinin bakışı var.

Gerçekler Şems'ini doğular Tebriz'inden göster; çünkü Ay da, Güneş de, Utarid de, senin gamına düşmüş, seni görme derdinde.

XII

Honok on kes ki çü pâ şod hemegî lotf-o rezâ şod
Zi cefâ rest-o zi gosse heme şâdiyy-o vefâ şod

Ne mutlu o kişiye ki ayağa döndü; tümden lûtuf oldu, razılık kesildi... cefadan, gamdan, gussadan kurtuldu, tümden neşe oldu, vefa kesildi.

Ne mutlu neşeden çeng kesilene; şarapla aklı fikri dağılana... delilik aşkına rehin olana, arılık denizinde inciye dönene.

Bakışı Ay oldu, Güneş kesildi; toprak onun bakışıyla altına döndü... aşka mal oldu; keremde incilerle dolu bir deniz haline geldi, yürüyüşte seher yeli kesildi gitti.

Aşk padişahı onu çekti, bağrına bastı; bütün halktan kesildi o... aşk bakışı seçti onu da, bütün dileklerine eriverdi.

5620 Yürüyüp gidişte gökteki Ay oldu tıpkı; geceleyin Ay'ın on dördüne döndü... Tanrısal bakışlarla bir lâhzada nerelere gitti, nerelere ulaştı.

Yere benzerdi, gök oldu; tümden tat tuz kesildi, alımlaştı... insandı, melek oldu; sinekti, Zümrüdüanka kesildi.

XIII

Çü sehergâh zi golşcn bot-i eyyâr berâmed
Çi besî ne're-i meston ki zi golzâr berâmed

Seher çağında gül bahçesinden düzenbaz bir güzel beliriverdi... nice sarhoşun narası gül bahçesinden göklere ağdı.

Ay gibi ışıtan yüzünden, güzel mi güzel vuslatından herkesin bahtı yüceldi, işi düzene girdi.

İki yüz razılık bahçesinin, iki yüz abıhayat kaynağının yüzünden, dikenin gönlünden iki bin güleç gül bitti de açılıp saçıldı.

Bütün gece gönülde konaklayan hırsıza benzer gam, buluşma, kavuşma şahnesinin eline düştü; darağacına çekildi gitti.

Zulümlere uğramıştık, bütün ümidimiz kesilmişti; bunun ardından parıl parıl parlayan devlet gibi uyanık bir gönül beliriverdi.

Beden de, can da kocalmış gitmişti; ona kavuştu da ne de genceldi... her şey kesada varmıştı; ne de alıcı geldi, ne de değerlendi.

Gönül, din salâhını hepiniz gördünüz ya... ne de şaşılacak bir güneş deyin; sırlar tan yerinden belirdi de doğuverdi.

XIV

Meşov ey dil tu deger gon ki dil-i yâr bedâned
Mekon esrâr-ı nehânî ki vey esrâr bedâned

Başka bir hale dönme ey gönül; sevgilinin gönlü bilir döneceğin hali... sırları gizlemeye uğraşma; sırları da bilir o.

5630 Sende ne varsa, ne yoksa hepsini de çerçöp gibi tutar, o suya atıverir... meyhaneci şarabın bütün cilvesini, neler edip neler yapacağını bilir.

Avcunda diken yoktur onun, elinde güller biter... dikenin gönlünden bitecek bütün gülleri bilir o.

Sen her gün çalışır, çabalar, yavaş yavaş bir şeyceğiz bilirsin hani... yürü, ona kul köle ol, o birdenbire, hemencecik bilir.

Hüküm verileceği zaman ikrar edişte, tanık oluşta tutsağa benziyorsun; sûfînin bedeniyse tanıklıkta ikrarın gönlündekini bile bilir.

XV

Honok on kes ki çü mâ şod heme teslîm-o rezâ şod
Gerev-i ışk-o conon şod goher-i behr-i sefâ şod

Ne mutlu o kişiye ki bize döndü, tümden teslim oldu, razılık kesildi... aşka mal oldu, deliliğe rehin verildi; arılık duruluk denizinin incisi oldu gitti.

Bakışı tümden güneşe döndü; toprak bakışıyla altın kesildi... keremde incilerle dolu bir denize döndü; yürüyüşte seher yeline benzedi.

Aşk padişahı onu çekti, bağrına bastı; bütün halktan kesildi o... aşk bakışı seçti onu da, bütün dileklerine eriverdi.

Yürüyüp gidişte gökteki Ay oldu tıpkı; geceleyin Ay'ın on dördüne döndü. Tanrısal bakışlarla bir lâhzada nerelere gitti, nelere ulaştı.

Gönlün kalıp ahırından dışarda ne diye dönüp dolaşıyor... böyle değilse her gece ne diye yaylada yayılıp durur ki?

Ne mutlu çağdır o çağ ki Tanrı suçunu ibadet haline getirir... ne mutlu çağdır o çağ ki bütün cinayetler Tanrı inayetleri olur gider.

640 Zor, uzak yolculuk bitti gitti; onun kapısına ulaştık artık... içten gelen ışığının gücü, gökyüzünden gelen bir gök kesildi.*

* Bu gazel XII. gazelin bir başka şeklidir. Birinci beytin ilk mısra'ı, bir kelime farkıyla o gazelin birinci beytinin ilk mısra'ının aynıdır. İkinci mısra'ı, gazelin üçüncü beytinin ikinci mısra'ıdır. İkinci beyti, aynı gazelin üçüncü beytidir. Üçüncü beyti, gene XII. gazelin dördüncü beytidir. Dördüncü beyti, aynı gazelin beşinci beytidir. Her iki gazelin tek bir gazel olduğu, farkların yazanların yazısından çıktığı apaçık meydandadır.

XVI

Hele novmîd nebâşî ki tura yâr berâned
Geret imrûz berâned ne ki ferdât nehâned

Hele hele dost seni sürer, kovarsa ümitsizlenme... bugün kovsa bile yarın çağırmaz mı sanırsın seni?

Yüzüne kapıyı kapasa bile gitme, dayan orda, ayağını dire; sabredersen seni tutar da başköşeye geçirir o.

Sana bütün yolları, bütün geçitleri bağlasa bile kimsenin bilmediği gizli bir yol açar sana.

Kasap koyunun başını keser ama kestiği koyunu bırakmaz; kestikten sonra tutar, sürüye sürüye çeker, götürür onu.

Koyunun nefesi kalmadı mı kendi soluğuyla şişirir onu; artık Tanrı'nın soluklarına bir bak da gör; seni nerelere çeker, götürür.

Bu sözü de örnek olarak söyledim; yoksa onun keremi hiç kimseyi öldürmez; üstelik ölümden, öldürmeden kurtarır adamı.

Bir karıncaya tümden Süleyman mülkünü verir; iki dünyayı bağışlar; hiçbir gönlü kırmaz, incitmez.

Gönlüm dünyanın çevresini döndü dolaştı da eşini, benzerini bulamadı... kime benziyor sevgili, kime benziyor, kime benziyor, kime?

Hele sus; sessiz, sözsüz, bu şaraptan herkese tattırır o, tattırır da tattırır, tattırır da tattırır.

— R —

XVII

Hele zeyrek hele zeyrek hele zeyrek hele zoter
Hele k'ez conbeş-t sâkıy bedeved bâde be ser ber

Hele biraz daha çevik, hele biraz daha çevik; hele biraz daha çabuk, hele biraz daha çabuk... Sâkînin hareketleri yüzünden şarap başta koşup durmada.

Can yaya koşmada; definenin üstü açılmış; Zühre'ye benzeyen yüz parıl parıl parlamada... hayır, yanlış; Ay gibi bir yüz.

Aman oturma, dinlenme, durma; bırak şu sabrı, kararı... işe giriş, çabalamaya koyul; çünkü yalımlı ateş üstündeki tencereyim sanki.

Bana cilveler yapsaydın, her yolu kapamazdın da gecem gündüze dönerdi; seher de bayrağını çekerdi.

Hele bir sıçra, bir sıçra da yola düş; güneş yolculuğu daha iyi... evden ayağını dışarıya bas; herkesi de yola sal.

Gizli bir yola düş; bedenden cana yürü... Fırat'tan suyu yürüt; abıhayatın üstüne dök; kat iki suyu birbirine.

Bülbülün çilemesini duydun, gül bahçesine doğru koştun ya... o bahçeye varınca da koş şehre doğru.

Ağaca çık da üveyik gibi kû, kû – nerde, nerde demeye koyul... çünkü böyle tembelce dileyen, bu huyla dost arayan, hiçbir haber elde edemez.

— M —

XVIII

Hele dîşeb yelekerdem şeb-i dûşet yelekerdem
Degel-o işve ki dâdî be dil-i pâk behordem

Dün gece kaptım koyuverdim seni... dilediğini söyledin durdun; ne kadar düzen düzdüysen, temiz bir yürekle hepsine inandım; ne kadar işve sattıysan hepsini yedim, hepsine aldandım.

Gene onu verme, gene aldatma bu gece beni? Cilvelerini yemem, işvelerine aldanmam bu gece... sen ahdinden döndüysen dön; ben ahdimden dönmedim.

Tümden ışıksın; gönüle, göze girersin... soğuk soluğumu işittin mi lûtfedersin, kerem edersin de ateş gibi sorarsın beni.

Bir soluk şekerkamışı kesilirim, bir soluk senin karşında mat olur giderim... ne yapayım, ne çarem var; senin elinde bir tavla zarıyım ancak.

Sarhoş bir halde yaya olarak gittin mi, ayaklarının altına döşenir, toprak olurum... atlı olarak yola düştün mü ardında toz kesilirim.

A benim canım, bütün yıl yarına atma; beni aldatma... bön saymadasın, sâf görmedesin beni.

Bön de olsam, sâf da olsam lâyık görür müsün; derdimi duyup anlasa taşın bile gönlü coşar, kan ağlar bana.

And olsun Tanrı'ya ki bırakmam seni; bundan öte yolu yok; o kızıl yüzünü solmuş, sararmış yüzüme bir daya.

Lûtfeder de bundan daha da ileri gider, bir öpücük verirsen neşeden iki dünyayı da dürer giderim.

Feilâtün feilâtün feilâtün feilâtün; a benim canım, yoksa sen, gittim, öldüm mü sandın beni?

XIX

Çû yekî sâgar-ı merdî zi hom-ı yâr berârem
Do cehanrâ-vo nehanrâ heme ez kâr berârem

Sevgilinin küpünden bir erlik sağrağı doldurdum mu, iki dünyayı da gizli âlemi de tümden işten güçten alıkorum.

Dağın ardından çıkarım; aşk bayrağını yüceltirim... granit kayaların, mermer taşların gönüllerinden ikrar soluğunu çıkartırım.

5670 Sen kuyunun dibinden birini ancak yüz yılda çıkarabilirsin... fakat ben öyle bir deli divaneyim ki onu tutar, birdenbire çeker çıkarıveririm.

O yüce dağın beline aşk kemerini bir bağladım mı, münafıkın belindeki zünnârın ucunu tutar, sokuveririm.

Bana karşı ben de yoktur, biz de... başsız-ayaksız yokluğum ben... Sevgiliden baş çıkarıp görüneyim diye başımdan da vazgeçtim, gönlümden de.

Sana duvar görünürüm de kendime kapı açarım... arada ne el var, ne kol; öyleyken gene de kapıdan girerim, duvardan aşarım ben.

Sen işe işler katar, başını, sarığını gösterirsen ben de tutar, her kılının dibinden baş çıkarır, sarık belirtirim.

Vakit geçti diye neden aksamadasın; karanlık geceden niye korkuyorsun? Batı tarafından ışıklar saçan Ay'ı doğduruveririm ben.

Sen Tatar'dan korkuyorsun, çünkü Tanrı'yı tanımıyorsun... oysaki ben Tatarlardan iki yüz iman bayrağı yüceltteceğim.

Hele bir soluk susayım da aşk şarabını içeyim; savaş zırhını giyineyim de safları yarayım, orduyu kırıp geçireyim.

XX

Men eger dest-zenânem ne men ez dest-i zenânem
Ne ezînem ne ezânem men ez'on şehr-i kelânem

Elimi çırpıyorsam kadınlar yüzünden değil... Ne bundanım ben, ne ondan; o koca şehirdenim ben.

Ne oyunun, ne kumarın peşindeyim; ne içkinin, şarabın peşinde... ne yoğrulmuşum, ne mahmurluğa düşmüşüm; ne böyleyim ben, ne öyle.

Sarhoşsam, yerlere yıkılmışsam senin gibi şaraptan sarhoş olmamışım... Ne topraktanım, ne sudan; ne de şu zamanın ehlindenim ben.

Âdemoğlunun aklı fikri, şu soluktan ne haber alabilir ki... yüzlerce perde ardındayım; bütün dünyadan gizlenmiş gitmişim ben.

Bu sözü benden duyma, işitme; bu aydın hatırdan böyle bir söz kabul etme... çünkü ben bendekini şu görünen şekilden de alıp kabullenmem, görünmeyen iç âlemden de.

Yüzün güzel ama canının kafesi tahtadan... kaç git benden; yanarsın; çünkü dilim, sözüm bir alevdir benim.

Ne kokudanım, ne renkten... ne addanım, ne sandan... yayımın okundan sakın, yayım Tanrı yayıdır çünkü.

Ne ham şarap içerim, ne kimseden borç alırım... hele a benim genç talihim, ne soluğa kapılırım ben, ne tuzağa tutulurum.

Cennetlerin gül bahçelerine dönmüşüm, dünyanın neşe, zevk, çalgı çağanak yurdu kesilmişim; bütün erlerin canlarına and olsun ki canım yürüyüp gitmededir; candır, can.

Bir şeker yurdu kesilen hayalin, bana gülbeşeker getirir; ben de gerçekler gül bahçesine sadberk gülleri dikerim.

Gül bahçesine girdim mi, buluşma güllerini saçan gül fidanını dikekorum; zâti her yanımı dağlamışsın, her yanımda gül gibi dağlar var.

A aşk, ne de şaşılacak bir eşsin, çiftsin; ne de şaşılacak teksin, eşin, örneğin yok; ne de ulusun sen... ağzımı tuttun da söyleyeceğim şeyler içimde kaldı.

Fakat can, Tebriz'e, Tanrı'mın Şemseddin'ine varırsa sözlerimdeki bütün sırları sona erdiririm.

XXI

Menem on âşık-ı ışket ki coz in kâr nedârem
Ki ber'on kes ki ne âşık be coz inkâr nedârem

Senin aşkına tutulmuş bir âşıkım; başka bir işim gücüm yok... âşık olmayan kişiyi de ancak inkâr ederim ben.

Gönlünden başka bir şey aramam, senden başka kimseciklere koşup yorulmam... her bahçenin gülünü koklamam, her dikenin başını kaşımam ben.

Sana inandım da gönlüm Müslüman oldu... gönül sana dedi ki: A benim canım, senin gibi bir sevgilim daha yok benim.

Gözüm de sensin, dilim de sen... İki görmem artık, iki çağırmam... bir can var, o da sensin; başka birine ikrarım yok benim.

Senin balını içerim; artık ne diye sirke satacakmışım? Senden gelirim var; artık ne diye rızık için çalışıp çabalayım?

Gam yemem, gam yemem, riyazattan dem urmam... Çok altınım yok ama altın gibi sapsarı yüzüme bak, yüzümü seyret.

Gönül Husrev'i, Şirin'in gamından başka bir gam yemez... hangi gönülle gam yiyeyim? Gam yiyen bir gönlüm yok ki.

Her korkana, her esenliğe erene yayar, anlatırdım ama içimdeki sözleri söylemeye gönlüm varmıyor.

Delilik dağıyla dağlanmamışsın; haber ver bakalım, nasılsın? Çünkü artık bende nelikten-nitelikten bir iz bile kalmadı.

Tebriz'den din ve Hak Şems'im doğdu da geceleri kumandanlık eden şu Ay'la bir alışverişim kalmadı artık.

XXII

Be Hodâ ez gam-ı ışket negerîzem negerîzem
Ve ger ez men telebî con nesetîzem nesetîzem

And olsun Tanrı'ya ki senin aşkından kaçmam da kaçmam... Benden can bile istesen veririm, inat etmem de etmem; esirgemem canımı senden.

Elimde bir kadeh var ama, and olsun Tanrı'ya, sen olmadıkça içim almaz, kıyamete dek içmem de içmem.

Ay'a benzer yüzün seherimdir, kapkara saçların gecem... and olsun Tanrı'ya saçların olmadıkça ne yatar, uyurum, ne uyanır, kalkarım.

Senin ululuğunla uluyum, senin işvenle kılavuz kesilmişim... Halil'in soyundanım ben; onun için de şu yakıp yandıran ateşin içindeyim.

O testiden sun suyu; iki günlük aşk değil bu... gamın namaz gibi, oruç gibi farzdır bana.

And olsun Tanrı'ya, bahtı olmayan, senin suyunla sulanmayan ağaca deniz bile su verse kupkuru odun kesilir gider.

A gönül, yücelere uç, uç Tanrı gücüyle... o yüce başköşede bile senin gibi bir sığınak yoktur bana.

Belâlar gelip çattığı zaman herkes Tanrı'yı över... fakat sen gökyüzü gibi gece gündüz hazır ol, övmeye koyul.

Tebriz'in övüncünün huyunu husunu tam olarak söylemeyeceğim... Ne yapayım? Şu miski herkese boyuna damlatayım diyorum ama kıskançlık koymuyor.

XXIII

Mekon ey dost gerîbem ser-i sevdâ-yı tu dârem
Men-o bâlâ-yı menâre ki temennâ-yı tu dârem

A dostum, beni garip koyma, senin sevdana düşmüşüm... minarenin yücesine çıkmışım; seni arıyorum, seni istiyorum.

Senin yüzünden sarhoşum, mahmurum, kendimden haberim yok... sana düşmüşüm, sana alınmışım, başımı bile kaşımaya vaktim yok.

Gönlüm neden aydınlandı, neden devlete erdi; söyleyeyim sana: Şu gönül aynasında senin güzelim yüzün var da ondan.

Kınama beni dostum, kıyamet gününe bak, beni seyret... tüm dalgayım, tüm coşkunluk, senin denizinin incisi var bende.

Hekimler, şeker safrayı arttırır derler ya; dinleme sözlerini; senin safran var bende, şekerle sağlık ver bana.

Hele ey dönüp duran gökyüzü, şimdicek benim hikâyemi dinle: Senin gibi ben de Ay'la yoldaşım, senin kadar uçsuz bucaksızım, senin gibi genişim.

Kapıcına geliyorum; bana yol vermiyor, kovuyor beni... haberi yok ki gizlice neler görmedeyim; seni seyretmedeyim ben.

Kapıdan yol bulamazsam damdan, pencereden girerim... senin havana uymuşum, kapıp koyuvermişim kendimi; Tanrı gizlesin, Tanrı korusun bizi.

A hoyrat kapıcı, yol verme bana, kötü sözler söyle... tef gibi vur yüzüme; senin tefin, senin zurnan var bende.

Tef gibi çalgıcının sillesiyle hünerim daha da çok görünür... hele bir vur da sına, senin hey-heylerin var bende.

Artık bundan böyle coşmayayım, fitneler koparmayayım... fakat gönüle kim buyruk yürütebilir? Senin söyleyen gönlün var bende.

XXIV

Menem on kes ki nebînem bezenem fâhte gîrem
Men ez'on hâr-keşânem ki şeved hâr herirem

O kişiyim ben ki görmem ama vurur, bir üveyik tutarım... dikenler çekerim, kahırlar yutarım... diken ipek kesilir, atlas olur bana.

Kime benziyorum, kime? Dünyanın usturlabıyım; gökyüzünde ki bütün şekilleri bir bir kabul eder, benimserim ben.

Anlamlar dağının arkasından aşk bayrağı doğar, yükselir; bayraktar görünür de gamdan, gussadan kurtarır beni.

Seher çağından kaçarsam gerçekten de bil ki yarasayım ben... zarardan kaçarsam iyice bil ki körüm ben.

Bir yelden kaçar gidersem saman çöpüne dönmüşüm, yele maskara olmuşum gitmiş; ağız beni kabul etmezse and olsun Tanrı'ya hamım, hamurum.

Dünya güneşi gibi geçici bir günün padişahı değilim ki öleceğimi düşünmeyeyim de beyim ben diyeyim.

Ne gökyüzüne benzerim; ne çark urur, dönerim... ne kuşa benzerim; ne pilicim; ne Mirrîh gibi silah çekerim; ne Ay gibi yarı buçuk vezirim.

Gözetip koruyanım sensin, dostum sen... benim gibi bir kişi hor olamaz... halka karşı değersizim, az bir değerim var; fakat senin katında çokların da çoğuyum, değerlerin de değeri.

Beni satın almasınlar diye herkesten hünerimi gizlerim... senden başka bir bey beni satın almasın diye de yüzlerce ayıplara bürünür, topallar dururum.

5730 Ciğerden, yürekten başka bir şey yemem; arslanın ciğerinin köşesiyim çünkü... parslar gibi aşağılık bir yaratık değilim ki peynir gıda olsun bana.

Yalımlardan, kıvılcımlardan kaçmam; altınım, kalp değilim ben... Bu ülkede yüce bir beyim; o yüzden tehlikelerden ürküp kaçmam ben.

Herkes er olup gelmez; görünse de dayanmaz... bana sen gel, abıhayat sensin bana; senden kaçmama, sana dayanmama imkân yok.

Sen bana öylesine bir ölümsüz cansın ki yaşayış kadehini sunarsın... Sen bana öylesine bir bağış definesisin ki adımı yoksul takarsın.

Hele yeter, hele yeter, sus; çan sesini azalt... dağım ben çünkü, ses değilim; kalemim ben, kalem gıcırtısı değil.

Feilâtün, feilâtün, feilâtün, feilâtün; her şeyi söyle; fakat adı sanı yayılmış padişahlar padişahımdan bahsetme, ona dair bir soluk bile üfürme.

XXV

Bezen on perde-i nûşin ki men ez nûş-ı tu mestem
Bedeh ey Hâtem-i meston kedeh-i zeft be destem

Vur o tatlı perdeyi, senin o tatlı perdenle sarhoşum... ey sarhoşların Hâtem'i, elime koca sağrak sun.

Hele a sarhoşların sâkîsi; kavgaya girişmişim de ansızın ama bilmeden birkaç kadeh kırmışım; kızıp da yüzünü çevirme benden.

Kendisine yüzlerce testi sunulanın kadehi kırılmış; nesi azalır ki? Senin gibi ben de yoka, yokluğa tapmadayım; kır gitsin varlık şişesini.

Kimsin diye sorma bana; sun o altı yönlü kadehi... sarhoş oldum mu kimim, ne biçim kimseyim, görürsün.

5740 Şaraba tapma yüzünden sarhoşluk denizine daldım gitti... senin arkandan sıçradım, denize daldım; artık şaşırıp kalmışsam ne arıyorsun beni?

A hoca baba, hiç çekinmeden sun bugün... gussanın damarını kopardım; gamdan, gussadan kurtuldum gitti.

Senin güzelliğine gölgeyim artık; ne yaparsan onu yaparım; yersen yerim, otururbut otururum.

Öylesine sarhoş bir davulcuyum ki sarhoş bir halde meydana çıkmışım; davulumu da bayrak gibi, tuğ gibi mızrağın ucuna bağlamışım.

Yolda yok olup gitmişsen sus; çünkü yokluk susturur adamı... değil mi ki varlıktan kurtulduk, tekrar varlığa çekme bizi.

XXVI

Boṭ-i bî nekş-o nigârem coz tu yâr nedârem
Tuyi ârâm-ı dil-i men meber ey dost karârem

A şekli olmayan, güzelliğe bile sığmayan güzelim, senden başka sevgilim yok. Gönlüm seninle karar bulur, huzura erer; alma kararımı a benim dostum.

Cefandan hüzünlere dalıyorum; aşkından başka seçtiğim bir şey yok; bundan başka bir hevesim yok; bundan başka ne işim var, ne gücüm.

Yanağın Ay gibi, ne de lâtifsin, ne de padişahsın sen... dayancımsın benim, güvencimsin; işim gücüm seninle düzene girer.

* Aşkından başka hiçbir şey kabul etmem; saçından başka hiçbir şeye el atmam... bu ahitte ok gibi doğruyum; bu savaşta târa dönmüşüm; feryat etmedeyim, tele dönmüşüm, yok olup gitmedeyim.

Bedenimizi tümden can et; tümümüzü madendeki inciye döndür... bağıma bahçeme neşeden bir kaynaktır akıt.

XXVII

Bezen on perde-i dûşin ki men emrûz hemûşem
Zi tef-i âteş-i ışket men-i dil-sûz hemûşem

Vur dün geceki perdeyi, tümden susmuşum çünkü... senin aşkının ateşindeki hararet yakmış, yandırmış beni, susmuşum artık.

O doğanım ki sarhoşum; külâh yüzünden tutulmuş kalmışım; külâh kalktı mı gözümü açar, yücelere bakarım; başıma külâhı giydirdiler mi susar kalırım.

Gizli güzelimin yüzünden gizli bir ateşle gönül gibi tutuşmuşum... gönlümü parlatacak bir güzel yüzünden susmuş kalmışım.

Gördüm ki dilim gizlice sırlarımı gammazlıyor... açık söz söylemek şöyle dursun, gizli kapaklı söze bile ağzımı yumdum, sustum kaldım.

Hayali, aşk yoluna kılavuz olarak geldi bana... yolundan bahsedeyim; fakat kılavuzdan hiç bahsetmem, susmuşum gitmiş.

Gamla parıl parıl parlamışım, gam yüzünden bir şeyler bellemişim... Gamdan feryat etsem de gamı bana öğretene dair bir şeycikler demem; susmuşum.

XXVIII

Zi yekî peste-dehânî senemî beste-dehânem
Çu berûyîd nebâteş çü şeker best zebânem

Fıstık ağızlı bir güzel yüzünden ağzım yumulmuş gitmiş... onun şekerkamışına benzeyen boyu bosu bitmiş, yücelmiş; benimse ağzım, dilim şeker gibi yumulmuş kalmış.

Güzelliği, tümden aydaki güzellik; yoksa tümden zevk mi, neşe mi o? Öylesine tatlı ki ona bakınca şekerden ayırt edemiyorum kendimi de.

Ne diye hangisisin, şu aşkta adın ne diye sorarsın? A güzelim, dünyanın padişahısın, senin yüzünden ben de dünyanın zevki, neşesi kesilmişim.

Kadeh gibi sana döküldüm, boşaldım; seninle karıldım, birleştim... gördüm ki cana benziyorsun, ben de can gibi gizlendim gitti.

Hâlâ varsam bas parmağını bana... çünkü kendimi bulamıyorum da ararken parmağımın ucunu dişliyorum ben.

Onun yüzünden mihnetlere düştüm, kıvranıp duruyorum; peşine düştüm, ateş gibi koşuyorum... beni ateş gibi götürdü, yok olup gittim ama kendim gibi iki tane varlık elde ettim.

Senin şekerini elde ettim, senin okunla öldüm, can verdim... fakat ne oldu da seni avlarken yayımı, okumu kırar benim?

Gönül salâhı, din salâhı seni sevdi; gerçekler güneşi, gerçekler âlemindeki Ay sana düştü ya; artık benim canım da sen oldun gitti, rûhum da.

XXIX

Menem on bende-i muhlis ki ez'on rûz ki zâdem
Dil-o conrâ zi tu dîdem dil-o conrâ be tu dâdem

Öylesine özü doğru bir kulum ki doğduğum günden beri gönlü de senin gözünle gördüm, canı da... Gönlü de sana verdim, canı da.

Aşk, ne duyar, bilirse seven kişinin havasına uyar da bilir yazısını yazdı... artık ona başvururuz, onun buyruğuna uyar gideriz biz.

Senin şarabını içtim mi, senin şarabın gibi coştum mu... senin kaftanını giyindim mi, beyim, padişahım, Keykubad'ım ben.

Güzellik âlemine Ay kesilen geldi de kavuşmaya, buluşmaya çağırdı beni... ağırladı, suvardı beni; üstünlükte ileri geçti benden.

Halkın içinden beni seçti ya; ben de senin sevgi kemerini kuşandım... keremini gördüm ya; ben de keremlere giriştim, lûtuf elimi açtım.

Gelin ey âşıklar, gelin; ulaşmaya, kavuşmaya teslim olun... dolunay doğdu; sevgi geldi çattı; nimetler bağışladı.

Adı sanı ne yapayım; senin yüzünden kimsecikler yitip gitmez ki ne edeyim altını, gümüşü; şu defineye düştüm zâti.

Aşk yalımlandı; ışık ışık doğdu; sabrın da üstüne yüceldi gitti... dolunay bile görünmez oldu da gönül baş eğdi, teslim oldu ona.

Neşem de sensin, bayramım da sen... ne güzel bahtım var, ne mutlu bana. Gönlümü sana verdim; ama ne de güzel verdim hani.

Aldattı beni, varımı yoğumu yağmaladı... tuttu, üst oldu bana... söz verdi, yalan söyledi; kimden kime şikâyet edeyim?

Ne yırtarım, ne dikerim... ne yaparım, ne yakarım... ne gecenin, gündüzün tutsağıyım; ne kesada uğramışım.

Doğu padişahı ışıdı, doğdu; cana ulaştı... nefsin karanlıkları dağıldı gitti; küfrün kalesi yıkıldı, yerle bir oldu.

Alıcısı sen olduktan sonra ne kesat gelir adama? Değerimi sen arttırdıktan sonra mezatıma kim tamah eder de girişebilir?

* Aşkın soluğu sağrağımdır; Amîd'im de aşktır, dayancım, güvencim de aşk... gönlüm aşka bürünür, devlet yüzüğü de aşktır onun.

Zahidin yolu yordamı da dilekten geçmek, ibadet edenin yolu yordamı da... fakat benim tümden isteğim, dileğim sensin; söyle bakalım neyi bırakayım, kimden geçeyim?

A aşk, varlığım senin; rükûum da sana, secdem de sana... nekesliğim de senin için, cömertliğim de; zaman seninle düzene girmiş.

Beni şeytan bile kapsaydı seni anardım ancak... oysaki beni öyle bir kaptın; anış bile hatırımdan çıktı gitti.

Zaman, düşmanlarıma dost oldu; onlarla uzlaştı; ayrılık yüreğimi yaraldı; uyku baş yastığıma ayak bastı; fakat kutluluklarımı uyuttu.

Tıpkı Nuh'un gemisiyim; tümden rûh kesilirsem ne diye şaşıracakmış? Fetihlerin fethiysem neden şaşmalı; padişah soyundanım ben.

Görüyorum, dolunay durulmuş... görüyorum, yıldızlar kararmış... görüyorum, deniz coşmuş, kabarmış... görüyorum, gemi dalgalar arasında kalakalmış.

Nuh gemisi bile olsam senin yelinle yürür giderim... değil mi ki sen veriyorsun yeli, a dostum, yele verme beni.

Artık görüyorum; topluluk dağılmış gitmiş... görüyorum, örtü yırtılmış... görüyorum, gök delinmiş, yarılmış; dalgalar köpürüp duruyor.

Senin denizine geldim mi, abıhayata dönerim... fakat kıyıya düştüm mü, taşım, kayayım, cansızım ben.

Rabbim doğru yolu buldurdu bana; aşka sımsıkı sarıldım ben... aşk, bana derman etmek için doğruldu, beni iyileştirmeye koyuldu; acıdı bana.

And olsun Tanrı'ya ki akdoğanım ben, ümidim padişahta... leşin çevresinde ne diye dönüp durayım? Ne kargayım ben, ne çaylak.

Aşk, evime geldi, kondu; elinde de şarap kadehim var... yücelmeme bir merdiven, duvara dayanmış bir merdiven sanki.

790 Düzülüp koşuldum mu bayram kesilirim; yandım yakıldım mı, ödağacına dönerim... senin yüzünden ağlarım, senin yüzünden gülerim; senin yüzünden gamlara batarım, senin yüzünden neşelenirim.

Seninle dirilirim, seninle ölürüm; seninle tutar, elde ederim, seninle yitiririm... zamanede seninle susarım; gönlüm seninle konuşur.

Tanrı ve din Şems'imin ay yüzü, Tebriz'den doğunca çalışıp çabalama göğümü de aydınlatır, savaşa girişme göğümü de.*

* Bu gazelin çift beyitleri Arapçadır.

XXX

Çi kesem men çi kesem men ki besî vesvese-mendem
Geh ez'on sûy keşendem geh ezin sûy keşendem

Ne adamım ben, ne adamım? Pek vesveseliyim... kimi o yana çekerler beni, kimi bu yana çekerler.

Kulağımı tutup çekenin elinde bir yaya dönmüşüm, çekip durmada beni... tutsa da evin kapısına halka gibi kaksa beni, kader tutar da damdan aşağıya atar, düşürür gider beni.

Yoksa gökyüzünde bir yıldız mıyım ki burçtan burca giderim; o burcun kutsuzluğundan ağlarım, bu burcun kutluluğundan gülerim.

Göklere çıkmada, burçlara ağmada, yerlere esmede, yücelere çıkmadayım; bir soluk yelle eşim dostum; yeler yöpürürüm; bir soluk da işsiz güçsüz kalakalırım.

Bir solukta yakıp yandıran bir ateş kesilirim; bir solukta kaçıp giden sel... hangi temeldenim, hangi mevsimden... hangi pazarda satın alırlar beni.

Bir soluk olur, göklerin de yücesine çıkarım; bir soluk olur, Şam'a, Irak'a giderim... bir soluk da olur, ayrılığa dalarım, senin saçlarını geveler dururum.

Bir solukta Ay'a yoldaşım, bir solukta Tanrı sarhoşu... bir soluk, kuyuda Yusuf kesilirim, bir solukta tümden zarar ziyan olur giderim.

5800 Bir soluk olur, yol keserim, gulyabani olurum; bir soluk olur, gevşerim, usanır giderim... bir soluk da olur, şu ikisinden de dışarı çıkarım, o yüce damın yücesine ağarım.

A kanun çalan, Leylâ'yla Mecnun'un hevesini söyle, onların aşk nağmesini çal... zincirden boşandım çünkü, aklın temel direğini söktüm gitti.

A güzeller padişahı, Allah için olsun, kaçmasan, sevgi şarabını kadehime döksen de sunsan, öğüdüme kulak assan ne olur?

Hele ey ön-son, hele o övünç veren şarabı sun... a benim aşkı beğenen güzelim, şu meclis seninle ışıklandı.

Anlamlar meyhanesinden o can şarabını sun... bu kulun kölen lâyıktır ona; o şarabı sunarlar bana.

O can sözlerini söyleyeni şu doğru düzen sözden, şu halka göre konuşmadan uçur gitsin... yörük ata benzeyen sözlerim, zâti burda koşacak meydan bulamıyor.

XXXI

Zi felek kut begîrem dehen ez lût bebendem
Şekem ez zâr begeryed men-i eyyâr behendem

Gıdam gökten gelmede; dünya nimetlerine ağzımı yumdum... öyle bir düzenbazım ki karnım zârı zârı ağlasa bile ben güler dururum.

Sarhoş bülbüle döndüm; kafesimi kırdım gitti... yücelere uçtum; çünkü yüce göktenim ben.

Öylesine sarhoş değilim, öylesine yıkılmamışım ki ateş yaksın, su götürsün beni... tümden deliliğe batmışım, zincirlere vurulmuşum ben.

Külâh gittiyse yürü git de, kel değilim ki, başımda halka halka saçlarım var... eşek öldüyse varsın ölsün de, şu yörük atın üstündeyim ben.

5810 Tümden solukla doluyum; çünkü neyim ben, sense neyzensin... benim yakınım sensin a benim canım, o yakın yüzünden beğen bâri beni.

Senin şekerkamışının yüzünden nice tablalar kırdım döktüm... senin abıhayatın için nice dereler kazdım.

Mademki dünyanın canı sensin, kem göz değmesin diye beni tümden yakar gidersen değer; çünkü üzerlik tohumuyum ben.

Yanarsam ödağacına dönerim; düzülür, koşulursam bayrama benzerim... fakat ne o bayram yüzünden gülerim, ne şu ödağacı oluşuma yerinirim.

Başımda senin sevdan var, düşünce başını kaşımıyorum ben... ne nasıl olduğumdan haberim var, ne ne kadarım, kendime bakıyorum.

Ekşi değildir o yüz, mahsustan yüzünü ekşitiyor da yüzüm ekşise de diyor, gene o bal değil miyim, gene o şeker değil miyim ben?

Gönlüm senin sarhoşun oldu mu, bütün canlar kul olur, köle kesilir bana... senin elinden gelirse zehir bile bir zarar vermez bana.

Can Sidre'sinin dalını çek, eğ de ver elime... o yüce kaleye at kemendimi benim.

Ne şu gelire yamanır kalırım, ne şu zamanın dönüşünden korkarım... ne kadar çok çark urur, dönersem o kadar fazla gelir vermezler mi bana?

XXXII

Bezen on perde-i dûşin ki men ez nûş-ı tu mestem
Bedeh ey Hâtem-i âlem kedeh-i zeft be destem

Sun o dün akşamki şarabı; senin tatlı şarabınla sarhoşum... a âlemin Hâtem'i, elime bir koca sağrak sun.

5820 A erlerin sâkîsi; bir soluk bile yüzünü çevirme benden; kadeh, şişe kırmadıysam sen de gönlümü kırma benim.

Elimde bir kadeh vardı, düşürdüm, kırdım; yüzlerce çıplak ayağı da kadeh kırıklarıyla yaraladım.

Senin şarabın şişeyle, kadehle sunulur; o yüzden de o şişeye taparsın... fakat benim şarabım üzüm cibresinden değil, ne diye şişeye tapacakmışım?

A gönül, iç can şarabını; sağ esen yat, uyu... çünkü derdin boynunu kestim, gamdan, gussadan kurtuldum gitti.

Gönlüm yücelere ağdı; bedenim aşağılara düştü... çaresiz bir kişiyim ben; ne yücelerdeyim, ne aşağılarda.

Ne de hoş bir elmayım; dala asılmış kalmışım; ama taş atmanı da sabırsızlıkla bekliyorum... Elest sarhoşuysam Belâ'ya nasıl sabredebilirim?

Sen bana sor; bu aşk ne biçim definedir, içinde neler var? Bir de beni ona sor; ne söylüyor, ne biçim adam bu de.

Dere kıyısında ne yapıyorsun, ersen sıçra ırmaktan; sıçra da beni ara... çünkü ben ırmaktan sıçradım, çıktım.

Otururbut otururuz; kalkar gidersen, kalkar gideriz... sen yersen biz de yeriz; sen otururbut biz de otururuz.

Öylesine sarhoş bir davulcuyum ki sarhoş bir halde meydana çıkmışım; davulumu da bayrak gibi, tuğ gibi mızrağın ucuna takmışım.

5830 Ne de hoşsun, ne güzel de kendinden geçmiş bir padişahsın... değil mi ki varlıktan kurtuldum; tekrar varlığa ne diye çekersin beni?*

* Bu gazel XXV. gazele pek benzer. Birinci beyti, aynı gazelin birinci beytidir, ancak pek az bir fark var. İkinci beyit de aynı gazelin ikinci beytinin aynı gibi. Beşinci beyti, aynı gazelin altıncı beytinin farklı bir şeklinden başka bir şey değil. Dokuzuncu beyti, gene aynı gazelin beşinci beytinin az bir değişiklikle aynı. Onuncu beyti, aynı gazelin yedinci beytinin tıpkısı gibi bir şey. On birinci beyti, aynı gazelin sekizinci beyti. Son beyti de aynı gazelin son beytinin hemen hemen tıpkısı. Bu iki gazelin de tek ve uzun bir gazel olduğu ve yazanlar tarafından iki gazel haline getirildiği söylenebilir.

— N —

XXXIII

Bedeh onmerd-ı toroşrâ hedehî ey şeh-i şîrin
Sedekat-ı tu revânest be her bîve-vo miskin

A tatlı padişah, o suratı ekşi ere sun bir kadeh... sadakaların her yoka, her yoksula akıp duruyor zâti.

Sadakaların da öylesine lâtif ki üst dudak duymadan, alt dudak oynamadan yenebiliyor.

Hele a güzellik bahçesi, hangi dudakla şarap içtin; söylemiyorsun... belki bunu çiçekler gizlice güle, nesrine söylerler.

Ne biçim bir şarap ki terütaze gül kokuyor, misk kokusu gibi bir kokusu var... oysaki kışın görmez misin? Herkes köpek gibi bir posta bürünür.

Hele topluluk gelinceye dek o kadehi sun elime... benden sonra da Ülker'in elinden Zühre içsin.

O sarhoş senden sağrağı kapmak için baş korsa ona verme, bana sun; çünkü övüş kapısında duran, seni öven benim.

Geçici bâtıl, Hak şarabını ne yapacak? Erlik gücü olmayan kişinin bakışı, görüşü can güzelini nerden tanıyacak?

Hüner, marifet, altın, gümüş çoğaldı mı tehlike de artar, korku da çoğalır... padişahların ipek yastıkları var ama sıtmaya tutulmuş gibi de tir tir titrerler.

Tövbe ayı geldi çattı ama tövbeyi kırıp bozan ay yüzlü güzel de geldi... tövbe boyuna bozuladursun; sen de âmin de.

XXXIV

Be Hodâ meyli nedârem ne be çerb-o ne be şîrîn
Ne bedon kîse-i por zer ne bedin kâse-i zerrin

And olsun Tanrı'ya, ne yağlıya gönlüm akmada, ne tatlıya... Ne o altın dolu keseye, ne şu altın kâseye.

Sen yeryüzü halkını göklere çeker, ağdırırsın da, Ay, ne cömertlik bu, ne bağış; ne şaşılacak güç, kudret, ne ağırbaşlılık diye bağırır.

Hayalin, Ay'ın on dördü gibi parlayıp vurunca bana, hasedinden Zühre de bileğini dişlemeye koyulur, Ülker de.

Şükürler olsun Tanrı'ya ki bu mülke eriştim hele... aşkın oturma, durma derdi bana; hepsi de doğruymuş.

Derken beni ayakta durur görünce, bana başıyla işaret etti de otur artık; dilediğine ulaştın; otur, esenleş demek istedi.

Bütün halk sarhoş olmuş, zevkle, neşeyle secde etmede ona... kurtla kuzu hoş bir halde gezmede; gönüllerde ne haset var, ne kin.

Sarhoşluktan köyle evin yolunu ayırt edip bulamıyorlar... adam mıyız, renkli gül mü diyorlar; kendilerini bile tanımıyorlar.

Elimde kadeh; şaşırmış kalmışım... acaba ne yapayım bunu; içeyim mi, bağışlayayım mı a tatlılar tatlısı padişahım diyorum.

Sen iç diyor, sen iç; bağış da ne oluyor? Hele devlet çağın geldi çattı... hele içtim, hele içtim; kapındayım, buyruğuna uymuşum.

Şu Arş şarabını iç... öylesine bir şarap ki diyor; ölünün eline bir kadehçik sunsan telkıynin cevabını hemencecik verir.

XXXV

Kelesin bunda sanâ yek garezim yok işidürsen
Kalasın anda yavuzdur yalunuz kanda kalursan

Buraya gel, işitirsen sana bir tek garezim bile yok... Orada kalırsan kötü bir iş yapmış olursun, nerde kalırsan kal, yalnız kalman yavuz bir iş.

Bütün dirlik Çalab'ındır; ne gezip duruyorsun? Çalab'a gel... Çalab kullarını ister; Çalab'ı ne sanıyorsun sen?

Çalab'ın ağzıyla çağrılmak ne uğurdur, ne uğurdur... kulağını aç, kulağını aç; olur ya, ona dönersin belki.*

* Bu şiir Türkçedir.

— V —

XXXVI

Tereb ender terebest o ki der-i ekl şekest o
Tu bebîn kudret-i Hakrâ cû derâmed hoş-o mest o

Zevk içinde zevktir, neşe içinde neşe... aklın kapısını kırdı o. Hoş, sarhoş bir halde geldi ya; artık Tanrı'nın gücünü kuvvetini seyret.

Hepimiz de bugün öyle bir haldeyiz ki başımızı ayağımızdan ayırt edemiyoruz... hepimiz de boğazımıza dek dalalım gitsin; geldi, halkaya girdi, oturdu o.

Böylesine mahrem olunca kim gam yer, kim gam yer? O güzelim şarabı testiyle ver; kadehi kırdı o.

Padişahım şarap yolluyor; nasıl olur da şaraba tapmam ben? Hele a çalgıcı, söyle; de ki: Ne de güzel şaraba tapandır o.

XXXVII

Zi men-o tu şererî zâd derin dil zi çonon rû
Ki hetâ bûd ezin rû-vo sevâbest ezon rû

Öylesine bir yüzden benim de gönlümden bir kıvılcımdır sıçradı, senin de gönlünden... bu yüzden belki yanlış ama o yüzden doğrunun ta kendisi o.

Ateş hangi yüzden alevlendiyse o yüzden yatışır... hangi yüzden öldüysem o yüzden diriltir beni.

Bütün âşıklar sarhoş; fakat neden gözlerini yummuşlar? Biliyorlar ki can yüzü gözsüz de görülebilir.

5860 Bu yanda yüz yok; bu yanda olan tüm arka... çünkü yüz bu sınıra sığmaz; ne yeri vardır onun, ne mekânı.

Bir solukta bütün canlar satın aldılar da uçup gittiler... çünkü noksan yüzünden gözden gizlenmesi gerekmez onun.

— H —

XXXVIII

Meşenov hîlet-i hâce hele ey dozd-i şebâne
Be şelevlem be şelevlem meceh ez rovzen-i hâne

* Ev sahibinin düzenini dinleme a gece hırsızı; şelevlem, şelevlem deyip de evin penceresinden sıçrayıp atlama.

Sevgisine aldanma; hattâ seni padişah yapsa da tek sevgilim sensin dese bile sakalını eline verme onun.

Yokluk ovasına doğru yürü, İrem bağına git; çünkü şu zamanede tortusuz şarap bulamazsın.

Mademki doğansın, kulunu okşayan padişaha uç gene. And olsun Tanrı'ya ki doğanların lokmasını bıldırcın hiç yiyemez.

Fakat yiyeyim, yemeyeyim; ağzıma kor... gideyim, gitmeyeyim, kulağımı tutar, çeke sürüye götürür beni.

Hepsi de beydir ama sana karşı hepsi de ölür gider. A ay yüzlüm, her ok amaca uçup gitmez ki.

Hayali, güneş huylu yüzünü neyle parlattı acaba; Tanrım, bu düzeni, bu bahaneyi kimden öğrendi acaba?

Senin güzelliğin arttıkça, aklım deliliğe av oldu gitti... derdim arttı ya, artık sen de o muğlara lâyık şarabı sun bana.

5870 Toplumun topluluğu sensin; bu toplulukta mumsun sen... şu yüzük kaşının taşısın sen; a benim canım, sıçrayıp gitme aramızdan.

Sözlerin tatlı ama onun güzelim sözlerini sen söyleme de o masal gibi tatlı dudaklar söylesin.

XXXIX

Hele seyyâd negûyî ki çi dâmest-o çi dâne
Ki çü sîmorg bebîned becehed mest zi lâne

A avcı, ne biçim tuzaktır, nasıl bir yem? Söylemiyorsun ama Zümrüdüanka bile görse sarhoş bir halde yuvasından uçar da bu tuzağa tutulur.

Filânın elinden başka bir elden şarap içme; çünkü filânın elinden içtiğin şarap, seni afsundan da kurtarır, efsaneden de.

Sopa, Mûsa'nın elinden dünyanın aşkını içince, alev gibi, yalım gibi herkesi diliyle yakar, yandırır.

Ne çalgıdır, ne semâ', ne oyun? Tanrısal bir kement bu... şu beyte, şu rubaiye, varlığına bürünüp de hor bakma sakın.

Kahpe, pezevengin, güzele düşüp düşmemenin gamını yer mi hiç? Kel, bezeyicinin, tarağın derdine düşer mi hiç?

Hani birisi ağzına bıçak alır ya; veren senin de ağzına böyle bir kılıç vermiş.

Aşağılık kişilerin hayallerinin hepsi de Tanrı kapısının kapıcılarıdır... köpeklerin eşiğe, kapıya girmelerine engel olurlar.

Kahpeleri orduya sokmazlar... çünkü düşman, karıcasına şatafata güler durur.

Amacı görmemiştir de o yüzden okuna siper olmaz... iki kadehçik içmemiştir de o yüzden tek er olamamıştır.

XL

Hele behrî şov-o derrov mekon ez dûr nezâre
Ki boved dor tek-i deryâ kef-i deryâ be kenâre

Hele deniz kuşu ol, dal denize; uzaktan seyredip durma... çünkü inci denizin dibindedir, köpükse kıyıda.

Mademki şahın yüzünü gördün, beydak gibi çık evden... güneşin yüzünü gördün ya, yıldız gibi kaybol artık.

Mademki o kulunu okşayana tertemiz ulaştın, namaza durdun; müezzin gibi çık minareye, herkesi de çağır.

Gönlün onun yüzünden aydınlandı, şu Ay'a bak... şu ata binmiş, gelip çatan padişahı seyret.

Yücelik hançerini çekerse ne korkarım, ne titrerim; and olsun Tanrı'ya, rüşvet veririm, para harcarım da onun hançerine feda ederim kendimi.

Kim su olabilir de lâtif oluşta onun sanatına bürünür? O, mermer kayaların, granitlerin bile gönüllerinden yüzlerce kaynaklar fışkırtır.

* Sen bütün gün tutmaç peşinde, herîse peşinde oynamadasın; gönlün heves edip de bu beytin, bu gazelin peşine düşüşünü nerden bileceksin?

Gümüş bedenlimi görmedim de o yüzden altından da tiksiniyorum, gümüşten de... zâti ondan esip gelen yel de gümüş sayan kişinin elinden avcundan tiksinir.

Sende o yük yok; onun için de söğüt gibi hafifsin... sende o iş güç yok; o yüzdendir ki her işe sarılıp durmadasın.

Bütün hacılar gitmiş; hepsi de Kâbe'yi, Harem'i görmüş... sense yuları kopmuş bir deve bile satın alamamışsın.

Erlere bir bak; hepsi de sarhoş, yıkılıp gitmiş... a kavgaya gürültüye girişen, sen de sus, onlara dön.

XLI

Suy-ı etfâl beyâmed be kerem mâder-i rûze
Mehel ey tıfl be sostî teref-i çâder-i rûze

Lûtfetti, kerem buyurdu da oruç anası çocuklara geldi çattı... gevşek davranma da a çocuğum, tut orucun çarşafının eteğini; sakın bırakma.

Güzelim yüzünü seyret; lâtif sütünü em; o yurtta yurt edin, orucun kapısında otur.

Razılık ovasına bak, Tanrı'nın ilkbaharı... can bahçesini seyret; oruç nerkisleriyle doldu.

Hele a nazlı gonca; ne de arıksın, ne de boy atmışsın; ipte oynayan bahar canbazı gibi bir sıçra da oruç çemberinden atla gitsin.

* A gül, kanlara batmışsın; hal böyleyken neden gönlün hoş, gülüp duruyorsun? Yoksa Halil'in İshak'ı mısın ki oruç hançerinden hoşlanıyorsun?

Neden ekmeğe âşıksın; gençleşen dünyayı seyret; bir gayrete gel de bahar harmanından taze buğday al.

— Y —

XLII

Senemâ çünki ferîbî heme eyyâr-ferîbî
Tu bedon nerkis-i hofte heme bîdâr-ferîbî

A güzelim, aldatırsın ama hep düzenbazları aldatırsın... güzelim, tümden cansın, uyanık gönülleri aldatır, kandırırsın.

Seher çağında Ay gibi doğar, meyhaneye girersin... putu da yakar, yandırırsın, puthaneyi de, gönlü de aldatır gidersin, gönlü kapan güzeli de.

5900 Darmadağın gönüllere bakmazsın bile; uyuyup kalmış akıllara yanaşmazsın bile... o uykulu nerkislerle hep uyanıkları aldatırsın sen.

Gamınla taşlar erir; koyun sürüsü kurtla uzlaşır; bir uğurdan koyun sürüsünü de aldatırsın sen, kurdu da, çobanı da.

Canı, bedeni ne yapayım, beden gücünü ne edeyim? Çünkü sen dünyada sınıkları onarırsın; hastaları aldatırsın sen.

Gece Zenci'sinin Ay'ını, ay yüzlü bir Rum ülkesi güzeline döndürürsün; kapkara körlerin hepsini de ışıklarla kandırırsın sen.

Herkesin kulağını tutarsın; işitme duygusu verirsin... herkesin gözünü açarsın, yüzünü gösterir, aldatırsın.

Aldatıp kimseden bir şey ummaz, bir şey aramazsın; tümden lûtufsun, verişsin, bağışsın sen; herkesi bedava aldatırsın, herkese lûtuflarını döker saçarsın sen.

Gönül ve din salâhısın sen; bu lûtfedişte böylesin... en aşağılık dikeni bile aldatır, gül bahçesine götürürsün sen.

XLIII

Uktulûnî yâ sıkaatî enne fî katlî hayâtî
Ve memâtî fî hayâtî ve hayâtî fî memâtî

* A inandığım, güvendiğim kişiler, öldürün beni; gerçekten de yaşayışım, öldürülmemdedir; ölümüm yaşayışımdadır yaşayışımsa ölümümde.

Öldürün beni, eridi gitti bedenim; payım bir kahve fincanı sanki... hele a benim canım, kurtulmak istiyorsan kır şu kafesi.

Gerçekten de yeniaysın, yürüye gide dolunay kesilirsin... tümden şekerkamışısın, şekersin; kırılmaktan ne diye acı bir hale geliyorsun?

5910 Mademki dostum, sevgilim sensin, beni bundan daha da iyi tut, daha da iyi gör, gözet... zekât olarak verilen bir yakutsun, yaşayışımın gıdasını, o gıdayı ver bana.

Çok kıtlık çektim; bayram çağrışına çağır beni; çünkü berat teresiyle, berat ekmeğiyle gözüm doymadı.

Bir davran, kıpırdan; rızık kapısının anahtarı davranıştır, kıpırdanıştır... yoksa haberin yok mu, ne güzel davranışların, ne hoş kıpırdanışların var senin.

Böyle bir yüzün varken yüzüne ne diye pudra sürersin? Bütün güzel huylar sende toplanmış; övüşe sığmazsın ki.

A kutlu sâkî, ölümsüz bir meclis kur; bütün dünya üzümden sıkılmış şarapla mahmurluğa düşmüş gitmiş.

Bir denize benzeyen avcuna, o yüce incine and olsun ki arılıkta, durulukta, sinmekte Fırat suyundan, tatlı sudan da güzelsin sen.

* Son sunulan sağrak gibi akılları yıkar gidersin sen; ilk alınan tekbir gibi namaz temellerinin başısın sen.

Keremin, sarhoş bir halde gelir de denize benzer elini avcunu açar, sadaka verileceklerden misin diye sormadan sadakalar verir.

Keremle düğümler açarsın; ihsan edersin; geçer akçesin, peşin lûtufsun sen... kurtar şu rahat, huzur bekleyenleri bu bekleyişten.

Ne kaşlarını çatarsın, ne huyunda husunda kin var; düşmana bile lûtfun, oğullarımız, kızlarımız değil misiniz der.

5920 Erlerin kadehlerinden şekillere bürünen hayaller gibi belirirsin; gönül yolundan utangaç kadınlar gibi salına salına gelirsin.

Şarap sunan kadınlar, ırmaklar gibi akan şarap... artık gazelin geri kalanını sen söyle; ben, bana sunulanla sarhoş olmuş gitmişim.*

* Bu gazelin birinci beytiyle, ikinci beytinin ilk mısra'ı ve son beytinin birinci mısra'ı Arapçadır.

XLIV

Eger o mâh-ı menestî şeb-ı men roz şodestî
Eger o hem-rehemestî hemerâ râh zedestî

O Ay benim olsaydı, gecem gündüze dönerdi... o güzel, yoldaşım olsaydı, herkesin yolunu keser giderdi.

O şekle bürünmüş sarhoşluk, elini uzatıp da yaralamasaydı, akıl nerden sıçrayıp kendine gelirdi; nerden iyinin, kötünün kaydına düşerdi?

O güzel, ihtiyaçsızlık âleminde birliğini gösterseydi, and olsun Tanrı'ya, Uhud Dağı bile hoş bir hale gelir, tek Tanrı'nın sarhoşu olur giderdi.

Meyveler bitiren bağ bahçe sarhoş olmasaydı, sepetin içinde nerden taze meyve olurdu?

Söz sepetini bırak da o gizli dağa doğru yürü... Şu söz söylemek olmasaydı, yardım üstüne yardım gelirdi ya.

XLV

Selebe'l-ışkı fuâdî hasala'l-yevme murâdî
Bezen ey mutrıb-ı ârif ki zehî dovlet-o şâdî

Aşk gönlümü yağmaladı; bugün isteğimi elde ettim... a halden anlayan çalgıcı, ne de güzel devlet, ne de hoş neşe diye vur mızrabı.

Aşk izin verdi; gelin de tadın, yiyin, için... hele a tatlı müjde, ne de güzel bir yelsin sen.

Rûh, kurtuluş fermanını yazdı; kadeh feryadını işitti; dönüp duruşum senin yüzünden; dönüp dolaşma yolunu sen açtın bana.

5930 Dönüp dolaşmam dostum için; yürüyüp seyretmem sevgilim için... Değil mi ki Tanrı'ya yön yok, ne diye onlara düşeyim?

Kadri yücelerden yüce Kâbe'nin çevresinde dönülmez, tavaf edilmez mi? A sevgilim, a sevgimin temeli, dönmem de senin için, tavafım da senin çevrende.

Aşk sayvanı açtı, yarışarak koşun, gelin... değil mi ki hem teslim olmuşsun, hem sana uyulmuş; yürü, can âleminin gül bahçesine var.

Var da orada mahmurluklar, neşeler, sevinçler gör... öylesine bir zevk, bir neşe ki, doğduğundan beri öylesini görmemişsindir.

Sözümü kısa kestim, kalanını sen söyle... düşmanların inadına sevgiyi aç, yay, anlat.*

* Bu gazelin birinci, üçüncü, beşinci, yedinci, dokuzuncu, onuncu, on birinci, on ikinci, on dördüncü mısra'ları Arapçadır.

XLVI

Çu be şehr-i tu resîdem tu zi men gûşe gozîdî
Çu zi şehr-i tu bereftem be vidâîm nedîdî

Şehrine ulaştım, benden kaçtın, bir bucağa sığındın... şehrinden gittim, vedalaşmak için beni görmeye bile gelmedin.

İster lûtuf ta bulun, ister kin güt; tümden canımızın sağlığı, esenliği sensin; tümden bayramımızın süsü, bezentisi sensin.

Gizli oluşun, kıskançlığındandır; yoksa tümden apaçık güneşsin; her zerreden görünür durursun sen.

Bir bucağa sığınsan da ciğerimizin köşesisin, beyimizsin; perde ardına da girsen herkesin perdesini yırtan sensin.

Kâfirliğin gönlü senin yüzünden dağınık, işkilli... inancın başı, senin şarabınla sarhoş... herkesin aklını fikrini kaptın, herkesin kulağını çektin, burdun.

5940 Bütün güller, kışa rehin; bütün başlar şaraba rehin... sense hem bunu ölümün elinden satın alıp kurtardın; hem onu.

Gülün vefası yoksa, tüme yol bulunmazsa bir uğurdan sana dayanırız; sen hem dayancımızsın, hem güvencimiz.

Hani bir bölük halk, Yusuf'a bakakaldı da ellerini doğradı ya; sen öylesine güzelsin ki yüzlerce Yusuf'un aklını fikrini doğrattın gitti.

Bir pisliğin kokusundan adam iki fersahlık yola kaçar; oysaki sen tutar, o pis şeyden, o kan pıhtısından bir insan yaratırsın.

Sonra tutar, onu toprağa lokma olarak verirsin de tertemiz bir bitki kesilir; bir de ona can üfürdün mü, pislikten kurtulur gider.

Hele a gönül, göğe ağ; bir hayli zaman hayvanların yaylasında yayıldın durdun; şimdi de Tanrı yaylasına var.

Önce de ümidin yoktu ama buraya eriştin... şimdi de hani ümitsizsin ya; bütün tamahını o ümit etmediğin şeye ver.

Sen sus da söz bağışlayan Tanrı söylesin... çünkü kapıyı yapan da o, kilidi kitleyen de o, anahtarı veren de o.

XLVII

Tu zi her zerre vucûdet beşenov nâle-vo zârî
Tu yekî şehr-i bozorgî ne yekî belke hezârî

Bedeninin her zerresinden bir feryat duy, bir inilti işit... çünkü sen büyük bir şehirsin; hem de bir şehir değil, belki binlerce şehirsin sen.

Bütün parçaların, buçukların susuyor ama senin gizli şeylerini görüyorlar; örtmüyorlar... bütün gün, gel bakalım, neyin var diye coşup köpürüyor onlar.

5950 Sen ölümsüz, uçsuz bucaksız bir denizsin; o denizde sayısız balık var... bilgisizlik yüzünden yüzünü çevirme; ne diye inkâr kafasını kaşır durursun.

Görünüşte bedeninin bütün parça buçukları susmada; fakat hepsi de kumarbaz, kalleş... hepsi de hem ortada, hem gizli; hepsi de av peşine düşmüş avcı.

* Hepsi de Ay, balık değil... hepsi Keyhusrev, hepsi de padişah; hepsi de kuyuya düşmüş Yusuf, hem de senin yüzünden kapkaranlık bir kuyuya düşmüşler.

* Bütün zerreler Zün-Nûn'a dönmüş; hepsi de gökyüzü gibi oynamada... hepsi de Meryem gibi susuyor, Kur'an okuyanlar gibi sesleniyor.

Bedeninin bütün zerreleri, sana ne oldu ki bütün deyip işittiğin sözler, ne sevgiden, ne dostluktan, diye seslenmede.

Varlığın, güz mevsimi gibi; onda bir bahar gizli... içten içe bahçe gülüp durur, çünkü ilkbahar canı gelip çatmada.

Mademki o baldan tattın, ne diye şu mumun çevresinde dönersin? Pervane gibi ne diye yanarsın? Nurdansın sen, ateşten değil.

XLVIII

Tu fakıyrî tu fakıyrî tu fakıyr ibn-i fakıyrî
Tu kebîrî tu kebîrî tu kebîr ibn-i kebîrî

Yoksun-yoksulsun, yoksun-yoksulsun; yok-yoksul oğlu yok-yoksulsun sen... büyüksün büyüksün, büyük oğlu büyüksün sen.

Temellersin, temellersin; temeller oğlu temellersin sen... her şeyi bilirsin, her şeyi bilirsin; her şeyi bilen oğlu bilensin sen.

Lâtifsin, lâtifsin; lâtif oğlu lâtifsin sen... dünyasın; iki dünyaya da bir saman çöpü kadar değer vermezsin sen.

5960 Hele ey şekle bürünmüş can; hele kat kat talih, kat kat devlet... ne topraktansın, ne sudansın; ne şu göktensin, ne esîrdensin sen.

O gizli şehirdensin, o gizli şehre çeker, götürürsün varlığı; ne bir şeye aldanırsın, ne birisinin özrünü dinlersin sen.

Tümden abıhayat, tümden şeker, tümden şekerkamışısın... herkese şükürsün, kurtuluşsun, ne mahmursun, ne mahmurluk verirsin sen.

Bir tersi dönmüş kurda ipekler, atlaslar dokutursun... kimsecikler ziyan veremez sana; boyuna şükredersin, boyuna şükürlerde bulunursun sen.

Yokluğa baktım da dertten, elemden kurtulmuş, senin aşk kanadınla uçup duran zerreler kadar canlar gördüm.

Ateş seni görse tümden erir, su kesilir, güzel bir hale gelir... inkâr eden seni görse inkârından kurtulur gider.

XLIX

Honok on dem ki be rehmet ser-i uşşaak behârî
Honok on dem ki berâyed zi hezon bâd-ı behârî

Ne mutlu çağdır o çağ ki acırsın da âşıkların başlarını kaşırsın... ne mutlu zamandır o zaman ki güz mevsiminden bir bahar yelidir doğar, eser.

Ne mutlu çağdır o çağ ki gel a yoksul âşık dersin; sen sevgilinin yüzünden darmadağınsın; yabancılarla işin yok senin.

Ne mutlu çağdır o çağ ki senin lûtuf eteğine yapışırım da, sen, a arık sarhoş, benden ne istersin dersin.

Ne mutlu çağdır o çağ ki meclisin sâkîsi bizi çağırır; şarap kadehi de sâkînin eline biner de koşar durur.

5970 Bedenimizin bütün parça buçukları, o ölümsüz şaraptan hoş bir hale gelir; şu tamahkâr beden yemek yeme gamından kurtulur gider.

Ne mutlu çağdır o çağ ki dost, sarhoşlardan vergiler ister; o güzele, o güzel yanaklı için bizden rehinler alır.

Ne mutlu çağdır o çağ ki sarhoşlukla saçların çözülür, dağılır da çaresiz gönlüm hevese düşer, o saçlardaki halkaları saymaya koyulur.

* Ne mutlu çağdır o çağ ki gönül sana, ekinim yok der de, sen de ektiğini biçersin dersin.

Ne mutlu çağdır o çağ ki ayrılık gecesi, hayırlı geceler der... ne mutlu çağdır o çağ ki o günün ışığı sana selâm verir.

Ne mutlu çağdır o çağ ki havaya yardım bulutu ağar da şu ovaya o buluttan lûtuf incileri halinde yağarsın.

Kara kumdan daha da susuz olan şu toprak, abıhayatı tümden içer de toprakta toz nedir kalmaz; toprak tozumaz artık.

Aşk şarapla, kadehlerle yanımıza çıkageldi; o gizlenmiş sevgili yüzünden sarhoş olduk gitti.*

İnciler saçmak için söz dalgalanıp duruyor; değil mi ki onu inciler saçmaya koymuyorsun; öyleyse susturmak gerek.

* Bu beyit Arapçadır.

L

Bemeşov hem-reh-i morgan ki çonin bî per-o bâlî
Çu ne mîrî ne vezîrî bon-ı soblet be çi mâlî

Böyle kolun kanadın yokken kuşlara yoldaş olma... ne beysin, ne vezir; bıyığını ne diye burarsın?

5980 Hay-huy ediyorsun ama orduyu gören yok... herkes tanır, bilir seni; boş bir davulsun, bir tokmaksın sen.

Mademki halife oğlusun, at boynundan o davulu... al hançerini, giyin zırhı, ulu bir kumandansın sen.

And olsun Tanrı'ya ki bağ ısısın sen; ne diye tuttun da her bağdan üzüm çaldın? Kendi üzümünü sat; hepsi de helâl üzümdür.

Sen henüz dolunay değilsin ki ışık veresin de almayasın... dilenci gibi ışık iste, ışık al; bugün daha yeniaysın sen.

Hele ey aşk, kendi incilerini, kendi ışığını saç yıldızlara... hepsi de yıldızdır, Ay'dır; Güneş'e benzeyen yalnız sensin.

Şu elini ver elime; elini çekme ki sarhoşum... şarap var, kebap var, bir de bomboş köşe var.

Sarhoş bir halde, salına salına git padişahın meclisine... koş o yüce meclise; zâti sensin o yüce meclis.

Ne baş ağrısı var, ne mahmurluk... ne gamın kaldı, ne feryadın... kendi gamını, şahnenin, valinin kapısındaki kapıcı bil.

Bekçiyle şahne, padişahla eş dost olana ne diyebilir? Hepsi de yüzüstü yere düşer, secdeye kapanır; çünkü pek güzel huylusun sen.

LI

Zi kocâyî zi kocâyî hele ey meclis-i sâmî
Nefesî der dil-i tengî nefesî ber ser-i bâmî

A yüce meclis, nerdensin, nerden? Bir solukta daralmış gönüldesin, bir solukta damın tepesinde.

Hele a benim canım, a benim cihanım, gökyüzünün de direğisin, yeryüzünün de. Yüce kişiler de sana heves etmede, aşağılık kişiler de.

Gizli, herkesten çekilmiş kişilerden misin, can meclisindekilerden mi? Acaba Ermen ülkesinden misin, Rum ülkesinden mi, yoksa Şamlı mısın?

O parıl parıl parlayan da ne? Perde ardından yüzün mü parlıyor? Ay da, Güneş de ona karşı aşkla kul köle kesilmiş, hizmete kalkmış.

Âşıkın senin güzellik gül bahçene ulaşan gözü, kalkar da bağa bahçeye ne diye gelir? Ancak bilgisizliktendir, hamlıktandır bu.

A efendim, nerdensin, nerelisin sen? Güzelliğin kastetti canıma... Tanrı bakışı yüceldi; güzellikte, alımda şu kadeh senin.

Bir Ay'dır doğdu, ışıttı bizi; onu sevmek farz bize... aşk çevremizde yüceldi, kapladı bizi; aşk uykumu sürdü gitti benim.

Bir ağaç ki meyveleri güzel mi güzel; ölümsüzlük ağacı bile feda olsun ona... gönül umduğunu buldu; yiyin meyvelerinden a ulu kişilerim benim.

Küpün ağzını kapadın ya, kerem eder, gene açarsın... iki dünyanın da aklını fikrini bir uğurdan kapar gidersin sen.

Duyduk, halkın yemesi için bir kazan aş pişirmişsin... öylesine aş ki herkes yemek yeme zevkini onda bulacak.

Yokluktan gelen her varlık arı duru bir görüşle gelir de senin kurduğun yüzlerce tuzağa tutulur gider... değil mi ki tuzağı sen kurdun, yemi sen serptin; bu böyle olur.

Güzeller Yusuf'unun yüzünden bütün zindan gül bahçesine döndü... değil mi ki zindan böyle olmuş gitmiş, ne diye borç kaygısındasın sen?

Hele sus, sorma ona... hiç kimse ay değirmisine, adın ne, kimsin, nerdensin diye sormaz.*

* Bu gazelin altıncı, yedinci ve sekizinci beyitleri Arapçadır.

LII

Ki şekîbed zi tu ey can ki ciger-gûşe-i cânî
Çi tefekkur koned ez mekr-o zi destan ki nedânî

A benim canım, kim dayanabilir sana? Canın da ciğerinin köşesisin sen... senin bilmediğin hileyi, düzeni kim düşünebilir?

Ne içtesin, ne dışta; bu ikisinden de artıksın, üstünsün sen... ne süttensin, ne kandan... ne bundansın, ne ondan.

Büyücü düşünce, gider de her yana tuzak kurar... fakat sen bir hünerle onun bütün tuzaklarını yırtarsın, bütün hünerini mat eder gidersin.

Kekliğin içinden ne geçer ki doğan onu bilmesin... yerde hangi tohum vardır ki gökyüzünden gizli kalır?

Başına bir külâh giydirirsin; derken bir silleyle o külâhı düşürür gidersin... arslan çobanlığa kalkışırsa ne yapabilir yoksul keçi?

Taç da, külâh da silleni yemek için gerek bu başa... yoksa bana taç ancak sensin; senden başka ne varsa ağırlıktan ibaret.

Nereye at koştursun, nerde yükünü açsın... can senden nasıl kaçıp gitsin; sen yüzlerce cansın, yüzlerce cihan.

Sana neyini bulsunlar da noksan baksınlar? Sende ne ayıp görsünler de seni kırsınlar, incitsinler? Seni kime benzetsinler; yaratığa benzemezsin ki?

Buluşmadan, kavuşmadan haber ver; hayallerden kurtar canımızı... pek çekme, bir zamancağız bırak; zamanı bölen de sensin zâti.

Hele a açılmış, saçılmış can, a doğruluk ayağını meydana koymuş can... herkes elden, ayaktan kalmış, yerlere serilmiş; sensin ancak bir hoş ayakta; sensin ellerini çırpıp duran.

Padişahsın, ululuk şahinisin; böylesine kanatların var... ne zansın, ne hayal; tümden varsın, varlıksın, tümden apaçık meydandasın.

Onun şâirlik huyu da ne oluyormuş? Bir yalımla yak gitsin... bir ok at, okla onu; pek katı bir yayın var senin.

Hele yaya bir kiriş tak; hele pusudan bir sıçra... şu köyden kurtar kendini; pek büyük bir şehirdesin sen.

Yücelerden gelen ateş gönül evini tümden kapladı gitti... yalımın görünüşü dille söylenen sözden daha yeğ.

LIII

Meh-i mâ nîst münevver tu meger çerh derâyî
Zi tu por mâh şeved çerh çu berh çerh berâyî

Görünen Ay ışıklı değil ama gökyüzüne sen doğarsan o başka... gökyüzüne sen doğdun mu, gök Ay'la dolar gider.

Gökyüzü nedir, Ülker kim oluyor ki senin değerine yaklaşsın... sana lâyık olsalar bile o lâyık oluşu senden bulurlar.

Hepsi de hizmet etmeden, rüşvet vermeden elbiseler giyinirler... ben-biz yok değil miydi? Yokluktan benlik, bizlik sıfatını verdin bize.

Can benlik, bizlik yüzünden bir dükkândır açtı... yoksa hangi kolla Tanrı yayını çekebilirdi o.

Yanlışın var a can, yanlışın var; boyuna kendini incitip durma... Mesîh değilsin ki bir üfürmeyle görmeyen gözü açasın.

Seher çağında tan yerlerinden gök ışıyıp da Ay'ın bile yüzü kararınca yarı buçuk mum da kim oluyor ki ışığa ışık katabilsin.

Nasıl çekelim onu; nasıl çekelim; sen de gel de bâri beraber çekelim... çünkü o, şu gökyüzündeki mumdan da üstün bir halk ışığıdır.

Bir sineciği ne zorlarsın, âciz bir sinecikten, heveslerle dolu bir sinecikten ne diye Zümrüdüanka'nın, devlet kuşunun uçuşunu beklersin?

O, gündüzü gördü mü, bir bucakta ölür gider... ne diye gittin, ne diye öldün, neden böyle sölpüksün, neden böyle gevşeksin sen?

Altının, gümüşün nereye gitti, kolun kanadın nerede? Amcan, dayın hani; sen nerdesin, geriye dönüş nerde?

Hele gene gel, hele gene gel; nimete, naza gel... çünkü ölümden, ayrılıktan sonra gene seni gönderirim, yollarım ben.

Kolunu kanadını kestim; gamını duydum, ah edişini işittim... hele gene satın aldım seni, cefaya lâyık değilsin sen.

Ölümden sonra uç dışarıya, merhametimden bir haber al da yokluğa gittin mi, bir daha gelmezsin demesinler.

Ulu Tanrı, Tanrı kereminin biteviye gelmesini yazdı; yakınlaştı, göründü, bir devâ yolladı aşk.*

Feilâtün feilâtün feilâtün feilâtün; sus, denize dal; sen vefa denizinin bir balığısın.

* Bu beyit, son kelimesi müstesna Arapçadır.

LIV

Mesel-i zerre-i rovzen hemegon geşte hevâyî
Ki tu horşîd-şemâyil be ser-i bâm berâyî

Hepsi de penceremden giren ışıkta görünen zerreler gibi havalanmış... güneşe benziyorsun sen; senin dama çıkmanı bekliyor hepsi.

Darmadağın zerrelerin hepsi de senin yüzünden neşeli... sen evimizdesin diye hepsi de el çırpıyorlar, ayaklarını vura vura oynuyorlar.

Hepsi de ışık içinde gizlenmiş, hepsi de senin lûtfuna dalmış, uyumuş... hepsi de yanılmış da a Tanrım demiş, nerdesin?

Hepsi de rahmetle bir yatakta yatmış; hepsi de nazla, nimetle gelişip yetişmiş; hepsi de yoksulluk elbisesine bürünmüş devlet şehzadesi kesilmiş.

Bu kavuşmayı, bu buluşmayı görünce her yana koştum; aradım, aktardım; ayrılık nedir, adını bile duyamadım.

Hani o değil de onun yerine geçen diye bir addır söyleniyor ya; olsa olsa engellik kıskançlığından meydana gelen bir şey... yoksa yerine geçiş de ne, engellik de kim? Hepsi de düzen.

Ölümsüzlüğün canından, o güzel yüzlüyle buluşmadan başka bir şey yok... bilgisizliğinden başka türlü tanık olma da herze yeme.

LV

Bedeh ey dost şerâbî ki Hodâyîst Hodâyî
Ne der o renc-i homârî ne der o hevf-ı codâyî

A dost, o Tanrısal şarabı sun, o Tanrısal şarabı... onda ne mahmurluk zahmeti var, ne ayrılık korkusu.

Onun yeri ağız değildir; bütün parçaları ağızdır onun... bitkisi yerden bitmez; gökten biter o, gökten.

6040 O şaraptan, kutsal can kesilen koku alır, haber duyar... öylesine kişi ölü değildir ki tutsun da akbaba kapsın onu.

İmranoğlu Mûsa, "Bana görün" der de sâkîlik ederse, Tur Dağı'nın gönlüne girer de taştan bile ışık doğar.

Ramazan ayının lâ'l şarabı gizli kadehlerle her yerde sunulur durur sana... nerdesin, bilmezsin, haberin bile olmaz.

Ramazan, sanma ki yorduğu, ağzını bağladığı kişiye o şarabı sunmaz da canına can katmaz.

LVI

Heme çün zerre-i rovzen zi gemet geşte hevâyî
Heme dordî-keş-o şâdon ki tu der hâne-i mâyî

Hepsi de pencereden giren ışıkta görünen zerreler gibi gamınla havalanmış... sen evimizdesin diye hepsi de tortulu şarap içmiş, neşelenmiş gitmiş.

Darmadağın zerrelerin hepsi de senin yüzünden neşeli... hepsi de güneş yüzlüsün sen diye el çırpıyor; ayak vura vura oynuyor.

Hepsi de açılıp saçılmış bahtın sayesinde senin lûtfunla uyumuş kalmış... hepsi de sana kavuşmuş, seninle buluşmuş da, a Tanrım, nerdesin sen demiş.

Hepsi de rahmetle bir yatakta yatmış; hepsi de nazla, nimetle gelişip yetişmiş; hepsi de yoksulluk elbisesine bürünmüş devlet şehzadesi kesilmiş.

Bu kavuşmayı, bu buluşmayı görünce her yana koştum; aradım, aktardım; ayrılık nedir, adını bile duyamadım.

Âşıkın özünden başka ne varsa âşıka göre asılsızdır... zâti âşıkın gönlünden başka ne varsa hiledir, düzendir.

6050 Sen o buluşmanın ta içindesin ama ayrı görünmedesin; sen o ölümsüzlüğün canındasın... bilgisizliğinden başka türlü tanık olma da herze yeme.*

* Bu gazel LIV. gazelin aynıdır. Ancak bâzı beyitlerde kelime, mısra' değişiklikleri var. Bir de o gazeldeki altıncı beyit bunda yok. Bundaki altıncı beyit de onda yok. Her iki gazelin bir gazel olduğundan şüphe edilemez. Mevlânâ söylerken yazanlar, aceleyle mısra'ları, bâzı kere kelimeleri tutamamışlar, birisinin zapt ettiği beyti öbürü zapt edememiş, bir gazel bu yüzden sonradan dîvân tertip edilirken iki gazel haline gelmiştir.

LVII

Mekon ey dost neşâyed ki behânend-o neyâyî
Ve eger nîz beyâyî berevî zod nepâyî

Yapma dostum; çağırsınlar da gelmeyesin... yahut gelesin de tez gidesin, eğlenmeyesin; yaraşmaz bu sana.

Hele a benim gözüm, ışığım; coşup köpüreceğim çağ geldi çattı... senin Mûsa'na Tur kesildim; fakat sen Tur'dan gittin; nerdesin?

Düşman bana gülse de, şahne beni tutup bağlasa da; hattâ sen bile mahsustan kızsan da öfkeyle elini dişlesen de

Sana and içtim; bundan dönmeyeceğim; coşup köpüreceğim; Tanrı'ya, tek Tanrı'ya döneceğim.

Dostum, yıldızdan da yeğsin, gökyüzünden de; mumluk et, işit bizi... dostum hekimlikte bulun, her derdin devâsısın sen.

Yıkık gönlüme, yanılıp da kuzgun bile girse, senin ışığın ona vurdu mu kuzgun Zümrüdüanka olur, devlet kuşunun ödevini yapar.

Bir bölük halk ağlar; bir bölüğü de güler... inada, savaşa girişirler de senin aşk yolunu bağlarlar.

Düşman yüzünden aksasan, öfkelenip savaşa girsen, arslan olsan, kaplan kesilsen gene bizim halkadansın sen.

Zamanın iyiliği, kötülüğü yüzünden aşk evden çıkmaz... aşk masal değildir; göktendir, gökten.

6060 Bana dert, devâ oldu; cefa, vefa kesildi; yeryüzü, göğe döndü; ömrü uzadıkça uzasın duasını ne yapayım artık.

Kem göz de nedir? Kendini bilmeyene de razılık gül bahçesisin, bilene de... bu böyle oldukça dünya kuruluğa uğramaz artık.

Hele şu nazı bırak; bir solukcağız yüzünü bize çevir; bir solukcağız düzenden geç; hile nedir; düzenden ne çıkar ki?

Hele sen sus da tatlı mı tatlı ağzını o açsın; açsın da zamanın Hızır'ı sâkîlik etsin...

BAHR-İ REMEL
–MÜSEDDES MAHBÛN–

feilâtün feilâtün feilât

— A —

I

Ey dil-i refte zi câ bâz meyâ
Be fena sâz-o derin sâz meyâ

A yerinden kalkıp gitmiş gönül, tekrar gelme... Yoklukla uzlaş da, burasıyla uzlaşmak için geri gelme.

Cana can dünyası daha yeğ... Candan bir bedene bürün, geri gelme.

Suyun dirildiği suya at kendini; gelme artık.

Aşkın sonu, önünden iyidir; sonundan kalkıp da önüne gelmeye kalkışma.

Cansızlar gibi donup buz kesmemek için o ateşte eri, sız; geri gelme.

Canların yokluktan gelen seslerini işit; yokluk gibi hiç seslenme.

6070 Sır seslendi mi sırlığı kalmaz... a sır, seslenme, gelme.

II

Men resîdem be leb-i cûy-ı vefâ
Dîdem oncâ senemi rûh-efzâ

Yokluk ırmağının kıyısına ulaştım; orda cana canlar katan bir güzel gördüm.

Ordusu tümden Güneş'e tapmada... Güneş gibi hepsi de başsız-ayaksız.

Benim sözüme inanmıyorsan kadri yüce Kur'an'ın âyetini dinle:

* Onlara bir kadın, padişahlık etmedeydi... her şey de verilmişti ona.*

Güneş yüzünü gösterdi mi, hepsi de gölge gibi secde ediyordu Güneş'e.

Ben de hüthüt gibi havalara uçtum da ta Seba şehrine ulaştım.

* Beyit Arapçadır ve âyet aynen alınmaktadır.

— T —

III

Enderin cem' şererhâ zi kocâst
Dûd-ı sovdâ-yı hunerhâ zi kocâst

Şu toplulukta görülen kıvılcımlar nerden gelmede? Hünerler sevdasından çıkan duman nerden tütmede?

İpimin ucunu kaybettim gitti... şu birbirine aykırı düşünceler nerden peydahlanmada başlarda?

Savaştan eserler var bende; gönülleriniz aykırı değilse bu tesirler neden ileri geliyor?

6080 Zincirin halkaları gibi birbirimize geçmiş, kenetlenip birleşmişsek, şu kapıları kapamak da neden?

Burda birbirine aykırı yüzlerce kuş yoksa, şu savaş, şu kanat yolma neden, niçin?

Sâkî, şarap sun ki şarap söyler şu başkalıklar, şu ayrılıklar neden oluyor?

Toprağa bir yudumcuk dökmezsen toprağın nerden haberi olacak senden?

IV

Hem beber in bot-i zîbâ hoşekest
Men neşestem ki hemîncâ hoşekest

Kucağımda şu güzel dilber hoşça bir şeyceğiz... Ben oturdum kaldım; burası güzelce bir yerceğiz.

Çalgıcı, sevgilim, mum, şarap... Böyle hazırlanmış zevk, neşe hoşça bir şeycik.

Sen de, ben de burdan hiç gitmeyelim... şekerle helvanın yanı başında oturmak hoşça bir şeyceğiz.

Terütaze gül bile sevgilimin yüzünü görünce utanmış... Hoşça bir şeycik böyle bir yüze, göze sahip olmak.

Her sabah onun yüzüyle, onun güzelliğiyle sarhoşuz... hele bugün bizimle de; hoşça bir şeyceğiz bu.

Sıçrayıp kalkayım da saçlarının halkasına yapışayım; o halkadan dünyayı seyretmek hoşça bir şeyceğiz.

Tebrizli Şems, gönüller ışığı... boyuna sarı-kızıl gülle düşüp kalkmak hoşça bir şeycik.

V

Her ki bâlâst mer orâ çi gamest
Her ki oncâst mer orâ çi gamest

Yücelerde olana ne gam var? Orda bulunanın derdi mi olur hiç?

Çünkü bu yanda tümden can var, yaşayış var... bu yanda boyuna lûtuf var, kerem var.

Zâti bu yanda ne yan var, ne yer... önsüzlük içinde önsüzlüktür, sonsuzluk içinde sonsuzluk burası.

Şu yokluk ne de kutlu bir yerdir ki varlığa yardım hep yokluktandır.

Bütün gönüller yokluğa bakmada, yokluğu beklemede... yokluk değil bu, İrem bağı.

Bütün şu gönül ordusu, yokluk süvarilerinin bir bayraklı bölüğü ancak.

Senden gizlilik dünyasına varmaya yıllarca yol var; fakat gönül yolundan gittin mi, bir adımlık yol.

— D —

VI

Merk-i mâ hest erûsî-i ebed
Sırr-ı on çîst Huv'Allahu ahad

* Bizim ölümümüz sonsuz bir düğün dernektir... Onun sırrı nedir: "Tek, bir Allah'tır o."

Güneşin ışığı pencerelerden bölünür de girer; fakat pencereler kapandı mı sayı da ortadan kalkar.

Üzümlerde de sayı vardı hani; fakat üzümden meydana gelen şırada sayı yoktur.

Tanrı ışığıyla diri olan kişinin canına bir yardımdır ölüm.

Onlara kötü de deme, iyi de deme... onlar iyilikten de geçmişlerdir, kötülükten de.

Gözünü gerçeğe harca; görmediğini söyleme de gözüne bir başka göz, bir başka görüş versin.

O verilen göz, gözün de gözüdür; hiçbir gizli şey ona gizli kalamaz.

* Bakışı Tanrı ışığıyla olunca böylesine göze gizli kalan nedir ki?

Işıkların hepsi de Tanrı'nındır ama tümüne birden ihtiyaçsız Tanrı ışığı deme.

Ölümsüz ışıktır Tanrı ışığı; geçici ışık bedenin sıfatıdır.

Halkın şu gözlerindeki ışık ateş ışığıdır; ama Tanrı bir göze sürme çekerse o başka.

Halil'e onun ateşi ışık kesildi... fakat akıl gözü tıpkı eşek gözüdür.

6110 A Tanrım, senin ihsanını görmüştür de göz kuşu senin havanda uçmadadır.

Gökleri kaplayan göğe dek ağmıştır da seni arayıp durmadadır, seni gözetip yatmadadır.

Ya cemalinden bir göz ver ona; yahut da bu ayıp yüzünden kovma; sürme kapından onu.

Canın gözünü her solukta ağlat; usûl boydan, güzel yüzden sen koru, sen gözet onu.

Uykuda senin yüzünden bir uyanıklıktır gördü; gerçekten de bu olgunluk rüyasıdır, doğru yolu buluş görgüsü.

Fakat rüya, rüyada yorulamaz ki... hasetçilerin inadına sen uyandır onu.

Yoksa çalışır, çabalar; coşar, köpürür, tek Tanrı'nın sevgisiyle mezara dek böyle gider durur.

VII

Hakeme'l-beyni bi mevtî va amad
Radıya's-saddı bi haynî va kasad

Ayrılık, ölümüme hükmetti, kastetti bana... beni öldürmeyi kurdu, razı oldu buna.

Bahtın gözlerini zaman açtı; açtı ama beni kapınızın eşiğinde bir kalıp olarak gördü ancak.

Aşk kan dökmekten hiç çekinmez; aşkın ne yakını vardır, ne çocuğu.

Fakat ölüm yaşayıştır size... yokluk-yoksulluk zenginliktir, dayançtır size.

Ne uymazlıkta bulunup yol yitirin, ne bir şey gözetlemeye kalkın; gelin benimle, yola düşün, aşk dağına çıkalım.

Uzaklaşmanız korkutmasın sizi; ardında toy var, buluşma var, yardım var size.

Bu yolda önce zevk ve neşe yeli eser; yolcuya da güç kuvvet verir.*

* Bu gazel Arapçadır.

VIII

Ez dil-i refte nîşan mîyâyed
Bûy-ı on cân-o cehon mîyâyed

Varıp gitmiş gönülden bir iz görünmede... o canın, o cihanın kokusu gelmede.

O sarhoşların naraları, gürültüleri, açık-gizli kulağa gelip durmada.

İnci her yandan parlıyor; ayağını vura oynaya cana doğru geliyor.

Gökyüzü meşalelerini taşıyanların kapısından gönül ateşi ağza gelmede.

Pervanenin canı, beline kemer kuşanıyor... apaydın mum, ortaya geliyor.

Bizden gizli olan güneş, nurlar saça saça bize doğru geliyor.

Gizlilik âleminden bir ok uçup gelmiyorsa ne diye kulağımıza yay sesi gelmede?

IX

Ger nehosbî şebekî con çi şeved
Ver nekûbî der-i hicron çi şeved

A benim canım, bir gececik uyumasan ne olur; bir gececik ayrılık kapısını çalmasan ne çıkar?

Dostların gönülleri olsun diye bir geçeceğiz gündüze dek otursan n'olur.

Şeytanın gözü kör olsun diye iki gözümüz, seninle aydınlansa ne çıkar?

Güller saçsan da lûtfunla bütün dünyayı güller, reyhanlar kaplasa n'olur?

O karanlıktaki abıhayatla bütün şehir, bütün ova sulansa, dolsa ne çıkar?

Hızır gibi, ta abıhayatın kaynağına dek bize kılavuz olsan n'olur yâni?

İki üç konuk, senin kerem sofranda, senin nimetlerinle dirilse ne çıkar bundan?

Senin gönül alıcılığınla, can bağışlamanla iki üç cansız canlansa ne olur ki?

Ata binsen de meydana gelsen, göğsümüz meydana dönse ne çıkar ki?

Ay gibi yüzünü göstersen de Zühre, Terazi burcuna girse n'olur ki?

Kadehi dudağına dek doldursan da mahmurların başlarına döksen n'olur yâni?

Biz kullarız, sen padişahsın; senden yeni bir elbise giyinsek ne çıkar ki?

Mûsa gibi eline bir sopa alsan da sopa yılan kesilse n'olur?

Mûsa'nın eli gibi elini açıp uzatsan da denizin dibinden toz koparsan ne çıkar?

Süleyman, karıncaların yanına gelse de karınca Süleyman'a dönse n'olur?

Sus, derlen, toplan; yeter artık... darmadağın söylenmesen ne çıkar?*

* Bu gazel, VII. ciltteki Remel Mahbûn Mahzûf bahrindeki LIX. gazeldir. Ancak o gazeldeki bir "feilâtün" cüzüne uyan kelime, her mısra'da mevcuttur. Beyitler arasındaki fark pek cüzîdir. Yalnız o gazeldeki birkaç beyit bu gazelde, bu gazeldeki birkaç beyit de o gazelde yoktur. Lûtfen karşılaştırınız.

X

Gol-i hendon ki nehended çi koned
Alem ez muşk nebended çi koned

Güleç gül gülmez de ne yapar? Miskten bir bayrak bağlayıp açmaz da ne eder?

Gülüp duran nar ağzını açtıktan sonra derisine sığmaz da ne yapar?

Parıl parıl parlayan Ay güzellikten, nazdan başka ne gösterir, nesini beğendirir, ne edebilir?

Güneş parlamaz, ışık saçmazsa şu görülmemiş gök kubbede ne yapabilir?

Gölge güneşin yüzünü görünce secdeye kapanmaz da ne eder?

Âşık gömleğinin güzel kokusunu duyunca gömleğini yırtmaz da ne yapar?

Ölmüş beden onun yanından geçersen dirilip kalkmaz da ne eder?

Gönlüm gamınla savaşma yüzünden çenge dönmüş... coşmaz, nağmeler ırlamaz da ne yapar?

Tanrı arslanı padişah Salâhaddin'dir; avlanmaz, kükremez de ne eder?

XI

Her kocâ bûy-ı Hodâ mîyâyed
Helk bin bî ser-o pâ mîyâyed

Seyret de gör, Tanrı kokusu nereye gelirse orda halk başsız-ayaksız bir hale gelir.

Çünkü canların hepsi de ona susamıştır... susayanın kulağına sakanın sesi gelir.

Süt emer çocuk ağlar, annem nerden, ne yandan gelecek diye gözetir durur.

Herkes ayrılığa düşmüştür; buluşma, kavuşma nerden doğacak, sevgilinin yüzü nerden belirecek diye bekler durur.

Müslüman'dan, Yahudi'den, Hıristiyan'dan her seher çağı ses yücelir, dualar göğe ağar.

Ne mutlu o akla fikre ki gönül kulağına gökyüzünden bir davet sesidir gelir.

Kulağını cefadan arıtır... çünkü gökten bir sestir gelir ona.

Pisliklere bulanmış kulak, o sesi içemez... herkese lâyık olduğu şey gelir.

Gözünü yanakla, benle bulaştırma... çünkü o ölümsüz padişahlar padişahı geliyor.

Bulaşmışsa gözyaşlarıyla yıka onu... çünkü o gözyaşında devâlar var.

Mısır'dan şeker kervanı erişti; dama, kaleye çan sesleri gelmede.

Kendine gel, sus... gazelin geri kalanını söylemek için bizim söyleyen padişahımız geliyor.

— R —

XII

Sâkıyâ bade-i gol-reng beyâr
Dâru-yı derd-i dil-i teng beyâr

Sâkî, sun gül renkli şarabı... getir daralmış gönlün ilacını.

Meclis günü; savaş günü değil... savaş hançerini götür, çeng getir.

Dert çekenler senden tortulu şarap içerler... beni şaşırtan, beni benden alan, o tortulu şarabı getir.

Her şarapla kendimden geçmem ben... o levent sâkînin bize sunduğu şarabı sun bana.

Şarap içilecek, kadeh sunulacak gün; ad san; âr namus günü değil... adı sanı götür gitsin; ârı, ayıbı getir.

Bir kimyadır ki taşı akıyk haline sokar... bir sına, getir taşı.

Dokuz göğün de cilâsıdır o; sınamak için paslanmış demiri getir de bak.

Hızır'ın kaynağı seni çağırmada... testiyi al da iki üç fersahlık yola git.

Ne yüzden enseni kaşıyıp duruyorsun? İşte üstünlük şuracıkta, bir davran, yürü.

Kokusu güzel bile olsa harf renktir... sen şekilsiz, renksiz canı getir.

Rengi yitirdin mi canına canlar katılır; o şuh, o güzel canın kokusunu getir.

Hileye, düzene yum dudaklarını... hilesiz, düzensiz canı getir sen.

XIII

Ez leb-i yâr şekerrâ çi heber
Ve'z roheş şems-o kamerrâ çi heber

Sevgilinin dudaklarından şekerin ne haberi var? Yüzünden Güneş'in Ay'ın ne haberi var?

Soluğuna karşı ilkbahar yeli ne söz edebilir? Selvi boyundan ağacın ne haberi olabilir?

Dünya onun yüzünden altüst olmuş... altüst olmuş âşıkın haberi mi olur bundan?

Can bile onun sırlarına mahrem değilken, haberi olanların ne haberleri olacak onun yolundan?

Nerkis, bahçeye bakar durur ama çayırdan çimenden ne haberi vardır onun?

Her toplum sarhoş olmuştur da başka toplumların bizden ne haberi var ki demiştir.

Nasılsın, gönlün nasıl dedi... şu ciğeri yaralanmışın gönülden ne haberi var ki?

Padişah taç urunur, kemer kuşanır ama tacın, kemerin padişahtan ne haberi var?

Şu feryadı azalt, kimsenin haberi bile yok... âşıkların ahından seher çağının ne haberi olabilir?

XIV

Sâkıyâ bâde-i çün nâr beyâr
Def'-i gamrâ tu zi esrâr beyâr

Sâkî, nar gibi şarabı getir... gizlilikler âleminden o gamı gideren şarabı sun.

A gönüller alan sâkî, çabuk, gönülden coşup köpüren o şarabı sun.

A aşk kâfiri, gel de şarabı gör... şarapla yok ol da aşkı ikrar et.

A sâkî, bütün sarhoşların ellerini tut da öylece gül bahçesine götür onları.

Bizim güzelimizin tapısına, bütün güzelleri, boyunları bağlı, Bulgar ilinden getirilen tutsaklar gibi getir.

İnananların hepsini de çırçıplak ettin; kâfirlerden de rehin al, getir.

A Tebrizli Şems, devlete de ki: Azı kabul et, çoğu da getir gitsin.

— M —

XV

Yek demî hoş çu goliston konedem
Yek demî hemçu zemiston konedem

Bir soluk beni gül bahçesi gibi hoş bir hale sokar; bir soluk, kış mevsimine döndürür.

Bir solukta üstün eder, usta yapar beni; bir solukta mektep çocuğu eder gider.

Bir an olur taş atar, kırar beni... bir an olur gerçeklere padişah eder beni.

Kimi güneş kaynağı yapar; kimi tümden geceye döndürür beni.

İki elimle eteğine yapıştım... bakayım, göreyim, ne düzenler edecek bana?

O, beni sarhoşlara sâkî yapar ama onun tortulu şaraba benzeyen derdine kadehim ben.

Bana şekerkamışlığı adını takar diye gece gündüz onun şekerini övüp dururum.

XVI

Men eger por gam eger şâdânem
Âşık-ı dovlet-i on sultânem

İster gamlarla dolayım, ister neşeli olayım; o padişahın devletine âşıkım ben.

Ayağını bastığı toprak, başıma taç oldukça, bana taç bile versen almam.

Güzel bir şekere benzeyen dudakları bana öğüt vereli, her dişimin dibinden şeker bitmede.

Ayağımda diken varsa da gülüm; şu zindandayım ama Yusuf'um.

Kim bana Yakub kesilirse, ona hüzünler bucağında eş dost olurum ben.

Onun buluşma dudağında neye dönmüşüm... şekerler yerim, gene de feryat ederim.

Ayağım şu balçığa kakılmış kalmıştır ama böylesine bir gül bahçesinin selvisi değil miyim?

Dünyadan gizlenirsem şaşılır mı buna? Can gizli olur, ben de canım.

Baştan ayağa dek dikenlerle doluyum ama dikenler kör olsun diye de gül gibi gülmedeyim.

Şimdi Tanrı birliğine iman etmişim; bundan sonraysa inananlara imanım ben.

Onun gölgesiyim, onun boyuncayım... boyu ne kadarsa onun, o kadarım ben.

Gökyüzü gibi kimin gölgesi yoksa, o bilir ki güneşlerdenim ben.

Altınım ama değerim yok... çünkü pazarda değilim, madendeyim ben.

Şu taş yüreklilerin gönüllerinde altınla toprak gibi madenle birim ben.

Cihan madeninden kurtulunca, varlık âleminden, mekân dünyasından geçince, ne olacağımı ben bilirim, ben.

XVII

Men eger mestem eger huşyârem
Bende-i çeşm-i hoş-ı on yârem

İster sarhoş olayım, ister ayık... o sevgilinin güzel sözlerine kulum köleyim.

O canın, o cihanın yüzünün hayali olmadıkça kendimden de bezerim, candan da, cihandan da.

Hani onun yüzünden gece gündüz güllerle eşim, gül bahçesindeyim ya; işte onun kuluyum, onun kölesi.

Böyle bir ayna görmedeyim; gözümü bu aynadan nasıl ayırabilirim ki?

Soluğumu kesmişim, sözden kalmışım; ateş üstündeyim; gürültü edip durma; üfürme bana.

Güzelim dedi ki: Güzellerin canıyım ben... evet ey güzelim dedim, benim ikrarım da bu.

Dedi ki: Başında benim coşkunluğum varsa senden kıl kadar ayrılmam, bırakmam seni.

O mumum ki ben, pervane olanı tutar, ateşime tapşırıveririm.

Ona dedim ki: Benden ne yakarsan yak... zâti izim senin aşk dumanından ibaret.

Gözünle gör de sözümü gerçekle... işim bundan başka bir şeyle düzene girmez.

Ben pergelden çıktım ama şaşılacak şey şu ki bu değerimde pergele döndüm gitti.

Sâkî geldi de payına düşeni ver dedi; işte sarığım; al rehin olarak dedim.

Hayır, hayır dedim, yanlış söyledim... başımı al gitsin; fakat biraz dur, birazcık aklım başımda.

O gizli dünyayı göster de şu cihanı yok sayayım gitsin.

XVIII

Men ezin hâne beder mînerevem
Men ezin şehr sefer mînerevem

Ben bu evden çıkmam; ben bu şehirden çıkıp yollara düşmem.

Bir benim, bir de güzelim... ömrüm oldukça onu bırakıp da bir başka yere gitmem ben.

And olsun Tanrı'ya, duduyum, dudu yavrusuyum; şeker denginden başka bir yere gitmem de gitmem.

Bir zamancağız benden uzaklaşsa, ciğer kanına bulanırım ancak, başka yere gitmem, başka şeye karılmam.

Dünya deniz olsa dalgaların dövdüğü, inciden başka yere gitmem,*

Sarhoş bülbülüm; neşe bağında terütaze gülün bulunduğu yerden başka yere gitmem.

Başıma bir şarap kokusudur düşmüş... şarap gibi baştan başka bir yere gitmem.

Böyle bir bahçeyi, böyle bir selviyi, böyle bir yeşilliği bırakıp da nerelere gideyim? Böyle bir yer var mı ki?

* E.N.: Bu beyit eserin ilk baskısında muhtemelen dizilirken atlanmış, özgün elyazmasından günümüz Türkçesine çevrilerek yayınevimizin hazırladığı baskıya eklenmiştir.

XIX

Men ki heyran zi mulâkaat-ı tuem
Çün heyâlî zi heyâlât-ı tuem

Seninle buluştum da şaşırdım kaldım; senin hayallerinden bir hayal oldum gitti.

Hatırımı sayıyor da gönlümü alıyorsun... ah, bu hatır saymana gönül verdim gitti ben.

Varlığım senin güzel sıfatlarının bir şeklinden ibaret... yoksa ben senin zatının bir sıfatı mıyım?

Keremin lûtfeder de kerametler bağışlarsa, her kılım senin bir lûtfun olur, kerametin kesilir.

Şeklim de senin soluğunla meydana gelmede, düşüncem de... sanki senin sözlerinim ben.

Kimi padişahtım, kimi de kuldum sana... şimdi ikisi de değilim; sana karşı mat oldum gitti.

Gönül sırçaya döndü, ışığınsa kandil... bense bir âşıkım ki kandilinin konduğu yer olmuşum gitmiş.

A mühendis, sana bir üstü düz taş kesilmişim; yapı kuracağın yere döşenmiş, toprak olmuşum... döktüğün rakamlara dönmüşüm, dilersen yazarsın, dilersen bozarsın.

Kimi anayım; anışla ne işim var? Zâti senin anışın kesilmişim. Ne diye tedbire girişeyim; senin tedbirlerine dönmüşüm; senin bayrakların olmuşum.

* "Delillerimizi dolaylarda da göstereceğiz onlara, kendilerinde de." Beni sen oku, senin delillerinim ben, senin âyetlerin.

XX

Men eger nâlem eger özr ârem
Penbe der gûş koned dildârem

İster ağlayayım, ister özür getireyim... sevgilim kulağına pamuk tıkar.

Bana ne cefa ederse, o cefa kendisine varır, ulaşır; ama ben gene de ne cefa ederse etsin, dayanırım.

Beni yoka sayarsa saysın... sitemini kerem sayarım onun ben.

Gönül derdimin devâsı, derdidir onun... ne diye derdime gönül vermeyecekmişim.

Onun aziz aşkı beni horladı mı, o vakit yücelik bulurum; o vakit saygı görmüş olurum.

Üzüme benzeyen bedenim, beni ezen, çiğneyen sevgilimin ayakları altında ezilir, sıkılırsa o vakit şaraba döner.

Ayaklar altında üzüm gibi can veririm de sırlarım neşeler bulur, zevke erer.

Üzüm boyuna kan ağlar, bu cevirden, bu cefadan bezdim der ama.

Onu ezen, ben seni bilgisizlikten ezmiyorum diye kulağına pamuk tıkar, aldırış bile etmez.

Sen inkâr edersen mazursun der; fakat bu işi ben bilirim, ben buyururum.

Şimdi benim savaşmamdan, çalışmamdan baş çekersin ama sonra çok şükredersin bana.

XXI

Men eger por gam eger hendânem
Âşık-ı dovlet-i on sultânem

İster gamlarla dolayım, ister güleyim, o padişahın devletine âşıkım ben.

Padişahın aşkına heves etmek benim tacımdır... bundan başka bir taç verse bile almam ben.

Onun gül dalının rengi, benim varım yoğumdur... çünkü o gül bahçesinin bülbülüyüm ben.

Kapısının toprağından başka bir yere oturmam ben; gönlümden, canımdan başka bir yere oturtmam onu.

Gece gündüz süte, şekere dalmışım; güller, yaseminler, reyhanlar içindeyim.

Dünya ister yıkık olsun, ister mamûr; onun yıkılmış kuluyum ben, bunu bilirim ancak.

Yeryüzünün toprağıyla birim ama padişahın gene de lûtfu var bana.

Toprakla karışmış altınım ama varsın olsun; ne çıkar bundan? Madendeyim ama ocağa gideceğim zâti.

— N —

XXII

Rov karâr-ı dil-i meston bisiton
Rov herâc ez gol-o boston bisiton

Yürü, sarhoşların gönüllerinden kararı, huzuru al gitsin... yürü, gül bahçesindeki bülbülden haraç alagör.

6270 Ay'ın başından külâhını kap; gül bahçesinden rehin olarak gül al.

Dün akşam, bir yol canın sözünü etmiştin hani... senindir o, hele al, al.

A yüzüne, yanağına yol bulan, kış mevsiminde taze güller devşir.

A padişahların nazından korkan, aşkta daha çocuksun sen; hele bir memeyi al ağzına.

Sevgiliye ulaşmak istiyorsan gönlünü sıkı tut... gevşek kişilerden al gönlünü.

Aşk yolunda tez yürü, çevik ol... zarı kap çevik kişilerden.

XXIII

Mât-ı hodrâ senemâ mât mekon
Be coz ez lutf-o murâat mekon

A güzel, sana mat olanı mat etme... ona lûtuftan, riayetten başka bir şey yapma.

Hani bâzı kusurlarda bulundu, edepsizlikler etti ya... bağışla, cezasını vermeye kalkışma.

Acımak çağıdır; acı; kin tutma... kulunu belâlara uğratıp da yok etme.

Başın için olsun, ayrılık düşüncesine dalma; buluşmaktan, kavuşmaktan başka bir şey düşünme.

Kendi toprağını yerlere saçma... göklerden başka bir yeri durak olarak verme ona.

Önceden kendinden başkasına çekme onu... sonunda da kutluluklardan başka bir şey verme ona.

Neye alıştıysa lûtfunla ona ulaştır onu... kendi başına bırakma; beslemekten, yetiştirmekten usanma onu.

Senin meyhanendekilere kulum köleyim ben; meyhaneye ardımızı döndürme.

Biz kim oluyoruz ki yapma, etme diyelim? Fakat mademki dedik, suçumuza bakma.

XXIV

Ey be inkâr suy-ı mâ negeron
Men neyem bâ tu du dil çün degeron

A inkâr ederek bize bakıp duran, sana karşı başkaları gibi iki gönüllü değilim ben; özüm sözüm bir.

A bütün şekerlerin sermayesi, ne diye acı söz düşünür durursun?

Yanmış yakılmış gönlüme su serp... çünkü ciğerleri kanlarla dolanların güzelisin sen.

Yay gibi gamlarla oklama beni... kalkanı olmayana ne diye ok atar durursun?

Senden güle şikâyetler ettim; dedi ki: Ben de onun yüzünden elbisemi paralamadayım.

Nerkis, onu benden sor, dedi; bakış-görüş ıssı olanların kuluyum ben.

Benim gibi bir uçtan ta öbür uca dek bütün çayır çimen, onun ateşiyle yanmış gitmiş.

Ay'la Güneş bile onun yüzünün parıltısıyla şu gök kubbede altüst olmuş.

Deniz bu yakıcı ateşle coşmuş, köpürmüş... gökyüzünün beli bükülmüş bu ağır yükten.

Dağ onun beli kemerli kullarından sayılsın diye hizmet kemerini kuşanmış.

Şu şekle sığmayanlardan bir haber ver diyen canların sesleri geliyor kulağıma.

Fakat kime söyleyeyim? Cihanda mahrem nerde? Haberi olmayanlara neyi haber vereyim?

Denizin dışı, çerçöpe yerdir... denizin özüyse incilere duraktır.

Benim içim dışımsa çerçöpe sıvışmış bir toprak ki şu denize bir yol bulmuş, geçip gitmede.

Şu başsız-ayaksız gazelimize bak ki ayağımızdan tutmuş, bizi sana doğru çekmede; ta başa dek götürmede.

— V —

XXV

Be herîfon menişin hâb merov
Hemçü mâhî be tek-i âb merov

Erlerle otur, gidip uyuma... balık gibi tutup da denizin dibine dalıverme.

Deniz gibi bütün gece coş, köpür; seller gibi dağılarak gitme.

Abıhayat karanlıkta değil mi? Sen de onu geceleyin ara... acele etme, tezce gitme.

Gökyüzünün gece yolcuları ışıklar içindedir... sen de dostların sohbetini bırakıp gitme.

Uyanık mum, altın leğenin altında değil mi? Sen de yeraltına gir, cıva gibi yuvarlanıp gitme.

Geceleyin yol alanlara Ay, yüzünü gösterir... Ay ışığının bulunduğu geceyi bekle; gitme.

— Y —

XXVI

Tu çerâ comle nebât-o şekerî
Tu çerâ dilber-o şîrin-nezerî

Sen neden böyle tüm balsın, tüm şekersin? Sen neden böyle güzel bakışlı bir dilbersin?

Neden gülen güle benziyorsun? Neden ağacın dalı gibi böyle terütazesin?

Bir gülüşte ne diye böyle yol vurmadasın? Bir bakışta neden akılları çelip gitmedesin?

Neden gökyüzü alanı gibi arı durusun? Ay değirmisi gibi neden tez gidersin?

Neden deniz gibi dibin, ucun yok? Neden inci gibi aydınsın, güzelsin?

A bütün hüneri fitnecilik olan düzenci, akıllıları ne diye deli divane edersin?

İnsan olsun, melek olsun, dev olsun, peri olsun... ne diye oturup duranları oyuna sokarsın?

Ne diye insanlara tövbelerini bozdurursun... ne diye adamların perdelerini yırtarsın?

Bütün gönüller seni düşünmede... nerdesin, ne düşüncedesin sen?

XXVII

On çi der sîne nehan mîdârî
Derneyâbend tu mîpendârî

Sanıyor musun ki gönlünde gizlediğini kimsecikler bilmeyecek?

Tanrı sana uyanıklık versin... gönülleri uyuyor mu sandın sen?

Gül, yahut diken... her ağaç, gönlünde ne varsa onu belirtir.

Seni hasta sansınlar diye yarasa gibi gündüzden saklanan kişi,

And olsun Tanrı'ya, gizliliğe dalmışsın ama herkesten daha da fazla meydandasın sen.

Düşünceye dalmış, bû-tîmâr kuşuna dönmüşsün ama güneşe karşı gene o yarasasın sen.

Çeng feryat etmese de feryada gelince ne olur, ne hal alır... herkes bilir.

Bir gamla feryat etse de gene herkes bilir ki aklı başında değildir onun.

XXVIII

Ey heyâlî ki be dil mîgozerî
Nî heyâlî ni perî nî beşerî

A gönüle gelip geçen hayal; ne hayalsin, ne perisin, ne de insan.

Ayak izini aramadayım... fakat ne yeryüzünde izinin tozu var, ne gökyüzünde.

Haberi olanların senden haberleri yok ama haberi olmayanlardan haberin yok mu senin?

Ya gönlün eşi dostusun, sevgilisisin; yahut da gönülsün sen... ya bakışta, görüşte yer yurt edinmişsin; yahut da bakışsın, görüşsün sen.

A gönül, bir iyilik et de bir zamancağız göz önünde dur, n'olur?*

Acele edip de geçip gitme... seher ışığıyla geceyi gündüze döndür.

* Güzel tedbirin heyûlâyı güzelim şekillere soktu da gösterdi bize.

Şekiller başkadır, akıl başka... fakat senin aşkın da başka, sen de bir başka şeysin.

Bu heyûlâ, şekillerin babasıdır a babalara babalık eden güzel.

Heyûlâ, sudan ibaret değil mi? Fakat suyun suyunu çekip alırsan su ne yapabilir?

Heyûlâ ile şekiller, cana can katıyorsa aldatma beni; gene de sen başkasın.

Şekiller, heyûlâ yüzünden akıp giden kuma benzer... ne diye boş yere kumu sayar durursun?

* Bu ve bundan sonraki iki beyit Arapçadır.

XXIX

Gadara'l ışkı fezellet kademî
Mazac'al furkat-i dam'î bi demî

Aşk aldattı beni, ayağım kaydı gitti... ayrılık, gözyaşlarımı kanlara buladı.

Bana ne miras kaldıysa, ne elde ettiysem, gönlüm onun yerine pişmanlık içinde pişmanlık devşirdi gitti.

Aşk, varlığımı hoş görmedi, düşman oldu ona... n'olurdu varlığım yok olup gitseydi.

Aşk şarap sundu bana, esritti beni... gönlüm içti, fakat ağzım tatmadı bile.

A güzelim, senin lûtfunu bilirim ben; o kadar yabancı değilim yâni.

Öylesine lâtifsin ki sana şükretmeyi gönlümden kursam kaçıp gideceğinden ürkerim.

Ben kim oluyorum ki? Güzellik tahtına kurulmuşsun... padişahlar da sana haset etmede, ordu da, halk da.

Eğri sözlerime parmak basma... eğri sözler yazarım ama kalemim gene sensin.

A nimetler ısısı, önüne ön bulunmayan bir zamandan beri varlığıma lûtuflarda bulundun, cömertçe ihsanlar ettin.

Varlığının cömertliği hakkı için bu lûtfu benden kesme... işte andım bu.

Lûtfet, ayırma beni kendinden, beni öldürmeyi mubah sayma... Haremdeki avım ben, bağışla beni.*

* Bu gazelin ilk dört beytiyle dokuzuncu ve onuncu beyitleri Arapçadır.

XXX

Zi koca âmedeî mîdânî
Zi meyân-ı herem-i rûhânî

Nerden gelmişsin, biliyor musun? Noksan sıfatlardan arı olan Tanrı'nın hareminden gelmişsin sen.

Bir hatırla... hiç hatırına geliyor mu o rûhanî, o güzelim dudaklar?

Demek ki onları unuttun da böyle şaşırıp kaldın; başın dönüp durmada.

Bir avuç toprağa can satıyorsun... bu ne ucuz satış böyle?

6350 Geri ver o toprağı; değerini bil... sen kul değilsin, beysin, padişahsın.

Senin için gökyüzünden güzel yüzlüler gizlice gelmişler.

BAHR-İ MÜTEKAARİB –MAKSÛR–

feûlün feûlün feûlün feûl (feûlün)

— A —

I

Gerânî nedâred beyâbân-ı mâ
Kerâri nedâred dil-o cân-ı mâ

Ovamızın ucu bucağı yok... gönlümüzün, canımızın kararı yok.

Dünyalar dolusu şekiller belirdi... bunların içinde hangisi bizim?

Yolda, kesilmiş, meydanımıza doğru yuvarlana yuvarlana giden bir baş görürsen,

Ondan sor sırlarımızı, ondan sor... çünkü gizli sırrımızı ancak ondan duyabilirsin.

N'olurdu, bizim kuşlarımızın dillerine eş bir kulak olsaydı.

N'olurdu, boynunda Süleyman'ımızın sırrının gerdanlığı bulunan bir kuş uçuverseydi.

Ne söyleyeyim, ne bileyim ben? Bu masalın ne sonu gelir, ne söylenir, biter; imkân yok buna.

Nasıl söyleyeyim ki bir solukta darmadağın olmuşum, daha da beter oluyor; daha da darmadağın bir hale geliyorum.

6360 Ormanımızın havasında ne keklikler, ne alıcı doğanlar uçmada.

Öyle bir havada ki yedinci kat göğün havası... sayvanımız o havanın yücesinde.

Bu masalı geç; benden sorma... masalımız da kırıldı, döküldü gitti.

Tanrı ve din salâhı, sana bizim padişahımızın, bizim padişahlar padişahımızın yüzünü gösterir.

II

Tu cân-o cihânî kerîmâ merâ
Çi cân-o cihon ez kocâ tâ kocâ

A kerem sahibi, sen cansın, cihansın bize... can da nedir, cihan da ne oluyor... nerden nereye?

Âşıklara göre can da ne oluyor... dostlarca cihanın ne değeri vardır ki?

Bütün yeryüzü bir öküzün üstünde değil mi... o öküz de senin yaylanda yayılmıyor mu?

Bütün yer, bir kervandaki tek bir öküzün üstündeki yük... sense kılavuzsun.

Senin lûtuf, ihsan ambarında nice tohumlar var ki yedi değirmen taşının altında bile kırılmaz, ezilmez.

Sen ressamın gözünün içindesin de gene gözden gizlisin... ne gözbağcılık bu, ne büyü.

6370 On sekiz bin âlemden başka âlemin de var... bu ne kimyadır, bu ne ululuk.

Şu kafiye üzerinden bir beyit daha söyleyeyim diyorum ama sana da borcum var.

Öyle bir borç ki bu borcu yoksuldan başkası ödeyemez... zâti yoksulluk, vefa incilerinin bulunduğu bir denizdir.

Zengin, nekesliği yüzünden zengin olmuştur... yoksulsa cömertliği yüzünden yoksuldur, cömertliği yüzünden.

— T —

III

Be şâh-ı nehânî resîdî ki nûşet
Mey-i âsmânî keşîdî ki nûşet

Aşkolsun; gizli bir padişaha ulaştın... afiyetler olsun, göksel bir şarap içtin.

Huten güzelini, yeşilliğin canını gül bahçesinde tuttun, çektin... aşkolsun sana.

A benim canım, a benim güzelim, a tüm şeker... ne Ay'sın, ne padişahsın... bayramsın sen; kutlu olsun o çağın.

Sarhoşlardan selâmın gelir; rintlerden haberin... zevk, neşe kilidinin anahtarısın sen.

Ne de güzel bir engelsin; ne de tatlı bir hekimsin... başta şaraplar coşturuyorsun; afiyetler olsun; sinsin, yarasın.

A acı tatlı, şarap gibi acısın; kendi perdeni kendin yırttın; aşkolsun.

A gönül, Tebrizli Şems'in gamını ne de güzel seçtin... seçilmiş birini seçtin; aşkolsun sana.

IV

Eger mer turâ sulh âheng nîst
Merâ bâ tu ey con ser-i ceng nîst

Senin barışmaya niyetin yoksa, a benim canım, benim seninle savaşmaya niyetim hiç yok.

Sen savaşa kalkışırsan ben barışa kalkışırım... dünya sahibine dünya dar değil ya.

Savaş bir dünya, barış da bir dünya... anlamlar dünyasıysa fersahla ölçülecek dünya değil.

Suyla ateş, iki erkek kardeş... dikkat et de gör, ikisinin de aslı ancak bir taştan ibaret.

Şu ikisi olmadıkça dünya düzene girmiyor... Rum ilinden olanlar güzel ama Zenci'siz Rum da yok.

Akıl yüz kere haber yolladı bana; sus diyor, susmak övünçtür, ayıp değil.

— D —

V

Seher in dil-i men zi sovdâ çi mîşod
Ez'on bark-ı rohsâr-o sîmâ çi mîşod

Seher çağında şu gönlüm sevgiden neler oluyordu... o şimşek yüzlünün, o güzel yüzün elinden yüzüm ne hallere giriyordu?

Tanrım, başımıza neler geldi, sen bilirsin... Tanrım, bize neler oldu, sen bilirsin.

Gönüllerde biten güllerle, reyhanlarla donanan ova, baştan başa neler olmuştu, ne hallere girmişti.

Gökyüzü ne hale geldi diye Güneş'e sormuştun ya, bir kere de İkizler burcu ne olmuştu diye Ay'a sor.

Tebrizli Şems, bakış, görüş dağıtmıştı hani... görene ne bağışladı; gören ne hallere girdi.

Ulular ulusu sevgiliden her kutlu cana ne verildi... aşağılık yere ne geldi, yüceler ne hallere büründü.

Yüceler yücesi, kutlular kutlusu, kendini gösterdi ya... kutsal gönül yüceler yücesinden ne hallere girdi.

VI

Cihanrâ bedîdem vefâyî nedâred
Cihan der cihan âşinâyı nedâred

Dünyayı gördüm, vefası yok; dünya dolusu adam var, bir tek halden bilir yok.

Şu yücelerdeki altın değirmiye bakma sen... içinde bir hasır bile yok.

Nice akılsız, elinde sopası bulunmayan kör gibi koşa koşa tuzağına vardı; tutuldu gitti.

Onun yitmesinden korkup duranlar, üstüne tir tir titreyenler var... ne de ilacı bulunmaz bir illet bu.

Yüzünü gösterir ama çarşaf altından, peçe altından... bir kocakarıdır, çirkin bir karttır, güzelliği yoktur onun.

Onun afsununa akıldan, dinden başı, ayağı olmayan kişi baş kor.

Sevgiliden cana canlar katan bir yol bulamayan kişidir ki kötülüğü yüzünden tutar da onun yoluna can verir.

Ne de pis bakırdır o bakır ki kimya yoktur sanır da bakırlığından geberir gider.

Bir hayal ucundan hayale döner; dertten, zahmetten, sıkıntıdan başka bir şey elde edemez.

Ne diye canını sevgilinin tapısına vermez... ne şaşılacak şey, neden sevgisi gittikçe süzülüp arınmaz?

Nice padişahlar var, aşk yüzünden yüzlerce ülke elde ederler; öyle bir sultanlığa ererler ki ne sonu vardır, ne sınırı.

Şu aşk, sana karşı ne kusur işledi ki inkâr ettin; hiçbir vergisi yok dedin?

Bir baş ağrısıyla ondan ayak çektin... hangi yolu görmüşsün ki belâsı olmasın o yolun?

Sus, âşıklara öyle inciler saçılmada ki bir tanesine bile değer biçilemez.

— Ş —

VII

Dilî k'ez tu sûzed çi bâşed devâyeş
Çu teşney-tu bâşed ki bâşed sekaayeş

Senin yüzünden yanıp tutuşan kişinin devâsı ne olabilir? Sana susamış kişiye kim sâkîlik edebilir?

Seni seven, hastalanır da çarşıda, pazarda fır dolanır; şekerler çiğnemiş dudakları, senin dükkânını arar durur.

Bağ bahçe de sensin; güllük gülistanlık da sen; aydın gün de sen... Yüreğini demir gibi katılaştırma, sevenini kapından sürme.

Dertlerle, feryatlarla; mihnetlerle, horluklarla ne vakte dek sarayının dışında bekleteceksin onu acaba?

A Ay, onun başından gölgeni çektin gittin mi, devlet kuşunun gölgesinin ne faydası olur ona; o gölge ne rahatlık verir ona?

Ululuğunun güzelliğini bir soluk görmese canı da elemlere uğrar, dünyadan bezer gider; oturduğu yeri de elemler kaplar.

Dünya onun güzelliği yüzünden cennete döner... çayır çimen dilsiz-dudaksız onu över.

İnciler bağışlayan da kim? Onun denize benzeyen eli, avucu... Cana canlar katan da kim? Onun cana canlar katan yanağı, yüzü.

Dünya senin gölgendir; sen yürüyünce yürür... Kalkışı da senin ışığındandır, yok oluşu da.

Senin elinden düşmüş bir zarım ben... gel de beni şu gariplik tasından kap.

Edep yolunu tutayım da iki dudağımı da yumayım... yumayım da sırlar açan dudakları söze gelsin, söylesin artık.

— K —

VIII

Begerdan şerâb ey senem bî dereng
Ki bezmest-o çeng-o terengâ tereng

A güzel, durmadan, dinlenmeden döndür kadehi, sun şarabı... meclis kurulmuş, çeng çalmada, sazlar nağmelenmede.

Fakat can meclisi bu; gayb âleminin sâkîsi sâkîmiz... meclistekiler koku almada, fakat bir renk görmüyorlar.

O bir katre kanda gönül ovasını seyret... o daracık bucakta ne de uçsuz bucaksız bir ova.

* Abdal, o kutsal mecliste sarhoş... fakat bu kutsallık, Frenk eline düşebilen Kudüs'ün kutsallığı değil.

* Dinin aslı olan aklın hüneri de nedir ki? O köyde, kapı dışına mıhlanmış bir halka.

Bu akıl, kuruluktandır, karadandır; oysa deniz... timsah korkusundan kurtulmuş gitmiştir o.

Tanrı sarhoşlarına durmadan şarap sun... çünkü orda ne kavga vardır, ne savaş.

Tanrı, Elest gününde onlara öylesine bir kadeh göstermiştir ki kadehini bile ellerine almayı ayıp sayar onlar.

Elsiz, şişesiz sunulan şarabı, bozayı, esrarı kim görmüştür diyorsun.

Şu gece yarısında seyret de gör... bütün halk, bir Zenci sâkînin sunduğu uyku sağrağıyla sarhoş olmuş gitmiş.

Deve katarına bak... hepsi de esrimiş; ne yuların farkındalar, ne gemin.

Sus; çünkü gene de kendinde hepsi... bütün şehir halkı topalsa sen de topallayagör.

Tebrizli Şems'in yolunu tut... güçte kuvvette arslan ol, saldırışta kaplan kesil.

— L —

IX

İlâ me tumaiyatu'l-âzili
Va lâ ra'ya fi'l hubbi li'l-âkili

Beni kınayıp duranın ümidi ne vakte dek sürecek? Zâti sevgide, aklı başında olanın kuruntusu para etmez ki.

Kardeş, aklın başındaysa böyle bir aşka düştüğümden dolayı kınama beni.

Sizi unutacağımızı isterler, bizden bunu umarlar... fakat gönül, böyle bir sözü söyleyenden bile nefret eder.

Senin aklın başında; çünkü âşık değilsin... devlete ulaşsaydın, aşk kıble kesilirdi sana.

Siz âşıksınız bize ama ben size daha da çok âşıkım... aşkla sızıp erimiş gençlerin hepsinden fazladır benim arıklığım.

Şekille gece gündüz beni aldatır durursun... fakat gerçekten gönlümden hiçbir yere ayrılmazsın; pek tembelsin sen.

Hattâ tutup da gitseniz, ben de ağlamasam o vakit, geçip giden aşkıma ağlarım ben.

Ben su kuşuyum, sen kara kuşusun... ben bu duraktanım, sen o duraktansın.

Gözlerimden coşup yanaklarıma akan gözyaşlarımı yalanlamaya imkân mı var?

* "Sizin dininiz sizin, benim dinim benim" âyetini oku da yürü git... Yok, böyle değil de ulaşmışsan ulaşma yerine gel.

Gözyaşı, ilk akan gözyaşıdır... İlk hüzün de önce kalkıp göçene gelir, çullanır.

Ay, yeniay halindeyken, dolunay olduktan sonra Güneş'in kucağındadır; fakat dolunayken Güneş'ten uzak kalır.

Esenliği; dileği, aşkı olmayana bağışladım... aşktan başka beni oyalayacak ne varsa hepsini kestim gitti.

Erenin canı Ay'la eş dost oldu mu, erene yağmur gibi belâlar yağmaya başlar.

* Aşktan gayrı bir şeye tutulmuşsam Ebû Vâil'in kefil olduğu gibi kefil olayım; borçlanayım gitsin size.

Belâ zor bir iştir ama zor işleri de çözer açarız... zorluğa düştün mü, açılışı ondan iste.

Bir yardımcıya gidip de yardım istemem ben... beni horlayana karşı hor, hakir bir hale gelmem ben.

Herkes muradına bu kapıda erişir... değil mi ki böyle istiyorsun, bu kapıda ölür giderim ben.

Gözlerimi örten göz kapaklarım, yaslı için yırtılmış elbiselere benziyor.

Bu kapıda oldukça sedefin içindeki inciye benzersin... fakat uzaklaştın mı, bir çıbanın kanı haline gelirsin, irinine dönersin.*

* Bu gazelin birinci, üçüncü, beşinci, yedinci, dokuzuncu beyitleri Arapçadır. Onuncu beytin ilk kısmı, Kureyş Sûresi'nden bir iktibastır. On birinci, on üçüncü, on beşinci, on yedinci ve on dokuzuncu beyitleri de Arapçadır.

— N —

X

Be pîş âr sagrak-ı gol-gûn-ı men
Nedânem ki bâdest yâ hûn-ı men

Gül renkli sağrağını getir... Bilmem ki şarap mıdır o, yoksa benim kanım mı?

Canı gam denizine gark olmaktan kurtarır... Ceyhun'a benzeyen ırmağımda sanki bir Nuh gemisidir o.

* Beni sudan, topraktan bir hoşça yur, arıtır; aslıma, "Bükülmüş hurma dalına benzer" hale döndürür beni.

Parça buçuğuma bir hoşça karılmış, katılmıştır... yakınlıkta san ki ben Mûsa'yım da o Hârun'umdur benim.

Ne de güzel bir abıhayattır, ne de hoş bir ateştir... bu suyla ateşin ikisi de benim mangalımda birleşmiştir.

Ney gibi öper, tef gibi döver beni... benim kanunumla, benim töreme uygun olarak ne de hoş çeng çalar bana.

Yürü, geri kalanını benim sâkîmden ara... çünkü benim afsunum da tatlılığı ondan elde etti.*

* Bu beyit metinde unutulmuş; karşılaştırmada kenara yazılmıştır.

XI

Beberdî dilemrâ bedâdî be zâgan
Gereftem gerev k'on heyâlet be tâvan

Gönlümü aldın da kargalara, kuzgunlara verdin; ben de ceza olarak hayalini tuttum, rehin aldım gitti.

6460 Gelirsen gelirim; tutarsan tutarım. Söylersen ben de sarhoşların hallerini söyler, anlatırım.*

Yenimi yakamı yırtmam, eteğimi çekip gömleğimi paralamam için yakışmaz bana sitem etmen, yakışmaz.

Getir söylediğin şarabı, getir... incinme, söylemedim deme; incinme.

Gönlü derleyip toplayan şarabı getir, sun o şarabı... gönül derlenip toplandı mı, beden darmadağın olur gider.

İstemem parayla pulla alınan şarabı, istemem değeri biçilen şarabı; o denizden doldur da sun sonu gelmez şarabı.

Senden şarap sunmak, benden secde etmek... benden şükretmek, senden inciler saçmak.

Beni öyle bir hale getir a canım ki şükrüm de kalmasın gitsin... lûtfunu iki kat, üç kat arttır.

Gönülden coştur o şarabı, coştur... şu dökülmüş yapraklardan bir ilkbahar belirt.

Yık gitsin beni a benim canım; çünkü yıkık şehirden ne dîvân haraç arar, ne sultan.

Sus a beden, sus da can söylesin artık; Osman'ın devri geçti gitti mi, Ali bey olur.

6470 Sustum a canım, nöbet senin; söyle... sensin Yusuf'umuz bizim, sensin Ken'an güzeli.

* Bu beyit Konya nüshasında yoktur.

XII

Tenet z'in cihânest-o dil z'on cihan
Hevâ yâr-ı în-o Hodâ yâr-an

Bedenin bu dünyadandır, gönlün o dünyadan... bunun dostu hevâ-heves, onun dostuysa Tanrı.

Senin gönlün garip, onunsa gamı, derdi garip... ikisi de ne şu yeryüzünden, ne gökyüzünden.

Cana dostsan, akla dostsan dosta ulaştın, canını kurtardın demektir.

Fakat bedene dostsan, hevâna, hevesine uydunsa şu ikisiyle kalakaldın şu toprak yurtta.

Ansızın bir yardım gelir çatarsa o başka... öylesine ansızına da kul köle olayım ben.

Çünkü Tanrı'nın bir çekişi, yüzlerce çalışıp çabalamadan yeğdir... izi olmayana izler de nedir?

İzi köpük, izinin tozu belirmeyeni deniz bil... İz, sözle anlatışa benzer; izinin tozu belirmeyense apaçık görünendir sanki.

Güneşin arpa ışığı kadar bir ışığı belirse gökyüzündeki Samanyolu'nu siler süpürüverir.

Sus, sus... susuşta yüzlerce dil vardır, yüzlerce anlatış vardır.

XIII

Begûyem misâlî ez'in ışk-ı sûzan
Yekî âteşî der nihâdem furûzan

6480 Şu yakıp yandıran aşka bir örnek vereyim: İçimde gizli bir ateş var; yalım yalım yanıp ışımada.

İster ağlayıp inleyeyim; ister ağlamayayım, inlemeyeyim... geceleri de işini işleyip duruyor ateş, gündüzleri de.

Bütün akıllar hırka dikmede... fakat âşıkların ciğerleri hırka yakıp durmada.

— V —

XIV

Çü ez ser begîrem boved server o
Çü men dil becûyem boved dilber o

İşe baştan başlarsam başbuğ odur... ben de tutar da gönül ararsam gönlümü alan güzel gene odur.

Barış ararsam şefaatçim odur... savaşa girişirsem hançerim gene o.

Meclise girdim mi şaraptır, mezedir... gül bahçesine geldim mi nerkis gene o.

Madene varsam akıykla lâ'l odur... denize dalsam inci o.

Ovaya gelsem bahçe odur... gökyüzüne ağsam yıldız o.

Sabra yapışsam başköşe odur... gamdan yanıp yakılsam buhurdanım o.

Savaş çağında safa girip savaşa katılsam, safı görüp gözeten odur, ordu kumandanı o.

Neşe çağında meclise geldim mi, sâkî de odur, çalgıcı da odur, sağrak da o.

Dostlara mektup göndersem kâğıt da o olur, kalem de o, hokka da o.

Uyandım mı aklım fikrim odur... uykum geldi de uyudum mu rüyama o girer.

Gazel için kafiye aradım mı, hatırıma kafiye getiren odur.

Hangi resmi yaparsan yap; ressam gibi, kalem gibi başta o gelir.

Sen ne kadar yüce bakarsan bak; senin yüce bakışından da yücedir o.

Yürü; sözü, defteri bırak... sana onun defter olması daha yeğ.

Sus; altı yön de onun ışığı... şu altı yönden geçtin mi, gene mülk ıssı o.

Senin razılığını seçmişim; razı olduğun şeye ben de razı olmuşum; gizlediğin şey benim de sırrımdır, onu açığa vurmam.

Nasıl da güneş gibi Tebrizli bir Şems ki onun güneşine karşı şu güneş bile sönük kalıyor.

— H —

XV

Fadaytuke yâ sittiye'n-nâsiye
İlâ kem taşuddu fami'l-hâbiye

A unutkan hanımım, feda olayım sana... küpün ağzını ne vakte dek kapalı tutacaksın?

Hadi, lûtfet de bir kâse sun bana; bir kâse sun da yitirdiğim şeyin güzelliğini, arılığını andırsın bana.

Onun sunduğu sağrak tek kalmaz; o gitti mi, kız kardeşi gelir çatar.*

* Bu şiir Arapçadır.

— Y —

XVI

Pezîreft in dil zi ışket herâbî
Derâ der herâbî çü tu âftâbî

Şu gönül, aşkınla yıkılmayı kabullendi; gel, vur yıkık yere, ışıt orayı; çünkü bir güneşsin sen.

Gönlüme neler söylüyorsun? Benden korkmazsın ki sen... böyle bir su kuşu, denizden korkar mı hiç?

Gönlümü sana vermişim; kaldır perdeyi... bir ömürdür a benim canım perde ardındasın sen.

Perdeyi kaldırıverdi de dedim ki: A gönül; şu iş acaba uyanıkken mi olmada, yoksa rüya mı görüyorsun?

Bir zamancağız dedim, böyle ortada bulun; görün bize... olabilir ama dayanamazsın ki dedi.

Gönlüm, o coşkunlukla yüz binlerce söz söyledi; sonra da bana dedi ki: Söz dinlersen, söz anlarsan duyma, işitme bu sözleri.

Çünkü su, o olmasaydı bağ bahçe ne diye gülerdi? Ortada bir ateş yoksa gönlün ne diye yanıp kavrulmuş böyle?

Sus dedim; çünkü sen aşk sarhoşusun; sürahi gibi arı duru kanla dopdolusun.

A gönül, ne vakte dek sarhoşça söylenip duracaksın? Suyun içindesin; ne diye seraba bağlanıp kalırsın?

Şuna buna bahane bulup durma; sen kendini kendinden çıkar, varlığını at dışarıya; kendine azap veren gene sensin çünkü.

Ben, biz, küpün ağzını kapayan samanlı balçık... balçığı kopar, at; şarap küpüsün sen.

Gönül, kan uyumaz; biliyorum, sen de gönülsün; öylesine bir kan selisin ki akar, denize dökülürsün.

Bütün bunlar bahane; gel a Tebrizli Şems... çünkü sen hem Arş'ın anahtarısın, hem kapıyı açansın.

XVII

Hem îsâr kerdî hem îsâr goftî
Ki ez covr dûrî-vo bâ lûtf coftî

Hem bağışlarda bulundun, hem bağışlarla ilgili sözler söyledin... zâti sen cefadan uzaksın, lûtufla eşsin.

Bir yere geldin mi, Tanrı mumusun... bir yere düştün mü, dünyanın yaşayışısın.

Zevk, neşe töresini dünyaya sen kodun... neler bağışladın, ne inciler deldin sen.

Fakat bir görülmemiş şarap var ki hileler yaptın, düzenler kurdun da onu sarhoşlardan gizledin.

6520 Sürümlü pazarda ne de görülmemiş malların var... bir işveni cana karşılık satarsan bedavadır, bedava.

Aşağıda da yüce sensin, yukarıda da... gökyüzünü yırttın, çayırı çimeni açtın, yaydın sen.

Görünüşte topraktansın, şu tertemiz topraktan... fakat gökyüzündeki tertemiz canlar gibi ne bir şey yedin, ne yatıp uyudun sen.

Bunu sen anlat; her anlatışta sen varsın zâti... kuzey yeline benzersin; bütün tozları süpürür gidersin sen.

XVIII

Elâ mîr-i hoban helâ tâ nerencî
Behâne negîrî vo ez mâ nerencî

Hele ey güzeller beyi, hadi; incinme bizden... bahaneler bulma; incinme bizden.

Mağara dostum sensin, ümidim sende... başını kaşırsam incinme a benim güzelim.

Sevgilimizsin, bizim öz sevgilimizsin sen... nerde incinirsen incin, fakat burda incinme.

Gecemi aydınlatan sensin; gündüzümün bahtı, devleti sensin... bu gece gülüyorsun; yarın incinme sakın.

Bir avuç toprağız biz; a benim canım, bizden, şunlardan, bunlardan incinmesen ne olur?

Bilenler de senin yüzünden neşelendi, bilmeyenler de... bilmeyenlerin kusurlarına kalma; bilene incinme.

XIX

Elâ mîr-i hoban helâ tâ nerencî
Benâlî çü rencür-o serrâ bebendî

6530 Hele ey güzeller beyi, hadi, incinme bizden... hasta gibi inlemedesin, başını bağlamış, çatmışsın.

Ne hastası? Vallahi öyle gücün kuvvetin vardır ki gökyüzüne çıkarsın, ay değirmisini bağlarsın sen.

O Ay'a benzeyen yüzünü gökyüzüne bir göstersen, sabaha benzeyen yüzünle seher çağını bile bağlayakorsun.

Sabah şarabının kulu kölesiyim ama sabahın da düşmanıyım... çünkü gitmeyi kurdun, kemerini kuşanıyorsun.

Akılsızlar, tutsalar da önüne öküz sürüsünü sürseler, bir anlamlı sözle yüzlerce öküzü, eşeği bağlayıverirsin.

Ceylan gözlerinin bir bakışıyla erkek arslanı tilkiye döndürür, bağlar gidersin.

Ayrılık kışı geldi; şu ıslak gözlerimin gözyaşı sellerini bağlarsan... bundan korkuyorum işte.

Fakat güneş gibi bir kere de ansızın parladın mı, bu suyla her geçidi bağlayıverirsin sen.

Susmuşum; fakat ey sevgili, şu perperişan halime göz yumman da yerinde değil hani.

XX

Eyâ multaka'l-ayşi kem teb'udî
Va yâ furkata'l-hubbi kem ta'tadî

* A bizim yaşayışımız, zevkimiz, niceye bir uzak kalacaksın bizden? A bizi ayrılığa salan, niceye bir zulmedeceksin bize?

Ayrılık geceleri ne vakte dek sürüp gidecek; buluşma yerine yol göstersen de varsak ne olur?

Sizinle buluşsak da tatlı bir suya benzeyen kavuşmayı kana kana içsek... tatlı yüzünü görsek de gıdalansak.

İşte kavuşma meta'ın buracıkta; ne verelimde satın alalım? Yorgun argın gönül kime uysun da yol alsın?

Hayal gibi bir elbiseyi ne vakit giyeceksin; yakınlık bürgüsüne ne vakit bürüneceksin?

Senin sevgini istiyoruz ya; dinimiz odur... işi onunla başa çıkarmışız, işe onunla başlamışız biz.

A benden uzaklaşan efendim; bir türlü yakınlaşmadın gitti; a yanmış, köze dönmüş, soğumadın gitti.

A yüreğimin çarpıntısı, durmayacak mısın sen? A gözyaşları, dinmeyecek misiniz siz.

A gönlümün gamı, açılmaz mısın? A göz kapaklarım, hiç kapanmaz mısınız siz?

Evet, yanaklarının ışığı, kuşluk güneşi... evet, güzelliği dünyalarda bulunmaz.

Evet, özlem ateşim bütün dünyaya yeter; ey ateş yakan, boş yere ateş yakma.

A gözüm, görünmüyor o güzel, ne vakte dek ağlayacaksın? Ağarmaktan korkmuyor musun a göz?

Ağarır da görmez olursan, buluştuğun gün onun güzelliğini sürme gibi nasıl sürünebilirsin?

Gerçek olarak doğurmayan, ululukla eşsiz olan, kimseden de vücuda gelmemiş bulunan Tanrı'ya and içerim ki.

Helâk olsa, özleminden ölüp gitse bile, gönül sizden uğradığı belâları, sizin yüzünüzden çektiği sıkıntıları söyleyip duracak.

A efendim, a yücelikler ısı Şemseddin, kutluluk yurdu Tebriz'imi bile feda ettim sana.*

* Bu gazel Arapçadır.

XXI

Nigârâ çerâ kovl-i duşmen şenîdî
Çerâ behr-i duşmen zi çâker borîdî

A güzelim, ne diye düşmanın sözünü duydun, dinledin? Ne diye kandın da düşmanlar yüzünden bu kulundan vazgeçtin?

Ne diye and içtin; neden gönlünü bu kadar katılaştırdın? Sanki beni hiç görmemişsin sen.

A Ay, bir kere daha bak bu kula; tut ki bir tutsağı kâfirden satın almışsın.

Yüzünü gördüm senin de anladım ki abıhayat sensin... bu kulun bedeninde her yana dolaşıp durmadasın.

Bir akdoğansın sen; geldin, başıma kondun; gönlümü kaptın, havalara uçtun gitti.

Evden gittin, kapıyı kapadın ya... o vakitten beri gönlüm yüzünü duvara dönmüş.

Sana can dersem doğru söylemiş olurum... çünkü can da görünmüyor; sen de görünmüyorsun.

Feryadıma yetiş; bu vakit merhamet vakti... yüzlerce yerde feryadıma sen yetiştin benim.

XXII

Gehî perde sûzî gehî perde dârî
Tu sırr-ı hezânî tu cân-ı beharî

Kimi perdeleri yakarsın; kimi tutar, perde gerersin... güz mevsiminin de sırrı sensin, ilkbaharın da canı sen.

Güz senin yüzünden acı, bahar senin yüzünden tatlı... onun kahrı da sensin; bunun lûtfu da sen... gel bakalım; neyin var, görelim.

Baharlar gelir, kutluluklar bağışlarsın... güzler gelir, kutlulukları biçersin.

Baharın gönüllerden güller, çiçekler bitirdi mi, gül utancından başını önüne eğer.

Şu gül, o gülden bir lûtfa erseydi, bahçede hiçbir diken, dikenlik edemezdi.

Bütün padişahlar bir av ararlar... canına and olsun ki o av arayan padişah ancak sensin.

Avlar kapında, bize canlar bağışlayana can vermemiz değer diye boyunlarını uzatmışlardır.

Aşkın gamı gönülde karar etmiş... gerçekten de gamın karar etmesi kararsızlık verir insana.

A gönül, kararsızlığın anlamını söyleyeyim, dostsun sen, dostçasına kulak ver.

Geç gelen, tez kaçan efendime feda oldum gitti; övüncüm de budur işte.*

Beni tutsak etti edeli görüyorsun ya, onun dileğine uymuşum; ölürüm, dirilirim; fakat ne ölümüm elimde, ne dirimim elimde.

* Burdan itibaren sekiz beyit Arapçadır.

Ayrılıkla ölürüm; buluşmayla dirilirim... esrikliğim budur, mahmurluğum bu.

Şuna şaşarım ki benden uzaklaştığı, benden gizlendiği zaman güneşle yanar, eririm ben.

Bize görünmedi mi, biz de görünmeyiz; doğdu ışıdı mı, biz de gelir, görünürüz... güneşin yolu yordamı budur; zerrelere bunu yapar o.

Şu ikisiyle diriliriz: Akılla, duyguyla... Duygu ıssı olduğu yerde kalır; akıl ıssıysa akar durur.

Fakat akıl ıssı, ancak işlerin sonlarını araştırır... Ya duygu nedir? Geçici şeylere aldanan bir şey.

Akıl ıssı, doğru yolu görür; alçalır, o yola yönelir; duygu ıssıysa dileğini görür; ona uyar gider.

Kimi güneşsin, yücelerden parlarsın... kimi buluta dönersin; inciler saçar gibi yağmur yağdırırsın.

Yeryüzü, karanlık gecelerde konuğun önüne mum yerine senin incini kor.

Sen beni bırakıp gittin mi, ben de benden giderim... yanıma geldin mi, beni de getirirsin.

XXIII

Çü ışkeş berâred ser ez bî kerârî
Turâ key gozâred ki serrâ behârî

Aşkı kararsız bir hale geldi de baş kaldırdı mı, seni başını kaşımaya mı kor?

Aşktan bir kadeh içtin de sindirdin mi, iki dünyada da işin gücün mü kalır hiç?

Aşkının vuruşlarıyla çenge dönmüşüm... bende feryattan, figandan başka bir şey kalmadıysa boş değil bu.

A çeng, çeng çalanın elinden niceye bir ağlayıp inleyeceksin? Ne seni okşuyor, ne kucağına alıyor.

Sen bu feryatla kendini gizlemek istiyorsun ama düzeni bırak... Sende bir şey var, bir şey var.

O gülü devşirmeseydin bu koku olur muydu sende... o şarabı içmediysen neden mahmursun böyle?

Canların gül bahçeleri yüzüne gülmede... can bahçesine yüzlerce ilkbaharsın sen.

Hayalin sanki bir kadeh; aşkın da şarap... ne de şarap, ne de şarap; ne de sinen, yarayan tatlı, içimi hoş bir şarap.

A Tebrizli Şems, yarabbi, ne de sevgilisin, ne de sevgili sözünden başka bir sözle seni anlatmaya imkân yok... anlatışa sığmazsın ki.

XXIV

Tu her çend sedr-i şehî meclisî
Zi hestî nerestî derin mahbesî

Yüceler yücesisin, meclisin padişahısın ama varlıktan kurtulmadın; gene de şu hapishanedesin sen.

Malın mülkün varsa can borcunu ver... Yok, müflissen müflisçesine gel, gir içeriye.

Borçlular bile kurtuldular da sen gam hapishanesindesin... bu mahpusluğun da, kimi kimsesiz oluşundan, kimi de adam olmayışından.

Şu sapa yolda ileri gitmişsin ama şu kervan bir geri dönerse en geride kalır gidersin.

Güzel gözlü güzeller var ama senin gözüne görünmüyorlar; çünkü bir saman çöpüsün sen.

Sen doğan değilsin ki padişahın avcısı olasın... yürü, leşe git; çünkü akbabasın sen.

Yaş bir dalsın, suyu emersin... fakat bağ değilsin, üzüm değilsin, tarla, bostan değilsin sen.

Yürü, topluluğa git; ne diye yalnızca oturuyorsun? Bir mum yak, ışığa kavuş; ne diye karanlıkta kalıyorsun?

Yıldızlar gibi şu toprak burcunda kimi gizlenir, görünmezsin; kimi meydana çıkar, görünürsün.

Sus, kumaşı şu solukla dokumaya kalkışma... ne diye kumaşa bağlanıp kaldın? Atlassın sen.

XXV

Radıytu bi mâ kassem' Allâhu lî
Va favvadtu emrî ilâ Hâlıkî

Tanrı'nın bana pay ettiğine razı oldum; işimi gücümü Tanrı'ma tapşırdım.

Geçmişe ait neler yaptınsa Allah iyilikler, güzellikler versin sana... geri kalanları için de böylece gene iyilikler, güzellikler ihsan etsin.

A her çekinen, sakınan kulun can sâkîsi, erler gibi sen de o arı duru şarabı döndür; sun herkese.

Canı da düşüncelerden satın al, gönlü de... çünkü canlara kayıtsız, şartsız buyruk yürütürsün sen.

Cennet yüzün bir görünürse, ne cehennem kalır, ne cehennemde bir kötü kişi.

Bizden kaçarsan önümüzdeki sensin... Yok, tutar da biz senden kaçarsak koşar, ulaşırsın bize.

Işık da senin yüzünden şaşırmış kalmıştır, karanlık da... Tanrı nuru musun sen, yoksa Tanrı mısın?

Geceyle gündüzün arasında bir fark kalmadı... çünkü senin âlemindeki Ay ne batıdadır, ne doğuda.

Yüzlerce yalvarışla mahmura şarap sunarsın... bu çeşit esirgeyici bir sâkîyi kim görmüştür?

Söz şarabını sun da oynat onu... o şarabın ateşiyle kerpiç bile söze gelir.

Mademki Tanrı sâf kişi istemede; doğru bir öz, sâf bir gönül dilemede... a gönül, akıllı olmaya kalkışırsan ahmaksın.

Gönülle can, düşünceyle huzur buluyorsa ne diye sarhoşluğa koşar, müziğe sarılır?

Huyun hoşsa ne diye yalnız kalmışsın? Vâmık'san ne diye Azrâlık satarsın?

Pislik böceği gibi balçık içinde kendi kendini yiyip durmadasın; pislik çekedur; buna lâyıksın sen.

İsterse padişah olsun, bil ki herkes dert içindedir; herkeste bir aşk derdi, bir aşk belâsı var.

Sus da Tanrı'nın kapı açışını seyret; ne diye kapıları bağlayan düşünceye dalıp gidersin?

XXVI

Elâ hâti hamrâe ke'l-andami
Ke ennî mâzectuhâ an demî

Sâkî, sun o bakama benzeyen kızıl şarabı... sanki onu kanımla karmışım, karıştırmışım.

Sağrağını ağzıma döktün mü, parıltısı yanaklarımda görünür.

6620 Ne mutlu fırsatı ganimet bilen sarhoşa... yazık borçluluk yüzünden ayık kalana.*

Gamlara battıysan gamlı gamlı şarap iç... gamlıyken şarap içmek neşe verir; neşeyi arttırır.

A dudakları tatlı güzel, gel; mahremsen, yabancı değilsen hürmeti vacip olan şarabı iç.

Sûfiysen yarının adını bile anma... solukdaşsan şu solukta bir ol, birliğe ulaş.

Edhemoğlu bile olsan dünyaları gösteren böyle bir kadeh uğruna bırak saltanatı.

Yokluk denizinden bir kadeh iç de insanlığın özünü, öz incisini meydana çıkarsın.

Mademki meclistesin, niçin susuz kalırsın? Mademki Zemzem'e dalmışsın, neden kurusun?

Niçin ilk olarak kadehi almaz, içmezsin? Solda sağda bulunanları bir gör, göster... hangisinden aşağısın sen?

Gökyüzü kadehinden bile temizsin, arı durusun... şu pek büyük kubbeden bile üstünsün sen.

A eş dost, bizimle aynı hırkayı giymişsin; iç... a şarap, güzel bir melhemsin, coş.

---

* Baştan buraya dek Arapçadır.

* İmranoğlu Mûsa gibi canın ömrüsün... Meryemoğlu İsa gibi deniz üstünde yürürsün.

Yusuf gibi bütün meclise fitnesin... devlet gibi, şarap gibi gama düşmansın.

Saman çöpü gibi her yelle yerinden uçup gitme... çünkü dağ gibi sağlamsın, oturamaklısın sen.

Akrep burcunu bırak; Zühre'ye doğru git... Akrep'te akreplikten başka bir şey yoktur; kuyruğu boyuna eğridir onun.

İhsana, bağışa, insanlığa susamışım; kararım kalmadı da sana geldim ben.

Yüzünde böyle bir güzel ben var ya... artık garibin sığınağısın, dayısısın, amcasısın sen.

İlkbahar da sensin, gece içilen şarap da sen... padişahlar padişahısın, buyruğunu yürüt.*

Bütün yaratıklar senin yüzünden şaşırmış; darmadağın olmuş, birbirine girmiş... peki, sen neden saçlarına dönmüşsün, karmakarışık bir haldesin?

Yoksa Tebrizli Şems, aklını mı aldı ki salına salına gitmedesin de gidişinden bile haberin yok.

* Bu beyit de Arapçadır.

XXVII

Dilâ ger merâ tu bebînî nedânî
Be con âteşînem be roh ze'ferânî

A gönül, beni sen görsen de tanıyamazsın, bilemezsin... Can bakımından ateşliyim, ateşim; fakat yüzüm safran gibi.

Sen bana gönül olasın diye gönlümü gönlümden kopardım attım. Canıma can sensin; o yüzden candan da kesildim gitti.

Yüzümde kandan izler gördün ya... şimdi öyle bir haldeyim ki, işim izi de geçti, tozu da.

Ulu bir padişahsın, gönülde konaklamışsın... Abıhayat kesilmişsin, gönülde akmadasın.

Öyle bir nazlı nazenin dilbersin ki gizlilik âleminde de her şeyi görürsün; sana hiçbir zaman "Göremezsin" demezler.

Değil mi ki şarap içtin, ne diye yüzünü örtersin... ama istersen yüzünü ört; gizli kalamazsın sen.

* Cennet nedir, cehennem ne? Berzahın da padişahısın sen... dilersen sürersin, kovarsın; dilersen çağırırsın, alırsın.

Öylesine bir yiğitsin ki at sürdün mü, bir solukta doğudan batıya ulaşır gidersin.

Öyle ululer ulususun, öyle bir dolunaysın ki karada da buyruğun yürür, denizde de... hem İlyas'sın, hem Hızır, hem de canlara cansın sen.

Sensiz diri olan kişi ölüdür, hem de ne acı ölümdür ölümü... fakat sana karşı öldü mü, bu ölüm ne de güzel dirimdir.

A bizimle oturup kalkan güzel, şu görür gözden başka yüzlerce gizli gözün vardır senin.

A din eri, çok şekiller görür, seyredersin sen... ona secde etme, onun canısın sen.

A Tebrizli Şems, düğümü sen aç... düğüm şüpheden ileri gelir; sense apaçık meydandasın.

XXVIII

Neşânet ki cûyed ki tu bî neşânî
Mekânet ki yâbed ki tu bî mekânî

Senin izini kim arayabilir? İzinin tozu bile yok. Yerini yurdunu kim bulabilir? Yerin yurdun yok ki.

Ne şekilde öveyim, söyleyeyim seni? Bir şekle girmezsin ki... Köpük, anlamlar denizinin şeklidir zâti.

Perdenin bulunduğu o yanda ne büyük, ne görülmemiş bir şehir var... Dünya, ordan bir armağan ancak.

Gerçek gizli kalmasın diye ordan, yeniden yeniye yeniaylar belirir; yeniden yeniye hayaller gelir.

Yoksullaşma da her kapıyı çalma... ne arıyorsan osun sen.

A gönül, çadırını şu gökyüzüne kur... yapamam deme, yaparsın; elindedir senin.

Canına, boyuna gökten yardım gelir durur... o yandan geldin, o yana at sürmedesin sen.

Gönüller, hakkında kötü zanlara düşmüş... bilmiyorlar ki her zanda sen varsın.

Ne özür getirebilir adam, neyle örter, gizler içindekini? Sen, yazılmaksızın her kuruntuyu, her zannı okur gidersin.

Ne mutlu zamandır o zaman ki sâkî sen olursun da bize can kadehleri doldurur, sunarsın.

Derken şu gönül de yeni baştan konaklara ağmaya başlar... şu beden yeni baştan gençliğe kavuşur.

Ne mutlu zamandır o zaman ki her parça buçuğumuz, Rabbim beni suvardı diye oyuna koyulur.

Sarhoş o şarapla kendinden geçer... orda da bir ağırlık, bir gevşeklik kalmaz, başka yerde de.

Varlığımızın henüz pişmemiş parçası, sen nasıl söylüyorsan, tıpkı senin gibi söze gelir; şaşırır kalırsın.

Nefs-i Küllî anası, dilsiz-dudaksız bir dile kavuşur da neler eder, neler.

A Nefs-i Küllî, her solukta bu akıllılığı, bu ululuğu gizlice kim gönderiyor sana?

Akl-ı Küllî gönderiyor deme... çünkü ona da her solukta birisi yardım ediyor.

Anlamlar denizinden bir su bulamazsa o Tüm Akıl, tüm bilgisizlik olur gider.

XXIX

Gol-i sorh dîdem şodem ze'ferânî
Yekî le'l dîdem şodem zerr-i kânî

Kızıl gülü gördüm de safrana döndüm... bir lâ'l gördüm de altın madeni kesildim.

Gönlüm yıldız gibi bütün gece seyre daldı; anlamlar göğünde her burca kondu durdu.

Âşıklar burcuna ayak basınca can göğünden bir Ay baş gösterdi.

O Ay doğup da gözüne görününce o gökyüzündeki Ay yerlere sığmaz oldu.

Gönlüm paramparça oldu da her parçası aşka düştü... her parçam ondan bir iz vermeye başladı.

Ta sabah çağında bana bir selâm verdi de o selâm yüzünden kocalmayan bir gençliğe kavuştum ben.

Yüzümde Mecnun'un izlerini görünce acıdı da gizlice yanıma geldi.

A filân dedi, neden böylesin sen? Sen öylesin de o yüzden böyleyim ben.

Ne gizli şeyler bilir, ne inciler saçar o... kapına çağırdığın kişi ne saltanat sürer, ne buyruk yürütür.

Ay nedir, gökyüzü ne... Burç nedir, çöl ne? Hepsi de ona işaret; ona ait bir şey bulagör.

Bunu anlamak istiyorsan Tebrizli Şems'i gör... onu gördün mü, bunu da anlarsın, bilirsin.

XXX

Botâ ger merâ tu bebînî nedânî
Be con lâlezârem be roh ze'ferânî

Güzelim, beni görsen tanıyamazsın, bilemezsin... Can bakımından lâleliğim, fakat yüzüm safran gibi.

Sana gönül verdim; sen gönülden de yeğsin bana... sana can veririm; cana da cansın sen.

Ahımdan, gözyaşımdan binlerce izim vardı... şimdi iş işten geçti; ne izim kaldı, ne izimin tozu.

Ulu bir padişahsın, gönülde konaklamışsın... Abıhayat kesilmişsin, gönülde akmadasın.

Hem gizli şeyleri görürsün, hem nazlısın, nazeninsin... sana hiçbir zaman "Göremezsin" demezler.

Mademki coştun, köpürdün, ne diye yüzünü örtersin? Ama ister sen yüzünü ört; gizli kalamazsın sen.

Ne acı ölümdür sensiz yaşarsa can... fakat sana karşı öldüm mü, bu ölüm ne de güzel dirimdir.

Şu görünen candan bezdim, cana geldim... şu görünen * can yüzünden, can gizli kalmada.

İki can arasında şaşırdım kaldım... biri, busun demede; öbürü, busun demede.

Biri cennet canı, biri cehennem canı... biri karanlık can, öbürü apaydın can.

Cennet nedir, cehennem ne? Berzahın da padişahısın sen... dilersen çağırırsın, alırsın; dilersen sürersin, kovarsın.*

* Bu gazel XXVII. gazelin aynı. Birinci, ikinci, üçüncü beyitler pek az bir farkla aynı gazelin aynı beyitleri. Dördüncü beyitte hiçbir fark yok. Beşinci beyitte pek az bir fark var; altıncı beyit de öyle. Yedinci beyti, aynı gazelin onuncu beytinin pek az bir farkla tıpkısı. Son beyit cüzî bir farkla aynı gazelin yedinci beyti. Kesin olarak bir gazelin birkaç yazıcı tarafından çeşitli zaptından meydana gelmiş iki şekli olduğunu söyleyebiliriz.

XXXI

Temâşâ merov neh temâşâ tuyî
Cehân-o nehân-o hoveydâ tuyî

Seyre seyrana gitme... işte sana seyir seyran; seyir de sensin, seyran da sen... dünya da sensin, gizli de sen, görünen de sen.

Ne diye şuraya, buraya gidersin? Burdan da maksat sensin, ordan da.

Ayrılığı, buluşmayı yarına bırakma... bugünün buyruk ısı da sensin, yarının buyruk ısı da sen.

Yoksa ayrılığa düştüm mü diyorsun? Ulaşan da sensin, ayrılığa düştüğünü sanan da sen.

Havva, Âdem'den meydana geldi de Âdem de sensin dedi; Havva da sen.

Hurma, fidanından doğdu da hurmanın geliri de sensin dedi fidanına, gideri de sensin.

* Kendinden dışarda bir Leylâ, bir Mecnun olma... Râmîn de sensin, güzelim Vîs de sen.

Gamların ilacını dışarda arama... gamların panzehiri de sensin, ilacı da sen.

Ay karardıysa cilâsı gene senden... bizim ay yüzlümüz sensin, ay yüzümüzü cilâlarsın.

Ay karardıysa korkup titreme... Ay'a bir zarar gelmez; yalnız sen titremenle kalırsın.

Zahmeti arttıran her şeyde bir artış ara... çünkü hem cansın, hem cana rahat, huzur verensin sen.

Öyle bir topluluksun ki topluluklara aldırış bile etmezsin... çünkü toplulukta da sen varsın, topluluk olmasa da, yalnız olsan da var olan hep sensin.

O kutlu kanadını bir açıver; çünkü hem arı duru göksün sen, hem Kafdağı'sın, hem Zümrüdüanka'sın.

Başın ağrımıyor; başını bağlama... kavga gününün fitne başı sensin, sen.

Bütün bir dünya bizi inkâr etse gam yok bize... gene de bizimsin çünkü.

Alta gitme, bizi yüce tutma... aşağılarda oturma; yüce sensin, sen.

Beni-bizi bırak, horlanmadan korkma... bizimle olunca da padişah sensin, biz olmayınca da padişah sensin.

Yüzünü yu da kendi yüzünü seyret... o güzel yüzlü Yusuf sensin.

6710 Yanlış; Yusuf sensin ama Yakub da sensin; korkma, söyle: Zelîhâ da sensin.

Hani şüpheye düşüyorsun ya... sanıyorum ki bu tam inançla şüphe de sensin gibi.

Şu balçık kıyıdan geç... inciye doğru yol al; çünkü deniz sensin.

Yusuf gibi çık şu varlık kuyusundan... çünkü bağ bahçe de sensin, güllük gülistanlık da; ova da sensin, kır da.

Kıyamete dek senden söz açsam sonu gelmez... baş da sensin, son da sen.

XXXII

Acîbü'l-ecâib tuyî der keyâyî
Nema rûy-i hod ger eceb mînemâyî

Ululukta şaşılacakların şaşılacağı bir şeysin... şaşılacak bir şey göstereceksen yüzünü göster.

Gönlün mahremi sensin, gönlün solukdaşı sen... gönül açma yolunu senden başka kim bilir?

Gönül senin nerelerde olduğunu bilmez ama o nerelere düşmüştür? Sen bilirsin.

Kafdağı sana secde eder; devlet kuşunun canısın sen; Kafdağı'na bir kutluluk gölgesi sal.

Dünyayı peygamberlik ışığıyla beze... çünkü bütün peygamberlerin canlarına ustasın sen.

İnci taştı, senin yüzünden inci kesildi... bağışta bulun, bağışta bulun; bağış denizisin sen.

İnsan, erlik suyu değil miydi? Sonra yüce bir kişi oldu... erlik suyu halinden kurtulduğu gibi benlikten, bizlikten de kurtar onu.

Suyun köpüğüne lûtfettin, yeryüzü oldu... kara dumana ihsanda bulundun, gökyüzü kesildi.

Her şeyi bir başka şey haline getirmek senin harcın... tüm bilgisin, hilimsin; tüm kimyasın sen.

Sana geceleri uyku haramdır; çünkü Ay'sın sen... geceleri dolunay gibisin; canlardan doğarsın sen.

A uyku, buraya gelme; başka bir yere git... çünkü gözlerim deniz kesildi; boğulursun sonra.

A gece, kıvranıp duruyorsun; kara yılana benziyorsun sen... dünyayı sömürüp yuttun; yoksa ejderhâ mısın sen?

Fakat neliksiz-niteliksiz yaratıcı, sana afsun okur da sömürüp yuttuğunu seher çağı gene doğurursun.

Ey gökyüzündeki Ay, gökyüzü gezegenisin sen; n'olur bir soluk da benim ardımdan gelsen.

Kimi kişinin gözünde yurt edinir de otururbut... her göze bir başka cilvedir gösterirsin.

Gönlümü yurt edinenler, sizi övüp durmuyor mu? Ölümsüzlük sağraklarını dökün, saçın bize.

A gönül, o canlar canını görmediysen baştan başa göz olsan gene de körlüğe tutsaksın.

Değil mi ki yetmiş iki millette de akıl var; şu halde seçilmeyi deliliğinde ara onun.

Çağrımıza gelin, gelin; havanız pek şaşılacak bir hava... şu havanın yeli bile sizin havanızla tertemiz bir hale geldi.

Beden onun yüzünden delirdi; gönlüm, ona erganun kesildi... canım elsizlikten, ayaksızlıktan ona âlet oldu gitti.

Yoksa yıldızlar yücelerden seni gördüler mi ki tanıklık için başlarını eğdiler.

Yanlış söyledim; yıldız da kim oluyor? Akl-ı Küll'ün gönlü bile, bunca yüksekken ondan bir koku bile alamamıştır.

A efendilerim; siz olmadıkça, sizden uzaklarda bulundukça konmanın da bir zevki yok, göçüp gitmenin de.*

* Bu gazelin on altıncı, on dokuzuncu beyitleriyle son beyti Arapçadır.

XXXIII

Egerçi letîfî vo zîbâ-lekaayî
Becân-ı bekaa rov zi cân-ı hevâyî

Lâtifsin, yüzün de pek güzel... fakat ölümsüzlük canına git; hevâ ve hevesten doğma bir can var sende.

Hava kimi soğuk olur, kimi sıcak, yakıcı... ondan ne diye vefa umarsın? Vefasızlığını görüver.

Bedeni kafes, canı uçar kuş bil... kafes burda, fakat a can, sen nerdesin?

Gökyüzünün çevresinde bir zamandır uçtun durdun; o padişahı geçtin gittin; oysaki ona lâyıksın sen.

Dünya senin gibi bir kuşu ne gördü, ne görür... çünkü hem damın üstündesin, hem sarayın içinde.

Kimi olur, taç ıssı padişahların başlarına ayak korsun; kimi de gider yoksulluk hırkasına bürünürsün.

Kimi güneş olursun, dünyayı ışıtır, parlatırsın... kimi de şimşek kesilirsin; bir soluk bile eğlenmezsin; çakar gidersin.

Şekerkamışı madenisin sen; gönüllerse dudu kuşudur sanki... yemyeşil bir ovasın sen, canlarsa sende yayılır.

Bunlardan geçtim; tek sen gölgeni alma bizden... çünkü devlet bahçesinde gülümüzsün, selvimizsin bizim.

Gönlümüzde iki yüz kilit olsa bir anahtar yollar, kapıyı açarsın sen.

Gel, gönlümüze gir; apaydın bir mumsun... gel, iki gözümüzde yerin var; hoş bir tutyasın sen.

Gül bahçesine girdim de güle dedim ki: Çeyizini kim düzdü? Lâ'l renkli bir kaftanın var.

Bana, kokla da anla; Mecnun gibi senin de aşkın varsa, özün arıysa kokudan anlar, tanırsın dedi.

Hani Mecnun, Leylâ'nın bulunduğu ovaya geldi de seher yelinden Leylâ'nın kokusunu almak istedi ya.

Leylâ öldü, siz sağ olun; bak da gör; bütün soyu sopu yas elbisesine bürünmüş dediler.

Acılar tadan Mecnun, elbisesini yırttı... elsizdi, ayaksızdı da kanlar içinde yuvarlanmaya koyuldu.

Başını her taşa, her kapıya vurmadaydı... bir hayli ağladı; elini dişledi durdu.

Tacın nerelere gitti diye başına vuruyordu... belâlara av oldun diye göğsünü dövüyordu.

Hikâye uzun; yalnız sen de balığın susuzluktan çırpındığını bilirsin ya.

Kendine gelince sordu Mecnun; mezarı nerde; hangi ovalarda dedi, onu gösterin bana.

Dediler ki: Geceydi, karanlıktı; yitti gitti... verdikleri bu haberden kötü bir hale düştü.

Kılavuzum var diye bağırdı; Leylâ'nın kokusu bana yol gösterir dedi Mecnun.

6760 Vaktin Yakub'uyum ben... Yusuf'un kokusu yüz yıllık yoldan gelir, derdime devâ olur.

Muhammed'in duyduğu koku, bize ulaşma müjdesi verdi... Yemen'den hoş bir halde Tanrı kokusunu koklayalım, canımıza çekelim.

Her mezardan bir avuç toprak alıyor, burnuna götürüyor, kokluyor, o misk kokusunu arıyordu.

Hani şeyh arayan mürit gibi... o da ağızlardan erenler soluğunun kokusunu arar ya.

Tanrı kokusunu Kalender'in ağzından ara... ercesine, gerçekçesine ararsan şüphe yok ki mahrem olursun, o kokuyu duyarsın.

Bu koku, toprağa saçılan son yudumdan gelir, topraktan değil... çünkü dostluk yudumu, aşk yudumu toprağa düşmüştür.

Bunu bırak da gene Mecnun'a gel... çünkü kuşluk güneşinin ışığıyla gözüm kamaştı.

Güneş değirmisine karşı gözlerim zayıf... fakat Ay, Güneş'in yalımlarına, parıltılarına tanıklık etmede.

Nerde Zün-Nûn'un aşkı, nerde Mecnun'un aşkı? Fakat Mecnun'un aşkı da o ululuk ıssının arkından bir iz vermede.

Hani Mûsa da dadının memesini almadı... çünkü anasının sütüne alışmıştı; tanıyordu onu.

Mecnun, yüzlerce mezarın toprağını kokladı, geçti... Mûsa, koku tanımada ona ustalık etmişti.

Anlayış, ayırt ediş, gönülde aydın bir mumdur... o mum, seni aldanıştan, düzenden kurtarır.

Koku onu Leylâ'nın mezarına götürdü... bir nara attı da o yokluk eri yerlere serildi.

O kokuydu onu geliştirip açan; gene o koku öldürdü onu... bir kokuyla derlendi, yaşayış âlemine geldi; bir kokuyla yok oldu gitti.

O Leylâ'ya ulaştı; can Mevlâ'ya ulaştı. Yer yere geçti; gök göğe ağdı.

Sizde de Tanrı havası var; var ama Tanrı sizde sizliği bırakır mı hiç?

Bir bölük halk sivrisineğin kasırgaya dayanmasını diler... eh, tutalım, kasırganın çetinliğini elde etti; kime gerek yâni?

Kasırga, sivrisineğe bir fil yüreği bağışlar; güzel bir karşılık verir de sivrisineklikten kurtarıverir onu.

Lâleliğinin parlaklığını bir iyice anlatırdım ama horoz ibiğine benzeyen gönüle vurmaz, o benlik sahibi olan gönlü parlatmaz bu parlaklık.

İyisi mi sus da dilsiz-dudaksız kendisi söylesin, anlatsın sana... hadi, çayırlığa çimenliğe git; sen de çağrılanlardansın.

ÇEŞİTLİ BAHİRLER, GÖRÜLMEMİŞ VEZİNLER

— A —

I

Yârı mâ dildâr-ı mâ âlim-i esrâr-ı mâ
Yûsuf-ı dîdâr-ı mâ rovnek-ı bâzâr-ı mâ

6780 Sevgilimiz, gönlümüzü alan güzelimiz, sırlarımızı bilenimiz... kavuştuğumuz Yusuf'umuz, pazarımızın alımı, parlaklığı.

Bıldırımız bu yılımıza âşık oldu... müflisleriz biz; sensin bizim definemiz, paramız pulumuz.

Tembelleriz; haccımız da sensin, savaşımız, işimiz gücümüz de sen... uyumuşuz kalmışız biz, uyanık devletimiz sensin.

Hastalarız, yaramıza melhem sensin... yıkılmış gitmişiz biz, lûtfunla kereminle sensin mimarımız bizim.

Dön aşka, a düzenbaz padişahımız dedim; baş çekme, sırlarımızın perdesini inkâr etme.

Bana cevap verdi de dedi ki: Bu işimiz senin yüzünden; ne söylersen dağımız, ormanımız o sözü yankılar, sana duyurur.

Ona dedim ki: A dilediğini yapan, asıl dağ biziz, bu yankı da sözümüz; çünkü dağ dilediğini söyleyemez, yapamaz.

Dedi ki: Önce sırlarımızdan birazcığını duy... her arık hayvan nasıl bizim yükümüzü çekebilir?

Ona, rahmetini kesme bizden dedim; haberler sal bize... bû-tîmârımızı da sarhoş bir bülbül haline getir.

Senin varlığın, bizim övüncümüz; bizim varlığımızsa ayıbımız, ârımız... mağaraya benzer gönlümüze bak da Ahmed'i de gör, Sıddıyk'ı da.

Tortulu şarap içen sarhoşumuz her şarabı içmez... gagası güzel kuşumuz padişahın elinden yem yer.

Şu leş bedenimiz mezarda yatıp uyuyunca, uçan dudumuz kafesten kurtulur gider.

Akıllı fikirli kuşumuz kendi yerini tanır, yuvasını bilir... bizden sonra yeryüzünde izlerimizi bulursun elbet.

Gül bahçesinde sensizsem, güller diken kesilir bana... fakat seninle zindanda bile olsam dikenim gül bitirir.

Seninle ateşe girsem, ateş ışık olur... fakat sensiz cennette olsam, ışıklar ateş olur bana.

Kuzgunumuz, sığırcığımız, senin yüzünden akdoğan oldu... sözümüz budur ancak: Yeter, artık söz söyleme.

II

Işk-i tu âverd kedeh por zi belâhâ
Goftem mey mînehorem pîş-i tu şâhâ

Aşkın belâlarla dopdolu bir kadeh sundu bana... huzurunda şarap içemem, a benim padişahım dedim.

Bilgisinin şarabını sundu bana o şekerkamışlığı... sarhoş oldum gitti de beni ta nerelere götürdü o.

Bir yandan gizlice Rûhü'l-Emin geldi... yanına koştum, şu olan işleri bir gör dedim.

A Tanrı sırrı dedim, yüzünü gizle... Tanrı'ya şükürler etti, övdü Tanrı'yı, dualar etti Tanrı'ya.

Âşıktan gizlenen o değil mi ki dedim... bunca temizliğe karşı o perde de nedir dedim.

Aşk kan içmeye kalkıştı mı, vay gidi vay... Uhud Dağı bile paramparça olur gider... biz neyiz ki artık?

Ne mutlu çağdır ki padişahım gülerek gelir; kerem eder de kaftanının düğmelerini çözer.

Dondun, buz kestin bakışımız yokken... hele gel, daha yakın gel de havamız vursun sana der.

Nerde o lûtfun derim, a tüm güzellik... kuluna, kaftanının düğmelerini nasıl çözüyorsun, göster.

Yok, yok der; hiç gam yeme... gençleşirsin; seher yelleri estiği çağda nerkisle gül nasıl tazeleşir; ondan da daha taze bir hale gelirsin.

Derim ki: A iki dünyaya da devâ veren; bana senin dudağından başka bir devâ yok.

Her dalın, her ağacın meyvesi o dala, o ağaca tanıktır... altın gibi yüzümle gözyaşlarım da bana tanık.

III

Mevlânâ mevlânâ agnânâ agnânâ
Emseynâ atşânen asbahnâ reyyânâ

Efendimiz, efendimiz, doyurdun, zenginleştirdin bizi... gece susamıştık, suya kanarak sabahladık.

Ümitsizliğe düşürmezsin, bizi unutmazsın... azgınlığa düşsek bile korkmayız; katında yer yurt edindik, senin yüzünden yer yurt ıssı olduk biz.

Sarhoş bile olsak seninle yüceldik, sana alıştık... a şimşek gibi çakan, a karanlıkları yaran, bizimle çıplak olarak kucaklaş, oynaş.

Kim yeryüzündense hoş görülmez o... uzaklaştır artık onu, uzaklaştır. Ayır onu bizden, ayır.

Kim yücelerdense tatlı mı tatlıdır o... anlamlarımızla suvarırız, çeşit çeşit, renk renk kandırırız onu.

Geri kalanını sen söyle a sâkî, geri kalanını sen söyle... a ihsan sahibi, lûtfet; lûtfet a ihsan sahibi.*

* Bu gazel Arapçadır.

IV

Fedeytuke yâ ze'l-vahyi âyâtuhû tetrâ
Tufess ırahâ sırran ve teknî bihi cehrâ

A vahiy ıssı, feda olayım sana; âyetlerini gösterir durursun... onları gizli bir tarzda tefsir edersin de sonra apaçık gizlersin anlamlarını.

Ölüleri, bir şey yaptın da onunla dağıttın, onunla diriltin, topladın; kurban olayım sana, benim bilmediğim o işi, o şeyi sana kim bildirdi; nasıl anladın, bildin?

Hepsi de sarhoş bir halde döndüler, senin sıfatlarına büründüler... ne haram bir lokma yediler, ne şarap içtiler.

* Fakat yakınlık parıltısı akıllarını yok etti gitti; noksan sıfatlardan arıdır dağları durduran, noksan sıfatlardan arıdır kulunu geceleyin yürüten.

Esenlik o topluma ki gönülleri, gizli, duyulmaz dillerle ona şükreder, ona şükürde bulunur.

Ne mutludur bahtı yâr olan kişi... kovasını kuyuya salar da kovada bir güzel Yusuf çıkar, o da muştuluk der.

Salâhaddin, Rum ülkesinde bir insan şeklinde görünen öyle bir ulular ulusu ışıktır ki hiçbir örtü örtemez onu.*

* Bu gazel Arapçadır.

V

Yâ muhcile'l-bedri aşrıknâ bi leâlâi
Yâ sâkıya'r-rûhi eskirnâ bi sahbâi

A dolunayı utandıran; ululuklarla ışıttın bizi; a can sâkîsi, şarap sun da sarhoş et bizi.

Nekeslik etme, biteviye şarap sun da kadehi alırken de şarap içmiş olalım, verirken de.

Bırak bizi de sarhoş olup bir esenleşelim; anlatılmasına, ad takılmasına imkân olmayan bir sarhoşluğa düşelim gitsin.

Gizli küpleri, lûtfediyorsun da, insanı nekeslikten de, kinden, düşmanlıktan da arıtan şarapla boyuna doldurup duruyorsun.*

* Bu gazel Arapçadır.

VI

Yâ kâlimînâ yâ hâkimînâ
Yâ mâlikînâ lâ tazlimûnâ

A bizimle konuşup görüşen, a bize buyruk yürüten... a efendimiz, zulmetmeyin bize.

A üstünlüklere sahip olan, a huyu husu, yüzü, gözü güzel... a deliller kılıcı, zulmetmeyin bize.

A güzel sâkî, a buluşması tatlı dilber... a ayrılığı acı, zulmetmeyin bize.

A karanlıkları yaran yıldızlar gibi gönülde şimşekler çaktıran, doğular arasından beliren; zulmetmeyin bize.

Her ovada, her çölde, zamansız, mekânsız bir bağıran, bağırıp durmada: Zulmetmeyin bize.

6830 Canım kurban olsun sana seher çağlarında... a gönüller açan, zulmetmeyin bize.

İşte şu benim gönlüm, aşka koyulmuş, sevgiyi âdet edinmiş... Zulmetmeyin bize.

Sözümü duy: Uyku haram oldu bana... Ulu kişiler katında zulmetmeyin bize.

Erkek atım aşktır; onunla anlamlara sürer giderim... bu da yeter bana... zulmetmeyin bize.

Aşk halimdir, mülkümdür, malımdır... uyumama imkân yok, zulmetmeyin bize.*

* Bu gazel Arapçadır.

VII

Veredea'l-beşîru mubeşşiran bi beşâretin
Ahya'l-fuâde aşiyyeten bi vurûdihâ

Müjdeci, bir müjdeyle geldi çattı... onun gelişiyle de geceleyin gönlüm diriliverdi.

Bir bağdı bahçeydi sanki gönlüm; o müjdenin baharıyla ışıdı; açılıp saçıldı... bir güneşti sanki; o müjdeyle doğdu, parladı.

A benim düşkünlüğümü kınayan, perperişan halimi hoş görmeyen, aşk ateşine bir bak, yalımlanmasını bir seyret de sonra kına beni.*

* Bu gazel Arapçadır.

VIII

Rûha bi fiyhâ va'r-rûhu fihâ
Kem eştehîhâ kum f'eskınîhâ

İstenen, dilenen, ağzı, dudakları sinmiş bir şarap; can da onda, derman da onda... ne vakte dek özlemini çekeceğiz? Kalk, o şarapla suvar bizi.

Bu sevgilinin sırrıdır; bu sevgilinin nazıdır... sevgilinin sesidir. Kalk, o şarapla suvar bizi.

6840 Öcümü aldın, komşumu öptün... ateşimi çoğalttı ya; kalk artık, o şarapla suvar bizi.

Dudaklar öpücük aldı; şekerle, balla eş oldu... susuzdu, daha da susadı; kalk, o şarapla suvar bizi.

Tanrı korur; kutluluk sâkîdir bize... ne de güzel bir buluşma bu; kalk, o şarapla suvar bizi.

Sevgilim beni kucaklıyor ama gene de benim kararım yok. Kalk, o şarapla suvar bizi.

Sâkî bana uymada, kâselerle bana sundukça sunmada; benim başıma and içmede... Kalk, o şarapla suvar bizi.

Ben hoşum demede; hadi, tat şu şarabı diyor... bizse çekişip durmadayız... Kalk, o şarapla suvar bizi.*

* Bu gazelin birinci, üçüncü, beşinci ve yedinci beyitleri Arapçadır.

IX

Yâ men benâ kasra'l-kemâli muşeyyedâ
Lâ zâle sa'den bi's-su'ûdi mueyyedâ

A olgunluk köşkünü sağlam bir şekilde yapan; dilerim, kutluluğu yitip gitmesin, kutluluğunu kutluluklar kuvvetlendirsin.

Gönüller tir tir titriyor; aldırış bile etmedi, bıraktı gitti gönülleri; âşıkların kanları akıp gidecek artık.

A aşka düşüp de darlıklar içinde oturup kalanlar; sanıyor musunuz ki aşk sizi kendi halinize bırakacak?

And olsun Tanrı'ya ki bırakmaz... zâti alım da geldi, göründü, güzellik de... artık âşıklara ne bir düzen düzme ihtimali kaldı, ne de onlar da bir güç, bir kuvvet.

O alım, o güzellik, ulumuz, efendimiz Şemseddin'dir; onun yüzünden Tebriz cennet bahçelerine dönmüştür.*

* Bu gazel Arapçadır.

X

Ey mutrıb-ı dil berây-ı yârîrâ
Der perde-i zîr gûy zârîrâ

A gönül çalgıcısı, dostluklarımızın hakkı için olsun, aşağı perdeden feryat et.

Yürü, çayırlığa git de gülün yüzünü seyret... bahar bülbülüne solukdaş ol.

Canlar bağışlanan aşk meclisinde bilsen ne yaşayışlar vardır, ne sarhoşluklar olur.

Sayıya sığmayan devleti gördün ya... sayılı soluğu ona bağışla gitsin.

A can, bir dilbere av oldun gitti; o, avını ölümsüz olarak diriltir.

A gönül sâkîsi, işten güçten kaldık... bize işleyen, bize yapacağını yapan o şarabı sunmanın tam çağı.

Şarap içeni bezedin ya; beni de beze, meclisi de beze.

Bu çeşit erlere gizli bir meclis var... şarap içen kişi de ayrı bir can sahibi.

XI

Taâlav bînâ nasfû nuhalli't-tedellulâ
Va min lahzıkum nucli'l-fuâde mine'l-cilâ

Gelin bize de sizinle halvet olup arınalım; yakınlığınıza erelim de temizlenelim; şu cilvelerden vazgeçelim. Gelin de bakışlarınızla gönüllerimiz cilâlansın.

Birbiri üstüne aşkla sunulan kâselerin döndüğü mecliste, ancak şarabın arılığına duruluğuna sığınırız.

O arı duru, o berrak, tertemiz, parıl parıl parlayan şarabı bir gün seninle yapayalnız içeriz, ertesi günü de apaçık içer, o güne ularız.

Bir şaraptır ki güzelim kokusu yayıldı mı, çöllerdeki vahşi hayvanlar bile onu özlerler de inlemeye koyulurlar; ona ulaşmayı dilerler.

Zorlukları açın, doldurun kızıl şarapla badyaları, görünün de yüzünüzün anahtarıyla pahalılaşan ne varsa ucuzlasın gitsin.

Şarabın esrikliğine, sizinle kavuşmanın verdiği esriklik karışsın... seven sarhoş olsun, kendinden geçsin, sevmeyen yok olsun gitsin.

And veriyorum size Allah adına; bağışlayın beni; and olsun ki özlemlerle, sevgiyle eridim, bittim.

Eridim, güzelliği, yüzü, âfetlerden, ölümden, yok olup gidişten aman veren o efendiler efendisinin aşkıyla.

Şemseddin'in ayak bastığı toprağı Allah sulasın; Allah Tebriz'i kendi lûtfuyle en güzel bir sûrette korusun.*

* Bu gazel Arapçadır.

XII

Nerd-i kef-i tu bordest merâ
Şîr-i gam-ı tu hordest merâ

Âvucundaki zar beni mat etti... senin gam arslanın yedi bitirdi beni.

Senin gamında Halil'e döndüm. Ateş tapınakları bile soğuk geliyor bana.

A gönül, yokluk toprağında at sürme... senin at sürmen beni toza dumana boğdu.

Can gül bahçesinde at süredur... can gül bahçesinden gülüm var benim.

Bizim zevkimize, neşemize vehim bile yol bulamaz... şu gülüp durma bize perdedir.

İç âlemde kıpkızıl yüzlerce yüzümüz var... görünüşteyse yüzümüz sararmış solmuş.

A köyün şaşısı, şu iki dünya sence çifttir ama bizce tek.

A istek eri, senin kılavuzluğunla her yol başında bir erimiz var bizim.

Sus da şöhret kazanmanı arama... senin esenliğin bize derttir çünkü.

XIII

Hîk-i dil-i mâ meşk-i ten-i mâ
Hoş nâz-keşon her poşt-i seka

Gönül tulumumuz, beden kırbamızdır... nazlana nazlana sakanın sırtına yüklenmiş.

Karnımızı can çeşmesinden doldurdu gitti... gel a susuz, gel diyor.

Saka gizli, tulum meydanda... fakat saka tulumdan ayrılmaz ki.

Bayrağın üstündeki arslan resmi oynarsa, oynayışı ancak havadandır.

Gözlerden ırağım, sen işimi seyret... seyret de koku, ödağacına tanıklık etsin.

Can senin kokunu yeter bulmaz a can kaynağı, a razılık gözü.

XIV

Hele ey keyâ nefesî beyâ
Der-i eyşrâ sere bergoşâ

Hele a ulu er, bir soluk gel de zevk, neşe kapısını açıver gitsin:

Şu filân ne oldu, bu feşman ne hale geldi? Bu olaylarla hiçbir işimiz yok bizim.

Hiç kimse onun saçlarının ucunu bırakmaz... hiçbir gönül böyle bir yüzden vazgeçmez.

Hiçbir kimse iyilikten, hoşluktan kalkıp da yolculuğa düşmez... hiçbir can böylesine bir saraydan kalkıp bir başka yere gitmez.

Bütün bunları bırak da o kadehi sun... çünkü sizin kereminizi duymuşum ben.

Sun o kadehi de gönlüme kol kanat kesilsin... gönlüm, bulunduğunuz yere doğru havalanıp uçsun.

Şu soluğu kes; sus; gönlü konuşturma... gönlümüz de sana feda olsun, canımız da.

— B —

XV

Alavnâ semâ'l-veddi min gayri sullemin
Ve hel yehtedî nahva's-semâi'n-nevâibu

Merdivensiz olarak sevgi göğüne yüceldik... belâlar göğüne bir yol gösteren var mı ki?

Dünya varlığının karanlığı, sevgimizin ışığına yücelebilir mi? Sevgimiz iki dünyayı da aşmıştır; şaşılacak bir şey bu.

Günler bedenlerimizi ayırsa bile, and olsun Allah'a, gönül yanınızdan yitip gitmez.

Dostlarımın göçüp gitmeleri gönlüme ağır gelse de, gönlüm yeğin olarak onlara doğru göçüp gider, akar durur.

Canımdan, gönlümden esenlikler size... ben tıpkı gönlüme benzerim; yahut da esenlik verişim gelen dostadır benim.

Gönül bir suç sayılan sevginize nasıl tövbe edebilir ki, sizden başkasından tövbe edip durmaktadır şu gönlüm.

Bu söz, sünepe karıya tapmada aşırı gidene cevap... kocayı da görüyorum, üstüne tilkiler siymede.

* Nasîreddin'e cevap vermek, üstünlük de değil hani; öylesine bir sevgi görmedeyim ki onun da üstüne tavşanlar siymede.*

* Bu şiir Arapçadır; matla' beyti de yoktur ve bu bakımdan kıt'adır.

XVI

Emsî ve asbıhu bi'l-cavâ etauzzabu
Kalbî alâ nâri'l hevâ yatakallabu

Aşkla azaplanarak, aşk tadını tadarak sabah etmedeyim, akşam etmede... gönlüm sevgi ateşinin üstünde dönüp durmada, kıvranıp yanmada.

Beni arıtmak, terbiye etmek ümidiyle kendinden ayırırsan şunu bil ki ben sensiz ne arınırım, ne düzgün bir hale gelirim.

Ne diye kalbin katılaştı; ne vakte dek sürecek bu? Ne vakte dek düştüğüm bir hal yüzünden ağlayıp duracağım ben?

Size kurban olayım diyorum ya sevgimden; kurban olursam sizinle dirilirim; sizin kurbanınız diye ad takarlar bana.

Teselli ederek sabretmemi buyurdunuz ama aşkımı hesaplayamıyorsunuz; o çeşit aşk değil ki bu sabredebileyim?

Bir gecenin bir bölümcüğünde bile yaşayamam; her gün size kavuşmayı gözlemesem ölür giderim ben.

Gizli-açık tövbe edip duruyorum... suçluyum, efendime karşı kötü işler işledim ben.

Tebriz, efendim Şemseddin'in yüzünden ululanmıştır; bense derdiğim, yediğim meyveler, içtiğim sular yüzünden kan ağlamaktayım.*

* Bu gazel Arapçadır.

XVII

Hum saddû hum atabû ıtâben mâ lehû sebebu
Ten-o dil-i mâ musehher-i o ki mînepered be coz ber u

Bize kastettiler, bizi azarladılar; hem de hiç sebepsiz... bedenimiz de onun kanadından başka bir kanatla uçamaz, canımız da.

Beni hasta etmekten başka bir şey dilemiyor; fakat ne dilerse odur güzel olan bence... acaba onun halinden, onun gamından, onun yüceliğinden, onun ışığından kim haber verecek bana?

Bana surat asınca zevkten erir giderim; bir de neşelendirse, tatlı yüz gösterse ne hallere girerim acaba? Gamı bile beni diriltirse, bana bakar, beni gözetirse neler olurum ben?

Bizi aradılar, istediler mi, ne korku kalır bizde, ne ürküntü; fakat bizden kaçıp giderlerse ne zevkimiz kalır, ne neşemiz... ama bunu elde edemeyen kişi, iki dünyada da ne hale düşer acaba?

Toplumlar gördüm; onunla dincelmişler; ne kadehleri var, ne üzümleri... şeker yersen boşuna değil bu; çünkü şeker de onun tatlı dudaklarından şekerler tatmada.

Gönüllerimiz onunla şaşılacak mı şaşılacak şeylerle doldu... seher çağı onun yüzünden bir eser; gece onun amber gibi simsiyah saçlarından bir soluk.

Ben de sustum, onlar da sustu; ne arıyorlar, ne yoruyorlar... ondan haber verenden haber aldım ben; artık başka haber gerekmez bana.

Görünmediler mi gamlara dalarım; yaklaştılar mı ne de neşelenirim ya... kapımı çalar, hiçbir şeyi gizlemez; zâti kimse ondan bir sır elde edemez ki.*

* Bu gazelin ilk mısra'ları Arapçadır.

— T —

XVIII

Du çeşm-i âhovâneş şîr-gîrest
K'ez o ber men revan bârân-ı tîrest

Ceylan gözüne benzeyen gözleri arslanları bile avlamada... ondan bir ok yağmurudur üstüme yağmada.

Yay kaşlarıyla oka benzeyen kirpikleri, onun cana bey olduğuna, cana buyruk yürüttüğüne tanıktır.

Kokusu miskten de güzel, amberden de... bu yüzden karmakarışık saçları gibi darmadağınım ben de.

Gönül tutsak olmuş, zincir saçlarına bağlanmış da şu can o yüzden o ikiye ayrılmış saçların arasında kıvranıp durmadadır.

Sen o selvi boylumuza benziyorsun deme... güzellikte bizim ay yüzlümüze bir benzer yoktur.

Baş önce pek değersiz bir şeydir ama gene de ben başımı onun önüne attım gitti.

Padişahın yüzünün hayaline secde et... padişahın hayali, gerçeğin veziridir.

— H —

XIX

Yâ râhiben unzur ila'l-mısbâhi
Mutaşa'şıan va'staın an ısbâhi

A keşiş, parıl parıl parlayan çerağa bak da sabahların ışımasını an.

Lâtiflikte son dereceye varan şu şaraba bak; letafetiyle akılları tutsak etmiş gitmiş.

Güneş nasıl yıldızları gözden silerse, bu şarap da ışığıyla akılları silmiş, yok etmiş,

Gerçekçe duruşmak, gönül alçaklığıyla şarabımıza secde etmede; şakacılığını arttıran şaraptan Hakk'a sığınmada.

Şakacılar da yok olmuş, şarap içenler de; ister sarhoş, ister ayık... hayır yok onlarda.

Akıl, zamanı da çarpar, bir başka şekle sokar, zamandakileri de... çekinin adamı çarpan akıllıdan.

Şarap, sarhoşluğuma kanatlardır sanki... sarhoşları yüzmeden denizden geçirir gider.

Bu şarap ne doğudadır, ne batıda... misk gibi burcu burcu kokan bir küpten geliyor bu.

Dertleri giderir ama bu gideriş gaflet vererek değildir; akılları çoğaltır; fikirlere yüklü eder de yardımı dokunur.

6930 Kokusuyla, esintisiyle gözleri açar; incileri esritir de alımlarla bezer onları.

Hepsi de sarhoş olur, padişahımızın, padişahlar padişahının kapısına yüz tutar; hepsinin de canları bir yel kesilir.

O, can gözlerini açar, görüş ışını efendim Şemseddin'dir; onun, o yücelikler, ululuklar ışının sayesine sığındık.

O neşeler veren, parıl parıl parlayan güzelim şarabından sunun, Tebriz'den o şarabı getirin, sunun bize.*

* Bu gazel Arapçadır.

— D —

XX

Goftem ki ey con hod con çi bâşed
Ey derd-o dermon dermon çi bâşed

A benim canım dedim; fakat can dediğin de nedir ki? A benim derdim, a benim dermanım, derman da ne oluyor ki?

Yüzlerce canı, yüzlerce gönlü sana kurban etmek isterim; fakat kurbanın ne değeri var sence?

A yüzünün ışığı, a mahallesinden gelen koku imanın sırrı olan güzel; fakat iman da nedir ki?

Bir dükkânı bizden üstün tuttun dedin; bir suçsuza bu bühtan da ne?

Devlet, ikbal, sana karşı secde ediyor; a gülen baht; gülen demek de ne?

A benim canım, arıklara aç kapıyı; kapıcının inadına aç; kim oluyor kapıcı?

940 Sûfî, sende o yok buyurdu; bâri bir sor, o dediği nedir ki?

Yüzünün güzelliği varken lûtfu kim arar, ihsanı kim umar? Senin güzelliğine karşı lûtuf nedir, ihsan ne?

Sen bir arslansın, bizse düzen heybesiyiz; arslanlara karşı heybe de nedir ki?

Gözümüzün önünden perdeyi kaldır; kaldır da kör olsun şeytan... şeytan dediğin kim oluyor ki?

Nice kişiler var, sevgilinin yüzünden sarhoş olmuş gitmişler; ekmek nedir, hiç mi hiç bilmezler.

XXI

Dil-i men ki bâşed ki turâ nebâşed
Ten-i men ki bâşed ki fenâ nebâşed

Benim gönlüm kim oluyor ki senin olmasın? Bedenim de ne oluyor ki yok olup gitmesin?

Tut ki gökyüzü benim oldu; Ay'ı elde ettim... ikisinde de ışık olmadıktan sonra neye yarar ki?

Cennetin içinde olayım, nimetlere kavuşayım... işkenceler çektikten, senin yüzünü görmedikten sonra cennet nedir, nimet ne?

Suça, cefaya sen özür getirdikten sonra cefalar, tutalım vefa olmamış, ne çıkar?

Yanlış yapılan iş yüzünden sen azarlamaya başlarsan, canla gönül yanlış işe girişmez de ne yapar?

6950 İki bin defterlik ders versem bir arılık duruluk, bir zevk, safâ olmadıktan sonra usanmaz, bıkmaz mıyım dersin?

Seher yeli olmadıktan sonra ne bir yasemin güler, ne bir ağaç oynar, ne de bir yeşillik biter, yeşerir, kokar.

Yoksulluğa düşürdün de çırçıplak soydun ama kaftanı yokmuş, Ay'a ne gam?

Ne şaşılacak şeydir ki bilgisiz, gönüle aldırış bile etmez... ama herkes de bey, padişah olamaz ya.

Keremi, bütün suçluları kapısına çağırır... sıra sana da geldi mi, kötülüğüne bakmazlar.

Bırak canı, vazgeç gökyüzündeki Ay'dan... and olsun Tanrı'ya, hiçbir şey Tanrı'ya benzemez.

Yokluğun ezeceği başı ne yapacaksın; senin olmayan altınla ne işin var?

Bütün gün, gel sevgilim der durursun; durup kalmayan, solup dökülen gülü ne yapacaksın?

A can, sevgilinin belâsından kaçma... belâ olmayınca ham kalırsın sen.

Ne güzel, ne hoş geçer o Ay'la geceler... öyle bir Ay'dır o ki tüm yüzdür, ardı yoktur.

Ne hoştur o padişah ki kul köle kesilir... ne güzeldir o sevgili ki hiç ayrılmaz dostundan.

A beden, sen sus da gönlüm söylesin... çünkü gönlün sözünde ne ben vardır, ne biz.

XXII

Torfa germâbe-bânî k'o zi helvet berâyed
Nekş-i germâbe yek yek der sucûd enderâyed

Ne tuhaf hamamcı; halvetten çıkar, görünür de hamamdaki resimler bir bir ona karşı secdeye kapanırlar.

Donmuş, buz kesmiş resimler, hiçbir şeyden haberleri yokken, hepsi de ölüyken onun gözlerinin ışığı vurdu mu, hepsinin de gözleri nerkişe döner.

Kulakları onun kulakları yüzünden masalları duymaya başlar; gözleri onun gözleri yüzünden görüşe kavuşur.

Bir de bakarsın ki, hamamdaki resimlerin her biri zaman zaman kızıl şarap içmiş gibi sarhoş olmuş, oyuna koyulmuş gitmiş.

Hamamın içi onların sesleriyle, naralarıyla dolar... onların hay-huyundan, onların gürültüsünden hamam mahşer yerine döner.

Resimler birbirlerini kendilerine çağırmaya başlarlar... bir resim o bucakta güler durur; öbürü buna doğru gelir.

Resimler arayıp tarama yüzünden şana, şevkete kavuşurlar ama hiçbir resim hamamcıyı bulamaz.

Hepsi de darmadağın olur; hepsinin de önünde, ardında o vardır... hepsi de can padişahını bilip tanımadan ordunun bulunduğu yere dek gelir.

Gül bahçesine benzeyen her gönül, onun yüzünün ışığıyla güllerle dolar. Her yoksulun eteği onun avcuyla altınlara kavuşur.

Zembilini uzat ona da varlığıyla doldursun... doldursun da yoksulluk zembiline Sencer bile hasret çeksin.

O Ay bir soluk sarhoş bir halde meclise geliverirse, kadı da azdan, çoktan kurtulur gider, dâvacı da.

O minbere çıktı mı, şarap meyhaneye döner; ölü, sarhoş olur gider; ağaçsa Hannâne direği kesilir.

O, bir gözden yitti mi, resimler gene donarlar, buz kesilirler... gözleri görmez olur; kulakları sağırlaşır.

Fakat gene bir yüz gösterdi mi, gözleri açılır; bağ bahçe kuşlarla dolar; çayır çimen yeşerir gider.

Yürü, gül bahçesine git de dostları seyret, masalları duy... bu sözlerin ardından da can gelir, görüp seyrettiklerini yorar sana.

Apaçık görünen şeyler, nasıl söylenebilir a dostum; hokkaya banar ama kalem nasıl yazabilir onları?

XXIII

Yâr-ı merâ ârız-o izâr ne in bûd
Bâg-ı merâ nehl-o berk-o bâr ne in bûd

Sevgilimin yüzü, yanağı böyle değildi... bağımdaki bahçemdeki fidanların yaprakları, meyveleri bu çeşit değildi.

İleri gelenler de, ayaktakımı da sözlerinden dönmüşler... bu ülke halkının töresi bu değildi.

6980 Can, şu sarp, şu korkunç derin mağaraya neden düşmüş? Mağara dostunun gelip yetişmesi böyle değildi; onun ahdi, peymanı bu değildi.

Sayıya sığmaz gam seli, yükümü de aldı, götürdü, eşeğimi de... benim cefalarımı çeken dosttan umduğum bu değildi.

O sevgili benim için nasıl bir tencere kaynatmada? İşi gücü pişkin beyin bize vergisi bu değildi.

Tuzağı gizledi de yemi önüme döktü... kinini gizledi; bu değildi açığa vurduğu.

* Bana öğüt veren, ters öğüt verdi de yolumu azıttı benim; oysaki danışılan kişinin emin olması gerekti; bu değildi gereken.

Zevk safâ çayırlığında ağlayıp inleyiş dikeni bitti, açıldı... o tanınmış ilkbahar, bunu bitirmezdi.

Hırsızım şahne kesildi de iki elimi de bağladı; padişahın koruyuculuğu da bu değildi, adaleti de.

Mühlet vermedin ki özrümü söyleyeyim... dağ gibi oturamaklı huydan bu umulmazdı.

Katı sözlerinden kan kokusu duyuyorum; miskler yağdıran göbeğinin kokusu bu değildi.

O tatlı dudaklarının tadı, lûtfu bu olmadığı gibi benim kulağımın küpesi de bu küpe değildi.

Bu yapraklar döken samyeli, ne biçim bir yel? O çınarın altında verdiğin söz bu değildi senin.

Küçük bir suçun gamıyla kocaldım gitti; o büyüklerin övüncünün huyu husu bu değildi.

Bu ne biçim hesap; bu nasıl azap? Ben hesabımı böyle vehmetmiyordum; böyle saymıyordum.

Ne yolum buydu, ne konaklarım bu konaklar... o gemi, yuları güzel esrik deve de bu çeşit bir deve değildi.

Padişaha varayım da kapısında kalpazanın düzeninden şikâyetlerde bulunayım; benim geçer akçe olan o altınım bu değildi.

Padişah denize benzer, haznesi de tüm inci... fakat padişahımın haznedarı bu değildi ki.

Yeter artık; bu saçların hepsi de şikâyet; benim pek çok şükürler eden, şükürler edilen padişahımın avı bu değildi.

— R —

XXIV

Dî seherî bergozerî goft merâ yâr
Şîfte-vo bîheberî çend ezin kâr

Sevgili dün seher çağında, bir yol uğrağında bana dedi ki: Kendinden geçmişsin, hiçbir şeyden haberin yok; niceye bir sürecek bu iş?

Benim yüzüme gül bile haset ediyor; sense tutmuşsun, bir diken isteğiyle ciğerini kanlarla dopdolu bir hale getirmişsin.

A karşısında selvinin bir fidancağız kesildiği dost dedim, a yüzüne karşı gökyüzü mumunun, güneşin bile karardığı sevgili.

Gökyüzüyle yeryüzü bile dedim, sana karşı altüst olmuş... senin kucağındayken hiçbir şey bana yük olmazsa, şaşılmaz buna.

Canın da benim dedi, gönlün de ben; ne diye şaşırıyorsun? Sus, soluk bile alma; gümüşe benzeyen göğsüme dayan; ağla, inle.

Dedim ki: Gönülden de huzuru, kararı aldın, candan da... ne huzurum kaldı, ne kararım. Bunu duyunca birden dedi ki:

Sen benim denizimin bir katresisin, daha fazla ne diye söylenip duruyorsun? Dal denizime de sedef gibi canın incilerle dolsun gitsin.

— D —

XXV

Şerh dehem men ki şeb ez çi siyeh dil boved
Her ki hored hon-ı helk zişt-o siyeh-dil şeved

Gecenin gönlü neden kararır, anlatayım: Halkın kanını içenin gönlü kararır, kendisi kötüleşir, çirkinleşir gider.

Şu gece de zulümle âşıkların ciğerlerini yer de zulmün karartısının dumanı gecenin gönlüne vurur, karartır onu.

Geceyi bağlayan da sensin; onu zulümden kurtar... bir gece yarısı gökyüzüne çık da gözetleyerek vur yolunu.

Sensiz şu geniş dünya mezara dönüyor... lûtfet de gece de zulmetmekten kurtulsun, biz de karanlıklardan kurtulalım.

Senden bir birlik ışığı ışıdı, vurdu mu, gece aydın olur, cehennem cennet kesilir, gül bahçesi olur gider.

Gökyüzünün göğsünün maviliği, morluğu, benim göğsümün ışığının vuruşundan meydana gelir... gönül kanımın yudumu şafaklara varır, ulaşır.

Hiçbir şeye aldırmazdım; gönlüm hoştu; sarhoştum; başım dikti... gam Ebû Leheb'i boynuma hurma lifinden bir ip taktı, bağladı beni.

Senin gam okların uçup geliyor; biz de gökyüzünün amacıyız sanki... can gamın peşine düşmüş, koşup duruyor; gamı çekiyor canı çünkü.

Canım arı duru ama senin lûtfunun tortusuyla arınmış... lûtfun, canın başında ebedî olsun.

Senin koruma kervanın korudu onu... yoksa yolda yol kesicilerin sayısı, kavimlerin sayısından da çoktu.

Neşen, gamın başına yüzlerce tekme vurmada; bunun korkusuyla gam kuşu da başını çerçöp içine çekmiş, gizlenmiş.

Sol gözüm seğiriyor, kolumun siniri atıyor... belki de canım, heves tencerelerinde bir şeyler pişirmede.

Can, gül fidanları gibi goncalara gebe kalmış... henüz çocuk olan goncaya seher yelleri esip durmada.

Tez, goncaların ağızları gibi ağzımı kapat... çünkü böyle bir lokma yedi; şimdi de dilini ısırmada.*

* Bu gazel "D" kafiyelidir ve "müfteilün fâilât müfteilün fâilât" vezninde-dir; bu araya girmiş.

— R —

XXVI

Berdeh on cam-ı meyrâ sâkıyâ bâr-ı deger
Nîst der dîn-o dunyâ hemçu tu yâr-ı deger

Sâkî, bir kere daha doldur o şarap kadehini; dünyada da senin gibi bir başka dost yoktur, âhirette de.

Senin yüzünü seyretmekten başka bir işe koyulmayı, başka bir hünere sahip olmayı tarikatte küfür bil, hakikatte bilgisizlik.

Sen yüzünü gösterdin, aklı da, imanı da kaptın ya... Can Mansûr'una artık her taraf bir başka darağacı kesildi.

Can senin yüzünden deli divane oldu; gönül deniz kesildi... artık gönül nasıl olur da bir başka sevgiliye döner de bakar?

Yüzünün Bağdat'ından, yahut civarındaki hoşluk, güzellik yurdundan başka, feleğin hiçbir dileği, isteği yoktur.

Erlerin meyhanesinde can kadehi dönmede... onlara benzer hiçbir sarhoş yok mu yok.

Yüce bir himmet ıssı ol; çünkü o hiçbir şeye aldırmayan sevgilinin dünyadan başka da bir ambarı var.

Birazcık at sürer, yelersen, bu yolda birazcık yürür, yol alırsan bilirsin, anlarsın ki bu bağlardan, bu gül bahçelerinden başka bağlar, başka gül bahçeleri de var.

Biraz ayak direrse başını kurtarır, esenliğe eresin... sarığın gider ama onun yerine altmış tane sarık al.

Gönül ansızın o tanınmış otağa götürdü beni... ben tutuldum gitti ya, gönül de bir başka şekilde tutuldu gitti.

Gündüzün özür getirirsin ama gece olunca da uykunun başını kaşırsın... ayağımıza her solukta bir başka diken batmada, böyle ne olacak bu?

Sanat ıssının aşkıyla geçmeyen ömür, yitmiş gitmiştir... tarikatta başka işi boş bil, başka sözü herze say.

Baht da budur, devlet de bu... zevk de budur, yaşayış da bu... bu aşktan, bu sevdadan başka bir alışveriş, başka bir kâr nerde?

Ona, gönlümü aldın da nerelere tapşırdın dedim... hayır dedi, ben almadım, bir başka yankesici çaldı.

Ona dedim ki: Korkuyorum ben, bir de gönülden sorayım da o söylesin... bir başka şüphe, bir başka inkâr edilecek şey kalmasın.

Doğru söyle ey can; incitme âşıkları... gönül çalanların içinde senden başka gönlü ele alıp sıkan nerde?

Gelip geçici olgunluklara benzeyen bu istekler vardır onlarda... bu yüzden de her solukta bir başka lûtufta, bir başka bağışta bulunurlar.

Derken bir başka aşk, başka bir yol yordam gerekmezse o olgunluklarla tutar da dünyayı bezer.

Deniz bu yüzden coşar, köpürür; kuş bu yüzden öter, şakır... hepsinin de dileği, her solukta şu tuzağa bir başka avın düşmesidir.

Tanrı şu dünyayı gizli bir define gibi meydana çıkarınca, sevdalarla dolu olan her baş bir başka şey belirtti dünyada.

Nerde bir güzel varsa gece gündüz kararsızdır; kendi güzelliğine yepyeni bir alıcı arar durur.

Nerde bir ay yüzlü, nerde bir misk kokulu varsa, müşteri gibi kendine, ağlayıp inleyen bir âşık aramaya koyulur.

Şu solukta onun sarhoşuyum; bir başka gün şu terütaze perdeden sana başka sırlar söyleyeyim.

Yeter, davulu az çal... çünkü bu bağda, bu gül bahçesinde senin davulunun yanı başında yirmi tane başka tagar var.*

* "Tagar" sözü aynen böyle ve Türkçe.

XXVII

Hadaa'l-beşîru bışâreten yâ cârû
Dehişe'l-fuâdu bi mâ hadâhu va hârû

A komşu, müjdeci, bir müjdelik verdi; o müjdeyi duyunca gönüller kendinden geçti; yandı, tutuştu.

Size yakın çadırların, evlerin yakınında, ansızın gelen müjdecinin ağzından Tanrı sesini duydular.

Yüzü karanlıklara Ay kesilen o güzel, hayalinin çevresinde âşıkların dönüp dolaştığı o kerem sahibi yaklaştı diyordu.

Müjdecinin çevresine halka oldular, karşıladılar onu... hepsi de müjdeciye secde ettiler; ziyaret ettiler onu.

Belâ yatıştıktan sonra gönüller de yatıştı; ondan baht elbiseleri giyindiler de yürüdüler gittiler.*

* Bu gazel Arapçadır.

XXVIII

Merertu bi durrin fî hevâhu bıhâru
Ra'avhu budûrun fi'd-delâlî ve hârû

Bir inciye uğradım; denizler havasına kapılmıştı... onu, dolunaylar, cilvelenirken gördüler de şaşırıp kaldılar.

Bir su gördüm ki can onunla, onun, o suyun aşkıyla arınmak diler; o su ateş değildir.

Aşkın öylesine bir ışığı vardır ki güneşte ona benzer bir ışık yoktur... âşıklara kılavuz olur da yürütür onları bu ışık.

Sevgi gelini bir dolunaydır; karanlıklarda parıl parıl parlar? Âşıkların kanları mahmurluk vermiştir ona.

Sevgiyi elde etmek için dünyaya yüz çevirdim; ülkemden başka bir ülke ışıdı; göründü bana.

Atlılar gördüm, binekleri yaralanmıştı; giderlerken pek ivmedeydi onlar.

Nereye gidiyorsunuz böyle dedim; sevgi diyarına dediler; dediler ki: O ülkeden kaçan helâk olur gider.

Buna kesin bir delil istersen Tebriz denen şehre git; orası ziyaret edilecek bir şehirdir.

Aşk ehli, o şehrin topraklarından kokular alır; can için de orda ziynetler, bilezikler vardır.

Kapkara bir gece gibi gider, onun havasına girersin; derken neşelenmiş bir halde gündüze döner, geri gelirsin.*

* Bu gazel Arapçadır.

— Ş —

XXIX

Âyineem men âyineem men tâ ki bedîdem rûy-ı çu mâheş
Çeşm-i cihânem çeşm-i cihânem tâ ki bedîdem çeşm-i seyâheş

Ay'a benzeyen yüzünü göreli aynayım ben, aynayım... Kara gözlerini göreli âlemin gözüyüm ben, âlemin gözü.

* Askeri, ordusu Cudi Dağı'nın tepesinde görüleli, gökyüzü de Me'vâ cenneti oldu, yeryüzü de... gökyüzü de canlara esenlik yurdu kesildi, yeryüzü de.

Devlet yıldızının, adaletin, yardımınla başarının beli dinceldi, beli güçlendi... dayanağı, sığınağı sen olduktan sonra kişi nasıl padişah olmaz, nasıl padişah olmaz?

Senden bahar yağmurlarını emen, senin suyunu çeken çorak yerin, kurak yerin çayırı çimeni her yerden daha da yeşil olur, daha da yeşil.

Ay yüzün dün gece rehin olarak Ay'a da ışık vermedeydi, yıldıza da... kara saçları da gökyüzündeki Ay'ı rehin almadaydı.

Kardeş, şu deli gönül, zincirlerini oynatmaya başladı, zincirlerini oynatmaya... nasıl coşup köpürmez şu deli gönül, nasıl coşup köpürmez? Aybaşı geldi.

Sus artık ey can, sus artık... Kutlu günün geldi çattı. Kimdir kutlu, kimdir? Erkenden seni gören, seni seyreden.

— S —

XXX

Ey sek-i kessâb-ı hecr hon-ı merâ hoş belîs
Z'on ki neyerzed konon hon-ı rehî yek lekîs

A ayrılık kasabının köpeği, yala kanımı bir hoşça... çünkü şimdi böylesine bir kulun kanı bir pula bile değmez.

İki dünyanın gizli definesi senin yüzüne karşı bir arpa değerindedir... böyle değersiz bir pula, bu istenen baç pek yersizdir a gönül.

Hem o güzeli sevmek, hem de şundan bundan korkmak; olamaz bu... bir soluk ıssı ol, bir renge boyan a âşık; ondan sonra da dire ayağını.

A şekerkamışına dönmüş gönül, onun tuzunu acı bul; Kevser havuzundan su içme; kapısının toprağını yala.

Yazı levhasını tez yu şu kâf'la nun'un ebcedinden... ondan sonra da a gönül, var onun noktaya benzer benini yaz o levhaya.

A dalgalanan, coşup köpüren haset, sen bir kapkara denizsin... Kara topraktan yapılmış bir kerpiçsin; cehnnem suyuyla ıslanagör.

70 Tanrı ve din Şems'i, kılıcını kından sıyırdı... ey iğ ören akıl; artık hayal ipini ör, yumak et gitsin.

XXXI

Yâr-ı menest o meberîdeş cân-ı menest o mekeşîdeş
Corm nedâred mezenîdeş bî gonehest o megezîdeş

Benim sevgilimdir o, ayırmayın onu benden... benim canımdır, çekmeyin onu... suçu yoktur, dövmeyin; günahsızdır, bir şey yapmayın ona, incitmeyin.

Kimin nesidir o, bir haber ver; gönlümüze doğru gel, bir uğra bize... Vakti geldi çattı, bir hüner göster; elimi tut, beline dola.

Sarhoşlar gibi cilveler ediyorsun; kapıyı çalıyoruz, açmıyorsun... Gizli bir kapıdan giriyorsun eve; senin evin nerede; sen nerdesin?

Sırça gönlü sen kırdın; geceleri uykumu sen bağladın... sen eldesin ya; yürü git de uykuya; değil mi ki burdasın, sana el atarım elbet.

Bir şey sorarsam dudağını ısırır; fakat ben ısırmadan, ısırılmadan korkmam ki... Tüm canım ben, beden değilim; şu varlığım tümden can kesilmiştir.

Gönlümü ağır, çirkin kişilere vermem; hararetimi hiç soğutmam... Güz değilim ben, baharım; kış mevsimi hiç uğramaz bana.

Kim bu ayrana düşerse iyiden de vazgeçer, kötüden de... ne varsa, ne yoksa hepsi de gönlüne düşer; iki dünyadan da haberdar olur gider.

Dün gece bir rüya gördüm; başsız-ayaksız koşadurdum... hem sâkînin dudağını ısırdım; hem ölümsüzlük şarabını tattım.

Can aynasını satın aldım; sevgiliyi seyre daldım... aynadan da vazgeçtim, sevgiliden de; bütün varlıktan kaçtım gitti.

Bir put ki puthaneye sığmıyor; bir şarap ki meyhaneye sığmıyor; bir saç ki tarağa gelmiyor; bir şey ki yabancının gönlüne girmiyor da girmiyor.*

* İlk beytin kafiyesi "Ş" olmakla beraber bu şiir mesnevî tarzında yazılmıştır.

— K —

XXXII

Cûdu'ş-şumusı ala'l-varâ ışrâku
Va varâahâ nûu'l-hevâ berrâku

Bütün yaratıkların üstüne doğmuş olan o güneşlerin cömertlikleri âlemi kaplamış... o güneşlerin ardında da berrak bir hava var.

Sevgi ışıklarının ardında da benim bir efendim var ki ışığıyla her yan ışımış gitmiş.

Âşıklar özlemlerinde ne de temizdirler; aşk da onları özler durur.

Âşıklar aşka girişirler; fakat onun güneşi doğdu mu, gözler kamaşır, diller tutulur.

Bir çağrıcı seslenir âşıklarına, çağırır onları; sese doğru yola koyulurlar; o ses yürütür onları.

Onları gördüler mi de öylesine bir sarhoş olurlar ki artık ayılacaklarını, kendilerine geleceklerini hiç sanma.

Onun yanaklarının ışığını anlamak istersen, arıklığım, yüzümün sarılığı bunu sana gerçek olarak anlatır.*

* Bu gazel Arapçadır.

— L —

XXXIII

Keçkinen oglan hey bize kelkil
Dagdan in dagdan hey keze kelkil

Geçip giden oğlan, hey... sen bize gelgil, sen bize gelgil... Dağdan in, dağdan... hey, gezegelgil.

Aybeyi de sensin, gün beyi de sen... tatsız tuzsuz gelme; tatlı tatlı gelgil.*

* "Beki" sözü, "bigi" okunursa, anlam "sen ay gibisin, güneş gibisin" olur. İki beyitten ibaret olan bu şiir Türkçedir.

— Y —

XXXIV

Lezze li hubbî min harakâtî
Ersele kenzen li's-sadakaatî

7090 Sevgim, oynayışlarımdan tat aldı; sadakalar vermem için bir define yolladı bana... canım dil sürçmelerinden kurtuldu; gönlüm karmakarışıktı; azat etti onu.

Oraya aksaya topallaya gittim; fincan fincan şerbet içtim... orda şuh bir topluluk gördüm; hepsi de sağrakla şarap içmişti; hepsi de şaşırmış kalmıştı.

Şekle bürünmüş aşksın, haznelere sahipsin... dünyanın şuhusun, rintsin, yol kesensin... can ateşine taşsın, demirsin; âşık olmayanın yol sakalını.

A bize acıyan, aşkımız, feryadımız senden; a bizi korkutan; yardım et bize... yüceler yücesi, ulular ulusu geldi bize; dolunaylara dolunay kesilen, kucağımızda geceledi bizim.

* A lanetlenmiş eşek, eşek kuyruğusun sen; ne uzadın, ne kısaldın... gönlümle canım, senin eğriliğinden, senin düzeninden yaralanmış, kanlar içinde kalmış.

Sabahım ışıdı, halim güzelleşti, baharım geldi, güney yellerim esti... arı duru suyum dallarımı meyvelerle doldurdu; buluşma, kavuşma şarabı gönlümü sarhoş etti gitti.*

* Bu şiir mesnevî tarzındadır. Birinci, dördüncü ve sonuncu beyitleri Arapçadır.

— M —

XXXV

Mîgirîzî ez mâ mâ kıvâmeş dârim
Zen-zenâneş ârîm keş-keşâneş ârîm

O bizden kaçıyor ama onu yakalarız; vura döve, çeke sürüye getiririz buraya.

O güzel, güllere, süsenlere gitmede... sanki bizi gör, o gül bahçesindeniz biz diyor.

Bütün düzenbazlığıyla gene de gönül almada... onun o alnına dökülen büklüm büklüm saçlarına and olsun, biz de hepimiz düzenbazız.

Gönlümüzün düğümünü çözelim; ondan bir öpücük çalalım; çalalım da boş lâf etmediğimizi anlasın.

7100 Aklımız fikrimiz yıldıza dönmüş; sevgilimizse bir güneş... bu yüzden her sabah o sevgili öldürüp gidiyor bizi.

Yarın derse, bizi aldatmaya, kandırmaya çalışırsa, peşini bırakmayalım, veresiyeye kanmayalım; ayak direyelim.

Denizi mercanlarla dolu; muhtaç olanların içip kandıkları bir deniz... bedenimizde can oldukça bu inançdayız, bunu söyler dururuz biz.

Ne buyurursan buyruğunla dinimizi, aklımızı arttırırsın... hadi, buyur, kuluz köleyiz, sana av olmuş gitmişiz biz.

A güzelim, dudakların şeker mi şeker; saçların amber mi amber... Bizim sandığımızdan daha da tatlısın sen.

Kervanbaşı, yaralı gönüllerin hatırı için biraz daha yavaş sür... hatırımıza riayet et; işte şu katardayız biz.

Şu ormanlıkta sarhoşlara acı... arslana benzemeyiz ama sırtlan da değiliz hani.

Hadi sus, çünkü o ay yüzlü, o nazik huylu padişah, biz sırları açtıkça sırları örter, saklar.

Sus da o söylesin, o her haberi vereni yaratan sırları açsın... biz henüz hamlık yüzünden yoldan yordamdan pek uzağız.

— L —

XXXVI

Geçkinen oglan odaya kelkil
Yol bulamazsan dag-daga kelkil

A geçip giden oğlan, odaya gelgil... yolu bulamazsan dağdan dağa gezerek gelgil.

A sarhoşların başı, a devlet ısrı padişah... a gönüle de, âşıka da keremler eden, gönlü de, âşıkı da esirgeyen.

Yazıda bulduğun o çiçeği kimseye verme; düşmanına vergil.

Seni tutar, çekerlerse zinciri seyret... Tanrı çekişi, sana devlet vermiştir, seni ikbale ulaştırmıştır.

Bunun da bir sırrı var, anlamsız olamaz... halden hale dönen şeyi elbette bir döndüren var.*

* Bu gazelin birinci ve üçüncü beyitleri Türkçedir.

— M —

XXXVII

Düş mîgoft cânem k'ey sepehr-i muezzem
Bes muellek zenânî şu'lehâ ender şikem

Dün gece canım, gökyüzüne diyordu ki: A pek büyük gökyüzü, ne de çok takla atmadasın; karnında ne de çok yalımlar var.

Suçsuz, günahsız, sonu gelmez bir dönüşe girişmişsin; şikâyetler ediyorsun; mavi yas elbiseleri giymişsin.

Kimi hoşsun, kimi değil; Halil gibi ateşler içindesin... Edhemoğlu İbrahim gibi hem padişahsın, hem yoksula dönmüşsün.

Görünüşte korkunçsun, oklar, yaralarsın adamı; fakat içyüzden de dertlisin; değirmen gibi dönersin, alaca yılan gibi kıvranır durursun.

Kutlu gökyüzü dedi ki: O kişiden nasıl korkmam ben ki dünya cennetini cehenneme döndürüverir.

Toprak avcunda bir muma döner; o toprağı Zenci şekline kor, Rum ülkesi halkı gibi güzel birini yaratır o topraktan; doğan yapar, baykuş yapar, şeker haline getirir, zehir eder gider.

A dostum, o gizlidir de kendisi gizli kalsın diye bizi böyle apaçık ortaya atmıştır.

Denize benzeyen şu dünya nasıl olur da saman altında gizlenir? Saman da, çerçöp de oynar durur; aşağıda da dalgalar kabarıp köpürür, yukarıda da.

Topraktan yaratılmış bedenin, suya benzeyen canının üstündedir... can, düğünde de bedeni duvak olarak kullanır, yasta da.

Duvak altında bir yeni gelin; sert huylu, ters... dünyanın iyisiyle de alay ediyor, kötüsüyle de.

Toprak onun yüzünden yeşermiş, çayır çimen olmuş; gökyüzü onun yüzünden kararsız bir hale gelmiş... her yanda onun yüzünden bütün kötülüklerden kurtulmuş bir bahtı yaver var.

Akıl ondan tam bir inanç istemede; sabır ondan yardım beklemede... aşk onun yüzünden gizli şeyleri bilmede; toprak onun yüzünden insan şekline girmede.

Yel esip aramada; sular el yumada... Bizse Mesîh'çesine konuşmadayız; toprak da Meryem gibi susmuş kalmış.

Toprak geminin çevresini kaplayan dalgalı denizi seyret; Zemzem kuyusunun dibindeki Kâbelere bak, Mekkeleri gör.

Padişah diyor ki: Sus, kendini kuyuya atma; çünkü sen şelevlem sözüyle ne kova yapmayı bilirsin, ne ip örmeyi.

XXXVIII

Fe in vaffak'Allâhu'l-Kerîmu vısâlekum
Va âyene rûhî husnekum va cemâlekum

Tanrı başarı verir de sizinle buluşursam, can gözüm güzelliğinizi alımınızı görürse,

Şükrane olarak canımı sadaka verir gibi verir giderim. Allah için alçalışıma, aşkıma acıyın; acırsanız size ne olur, neyiniz eksilir?

Ne vakte dek ayrı kalacağım sizden; ne zamana dek hayalinizle düşüp kalkacağım ben?

Sizin benden usancınız arttıkça benim sabrım eksildi... n'olurdu, sabrım gibi sizin de usancınız eksilseydi.

Onu hatırlayıp andıkça andı da göz artık kötülüklerinizi görmez oldu; cilvelerinize, nazlarınıza daldı da kötü sözlerinizi duymaz oldu kulak.

Aşk bir gün gafletle oyalandığımı gördü de sevgi bağrışıyla ne oluyorsunuz diye bir bağırdı bize.

And olsun, Tebriz'den şekle bürünmüş bir can geldi; aklınızı başınıza alın da ayakkabılarınıza malınızı mülkünüzü verin gitsin.*

* Bu gazel Arapçadır.

XXXIX

Men bâ tu hedîs-i bî zebon gûyem
Ve'z cumle-i hâzıron nehon gûyem

Seninle dilsiz konuşuyorum; yanımda kim varsa hepsinden de gizli olarak söz söylüyorum sana.

İnsanların arasında konuşuyorum ama sözümü... senin kulağından başka bir kulak duymaz.

Uykuda dilsiz konuşmazlar mı? İşte ben uyanıkken de öyle konuşuyorum.

Kuyunun dibinden başka bir yerde feryat etmem; gamının sırlarını mekânsızlık âleminden söylerim ben.

Yeryüzünde bir hoşça oturmuşum ama yeryüzündeki halleri gökyüzüne söylemedeyim.

Sevgili, her solukta benden biraz daha gizleniyor; izini tozunu söyleyip duruyorum ama bu da böyle.

Gamından feryada başladım mı, kutsal canlar da feryada geliyor.

XL

Oftâdem oftâdem der âbî oftâdem
Ger âbî hordem men dil-şâdem dil-şâdem

Düştüm ben, düştüm ben, bir suya düştüm ben... su yuttum ama gönlüm neşeli, gönlüm neşeli.

Ne tef çalmadayım, ne ney üflemede; bir soluk işsiz güçsüzüm... küple değil, şarapla değil, boyuna mahmurum ben.

Bir gönül alanın aşkıyla gül bahçesine dönmüşüm... can gördüm, can gördüm; gönül verdim, gönül verdim.

Şarap içtim, şarap içtim; şehrinde dönüp dolaşmadayım; öfkeliyim, öfkeliyim; sözlerle doluyum, esip savurmadayım.

İster tolga olayım, ister zırh; kutluyum, kutlu... ister selvi olayım, ister süsen; hürüm, hür.

Gökyüzüne, göğün en yüce yerine; deniz üstüne, dalga üstüne güzel bir taht kurdum, güzel bir baht kurdum ben.

Efendiyim, efendi... denizin buyruğuna uymuşum; köpürür, dağlara çıkar; dalgalanır, coşar... ona uymuşum, ona uymuşum.

A yıldız, a yıldız, aç dudağını, aç... bana vaad edildiği gibi bir anlat şunu, bir anlat.

Her zerre, her katre hem arar durur; hem de onun sözüyle, onun verişiyle ustayım ben, usta der durur.

XLI

Zanantum eyâ uzzâlu en kad adaltum
Tazunnûne enne'l-hakka fîma adaltum

A kınayanlar, kınadığınız zaman doğru, yerinde bir iş gördüğünüzü sanıyorsunuz.

Bu dolunay ancak ona lâyık olanları ışıtır; ışıkları size vurmadı da yolunuzu sapıttınız gitti.

Aşkı tadan gamlara düşmez, usanmaz; siz tatmadınız da o yüzden gamlara düştünüz; usandınız gitti.

Tattığınızı hakkıyla tatsanız bile değil mi ki gerçek aşk değil; gene de âşıkların yolunu bulamazsınız.*

* Bu gazel Arapçadır.

XLII

Alâ ehli Nacdin ıs-senâ ve selâmu
Va ayşatunâ fî gayrihim le harâmû

* Alkış, esenlik Necidlilere; onlardan başkalarıyla yaşamak haram bize.

Üstünlüğü, üstün kişilere görüş olmada; güzelliği âşıklara can vermede.

Tanrı ehlinin can gözleri onunla sürmelenmede; Tanrı ehlinin zevki onunla sürüp gitmede.

A orda oturanlar, efendimin üstünlüğü yüzünden razılık kazanarak sürüp giden bir yaşayışa ermişsiniz.

7160 Padişahımız yücelik, üstünlük perdesini örtmeseydi, kapısına büyük kalabalıklar yığılırdı.

Şunu anlatayım sana; yüzünün parıltıları vursa, taşlar, kayalar bile dirilir gider.

Sözü, sözümüzü kestiği, bizi susturduğu zamanı, Tanrı, rahmetiyle suvarsın... fakat gene de bu söze ait sözler var canımızda.

Gönlüm onun işlerine düzülmüştür, bir elif gibi dümdüzdür ama kınayanların yüzünden de boyum lâm'a dönmüş, iki büklüm olmuştur.*

* Bu gazel Arapçadır.

XLIII

Men ezin hâne heder mînerevem
Men ezin şehr sefer mînerevem

Ben bu evi bırakıp bir yerlere gitmem; bu şehirden kalkıp yollara düşmem ben.

Bir benim, bir de şu güzel... ömrüm boyunca onu bırakıp da bir başka yere gitmem ben.

Topraktakiler esere yüz çevirdiler; ben esîrdenim, esere yüz tutmam.

A gözlerim, şu gözler gibi ben de görüşe kavuşmazsam, uzak edin görüşü benden.

Ay yüzü, bahtımı altüst etti ama gökyüzü gibi altüst gitmem ben.

Gökyüzü evi de kapkaranlık, yeryüzü evi de... Ay çadırını bırakıp da bir yerlere gitmem ben.

Güneş gibi bana kılıç da vursa kılıcından kaçıp kalkana sığınmam ben.

Padişahımın aşkı taç olarak da yeter bana, kemer olarak da yeter; taca, kemere bakmam bile.

Kendimi melek huylarında kaybedeyim gitsin; insan huylarına gitmem ben.

Onun aşkı sanki bir ağaç; ben de Mûsa'yım... boş yere ağaca gidecek değilim ya.

O ağaçtan bir ışıktır çağırdı beni; yoksa yeşilliği için ağaca gitmem ben.

Ağaç gibi hoş bir halde abıhayatı emip durayım; odun gibi kavurucu ateşe gitmem ben.

Tebrizli Şems, seher aydınlığıdır; onun ışığından başka bir sehere gitmem ben.

— L —

XLIV

Amruke yâ vâhıden fi derecâti'l-kemâl
Kad nezele'l-hemmu bî yâ senedi kum taâl

A biricik güzelim, yaşın tam olgunluk çağında... dertlere uğradım, sıkıntılara düştüm; kalk da gel a benim dayancım, güvencim.

Niceye bir şu dedikodu? Aşka tap da boy at, aşka düş de aşk gibi iki cihanda da ölümsüz bir hale gel.

A beni sıkıntılardan kurtaran, a eşim dostum benim, a meclisin ay yüzlü güzeli, yüzün dolunay, ağzının yâri helâl şarap.

Niceye bir ayrılık yükünü çekeceksin; niceye bir ayrılık derdine düşüp derman arayacaksın? Hele şimdi ayrılık gagası kanatlarını da yolmuş.

Canın vefa denizi, rengin temizlik parıltıları; korkmasaydım sana, a ululuk ıssı derdim.

Ah boşboğaz nefisten; ah akılların arıklığından; ah usanan sevgiliden; niceye bir usanacak, bezecek ki?

Bütün âlemin gönlünü neşeyle doldurursun; herkesi aşkla sarhoş edersin; hayalin bile gözle görülmez bir hayal, görünmeyeni gösterirsin âleme.

Ona ne dersem diyeyim, âcizliğimi bildirmedir; onu bilmiyorum ben ki sitem ediyorsun, vebale giriyorsun diye korkutayım.

Canlarına girersin, bedenlerini esritirsin; meclislerde oturtursun onları; hem de o meclislerde büyük sağraklar vardır.

Bütün sorular, bütün cevaplar ondan; ben sanki bir rebâbım; hadi, feryat et diye mızrabı vuran, yayı çeken o.

Terazilerimizi düzene korsun; seslerimizi güzelleştirirsin; gamlarımızı giderirsin; gücün kuvvetin çetin; azabın pek senin.

Bir soluk olur, mat oldum sesi gelir bizden; bir soluk olur, kurtuluş sesi duyulur; o güzel huylu bana vurur durur, halimi anlatır gider.*

* Bu gazelin birinci, üçüncü, beşinci, yedinci, dokuzuncu ve on birinci beyitleri Arapçadır.

— Y —

XLV

Be kûy-ı dil forô reftem zemânî
Hemîcostem zi hâl-i dil neşânî

Bir zaman gönül mahallesine daldım; gönlün halinden bir iz aramaya koyuldum.

7190 Bakayım, gönlümün halleri nedir dedim; çünkü bütün bir dünya, gördüm ki onun yüzünden feryada düşmüş.

Her ovada, her şehirde hakîmlerin sözlerinden bir destan aradım.

Hepsi de gönlün elinden feryada geldi; şu sözden bir zanna, şüpheye düştüm.

Aklımdan kalktım, gönüle doğru yola düştüm; fakat onun bulunmadığı hiçbir yer de görmedim.

Şu gönül, bilenle bilinen arasında tercemanlık edip durmada.

Gönül sahipleri bilir, gönül nedir? Her canı olmayan gönlün değerini ne bilsin.

Gönlü Tanrı kapısında bulabilirsin; filânda, feşmanda bulunmaz gönül.

Âlemde sınıkları onaran, her izi olanı, her izi bulunmayanı gereği gibi gören Tanrı'dan başkasında bulamazsın gönlü.

— M —

XLVI

Telhî nekoned şîrin-zekanem
Hâlî nekoned ez mey dehenem

Tatlı dudaklım acı sözler söylemez; ağzımdan şarabı eksik etmez.

Her sabah çağı beni soyar, gel der, elbiseni soyan benim.

Eve atlar gelir, mühlet vermez; yaptıklarını yeter bulmaz; peki, ne yapayım ben?

Sağrağıyla sersemim; onu gördüm de bedenim can kesildi.

Yedi kat göğe sığmak ârdır, ayıptır ona... o, zâti gömleğimin için de dolaşıp duruyor.

Onun tatlı şerbetiyle arslan gibi bir yüreğim var; onunla kavgaya giriştim mi, tatlı sözlüyüm ben.

Benim pençemdesin deyip durmada; seni ben yarattım; ne diye kırmayayım seni diyor.

Senin çenginim; her damarıma sen mızrap vuruyorsun da ben ten-tenenem diye feryat ediyorum.

Hasılı benden gönlünü koparamazsın diyor; gönül yok ki bende; peki ne yapayım ben?

XLVII

Geh çerh-zenon hemçün felekem
Geh bâl-zenon hemçün melekem

Kimi gökyüzü gibi dönmedeyim; kimi melek gibi kanat çırpmadayım.

Dönüşüm de Tanrı için, oynayışım da Tanrı için... onunum ben, onunla birleşmiş, ortak olmuş değilim ama.

O tuz madeni beni gördü de satın aldı; o yüzden tatlıyım, tuzluyum böyle.

Can ormanında gerçekten de bir arslan var; gerçekten de karnımın dağarcığını yırttı gitti.

Kazaya rıza vereni padişahım bir gün olur kadı diker.

Yecüc de benim Mecüc de ben; birim ama sayı, sınır yok bana.

Ağzını yum da bağa gir; gir de tapımdaki yazıları yitirme.

XLVIII

Efendosmusin kâga pomindon
Kûbikinonin kali zoyimason

Efendim, seni seviyoruz; yaşayışımız o yüzden iyileşiyor, güzelleşiyor.

Niçin geri döndün, niçin çengi çaldın? Söyle, neden çırpınıyorsun, kıvranıyorsun; ne eksiğin var?

Hele gönlüm benim, hele canım benim... Hele buyum benim, hele oyum benim.

Hele malım mülküm benim; hele padişahım, varım yoğum; hele haznem benim, hele madenim benim.

Bu efendimdir, bu dayancımdır benim; bu huzurumdur, kararımdır benim, yardımımdır bu benim.

Budur güvencim, budur dayandığım direk; budur ezelim, budur bana ebed.

Ey yüzü Ay'ın parlaklığını gideren; ey boyu ağacın boyunu alçaltan.

Ey beni seher çağında ziyaret eden; ey aşkı gözümü ışıklandıran.

Koşsan kaçsan da, yelsen uçsan da şu can dilberinden canını kurtaramazsın.

Fakat bir de onun gamının elinden canını kurtarırsan vallahi, eşek leşinden de beter bir hale gelirsin.

Gel gülüm; gel padişahım benim; bir neşe vermiyorsan bâri bir soluk ver, bir koku ver bize.

Kim susarsa içer; kim ağrı duyarsa inler; aman azizim, sakın sakın, kadehi kırmayasın.*

* Bu şiirin ilk iki beyti Rumca, üçüncü, dördüncü beyitleri Farsça, beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci beyitleri Arapça, dokuzuncu, onuncu beyitleri Farsça, on birinci ve on ikinci beyitleri gene Rumcadır. Matla'ı yoktur, ilk iki beytin kafiyesi "S", sonraki iki beytin "N", ondan sonraki altı beytin "Y", bu beyitlerden sonraki beytin "V", son beytinse "Y"dir (*Mevlânâ Celâleddin*'in; III. basımına bakınız, s. 258).

XLIX

Ez Leyli-i hod Mecnûn şodeem
V'ez sed Mecnûn efzon şodeem

Leylâ'mın yüzünden Mecnun oldum; yüzlerce Mecnun'dan da daha deli divane bir hale geldim.

Ciğer kanıyla dopdolu bir hale geldim; ne hale gelmişim; bir kerecik bak da gör.

Ey beni güzellikle, hoşlukla yetiştirip geliştiren; ey beni kutlarken bana müjdeler veren.

Beni öldürürsen a bizim kanlı kaatilimiz; kan paham sensin.

Kendini sarhoşluğa vurursan varlığına varlıklar katarsın.

Hatırımız için halkaya gir; bir başka şekilde oyunlar oynar, el çırparsın.

Güzellikten de öte yüz çeşit daha hoşsun, daha güzelsin sen; gördüm de dudakların dedim; tadamazsın dedi.

Mezarıma gelirsen bir bak da gör; gözüm güzellikler yüzünden aşklarla dopdoludur.

O bağda, o bahçede meyve, yemiş şekli yoktur; o haznede altının şekli görünmez.

Geceleri, mezesiz, masalsız bir işret olur ki bana sorma o bambaşka şeyi.*

* Birinci, ikinci beyitler "M", son iki beyit "R", aradaki beyitler "Y" kafiyesinde. Beşinci, altıncı beyitler Arapçadır.

— N —

L

Bâ men senemâ dil yek-dile kon
Ger ser nenehem ongeh gele kon

A güzel, benimle gönlünü birleştir, ver gönlünü bana... buyruğuna baş komazsam o vakit şikâyet et benden.

Deli divane oldum; Allah için olsun, o güzelin saçlarından bir zincir ör bana.

* Otuz cüzü eline aldın, çileye girdin; otuz cüz benim, vazgeç çileden.

Bilmeden yola düşme, gulyabaniyle yoldaş olup gitme, sakın, kervanla yola düş.

A gönül çalgıcısı, o güzelim nağmeyle kafamın içini doldur gitsin.

Hevâ, heves ayakkabılarını çıkar da yürü; Tuvâ ovasında ayaklarının altı kabarsın.

A Zühre, a Ay; yüzünüzdeki parıltıyla iki gözümü iki meşale haline getirin.

A can Mûsa'sı, çoban olmuşsun; Tur Dağı'na git, bırak sürüyü.

Senin dayancın Tanrı'dır, sopa değil; at sopayı, vazgeç ondan.

İstek, dilek Firavun'u mademki hayvan oldu; yürü, tak çanı boynuna.

LI

Tâze şod ezo bâg-o ber-i men
Şâh-ı gol-i men neylûfer-i men

Bağım bahçem de, meyvem de, gül dalım da, nilüferim de onun yüzünden tazeleşti.

Kevserimden coşan abıhayat, vefa ırmağında akmaya başladı.

A güzel yüzü dinim, gönlüm; a güzel kokusu haber getirenim kesilen.

Demircim, her solukta, yüzünün karşısında bir ayna haline sokuyor beni.

Dudaklarım kupkuru benim; gözlerim yapyaş benim... işte benim kurum, yaşım bu, a ay yüzlüm benim.

Kapısına toprak kesildiğim, kapımı, damımı vurup duruyor.

Ayağı bağlı kulu olduğum güzel, başımın çevresinde dönüp duruyor.

Şarap içmem ya, içersem bile sağrağımı o öper benim de öyle içerim.

O benim canıma dadılık edenimin, o benim anamın hiç sütü mü kesilir? Meme vermez olur mu bana?

O benim kucağıma geldi mi, iki dünya da yüzlerce meyveler yer benden.

Orduma o kumandan oldu mu, feleğin kale dizdarı bile kalesini teslim eder bana.

Ağzını yum, gammaz olma; o benim incim gammaz olarak yeter zâti.

LII

On dilber-i men âmed ber-i men
Zinde şod ezo bâm-o der-i men

O benim dilberim, kucağıma geldi benim; onun yüzünden damım da dirildi, kapım da.

Bu gece dedim, konuğumsun benim a benim fitnem, a başıma belâlar getirenim.*

Şehirde önemli bir işim var, gideceğim dedi o benim canım, o benim başım.

Allah'a and olsun ki dedim, bu gece gidersen, yaşamaz şu bedenim benim.

Son-sonu bir gececik olsun, şu altın gibi sararmış yüzüme acımayacak mısın?

O güzelim gözlerin, ağlayışıma, yaşlı gözlerime bir kez olsun, acımayacak mı?

Kevser gibi güzel güzel akıp duran gözyaşlarıma, yüzünün gül bahçesi, bir gül olsun saçmayacak mı?

Ne yapayım ben dedi; kaza ve kader herkesin kanını benim sağrağıma dökmüş.

Yıldızım Mirrîh; talihimde, yıldızımda kandan başka bir şey yok.

Benim buhurdanımdan yanmadıkça hiçbir ödağacı Tanrı katında makbul olmaz.

Dedim ki: Mademki kasdın canadır; benim de kandan başka şarabım, mezem olamaz.

Sen selvisin, gülsün, ben gölgenim senin... sen Hayder'imsin benim, ben şehidinim senin.

* "Konuk" sözü, "Goftem konukıy imşeb tu merâ" tarzında ve Türkçe olarak kullanılmıştır.

A benim kulum kölem dedi, eşi bulunmaz koçtan başkası kurban olamaz bana.

Circîs gibi nefesi kutlu bir er gerek ki ülkemde yeniden yeniye şehit olsun.

İshak Peygamber gerek ki kapımın toprağında kurban edilsin.

Ben aşkım; senin kanını dökersem mahşerimde gene diriltirim seni.

Aklını başına al da pençemde çırpınma... kendine gel de hançerimden kaçma.

Ölümden yüzünü ekşitme de kucağım şükürler etsin sana.

Seni kökünden söküp çıkarınca gül gibi gül de seni benim şekerimle yoğursun ölüm.

Sen İshak'sın, ben babanım senin, a benim incim, nasıl olur da kırarım seni?

Âşıklar sürüsünün babası aşktır; benim şatafatım da ondan doğmuş.

Bu sözleri söyledi de seher yeli gibi gidiverdi; benim de gözlerimden yaşlar boşandı, aktı.

A benim başbuğum dedim, lûtfetsen de yavaş gitsek ne olur?

Tez gitme a benim canım, cihanım, a benim yüzlerce kanadım; biraz daha yavaş ol.

Hiç kimsecik benim tez gidişimi görmemiştir dedi; benim en yavaş gidişim budur.

Şu gökyüzü bile çalışsa, çabalasa, peşimden koşsa yetişemez bana.

Sus dedi, şu felek kır atı bile benim karşımda topallaya topallaya yürüyebilir.

Sus; susmazsan ateşim ormanı sarar.

Geri kalanını yarına dek söyleme de gönül ağzımdan uçup gitmesin.

LIII

Yek kovsere por dârem zi sohon
Can mîşineved tu gûş mekon

Sözlerle dopdolu bir ağzım var; sen kulak asma; can duyar sözlerimi.

A başsız-ayaksız adam; kendine bağlısın da onun için doymuşsun, başını alıp gidiyorsun.

Bütün dinleyenler geçip gitse bile, ben yeni gamı eski dosta söylerim.

Balık ne vakit suya kanar? Yahut da Tanrı susuzu Ledün bilgisine nasıl olur da doyar?

Şu söyleyenlerin hepsi de gitse, can, kulağını açar, dinler de dinler.

LIV

Ger teng bodî in sîne-i men
Roşen neşodî âyine-i men

Şu gönlüm daralmasaydı, aynam da aydınlanmaz, parlamazdı.

A diken, benim bahçemden bir gülsün sen... cehennem de benim kinimden bir ıssılıktır ancak.

Dünyanın güneşinde benim dün geceki debdebemin bir izi var ancak, bir eseri var.

O Uhud Dağı, beni, benim yün hırkamı kıskandı da yüne, yapağıya döndü.

Benim badem helvamı yersen bayat ceviz gibi kırılır gidersin.

Şu sırça gönüllülerin gönülleri olsun diye bütün yükleri çeğnime almışım.*

Böylesine bir can topluluğu için her günüm cuma olmuştur.

Böylece de solup gidenim tazeleşsin, erliği kalmayanım erkek olsun derim.

* "Çeğin" sözü, Türkçe olarak "Çîne" tarzında geçmektedir.

LV

Men kocâ bodem eceb bîtu in çendin zeman
Der pey-i tu hemçu tîr der kef-i tu çün keman

Sensiz bunca zamandır nerdeydim acaba? Senin ardından ok gibi uçmadaydım, senin elinde yaya benziyordum.

Bana izin ver de köyün halini söyleyeyim, şeyhimiz gökyüzü gibi neden gök renkli elbiseler giyindi; anlatayım.

Şu perdeyi kaldır da solup dağılanı tazeleştir; topraktan olan toprağa girsin, can da uçsun gitsin.

Padişahım yokken nerdeydim acaba? Bir an hırsız gibi korkuyordum; bir an bekçiye dönüyordum.

Kimi dördün, beşin tutsağıydım; kimi defineyle zahmet arasında bunalıyordum... hasılı yüzünü görmedikçe kârım, ziyanın ta kendisiydi, ta kendisi.

A sarayın ustası, beni töhmetli tutarsan yüzüme, gözüme bak; sararmış yüzümle yaşarmış gözlerim, gönlümde ne olduğunu bildirir sana.

A cefa okunu saplayan, fakat yayı gizleyen, ya acımayı sel götürmüş; yahut da iyilik ölmüş.

A cevri, cefası, başkalarının lûtfundan iyi olan; bütün bunları yaptın, ettin ama bir gönül bile senden soğumadı, senden vazgeçmedi.

Şu solukta her şeyden vazgeçtim de sana ulaştım, sana yapıştım... o dünyanın hafif rûhlu güzeli, sun o ağır sağrağı.

Sun da bir uğurdan gamdan da kurtulayım, çaresizlikten de... doydum gam yemeden, gam yiyenlerin minnetini çekmeden.

Sun da Tanrı kadehiyle sarhoş olayım, kayıtsız yok olup gideyim; yoklukta kanat açayım, mekânsızlık ilinde uçayım.

Can, sevgiliye ulaşsın da her kurumsağın burun büküşünü, her kaltabanın böbürlenişini ne kulağım duysun, ne aklım anlasın.

Zerre gibi oyuna düşürdün beni; ayağımı vura vura can vereyim a canımın canı.

Bu haberin geri kalanını söyleyeyim mi acaba; hayır, sustum ben; sen söylersin a tatlı dilli çalgıcı.

Öldürün beni ey güvendiğim kişiler; gerçekten de yaşayış ölümdedir; yaşayış sevgilerin güzellikleriyle ölümde.

Rabbimiz bize doğru yolu gösterdi; hastalıklarımızı iyileştirdi; elimizden çıkanı ödedi; ne de güzel yardımı istenendir o.

* Okçulardır gözleri, hoş nişandur kaşları... Öldürür yüz süvari, kimdir ol Alparslan?*

Işığınız gözümde, güzelliğiniz gönlümde... gerçekten de yardımcım Rabbimdir; Rabbim bu güzel kıranı arttırdıkça arttır.

Gönülde bir hayaldir salına salına yürümeye koyuldu; ne de güzel yürüyüşü var; küpler gibi sağraklarla dilediği kadar suvardı bizi.

Bırakın şu ayrılığı; koçuşarak ululayın birbirinizi; birleşmeye gayret edin de açın cennetlerin kapılarını.

İşret vakti herkes bir yalnızlık bucağına gider; fakat benim işretimin gizli olmaması gerek.

Bu güzel bahtlı sâkînin elinden ağaç gibi içer dururum... yoksa yeşermiş, sarhoş, genç bir halde nasıl gidebilirim?

Bu gazel, düzenbazın gönlüne, canına çekilmiş bir kılıca benzer; uzadıysa zararı yok; kılıcın uzun oluşu bir kusur sayılmaz.

Fâilâtün fâilât fâilâtün fâilât... A Tebrizli Şems, sen hem padişahsın, hem terceman.**

* Bu beyit Türkçedir; bir sözüne bile dokunmadan olduğu gibi yazdık.

** Bu gazelin on beşinci, on altıncı beyitleri Arapça, on yedinci beyti Türkçe, on sekizinci, on dokuzuncu, yirminci beyitleri gene Arapçadır.

LVI

Çün dil cânâ benşin benşin
Çün can bî câ benşin benşin

Sevgili, gönül gibi otur, otur... Can gibi yersiz yurtsuz otur, otur.

Beline, diline az yağma ver... a güzel yüzlü, otur, otur.*

Bir ömürdür gemi gibi gezdin denizde; otur, otur.

Eflâtun'sun, Calinos'sun; kır safrayı; otur, otur.

Şarap gibi acılık ne vakte dek, ne vakte dek? Helva gibi otur, otur.

Kanımı içtin; ne vakte dek dönüp duracaksın? Bir soluk gene gel; otur, otur.

Ne vakte dek lala yakıp yandıracak bizi? Onsuz yalnız otur, otur.

Mîzan gibi titredin; İkizler burcu gibi otur, otur.

Beni savmaya çalışıyorsun; yarın diyorsun... Yarından önce otur, otur.

Kevser gibi arı durusun; hoşlardan da hoşsun... hiç bulanma; otur, otur.

Güzel sevgilim, şarap gibi içimde, başımda otur, otur.

Hadi ey ay yüzlü, söyle, söyle; ey cana can katan, otur, otur.

* "Beline, diline" sözleri Türkçedir.

LVII

Ey heft deryâ govher etâ kon
V'in mussuhârâ por kîmyâ kon

A yedi deniz, inci bağışla; şu bakırları kimyayla dolu bir hale getir.

A sarhoşların mumu, a bağın bahçenin selvisi; ne vakte dek masaldan lâf açacaksın, artık vefa göster.

Her mermer, her granit kaya ağladı halimize; ey sevgili, şu derdimize derman ol.

A öfkelenip yüzünü gizleyen dost; şu olaya bir son ver, görün artık bir soluk.

Bağışlarda bulundun, çok çok adamlıklar ettin; şimdi iki kat adamlık et.

A yolu yordamı güzel, a Ay, a yıldız; gece karanlığında Ay gibi cömertlik et.

Eski derdi gider, hastalığımızı iyileştir, eziyetimizi al; yüzümüzdeki yetimlik tozunu sil; arıt bizi.

Cennette bile olsam, altına, gümüşe batsam değil mi ki sen yoksun, yetimim; sen derman ver bize.

Dudağımı yumdum, gamlar içinde oturakaldım; elimi aç; göster yüzünü bana.

LVIII

Hey çi gerîzî çendin yek nefes incâ benşin
Sebr-i tu kû ey sâbir ey heme sebr-o temkin

Hey, ne diye bu kadar kaçıyorsun? Bir soluk otur şurda... a sabırlı dost, a tümden sabır kesilen, tümden oturamaklı olan, nerde sabrın senin?

Biz iki üç yeni ölmüş kişiyiz; o perdenin açılmasını beklemedeyiz; açılsın da telkıynle dirilelim, kefenimizden kurtulalım.

Hadi, kıyamet gününden önce geçmişlere bir üfür de gök kubbe bile mahşerinden alkış sesini duysun.

Hey, bizim dilimizle söyle; gizli kapaklı değil, apaydın söyle; a bütün huyu kan içmek olan, ne vakte dek sitemlerle kan içeceksin sen?

Ne vakte dek ciğerini dişleyeceksin; ne vakte dek âşıkın başına kastedeceksin? Ne vakte dek iş şöyledir, böyle diye kötü haberler vereceksin ona?

A dudakları şeker mi şeker, a geceleri cennet mi cennet sevgili, ne vakte dek âşıkın ağzını acıtacaksın, gecelerini karartıp duracaksın?

A en ulu aldatıcı, hiç bal zehir verir mi; hiç şekerden sirke coşar mı; şu aldatış ne vakte dek sürüp gidecek?

Dudağın ne yaparsa yapsın, ne söylerse söylesin, şekerden haber verir... yaptığın her işte lûtuflar gizlidir.

Selvi ne diye saman çöpüne benzesin, altın neden bakıra dönsün? A kıyamet gününün padişahı, sen ne diye bir kimseye benzeyesin?

LIX

Her çi konî tu kerde-i men don
Her çi koned ten kerde boved con

Sen ne yapıyorsan, bil ki benim işimdir o; beden ne işlerse işlesin, candır o işi yapan.

Benim gözümsün sen, benim kulağımsın sen... şu ikisini söyledim ben; ötesini de sen bil, anla.

Dünyada o define olmasaydı, dünya ne diye yıkık bir eve dönerdi?

A babam benim, defineyi iste... oynat elini, oynat elini.

Onun güzel kokusu bize kılavuz oldu; güllere, fesleğenlere dek yol gösterdi; güllere, fesleğenlere dek.

Varlık âlemi zerre zerre sana müşteridir; aklını başına devşir de incini ucuz satma.

7360 Dağarcığın ağzını açarsan fare girer, kedi girer içine.

Aşk oldu mu can kaybolmaz... tek, sevgilinin gölgesi uzaklaşmasın başımızdan.

Bunun geri kalanını da sen söylersin ey Ay, ey Güneş, ey parlak Zühre.

LX

Dil-i dil-i dil-i tu dil-i merâ merencon
Çerâ çerâ çi ma'ni merâ konî perîşon

Gönlün, gönlün, gönlün için, gönlümü incitme... Niçin, niçin, mânası ne? Perperişan edersin beni.

Gel, gel, gene gel, barış da eve yönel... gitme, gitme önümden, omuz silkme sen öyle.

Yüzlerce şekerkamışlığısın, neden yüzünü ekşittin, kaşını çattın? Seher yelinden tezsin, neden ağırcanlı oldun?

Gül bahçesine benzeyen yüzünün aşkıyla şimdi ben yüz binlerce masal gibi uzadım, gül bahçesinden de genişim, selviden de boyluyum.

Gel, gel de bir soluk ver bana; güzelim solukların abıhayat gibi gönlümün ömrünü arttırır.

Cilvelen; işte buracıkta cilvenin pahası, yüzlerce can... fakat binlerce cana değer; ne de ucuz bir matah.

Aklımızın aklısın; neden ayrısın bizden? Aklı giden baş aptallaşmaz, şaşırıp kalmaz da ne yapar?

Bu sarayın direğisin, neden kapıdan dışardasın? Direksiz kalan saray yıkılmaz da ne olur?

Gökyüzündeki Ay'sın, bizse kapkaranlık geceyiz... Ay olmayan geceler pek karanlık olur, pek.

Şehrin padişahısın; biz şehrin kıyısıyız; padişahsız kalan şehirde ne baş vardır, ne kuyruk.

A Ay, sen Süleyman'sın, ayrılıkla gamsa şeytanlar, devlerdir... Süleyman uzaklaşınca şeytan fırsat bulmadı mı?

Mûsa yerine geçmişsin; sopayız sana biz de... Mûsa'nın elinden başka bir elde delil olma kabiliyetini bulmadı sopa.

Hoş soluklu Mesîh'sin, bizse çamurdan yapılma kuşuz... bir soluk üfür bize de seyret, nasıl yücelerde uçarız.

Zamanın Nuh'usun sen; sana bir gemiyiz biz... Nuh gemiden giderse, nerden tufandan kurtulur gemi?

A benim canım, Halil'sin sen; bütün dünya ateşlerle dolu... Halil olmadıkça, ateş güllük gülistanlık olmaz.

Sen Mustafâ nurusun; Kâbe putlarla doldu... hadi, gel de Rahman'ın evinden putları at dışarıya.

Sen güzellik Yusuf'usun, halkın gözleri bağlı... Ken'an ihtiyarının gözleri gibi gözler seninle açılır.

7380 Arı duru incisin, çevrende sedefiz biz; madenin incisi gitti mi, sedefin ne değeri kalır?

Güneşin canısın sen; odur canı âlemin... sana dünyanın canına cansın dersem de değer.

İman, gaybe olur; sense gizliye açıklıksın; açığın açığının apaçığısın; iman ehlinin temeline temelsin.

Sus ki kıyamete dek belirtilerini söylesen, gene de gizli bir defineden bir arpacık göstermiş olursun ancak.

— V —

LXI

Ey ser-i merdon bergû bergû
V'ey şeh-i meydon bergû bergû

A erlerin başı, söyle de söyle... a meydanın padişahı, söyle de söyle.

A ölümsüz Ay, a sâkîlik eden padişah, a söz bilenin canı, söyle de söyle.

Topluluğa kıblesin, muma ışıksın... onların hikâyesini söyle de söyle.

A tümden düzen, a sarhoşlar sâkîsi, gül bahçesinin gizliliklerini söyle de söyle.

Hem her şeyi bilirsin, hem tümden cansın... dîvânın başısın sen; söyle de söyle.

Abıhayat sensin, şekerkamışı sensin; sevgiliye ait gizli sözleri söyle de söyle.

90 Gamlanmazsın, öfkelenmezsin... a neşeli gönül, söyle de söyle.

Şirin'in Husrev'i, otur da otur... atlıların yolunu söyle de söyle.

Dün açıldın, saçıldın; söyledin de söyledin... gene iki mislini söyle de söyle.

O arı duru şarabı, o koskoca sağrağı sun; gülerek, açılarak söyle de söyle.

A rebâb çalan dost, her ne bulursan, imanına and olsun, söyle de söyle.

Ne kavga edersin, ne kaçarsın sen... Başsız, sonsuz söyle de söyle.

LXII

Dil-i men dil-i men dil-i men ber-i tu
Roh-ı tu roh-ı tu roh-ı bâ fer-i tu

Gönlüm, gönlüm... gönlüm sende; yüzüne, aydın yüzüne tutkun.

Güzelim, güzelim, can istersen, canına, başına and olsun, vereyim, vereyim.

Avcun, avcun, rahmet avcun... Dudağın, dudağın, şeker dudağın.

Soluğun, soluğun, can gibi soluğun... Şarabın, şarabın, altın gibi şarabın.

Kapın, kapın, bağış kapın senin... Gülün, gülün, kızıl gülün senin.

LXIII

Bî dil şodeem behr-i dil-i tu
Sâkin şodeem der menzil-i tu

Gönlüne tutuldum âşık oldum; konduğun yerde yurt edindim, kalakaldım.

Madenindeyken elde etmeyi ne diye isteyeyim? Gelirim sendenken altını ne yapayım?

Soluğunla bütün dünya yeşerdi... Senden istidat elde eden her şey gönüle de kıble kesildi, cana da.

Akıl da deli divanen oldu, fikir de... sana tapan, bilgiden de geçti, kulluktan da.

Gökteki kuşların senin yüzünden kanatları bağlı... her akıllı can senin yüzünden akılsız.

Hüner Hârût'u da, edep Mârût'u da senin Babil kuyunda baş aşağı asılakalmış.

Boğazlayasın da dirileyim diye, can deve gibi baş vermede, boyun uzatmada.

Canın her müşkülü, seninle çözüldü; dünyada senin müşkülün olarak bir ben kaldım.

Alacağım ücret için bir berat yaz da senin vergi memurundan paramı alayım.

Dolunaya benzeyen yüzünün ışığıyla gecemiz gündüzden iyi şimdi.

Geceleyin develer senin konduğun yere, senin mahmiline dek rahvan yürürler.

Konağında senin zaliminden de hür olurlar, adalet ısından da.

Sus; fakat seni söyleten bir soluk bile susturmuyor seni.

LXIV

Nûr-ı dil-i mâ rûy-ı hoş-ı tu
Bâl-o per-i mâ hûy-ı hoş-ı tu

Gönlümüzün ışığı güzelim yüzün; kolumuz kanadımız güzelim huyun.

Bayramımız, arefemiz senin gülüşün... Miskimiz, gülümüz senin güzelim kokun.

Talihimiz değirmi Ay'a benzeyen yüzün... Gölgeliğimiz güzelim saçların.

Secde ettiğimiz yer kapının toprağı... Gezip tozduğumuz yer güzelim köyün.

Bir kere senin güzelim yanına gitmiş; başkalarına gidemiyor gönül.

Gitse bile senin güzelim çekişin, tutar, çeker onu.

A varlığıyla bizi sarhoş eden; senin güzelim ırmağında yüzer, dalgalanırız biz.

Gümüşe benzeyen göğsün, altına döndürdü beni; senin birliğin yüzünden yalınkat oldum, tek kaldım.

Baş komadayım; senin güzelim topun, nasıl olur da çevgenine baş komaz?

Susayım; çünkü güzelim varlığı beni hay-huylara salmıştı; şarabı hay-huyumu yok etti gitti.

— H —

LXV

On ışk-ı ceger-hâre k'ez hon şeved o ferbeh
Ey bâr-ı Hodâ ber mâ nermeş kon-o rehmeş deh

O kanlar içerek semiren, o ciğerler yiyen aşk yok mu? Yarabbi bize karşı yumuşat onu, merhamet ver ona.

Kan dökmediği gün ağrılar tutar onu; âşıkın ciğerini yemedikten sonra hiçbir şeyle dinmez, geçmez o ağrı.

Bakışının okunu gördüm senin; can, ne devlet bu dedi; o zıhın çekişiyle yay gibi doluyum, dolu.

Aşağılık topraktım, yokluk bucağında gizliydim; aşkın mezarımın başına geldi de hadi dedi, kalk, sıçra.

Senin sesinle sıçradım, kalktım; senin buyruk sürdüğün devirde oturdum, kaldım... Beni sen ağırla a efendim, şarap sun bana.

Kendinden geç de karşımda otur; beni de kendimden, varlığımdan geçir... Geçir de ne küçüğü düşüneyim, ne büyüğü.

Satranç tahtasında yayayım, at istemiyorum; sana mat olmuşum a padişahım, yanağını koy yanağıma.

A İsa soluklu Yusuf, param olsa da gamlıyım, olmasa da... getir Cem'in kadehini, vallahi sensin sâkî.

O şarabı sun ki gönül onun yüzünden ayna gibi aparıdır; getir, cumartesiye, perşembeye atma.

LXVI

Ey con ey con fî setr'Allah
Uştur mîron fî setr'Allah

Ey can, ey can, Allah korusun... Sür deveyi, Allah korusun.

Padişahın önünde ateş gibi kadehi çektikçe çek, Allah korusun.

Dudağına dek dopdolu kadehi geceye dek çek şu meydanda, Allah korusun.

Gizliden gizliye gözlerini seyret, öfkesine bir bak, Allah korusun.

Şuh bir sevgili, Ülker renkli. Konuk geldi, Allah korusun.

Sarhoş gördüm, elini yaraladım; hem de kolay kolay... Allah korusun.

Sâkî, sıçra; şarap sun fincan fincan... Allah korusun.

LXVII

Tûbâ li men âvâhu sırra fuâdihû
Seken'l-fuâde bi ışkıhî ve vadâdihî

7440 Ne mutlu onu gönlüne yerleştirene; gönül de onun aşkıyla yatışır zâti.

Kerem sahibinin canı Meryem'e benzer; gönlü Mesîh'tir sanki; göğsüyse Mesîh'in beşiğidir âdeta.

Sırrını almaya izin verdi gönüle; kullarına lûtuf olarak da göğüsleri genişletti.

Lûtuflarıyla, ihsanlarıyla kalplere merhamet etti; savaşının çetinliğiyle de nefisleri kahretti.

Perdeyi açtı; artık ne bekleme var, ne unutuş... büyük sağrağına alıştırarak kutlu kişiyi ferahlandırdı.

Düşünceler, Rablerine âşık oldu, ona sarıldı da Arş bile direğiyle onların hali karşısında yerlere eğildi.

Sevgilinin lûtfuyla onun bakışına mazhar oldular... Tanrı güzel bir yol gösterdi de doğru yola soktu onları.

Topluluk, bütün vasıflarıyla sevgili... Tanrı'ysa bir bir hepsine de âşık.

Akıllar onun âşıklarına hayran olmuş gitmiş; artık onun tarafından sevilenlere karşı ne hale gelirler... bir çağır onu da seyretsin.

İnkâra saplanıp da bu hususta aklınla işler başarmaya kalkışma; o güzelin düzeninden kork.

7450 Çünkü bu iş, bizim buyruğumuzla düzüp koşulmaktan çok büyük; onun kinlerinden sınıkları onaran Tanrı'ya kaçar, sığınırım ben.

Görüş ülkesi, şeyhimizin ülkelerindendir; o nasıl dilerse öyle verir, yahut da vermez; buyruk onun.

Yalım yalım ışıkları gönlümden hiç çıkmıyor; görünmüyor, uzaklaştı diye hiç şamata etmeyin.

Yaz güneşi dolunmaya yaklaşsa, dolunsa bile sıcaklığı kullarından yitip gitmez.

Tebriz, efendim Şemseddin'le ululandıkça ululanmıştır... âşıkları yakıp kül eden, ne de kerem sahibidir o.*

* Bu gazel Arapçadır.

— Y —

LXVIII

Hâhî zi conon bûyî beberî
Z'endîşe vo gam mîbâş berî

Delilikten divanelikten bir koku almak istersen, düşünceden vazgeç, gamlanmayı bırak.

Elbise için gönlün daralırsa, canın altın kemer kuşanamaz.

Aşağılık kişiler gibi altın sayıp durdukça, aşk nasıl olur da seni mahrem sayar?

Işık oldun mu, herkesin üstündesin; ışık değilsen kapının altındasın.

Yanmayan sopa odundur; fakat yandı mı kıvılcımlara kavuşur, alevler çıkarır.

O vakit kıvılcımı, insan canının kıvılcımı gibi varır, aslına ulaşır.

Göze çekilmeyen sürmeye sürme denir; fakat göze çekildi mi, görüş kesilir.

Ağır buluttaki yağmur katresi denize düştü mü inci kesilir.

Yakılası kara dikeni seher yeli'terütaze bir gül haline getirir.

Bir lokma ekmek çiğnendi de yendi mi can olur, canlının yaptıklarını yapar.

Bir sanatkâra gıda olursa o lokma sanatkârlık eder.

Belâ senin gönlünü döver, ezerse belânın ta kendisinden ballar yer, şerbetler içersin.

Ecel başını ezerse o vakit anlarsın ki tümden başmışsın sen.

Beden yumurtasında şaşılacak bir kuşsun; yumurtadasın da o yüzden uçamıyorsun.

Beden yumurtası çatlar, kırılırsa hem uçarsın, hem canını kurtarırsın.

Yolculuk sevdası, yolculuğu anıştan ileri gelir; insan yolculuğu anar da yola düşer.

Halbuki sen oturmuş, kalakalmışsın; şu yolculuk vehmiyse, hünersizliğinden bir zannındır senin.

Yarabbi, şu eğri vehminden kurtar onu... deve de vehmi veren sensin, periye de.

Mademki yerleşmişsin, yola düşmüyorsun; ağzını yum; yolculuğu anıp durma.

LXIX

Sultân-ı menî sultân-ı menî
V'ender dil-o can îmân-ı menî

Sultanımsın, sultanımsın; gönülde, canda imanımsın.

Bana üfürürsen ben dirilirim; bir can da nedir; yüz canımsın.

Ekmek sensiz zehirdir bana, ekmek değil... hem suyumsun, hem ekmeğimsin.

Senden gelen zehir, panzehirdir bana... benim ucuz balımsın, şekerimsin.

Bağ bahçemsin; yeşilliğim, cennetimsin... selvimsin, gülen yaseminimsin.

Hem padişahımsın, hem Ay'sın bana... hem temelimsin, hem madenimsin.

Sustum, sen anlat; çünkü sözde de bürhanımsın.

LXX

On beh ki merâ temkin nekonî
Tâ hemçu hodem gorgin nekonî

Benim gibi sivilcelere karmaman, kaşıntılara düşmemen için beni rahat bırakmaman daha iyi.

Elimi yüzüne koyma da sarhoşumuzu gamlandırma.

Boyacısın, ümitleri pişirir, oldurursun... Kendine gel de aynayı paslandırma.

A hoca, üzengimizi bırak; yoksa kır atımızı eyersiz bırakırsın.

Biraz uzacıktan dizlerini dövüyorsun da dizimizi yastık edinmiyorsun.

Fakat ne yaparsan yap; âmin de demiyorsun ama sana duacıyım ben.

Gönül diyarına giderim, orasını sana yurt olarak veririm; tek sen gönlünü kinlerle doldurma.

Yüzümü ayağına korum; tek sen yüzünü buruşturma.

Gönülden, candan beğenmiyorsun ya; ben de susayım; davulcağızını çalmayayım artık.

LXXI

Hâhîm yarâ k'imşeb nehosbî
Hakk-ı Hodârâ k'imşeb nehosbî

7490 Sevgili, bu gece uyumamanı istiyoruz; Allah için olsun, uyuma bu gece.

Aydın güne dek selvi gibi, süsen gibi hoşuz, güzeliz... yalnız şunu istiyoruz senden: Uyuma bu gece.

Uygun bir dostsun, padişahsın, efendisin... gerçek sabaha dek uyuma bu gece.

A ay parçası; uyuma bu gece de yıldız gibi yücelerde bulun.

Yüzünün güzelliğinden, kokunun lâtifliğinden Ülker yıldızı şunu istiyor: Uyuma bu gece.

Zurna bizi senin sarhoşun görünce feryada başladı; uyuma bu gece diyor.

Gündüz oldu mu lala gürültüye başlar; uyuma bu gece de kör olsun lala.

Sarhoşların meclisinde şarap, buyruğa uyanlarla beraber ağlıyor; uyuma bu gece diyor.

Bir topluluk senin için yakınlarından ayrıldı, perperişan oldu; uyuma bu gece diye yalvarıyor.

LXXII

Dûş heme şeb dûş heme şeb geştem men ber bâm-ı efendî
Ehter-o gerdon ehter-o gerdon borde zi Zuhre câm-ı efendî

Dün gece sabaha dek efendinin damındaydım... Yıldız da, gök de, yıldız da, gök de Zühre'den aldı efendinin kadehini.

Bütün canların, bütün canların bağlanmış kanatları, ayakları, bağlanmış kanatları, ayakları... Tıpkı gönlüm gibi, tıpkı gönlüm gibi gönülleri hoş, efendinin tuzağında.

Tuzağın, tuzağın kızıl şaraptan da hoş, yeşil altından da hoş... Efendinin şarabı, sızırılmış altından da daha eşsiz, sızırılmış altından da daha eşsiz.

Padişahın yüzünün ışığı, padişahın yüzünün ışığı, yüzlerce Ay'a hasretler çektirmede, yüzlerce yol kesmede, kutluluk sabahı, kutluluk sabahı... Efendinin akşamında gizlenmiş.

Karun'un haznesini, Karun'un haznesini, gökyüzünün yıldızlarını, kutlu ülkeyi, hattâ canını, hattâ canını verse adam, gene ödenmez efendinin borcu.

Şu sözleri düzmek olugan bir şeydir, olugan bir şey; fakat sen şunu bir gör ki dünyanın hasları bile efendinin halkına kurban olmuş gitmiş, kurban olmuş gitmiş.

LXXIII

Ey con çendon hobî nov bâve-i Ya'kubî
Herhâşî âşûbî conhârâ metlûbî

A canım benim, o kadar güzelsin ki... Yakub'un yeni yetişmiş oğlusun; yürek çarpıntısısın, kargaşalıksın, canların istediğisin sen.

Canımızın canısın; adların anlamısın; her şeyin varlığısın; kavgaları koparan fitne başısın sen.

Mademki bir kadeh içtim; kalkayım, döneyim... ister benzim kızıl olsun, ister sapsarı; o gülün dalıyım ben.

A efendim, a efendim; Leylâ'dan haber ver bana... sarsılma, sarsılma; şunu an: Gece gebedir.

Efendimiz, efendimiz, şaşırdık kaldık biz... Yarlıga bizi, yarlıga bizi; sensin noksan sıfatlardan arı, sensin noksan sıfatlardan arı.*

* Gazelin son iki beyti Arapçadır.

LXXIV

Kali teyşi ayano so ey efendi çelebî
Nîm-şeb ber bâm-ı mâyî tâ kirâ mîtelebî

Hoş geldin çelebi, gel yukarıya. Gece yarısı damımızın üstünde kimi arıyorsun?

Kimi, ben keşişim dersin, siyahlara bürünürsün, eline bir sopa alırsın... kimi, garip bir Arap'ım dersin; imame urunur, mızrak taşırsın.

Ne olursan ol a beyim, pek sarhoşsun, arslanları avlarsın... a Husrev, hangi dille söylersen söyle; dudakların Şirin mi Şirin.

Seni sevmeye geldim; sana lâyık değilim ama gene de sevgine düştüm, yandım... Ya Tanrı ışığısın sen, ya Tanrı'sın... ya meleksin sen, ya peygamber.

Gönül gamını yedim mi, gönüle acırım da a yoksul gönül derim; neden böyle yanıp yakılıyorsun, neden böyle ateşler içinde çırpınıyorsun?

Gönül de sen nerdesin der; ben nerdeyim? Ben gönülüm, sen bedensin; yürü, bedenliğini yapadur.

Derilerde renk vardır, özlerdeyse zevk vardır... Deriler özlerle ne vakit bir yolu, bir yordamı tutar?

Sabahlar hayır ola... biteviye gitmeyen bir gün... geceniz gündüz oldu; geceler gecelik etmiyor artık.

Yorma beni çelebi; gel bana, gir içeriye... bir soluk sâkîlik et, çünkü meşrebin pek tatlı; dudakların balla şeker.

Sustum ben, bana dilsiz sözler bellet... çünkü doğulu olsun, batılı olsun, gönül tir tir titriyor ondan.*

* Bu gazelin ilk mısra'ı, üçüncü mısra'ındaki "keşiş" sözü, dördüncü beytin ilk mısra'ı, sekizinci ve dokuzuncu beyitlerin ilk mısra'ları Rumcadır.

LXXV

Çend devîdem sûy-ı efendî
Şükr ki dîdem rûy-ı efendî

Efendiye doğru ne kadar da koştum; koştum ama şükürler olsun ki efendinin yüzünü de gördüm.

Kapkaranlık gecede boyuna yol aldık biz; efendinin kokusu kılavuz oldu bize.

Canların neşesidir; ağızların tadıdır; mekânların aslıdır efendinin mahallesi.

Gül bahçesinin alanı sarhoşların işreti... Abıhayattır efendinin ırmağı.

Efendinin toyu, pek büyük bir yaşayış; boyuna kadehler sunulmada... iki dünyanın da düğünü derneği.*

Efendinin tuzağı bana dilektir, istek... Efendinin hayı huyumdur benim.

Efendinin "koy", bırak buyruğunu duyar duymaz, kurt kuzuya râm olur gider.**

Boyuna bağışlanıp duran bir haznedir; Halil'in sofrasıdır... nekeslik, efendinin huyu değildir.

Padişahların kelleleri, ay yüzlülerin başları, efendinin çevgenin de birer toptur.

Sus, az söyle, hey... ne vakit olacak da efendinin evi, evlerin kıblesi kesilecek.***

* Beyitte "toy" kelimesi, böyle, Türkçe olarak geçiyor.
** Beyitteki "koy" Türkçedir.
*** "Evler" kelimesi, Farsça ekle "evhâ" tarzında cemilenmiş ve Türkçe olarak geçiyor.

LXXVI

Dûş heme şeb dûş heme şeb
Geştem men ber bâm-ı efendî

Dün gece, bütün gece... dün gece, bütün gece efendinin damında döndüm dolaştım.

Gece bitti, gece bitti... sonunda efendinin kadehinden şarap içtim gitti.

Efendinin adı süte de öz bağışlar, tat verir, şekere de... Güneş'e de ışık verir, Ay'a da.

Padişahların dilleri, damakları bağışlar alır... Efendinin dili damağı bağışlar bağışlar.

Tatlı, alımlı yüzü, canlara Kâbe'dir; olgun şarabı, her şeyi bilen Tanrı tarafından coşmuştur; olgunlaşmıştır.

Elif bile olsan da harflerin başına geçsen gene efendinin lâm'ında yok ol gitsin.

Işıktır o; ateş görünür... Efendinin bayağı kulları bile özel mi özel canlardır.

Yeter, sus artık; yeter, sus artık... Efendinin borcunu kimsecikler ödeyemez.*

* Bu şiirin matla'ı yok.

LXXVII

Dîdî ki çi kerd yar-ı mâ dîdî
Mansûbe-i yâr-ı bâ vefâ dîdî

Gördün mü, gördün mü sevgilimiz neler etti bize? Gördün mü nasıl da mat etti bizi o vefalı dost.

O yaşayış kaynağının gönülleri bu çeşit mat edişini nerde gördün sen?

Mat eder görünür de bağışlar; onun gibi tersine işler yapan kimi gördün sen?

O aşk bağıyla bağlanan, aşk yüzünden binlerce gönlün açıldığını gördün ya, haktır bu görüş.

Bir gül verdiysen diyor, al sana bir bahçe... cefa gördüysen vefadan da nimetlen, rızıklan.

Şu beden onun bostanından bir eşek başı... o incilerle dolu denizden bir mıhladız gördün sen.

Firavunluğundan sana bir şaşılık verdi de ejderhâ gördün; oysaki bir sopaydı o.

Bugün Mûsa çağırdı seni de o sopadan yüzlerce yaprağın fışkırdığını gördün.

Dünya avcısı, iri inci taneleri saçtı; sense bönlüğünden onları bayağı bir vergi gördün.

Bön kuşcağız gibi onun yanına gittin; tuzağı, hileyi, düzeni, can yakıcılığı gördün.

"Biz kurtardık" lûtfu gene satın aldı seni de Tanrı'nın lûtfunu, yardımını gördün.

Ay'ın talihiyle Müşteri'ye döndün; Allah'tan, "Satın aldı" bağışını gördün sen.

Şu bağlanışı, açılışı, o kadar çok gördün ki sayıya sığmaz.

İşin sonunda o velinimet, gözünü açtı da tutyayı gördün.

Selsebîl çeşmesinden şarap içtin; erenlerin has işretini gördün sen.

"İçin" çağrısı sana kol kanat verdi; hava alanının gezilip dolaşılacak yerini gördün.

Derken o havadan Hû'ya gittin; Kafdağı'nın yücesinde Zümrüdüanka'nın uçuşunu gördün.

Ululuk devlet kuşunun neliksiz-niteliksiz uçuşunu seyrettin.

Bundan öte, duaları kabul eden söylesin; hangi dua olursa olsun, onun kabul ettiğini gördün sen.

LXXVIII

Çu sobh-dem hendîdî der-i belâ bendîdî
Çu seykelî gamharâ ez âyine rendîdî

Seher çağı güldün ya, belâ kapısını kapattın... cilâcı ustası gibi, gam kirini, pasını aynadan arıttın gitti.

Ne canlar verdin; ne hırkalar çaldın; ne kulaklar tuttun da işret yerine çektin.

Ne ışıklar ışıttın, ne tencereler kaynattın... ne çevikler tuttun; ne yollar sordun.

7560 Akl-ı Küll'ü aştın, gönüle dışardan üfürdün... bağın bahçenin açılışı, saçılışı senden; selvi gibi nazlandın.

Sarhoşsun ama neden ağızları bağlamadasın; neden kalemi kırıyorsun, kâğıdı yırtıyorsun?

Ne dallar silktin, ne meyveler devşirdin... ne diye yüzünü ekşitip oturdun; neden insanı korkutmak istersin?

LXXIX

Hoş-dilem ez yâr hemçunon ki dîdî
Cân-ı por envâr hemçunon ki dîdî

Sevgilinin yüzünden, gördüğün gibi gönlüm hoş... can ışıklarla dolu, gördüğün gibi işte.

Sevgilinin yeşilliğinden, gördüğün gibi güllere, gülistanlara yüzlerce kutlu ırmaklar akmada.

Bir bak da gör, gördüğün gibi kimde bir gönül varsa bu hevesle gönülsüz kaldı, işten güçten oldu.

Senin yüzünü gören herkes, gördüğün gibi sırlar hocası kesildi gitti.

Mansûr gördüğün gibi darağacına çekildi ama bil ki bu görünüşte bir bahaneden başka bir şey değil.

Canlar senin gül bahçene kavuşmak ümidiyle, gördüğün gibi dikenlerle uzlaştı.

Aşk tavus kuşuna benzer... uçup gitti mi, gönül gördüğün gibi yılanlarla dolar.

Aşkı seç, aşkı... güzelim aşk olmadıktan sonra, ömür gördüğün gibi bir yüktür ancak.

Âşıkların gönüllerinde övünç, iki dünyanın saltanatı gördüğün gibi ayıptır, ârdır.

Efendiler efendisi Şemseddin'in aşkı, Tebriz'de, gördüğün gibi canlar bağışlar durur.

LXXX

Işk-ı tu hond merâ k'ez men çi mîgozerî
Nîkû neger ki menem onrâ ki minegerî

Ne diye geçip gidiyorsun da uğramıyorsun bana diye aşkın beni çağırdı; iyi bak bana dedi, baktığın, gördüğün benim.

Senin azığın da benim, konağın da ben... gönlünü ben aldım senin; benden canını kurtarırsan, vallahi o candan hayır yok sana.

Evin şu mumu benim; şu tuzak da benim, şu yem de ben; fakat yemi saydıkça bu tuzaktan haberin yoktur senin.

Yaprak istedikçe meyvemizden uzaksın... sen cilvelenip işvelendikçe bizim cilvemizden, bizim işvemizden uzaktasın sen.

Bizim kıyametimizde her solukta yeniden bir diriliş var; fakat şu adam kalabalığının bu dirilişten haberleri bile yok.

* Canlar, Peygamber'in sözüne göre gökyüzünün yücesindedir; bizim ümmetimizin canları yeşil kuşların kursaklarındadır.*

* Canlar bölük bölük ordulardır; iyileri genişliktedir, kötüleri darlıkta.

O yüzden gökyüzünü isterler; çünkü melek yaradılışındadır onlar; insan kılığındaki meleğe bak da seyret onu.

Bedenin çevresinde dönüp dolaşan şu can, yeryüzünün çevresindeki göğe benzer... beden donmuş kalmıştır ama can yoldadır, yolculuktadır.

Mademki melekle beraber uçuyorsun; geç şu burçlardan da Güneş gibi, Ay gibi tanyerinde doğ.

* Bu mısra' ve bundan sonraki beyit Arapçadır. Son üç beytin ikinci mısra'ları da aynı dildedir.

LXXXI

Mîresed ey con bâd-ı behârî
Tâ suy-ı golşen dest berârî

A benim canım, gül bahçesine gelesin diye bahar yelleri esiyor.

Yeşillik de, süsen de, lâle de, sünbül de ne ekersen onu biçersin diyor.

Goncalarla güller, dikenin çirkinliği görünmesin diye yarlıganma olarak belirdiler, açtılar.

Usûl boylu selvi yüceldi; horluktan sonra yüceliğe kavuştu.

Gül bahçesine tümden can gelmede; çünkü su canlar veriyor.

Gül bahçesinin güzelliği su yüzünden artmada... yardım pek kutlu geldi.

Tez gelesin, kulağını kaşıyıp durmayasın diye, yaprak meyveden haber getirmede.

Gövdesi arık olduğundandır ki o güzelim üzüm meyvelerin padişahıdır.

Gönül bağımız, niceye bir şehvet kışında bir kaleye kapatılıp mahpus kalacak?

Yolu gönülden ara, ay yüzlüyü candan ara; toprakta tozdan başka ne olabilir?

Kalk, yüzünü yıka; fakat gülün yüzünü güzelleştiren suyla yıka.

Gülün dalı fesleğene dedi ki: Neyin varsa yolumuza koy.

Bülbüller, gül bahçesine, sizin tuzağınıza av biziz dediler.

Gül, Tanrı rahmetine yüz tuttu da bize karakışı buyruk ısısı yapma diye yalvardı.

Tanrı da der ki: Sıkmadıkça meyvenin suyunu elde edebilir misin hiç?

Kıştan gam yeme, gamdan, yağmadan daralma; iş başarmayı benim kapımdan seyret.

Şükür de, övüş de, artış da ağlayıp yalvarmadıkça yüz göstermez.

7600 Sayılı ömrünü alırsam, sayıya sığmaz ömür bağışlarım sana.

Sana mahmurluk veren sarhoşluğunu alırsam, mahmurluk vermeyen bir şarap sunarım sana.

Güzeller, akıllı fikirli olurlar... niceye bir kâğıda resim yapıp duracaksın?

Gündüzün yazısını okursan, kâğıdın yüzü senin yüzünden kararır gider.

Dumanı bırak da karanlık gecede sevgilinin ay yüzünü seyret, ışığa bak.

Yeter, yeter, attan in artık da eşsiz biniciliği o göstersin sana.

LXXXII

Sellemek'Allah nîst misl-i tu yâri
Nîst nikûter zi bendegî-i tu kârî

Tanrı esenlik versin; senin gibi dost yok... sana kulluktan daha güzel bir iş güç de yok.

A gönül, o benim mağara dostum dedin; fakat hiç böyle bir uçsuz bucaksız deniz bir mağaraya sığar mı?

Zâti ona âşık olan da yoktur; çünkü öyle bir gizlilik definesinin başucunda her erkek yılan yatıp uyuyamaz.

Sevgilimiz hiçbir kucağa sığmaz; sığmaz ama gene de seni kucaklamak için varlık âlemi zerre zerre kucağını açmıştır.

Sirke satanla koruk sıkan geçmesin, görünmesin diye o şekerkamışlığı geldi, yetişti.

Bu yandan ayrılık ırmağı akmada; bütün canlar onun suyunlan buğu gibi göklere ağmış.

Geçen gün sarhoşlukla ona dedim ki: Artık benim işime bir karar ver.

O eşsiz Ay, benim gibi eşsiz iş isteyenin bu isteğine tatlı tatlı bir güldü, utangaçlıktan yanakları yalımlandı da,

Dedi ki: Gam yeme, bu güzelim bahar varken bağın bahçen sararıp solmaz, kupkuru kalmaz.

Yedi gök de benim ateşimden bir dumandır sanki; yedi kat yerse yolumda bir tozdan ibaret.

Dünya tuzağını kuralı binlerce yüzyıllar geçti de hâlâ ben av ümidindeyim; fakat tuzağıma bir av bile düşmedi.

Şu zamane, şu devran, âşık, sarhoş bir halde kıyımıza geldi ama bizim ne kıyımızı bulabildi, ne kucağımızı.

Şu Ay'la Güneş, değirmen taşını döndüren iki öküze benzer; gündüz yayılır, otlar, gece tarla sürmeye tutsaktır.

Öküze tapan eşek topluluğuna bak; gemsiz,yularsız yittiler, gittiler.

Yürü, o eşeklere de ki: Bırakın olmayacak maskaralığı; tövbe edin de uçulacak yere varın.

Varın da her eşek Mesîh'e eş olsun; vahiy kabul eder, can verir bir hale gelsin.

Altıdan, beşten geçin de tanınmış, talihli kumarbaz erleri görün.

Sözün özüne vardık, daha ne diyeyim? Gönlümü, sevgilinin özleyiş kıvılcımı yaktı gitti.

Söz ağzımda kaldı; gönlümse dostların bulunduğu yere, uzak bir ülkeye gitti.

LXXXIII

Âh ki dilem bord gemzehâ-yı şekârî
Şîr-ı şegerf âmed o zeîf şekârî

Ah, bir güzelin bakışları gönlümü aldı gitti. Koskoca bir arslan geldi; bir de arık av.

Hiçbir gönül yoktu ki onda gam olmasın; hem de senin gibi bir sevgilinin, senin gibi gönüller alan bir dostun gamı.

Bu aşk yüzünden gözyaşları aktıkça aktı... güzelim bir padişah, bu da hoş bir ihsan.

O güzel, toza toprağa benzeyen yalvarışa batmasın diye, göz boyuna, biteviye sular saçar durur.

Şeker madeni o dudaklardır; yaşadıkça yaşasınlar, yaşasınlar da dünyada ne bir gamlı kalsın, ne bir koruk sıkan.

İşte şimdicek kadir gecesi; gece yolcularına acıdı da dolunay doğdu, onları yıldız saymaktan kurtardı.

Onun ay yüzü yokken, can gökyüzü gibi altüsttü; susuz kalan balığın rahata, huzura kavuştuğunu kim görmüştür?

Zâti sen akla benzersin, bu dünyaysa tümden bedendir; akılsız beden hiçbir iş görebilir mi?

Şu yeryüzünde, şu zamanede yeni elbiseler giyin... diken bile senin gibi bir kerem sahibinin kapısında gül elbisesine büründü.

Dostun huyu can saçmak olmasaydı ne âşıklık olurdu, ne can bağışlamak.

Dünya denen kumar yurdunda güzel bir kumarbazsın; adamakıllı da kâr etmişsin; bâri bize de bir hırka ver.

Seni kucaklamak için boyuna kollarımı açıyorum ama o denizin kıyısını kimsecikler görmemiştir ki.

Ben susayım da o güzel huylu Ay söylesin... dağ bile onun hilminden oturamaklı bir hale gelmiştir.

LXXXIV

Ey senem-i golzârî çend merâ âzârî
Men çü kemin fellâhem tu dehiyem sâlârî

A gül bahçesinin güzeli, ne vakte dek beni incitip duracaksın? Bir yoksul ekinciyim ben; sensin bana köy ağalığını veren.

Niceye bir aldatacaksın, beni? Ne yaparsan da yaraşıyor sana hani... ne vakte dek gönüle hileyi, düzeni öğretip duracaksın?

Öğretiyorsun ama tutar da sen ona bir düzen edersen kırılır, düşer gider; ne düzeni fayda verir, ne bir şeyi.

Beni gönlü sâf bir hale getir, sür, götür yokluğa da yokluğun lûtfuyla şu genişlikten de kurtulayım, şu daralıp ağlamaktan da.

Kim ağlarsa, gerçekten gömülü defineyi görmüştür o; fakat kim de gülerse, her şeyi örten Tanrı perdelerinin ardındadır o.

Uzak bir yoldan gelmişim, kötülüklere uğramış da ulaşmışım; daha yükümü bile açmamışım; bâri şu gizli haberi sen duy.

Kimin yükü açılmışsa sermaye peşine düşer gider; seninse sermayen yok; yok ama gene de önünü kaşır durursun.

Yeter, sus, çok söyleme; yüzünü ona tut, ona... Müşteri dedi o sana; sarmısak pek çok; bırak, satın alma sarmısağı.

LXXXV

Bâr-ı menest o be çi negzî hâce egerçi heme megzî
Çün gozerî ber ser-i kûyeş pây nikû neh ki nelegzî

Bunca güzellikle benim yükümdür, ağırlığımdır o; hoca, tümden akılsın fikirsin ama gene de onun yanından geçerken ayağını iyi bas ki sürçüp sendelemeyesin.

Kalbimin sahibi söz söyledi bana, köpeğimin derisini temizledi; gönlümün ışığını güldürdü; Rabbim bir şerbet sundu da sarhoş etti beni.

Kapalı kapıdan incinir de cilvelenmeye, nazlanmaya koyulursun; nazlanma, cilveyi bırak, başını eğ, zâti definenin içindesin sen.

İşim gücüm sevgime göre arındı; bereketlerim ziyan kesildi bana... Yaşayışım da sensin, zulmüm de senden; yaşayışım, yaşadıkça da uzadı gitti.

Cansın, gönülsün sen, gönlüsün, cansın; görenlere fitnesin... gözleri kamaştı mı, gönül yolunu açarsın onlara sen.

Ömrüne ömürler katılsın, tecellin arttıkça artsın... geceleyin ne vakte dek uyuyacaksın? Uyan, gün ışıdı, sabah oldu.

Gönül evine iki kapı aç; cana doğru kılavuzluk et; yaşayış denizini istemedesin; a taş yürekli, yürü, incilik et.

A benim dayancım, güzelliğim sensin; kılavuzum da sensin, cilvem de sen... kederimden usanıp da beni bırakıveresin; doğru olur mu, umulur mu bu?

A canım benim, a gönlüm benim, kalk, yürü... padişahlar padişahıyla seyre seyrana çık; hiç kaz gemi arar mı? Can olmuşsun sen, bırak şu yeri.

Dolunay doğdu başımıza, ulaşma geldi, ulaştı bize... a yiğidim, bunun için adaklar adamıştık hani; uygun düştü de kavuştuk o dolunaya.

A çalgı yurdu, neşe yeri, ne de lâtifsin; a sarhoşların başı, ne de güzelsin; on yiyorsun da bir bile vermiyorsun; arkadaşlığın şartı bu mu?

Her akşam, her sabah aşk şarap sunar da sarhoş eder bizi... hüzün, keder, ümidini kesti bizden, sabaha eş oldu gitti.

Yeter, sözü bırak artık; padişahın doğanısın, havalara uç; a doğan, tekrar yürü o padişaha; padişahına karşı ahdinde dur.

Ayrılık yamandı size; geri gelin artık, kutlu ulaşmayı dileyin... Ulaşıp kavuşmak, nekeslikten çekinir; nekes olmayın, cömertlikte bulunun.*

* Bu gazelin çift beyitleri Arapçadır.

LXXXVI

Yâ sâkıye'r-râhı va'mla'bihî tâsî
Felestu emliku sabran navbata'l-ka'si

A şarap sunan, doldur şarapla tasımı... şarap içme nöbeti geldi mi dayanamam ben.

Ardını arasını kesmeden sun tası... ayıldım da kendime geldim mi, yasa batmak çağı gelir çatar.

Ölümsüzlük kadehiyle boyuna sun; ayıklık zamanında binlerce vesvese gelir adama.

Neşelen de Allah aşkına başını böylece bir salla; başımı kıpkızıl şarap kadehi haline sok.

Şarabımız, gizlilik âleminden canla sunulur... cana alışırsan anlarsın o sunuşu.

Ölümsüzlük tasıyla sana şarap sundu mu, ebedî yaşayışı görür, hem de soluklarla olmayan yaşayışa kavuşursun.

Ölümsüzlük Aylarıyla neşelenir, tat alırız; duygumuz, sabah çağı, ölümsüzlük şarabını sunar.*

* Bu gazel Arapçadır.

LXXXVII

Seyyidî eyme huva key huz yedî eymi huva ki
Erinî vachake sâaten naktadî eymi huva ki

Efendim, nerdesin ki? Elimi tut, nerdesin ki? Bir an olsun yüzünü göster, nerdesin ki?

Ağırlamanızın elbisesine bürünürüz; nerdesin ki? Yüzünüzün ışığıyla yolumuzu buluruz; nerdesin ki?

Kadehinle kendinden geçiş iyidir; o nedir ki? Sabah şarabını içerken mezenle gıdalanırız; nerdedir ki?

Şehirlerde Ay gibi bir güzelsin; nerdesin sen? Sana uyan her yerde görür seni, nerdedir o?

Burda bulunana da dayançsın, başıboş olana da; nerdesin ki? Kâbe gibi her çevreye kıblesin sen; nerdesin?

Aşkın gönlümden zahitliği aldı gitti; nerdesin ki? Susun; bu hayaldir herkesi yeden, nerdedir ki?*

* Bu gazelin birinci, ikinci beyitleriyle, son mısra'ı Arapçadır ve redifi "eymi huva ki"dir.

LXXXVIII

Yâ sâkıye'l-hay ısmâ' suâli
Anşid fuâdî va'hbir bi hâlî

Ey diri sâkî, istediğimi duy; gönlümü al, halimden haber ver.

Gönül alacaklar sözler ederler, teselliler verirler ama hâşâ... bir aşktır ululuk ıssından geldi çattı bana.

Aşktır hünerim, şevktir küpüm... şarabım kendimdendir, esriklikse halimdir benim.

Güzelimin aşkı uçsuz bucaksız bir denizdir; erlerin canları balıklardır o denizde.

İlacım da sizsiniz, dermanım da siz... ümidim de sizsiniz, olgunluğum da siz.

Açılıp saçılış gizlidir; aşktır eminlik veren; Rabdir borcu üstüne alan, umurlamaman için borçlanan.

Ebedî aşk beni öldürmeye kastetti; ben de başıma gelecekleri beklemeye başladım.

Dedim ki: Bize bir hengâme göster; işte buracıkta ama sen çuvaldasın dedi.

Çuvalı yırt da dedi, başını dışarıya çıkar... çıkar da gör ki buluşmanın, kavuşmanın ta içindesin sen.

A dostum, can yolunda incinme; çünkü sen kanatları olan bir devlet kuşusun.

Dedim ki: Âşık, seni uygun görmede kendine... hayır, hayır dedi; eriyip akarsa belki.

Suçsuzu öldürecek misin dedim... evet dedi, buluşmak pek pahalı çünkü.

O bal dudaklardan ne tadabilirim ki dedim; aklını başına al da sürtünme dedi; o sana mum olmaz.

Bir sabah çağı nimetlendir bizi; bir kâr iste; ger kanadını; çünkü köşk pek yüksek.

A benimle oturup kalkan, hasta gibi inle... ağlayıp inlersen bu halini Tanrı görür.

Gecelerin dalgalarına daldık da bir inci bulduk ama kaybettik gitti.

Geceleri dileklerin çevresinde dön dolaş da güzel bir düşünce karşına çıkıversin, bir hoş söz duyuveresin.

Geceleyin yıldız gibi dön dolaş... çünkü geceler inci denizidir.

Bir elçim var ama usanmış; yarabbi sen usanç veren şeylerden kurtar.

Bende öyle bir şarap var ki, çakalsın ama ondan bir tatsan arslan avlarsın.

Fakat şimdi bırak da afyon yutmaya bak... çünkü kimi cevap peşindesin, kimi soru peşinde.

Pek sarhoşum ben; kendimden geçtim mi hoşum... a beni kınayan, halimi bilmezsin sen.

Sevgili, yukardan, damdan in aşağıya; kavuştur beni kendine de nimetlendir; ev de bomboş.

Bir gizli kapaklı söz duy bu kuldan dedim; ey söyleyip duran, sus dedi.

Susmak güç dedim; dedi ki: a söz sahibi, yüceliklere sahip ol.

Dedim ki: Mahrem olacak kimse yok; soluğunu kısa kes; bence bir şey yok ama Allah daha iyi bilir.*

* Bu gazelin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci beyitleriyle on ikinci beytinin ikinci mısra'ı, on dördüncü, on altıncı beyitleri, on sekizinci, on dokuzuncu beyitlerinin ikinci mısra'ları, yirminci beytin birinci, yirmi ikinci, yirmi üçüncü beytlerin ikinci mısra'ları, yirmi dördüncü beytin ikinci mısra'ı –bir kelime Farsçayla– yirmi beş ve yirmi altıncı beyitlerin ikinci mısra'ları Arapçadır.

LXXXIX

Elâ harîme Leylâ aleykumu selâmî
Edertumu aleynâ safiyyete'l-mudâmî

Ey Leylâ'nın bulunduğu yer, size esenlik benden... arı duru şarabi durmadan sunarsınız bize.

İşte budur buluşma baharı, kavuşma çağı; herkesi kaplayan nimet zamanı.

Biteviye sunun kadehleri, sarhoş edin erleri... büyük kişilerin toyu böyle olur zâti.

Buluşmanıza son yok; ayrılmadan buluşun... nimetleriniz pek bol, hiç borçlanmadan yiyin.

Yüreğim gecelerin karanlığı yüzünden burkulmaz artık; gözlerimden uyku kaçtı; uyumam artık.*

* Bu gazel de Arapçadır.

XC

Ey şeh-i câvidânî vey meh-i âsmânî
Çeşme-i zindegânî golşen-i lâmekânî

Ey ölümsüz padişah, ey gökyüzündeki Ay; yaşayış kaynağısın, mekânsızlık gül bahçesi.

Senin tatlı, arı duru suyunu gördüm de can masalını duydum; can gibi gözlere görünmez oldum; izsizlik âlemine daldım gitti.

Güzel kokulu miske âşık olan, misk ceylanları avlar... sen koşturdukça sarhoş bir halde her yana koşar, girer.

Senin o şeker gibi gülüşün yüzünden şeker bile kul köle olmuş sana; diri can, senin yüzünden dirilik denizine batmış gitmiş.

Hey sarhoşlar, gündüz oldu; bülbülün gül bahçesindeki güzelim çilemesini, şakımasını duyun.

Yasemin gibi cilvelen; başını böylece salla... şekerler saçacaksan evini ballarla doldur.

Nerkis gözlerin sarhoş olmuş; cin misin, melek misin? Şekerle yoğrulmuşsun; gül bahçesinin goncasısın sen.

Böyle bir Tanrı sâkîsi varken kendinde olmak mutlak küfürdür... bedava sunulan şarap yüzünden can taklalar atıp durmadadır.

A kardeş, gece gündüz kendinde olmamak daha hoş... ulular ulusu Tanrı'nın sarhoşu ol; yoktur bir ikinci ona.

Adı canlara candır; onu anış madenlere lâ'ldir... aşkı gönüllerde hem amandır, hem istek.

Adını andım mı, bahtım yeşerir; işkilsiz, ikiliksiz, adı zatı olur gider.

Şu yemyeşil meydanda gizlenmiş nice sarhoşlar var... onlara doğru gidiyorum; bilirsin ya, gene de sana söyledim işte.

* Onlar Vîse'nin de canıdır, Râmîn'in de; pek şirin onlar, pek şirin... Yâsîn soyunun övüncü, Tanrı'dan bir armağandır.

Sen de koşar, iversen, su kuşlarının yanına varırsan, abıhayatı bulursun, uçsuz bucaksız neşe denizine ulaşırsın.

Tatlı, tuzlu yemekler yedin; yaşadın, zevke erdin; bir gececik de aşka gel de seyret ev sahipliğini onun.

Biz de sabahlardan beri kendimizden geçmişiz; sarhoşuz, neşeliyiz... a dilekleri veren padişah, a muradına erenlerin sultanı, sarhoş bir halde tutmuşsun, bizi çekip duruyorsun.

Nazlılarlayız, güzellerleyiz; geceye dek onlarla ayak vurmada, oynamadayız; keşişler pîrinin her solukta bağışladığı şarapla kendimizden geçmişiz.

Bu kadeh, sizi bulmak, ağızsız bir yoldan size ulaşıp gönülde, canda parlamak için ivip duruyor.

A anlayış ısısı, körün körlüğünü gider... bundan başka yapacak bir şey yok, sınanmaya kalkışma.

Bundan başka yol da yok; bundan başka padişah da yok; bundan başka Ay da yok... bundan başka ne varsa geçici.

Hayır, sus artık, sus; mahsustan yüzünü ekşit; akıl fikir ısısı olanları bırak da gizlice şarap iç.

XCI

Der lûtf eger berevî şâh-ı heme çemenî
Der kahr eger berevî kührâ zi bon bekenî

Lûtfa girişirsen bütün yeşilliğin padişahısın... kahra kalkışırsan, dağı kökünden sökersin.

Sen de bilirsin, bülbül senin gülüne karşı ne der de ağlar... der ki: Aşk, ayrılık günü, kederlere uğrattı beni.

Akıl senin yüzünden gençleşir; can senin yüzünden dirilir... benim aklımın da aklısın sen, canımın da canısın sen.

Nimetinle sarhoşum ben, bilirim ki acırsın da her suç yüzünden gönlünü almazsın benden.

Tacın başımızda, ışığın kucağımızda... kokun, yolumuzu kesmezsen, kılavuzumuz bizim.

Çoban sensin sürüye, emniyete kavuşturursun sen... aşk ehli lûtuflar, nimetler ısısının gölgesinde aman bulur gider.

Seninle konuşmaya başladım mı kendimden geçerim; fakat seninle de konuşmasaydım var olmazdım zâti.

A can, bedene tutsaksın; a beden, bana perdesin... a baş, iplerle bağlanmışsın; a gönül, sensin vatanda olan.

Mademki vatandasın ey gönül, sohbetimizi hatırla... sınanma yolunda yoldaştın bana sen.

Ulular yolculuktan kurtuldular, sarp yerlerden geçtiler mi, oralarda kendilerine eş dost olanları anarlar.*

* Bu gazelin dördüncü, on ikinci ve on dördüncü mısra'larıyla son beyti Arapçadır.

XCII

Tu Hodây hûyî tu sıfât-ı Hû'yî
Tu yekî nebâşî tu hezâr tûyî

Sen Tanrı huylusun, sende O'nun sıfatları var... Sen bir kişi olamazsın, binlerce varlıksın sen.

Bir yardımınla, bir lûtfunla herkesi gamdan da yursun, arıtırsın, suçtan da.

Herkes yolunu yitirmiş; herkes kıbleden yüz çevirmiş... fakat ne gam? Sonunda herkesi de arar, bulursun sen.

Herkes senin yüzünden ayaklarını vura vura çare aramada... herkes kutlu bir yüzün var diye seni övmede.

Hangi bağdansın, hangi bahçeden; bana söylemiyorsun... hangi köydensin, hangi mahalleden; bana haber vermiyorsun.

7740 Bütün şahları kul edersin, bütün Ayları yakar, yandırırsın... tümden vay-vaysın sen, tümden hay-huysun.

Dostsan, ne şaşılacak dostsun sen; düşmansan, gene ne şaşılacak düşmansın sen.

Yaşayıştan duy bu sözü: Yaşayış bağışlayansın sen; şekerkamışından işit bu sözü: Şekerler şekerisin sen.

Sarhoşlukla gönlümüzü yaraladıysan tut ki iki testi kırdın; iki yüz testi kırmadın ya.

Kulağın çalgıda; aklın fikrin neşeli... iki gözün de görüşüsün, ağzın, boğazın balla şeker.

Bir küp sirke var, bir küp de şarap... şarap küpündensen ekşi suratlılığı bırak.

Sus artık, rebâba döndün... beden bakımından bir ırmağa benzersin ama gönül bakımından da bir kılsın sanki.

Ne diye susmaya savaşırsın? Sen söylemezsen dünya bile kalmaz, yok olur gider.

XCIII

Heddî nedârî der hoş-lıkaayî
Mislî nedârî der con-fezâyî

Güzel yüzlülükte sınırın yok... cana can katışta eşin, benzerin bulunmaz.

Vaadinden sonra, gülüşünden sonra dün kime hey nerdesin sen dedin?*

7750 Zamane ehlinden bir yana çekildim; sen gelesin diye vardım, eve gittim.

Yemeğini tattım, yüzünü görmedim ama... O değirmi ay yüzünü ne vakit göstereceksin?

Dolunaysın, arı duru bir içim su kesilmişsin... mevki de sensin, ululuk da, bağış madeni de.

Bugün sarhoşum, deliye tapıyorum; bir Tanrı eli, elimi tuttu benim.

A benim padişahım sâkî, hadi, Allah için olsun, Allah için, o şarabı fazla fazla sun; çünkü Murtazâ'sın sen.

Can bir bucakta çırpınakalmış... sun o şarabı da kurtulsun.

Bedenimin yarısı, öbür yarısıyla savaşıyor; hadi, ne vakte dek eğleşeceksin? Barıştır onları.

Kuzgunla doğan bir kafese girmiş; her ikisi de öbürünün yarasına uğramış.

Kafesi aç da gençleşsinler... kapıyı sen açtın mı, savaş kalmaz.

Göğsümüzde bir nefis var, bir de akıl... birbiriyle savaşmada, ikisi de mihnet içinde, ayrılık sarhoşu.

---

* Beyitteki "kime" Türkçedir.

Savaşmalarını istiyorsan ört kapıyı üstlerine; istemiyorsan sakalık et onlara.

* Mademki canımızsın bizim; Mûsa'nın beşiği gibi at canımızı suya.

At da lanetlenmiş Firavun da bulamasın onu, kötülük etmek isteyen herifler de.

Güzelim beşiği korkudan kurtulsun; ümitsizlikten halâs olsun; su üstünde oynasın dursun.

Fakat suya kavuşmadı mı Firavun tanır, bilir onu.

Su beyi sensin, o su da boyuna vardır... sana insaf etmek düşer, ihsanda bulunmak değer.

Mûsa, can korkusuyla evdeydi; ölümsüzlük amanını suda buldu.

Her şey suyla diridir; sudur bize gökten inen meze.

Suyun da suyusun, parlaklığın, gücün kuvvetin de parlaklığısın, gücü kuvvetisin... su da güzelliği, akıcılığı senden bulur.

Nimet Karun'udur da tamahkârlık eder; senin bağışlarına karşı yoksulluğa girişir, yoksulluk yolunu tutar.

Fakat bu ihsanı da yoksulluktan başka bir yolla kimsecikler elde edemez; ululuk ıssıyla pek de savaşma.

Ağlayanı ister o, arayanı ister... savaş, inat, canı nimetten ayırır.

Sustum ama gönlüm içimde bir neyzen oldu gitti.

XCIV

Hazâ tabîbî inde'd-devâî
Hazâ habîbî inde'l-velaî

İlaç verirken hekimimdir bu; severken sevgilimdir bu.

Budur elbisem, budur kitabım... budur içkim, budur a'zam.

Ayrılıkta benimle eş dost olandır bu... belâ çağında beni kurtarandır bu.

Vazgeç derler; hâşâ... gönlüm vefanın ta ortasında yer yurt tutmuştur.

Ahmed, gönlüme mi kastetmiş... eşiğinde canım, gönlüm feda olsun.

Benden şikâyet ediyor da beni öldürmeyi istiyorsa baş üstüne, hem de dileye seve.

Bu, bir silahdardır ki ayak diredi mi, eve ancak para verilirse girer.

Ölümümdür, yaşayışımdır; hasadımdır, ekinimdir... hapsimdir, kurtuluşumdur; helâkimdir, hayatımdır.

A beni kınayan, ne işim var benim seninle, ne işin var senin benimle? Çekinmemin, dayanmamın imkânı yok.

Canım tutulmuş, gönlüm düşmüş; sabrımsa ayrılık ateşimle erimiş gitmiş.

Dolunayın ışığını gördük göreli buluştuğumuz kişileri de unuttuk, görüştüğümüz kişileri de.

A hünerler sahibi, zanların da üstünde olan, ârımı namusumu yakıp yandıran deliliklerimi seyret.*

* Gazel bu beytin sonuna dek Arapçadır.

Bugün o güzel, havada uçan kuşu tutmak için bir kere daha geldi.

Gönlü olursa on on verir o; fakat yüzünü göstermede nekestir.

Güzelimin çevresinde beş yüz güvercin tanıklık için kanat çırpar.

A yarı ölmüş, burdan uç; çünkü burda hiçbir isteksiz, özlemsiz kişi bulunamaz.

Az konuşan sarhoşlar, bedenden kurtuldular; ben de kilimciden bir kilim aşırdım.

XCV

Tu çonin nebûdî tu çonin çerâyî
Çi konî husûmet çü ezân-ı mâyî

Sen böyle değildin, niçin böylesin sen? Mademki bizimsin, ne diye düşmanlığa kalkışırsın?

Selâmın geldi mi, gönül de kul köle olur sana, can da... a güzelim, sen bundan daha yüz kat fazlasına da değersin.

Ay yüzlüsün sen, ilkbaharın gönlüsün sen... padişah huylusun, melek yüzlüsün sen.

Ver o kadehi, genişlet gönlümüzü; eskimiş gama en iyi ilaç sensin.

Gönül de nedir, can da ne? İki cihan da ne oluyor ki? Hepsini de feda etmek kolay; fakat sen nerdesin acaba?

Masalı bırak da sarhoşlara padişahın bağışından bir bağış kadehi ulaştır.

Tümden umutsun, ak şekersin sen... bizi gördün mü, bir bildiklik göster.

Şekersin, şekerkamışısın, tümden yaşayışsın... zekât tabağısın, Tanrı keremisin sen.

Dünyanın neşesisin, çalgısı; şaşılacak bir kıransın; can kulağına terelâ yelâlîsin sen.

Yücelerden terelâ yelâlâ diye nağmeler uçurursun; bir belâ değilsin, yüzlerce belâsın sen.

Gönlümü aldın da nerelere götürdün, kimlere verdin? Ne cevap verirsin, ne kurtarırsın beni.

* Düzeni arttır, aldat bizi... zâti bütün dünya, sana karşı bir köydür ancak.

Başımızı yardın; tuttun, başını bağladın, çattın... bunak bile böyle kötü bir iş yapmaz.

Çıplakların çullarına büründün, körlerin sopasını aldın; ne ümidin var, kimden ne kapacaksın?

Tamahkârlıkta böylesin, bağıştaysa bir dünyasın... sana karşı herkes şaşırmış kalmış, ne de acayip işler göstermedesin.

* Sus a Safûrâ, bırak onu; ırmaktan çıkıyorsun da ırmaktan başka ne arıyorsun ki?

İrâden elinde değil, tümden zora katlanmışsın, kendi dileğinle dönmüyorsun; değirmene benziyorsun sen.

Sen bir testisin, ırmağa tutsaksın; fakat ırmaktan ayrılınca da ırmaktan başka ne ararsın sen.

Kendi kendine ne yapmak istiyorsun? Madene tutsaksın sen. Kendinden ne söylüyorsun ki? Dağdan gelen bir yankısın sen.

Sus a nağme, sıçra damın kıyısından... çünkü can sesisin sen, tümden nağmesin sen.

XCVI

Gah çü oştor der vecel âyî
Geh çü şekârî der acel âyî

Kimi olur, deve gibi ürkersin... kimi olur, bir av gibi balçığa saplanır kalırsın.

A geçip giden oğlan, niceye bir kaçacaksın? Sonunda olanlar olacak sana.*

Cihetsizliğe yönel, git de orda ara... a gönül, ne vakte dek sebeplerde, illetlerde arayacaksın?

Aramadasın, tutmuş çalgıya çengiye düşmüşsün... yün hırka giyinmişsin; sonra da ağır elbiseler ummadasın.

Başın ağrır, kötülüklere uğrarsın... âşık ol da dertlerden, mihnetlerden kurtul.

Can, korkan gönüle bir üfürdü mü, çalgıcı aramaya koyulursun, gazele başlarsın.

O neye daha da güçlü üflerse, sevgilinin yüzüne, gözlerin sürmelenir de öyle bakarsın.

Savaşa kalkışırsan ayıplanırsın; işler işlemeye kalkma; işler gelir başına.

Sevgilinin gamıyla kucağına düştün onun. Zâti avcundasın, koltuğuna alır seni.

Düşünceyi bırak, sonu düşünme... şaşırır kalırsın, düzenlere uğrarsın.

Bir düşünce gelip çattı mı, onun zıddına da bak... olur ya, şaşkınlıkla bu ikisinden birini elde ediverirsin.

Çünkü ikisinin arasında bocalayış, insanı şaşırtır; bu iki çeşit değişme, seni gerçeğe götürebilir.

Düşüncenin önündeyken yolun sonunu gör... niceye bir sözle oyalanıp duracaksın?

* Beyitteki "geçen oğlan" sözü Türkçe ve "keçkinen oğlan" şeklinde geçer.

XCVII

Bâ çerh-i gerdan tîr-i hevâyî
Dâred hemîşe kasd-ı codâyî

Dönüp duran gök kubbeden atılan, havadan uçup gelen ok, boyuna ayrılık kasdında.

Budur Muhammed, beni öldürmeyi kastetmiş... bense onun cefalarını çekmeye hazırım.

Budur sevgilim, budur hekimim... budur edeplim, budur ilacım.

Budur dileğim, budur gönlüm... budur direğim, budur bayrağım.

Testiyi dedikodusuz doldur... yahut dostumuzsan bizim, hay-huylar ederek doldur.

Hadi a Safûrâ, kır testiyi; fakat ümitsizliğe düşüp amcanı kırma.

Testi kaybolduysa ırmağımız var... sen sakasın ama tanınmış bir köydesin.

7830 Bu ölümsüz zevk saçma bir şey olamaz... havadaki kuş kanatsız uçamaz.

Cana kulunca tutulup gidenleri bir göster; devlet kuşu gibi yalnız başına uç sen.

Duygu bakımından onların bedenleri pistir; onlardan yoksulluk kokusundan başka bir koku duyulmaz.

Şu üzümden koltuk kokusunu gider; nanenin yanındaki pırasayı sök, at.

Gönlündekini örtmeye çok çalışıyorsun ama her parça buçuğun tanıklık ediyor.

O, yazılmamış yazıları okur; söylenmedik sözleri bilir... fakat senin yüzün pek; aşırı ârsızsın; utanmazsın.

Malın mülkün yok; bahtın yaver değil; o pek yüzünden dolayı da ululuk ısısı olamıyorsun.

Köpek soyundansın, havlayıp duruyorsun... mademki eve gelmiyorsun, mahallede dolaşadur.

Evde bülbülümüz var; şakıyor, çiliyor... köpekten güzel bir ses gelmez ki.

İşte hür bülbül burda, sürahi de dolu; kalk a Sungur, niceye bir bekleyip duracaksın?

7840 Nuh gibi bir ömürsün, rûh gibi bir sevgilisin; kimi sabah yemeğisin, kimi akşam yemeği.

Tatlı bir şarap, şarap iç; sus, söz söyleme... a mürâî, şu davulu az çal.*

* Bu gazelin ikinci, üçüncü, dördüncü beyitleri Arapçadır. Bâzı beyitleri XCV. gazele benzer; karşılaştırınız.

XCVIII

Be cân-ı tu ey dâyı ki sûy-ı mâ bâz âyî
Tu her çi mîfermâyî heme şeker mîhâyî

A dayı, canın için olsun, gene dön, gel yanımıza... ne buyurursan buyur, boyuna şekerler çiğnersin, ballar yersin sen.*

A güzel huylu, çık dama, tez dama yüz tut... bu yana iki üç adım at; şu sarhoşların razılığını elde et.

Usanmışsan sarhoşlardan bir sağrak al... cana rahat verir o, adamın elinden tutar, masaldan kurtarır insanı.

A cana canlar katan güzel, yarın gelirim diye vaad etmedin mi bize? Ne de aldatış bu, ne de yalan.

A çekingen güzel, dudağımızı öpersen mürâîliği bırakmış olursun, güzelliğine güzellik katarsın...

Başını bir kerecik pencereden çıkar, ahdini berkit, şekerlerle doldur; dünyayı incilere boğ, inan da bir sına hani.

İyilik fidanını dik, gül fidanını silk... yakınların yanlarına gel, kötülük etme onlara.

İki göze de bir uyku ver; zamana bir parlaklık, bir güç kuvvet bağışla; susamışlara bir su ver, koruğa bir lezzet ihsan et.

50 Çengi al, tene-ten diye çalmaya koyul; gönlü ayrılıktan sök, at... apaydın şarabı getir de mahmurluğumuzu gider bizim.

Şu usançtan vazgeç, pencereden bak; dostlarla şarap iç... dostların arasında bulunmak daha hoş.

* Beyitteki "dayı" sözü böyle, Türkçe olarak geçer. Tay boyuna mensup anlamına "Tayî" de okunabilir, fakat bu bizce uzak bir tevcihtir.

Kendimden geçtim de açılıp saçıldım; sevgilime dedim ki: Nereye düşersem düşeyim, gamınla eşim dostum ben.

El çırpışına bak, sarhoş gözlerini seyret; oltaya benzeyen saçlarına dal; hasılı nesi varsa bak da gör.

Eteğini tuttum mu, pek yücelirim; balla karılmış süte dönerim; onun lûtfuna karşı öleyim gitsin.

A güzelim, bir avuç kaza berbat çalma; nehir yokken gemi yürütmeye kalkışma; ortalama bir yol tut.

Güzelim tohumlar ek ki yarın yeşersin... çünkü burda ne ekersen onu biçersin orda.

Bir tohum ektiysen neden pişman oldun? Dağda, çölde bile olsan yürü; altından tasın var.

Usandıysan a güzel, yürü, işveleriyle dal uykuya... ateşlerle dolu dünyadan gizlice, bir hoş hoş kaç gitsin.

Bu yandan göz yum, hırsızlamaca yoldan git... gizlilik âleminde esenleş, can kanadıyla uç.

7860 Âşık oturarak uyur; çünkü sabır yaraşır ona... Azrâ için Vâmık yeğinleşir, ileriye atılır.

Artık söylemeyi kısa kes; sususu yoldaş edin; padişahlar padişahına bak; o ay yüzü seyre dal.*

* Bu şiir, mesnevî tarzındadır; yalnız ilk beyti "Y" kafiyesini taşıdığından bu kafiyeye alınmıştır.

XCIX

Ez begeh ey yâr z'on akaar-ı semâ'yî
Deh be kef-i mâ ki nûr-ı dîde-i mâyî

Sevgili, erkenden o gökyüzünün şarabını sun elimize; gözümüzün ışığısın sen.

Her seher elinden nasibimiz var; döndür o kadehi; güneş yüzlüsün sen.

Hem de bana sun a Ay, sunma başkasına; ahdinde dur, vefa göster, çünkü vefalı bir padişahsın sen.

Toz duvakları altından görünen güzelim bir yeniaysın; dertlere güzelim bir demansın sen.

Döndür kadehi; aşkının devri geldi çattı; halk nerde, senin gibi eşsiz güzeller nerde?

Ay yüzüne bir değer biçebilseydi gökyüzü, zerreler kadar can feda ederdi sana.

Bütün padişahlığınla beraber lûtfet de bize sâkîlik et; mahmur susuzlarız çünkü.

Âdem, senin için dağarcık, zembil aldı eline; Havva senin için Havvalığını yaptı.

Bunları yapan Âdem'le Havva değildi; yaratan çeşit çeşit Tanrılıkta bulunuyordu.

Uçmağın dört ırmağı da senin kadehinde; bu gittikçe ululanan ululuk altı yönden, beş duygudan değil.

Bu solukta bütün parça buçuklarımızı aç, saç da tanıklık naraları göğe ağsın.

Şu çayırlıkta goncanın ağzı, çene topağı, sen ağzını açasın da gülesin diye gülüp durur.

Senin güneş yüzün görünmese devlet kuşunun gölgesi bir kutluluk vermez.

Kadehsiz ev, ne güzeldir, ne aydın... Rehâvî makamından çal, kurtuluş onda.

Binlerce deniz değerindeki miski saç, dök gitsin... oturamaklı bir dağsın, cömertlik denizisin sen.

Her gece gayb âleminden, âdeta bir çoban gelir de yayıma salınmış develer gibi canları bedenlerden kurtarır.

Develeri gizlice yokluk yurduna çeker de bağış yeşilliklerinde bir hoş yayar.

Ama yolu görmesinler diye de gözlerini bağlar onların; çünkü ilâhî bir yoldur, nefis, dilek yolu değil.

Yaya, padişahın ayağına yüzünü koydu mu da yokluktan-yoksulluktan âdeta iki atla kaçar gider.

Ondan sonra da ferzin gibi artık eğri yola sapmaz; Hindistan'ı uman fil gibi rüyalar görür.

Mat ol da dedikodu oyununu bırak; çünkü yol göstermek, o satranç padişahının hakkıdır.

C

Tu cân-ı mâyî mâh-sîmâyî
Fârıg zi cümle endîşekâyî

Canımızsın bizim, melek yüzlüsün... bütün düşüncelere boş vermişsin sen.

Düşünceye dalmışsın da hastalığına ilaçlar arıyorsun; fakat asıl hastalığını arttıran da düşünce.

Düşünceyi bırak, şaşkınlığını arttır... düşünce eri değilsin, arılık duruluk, zevk, safâ erisin sen.

Bu yolda düşünce bir ejderhâ kesilir... benim canım, deli divane ol; neden akıllısın?

Adı kötüye çıkmış Mecnun savaşlardan, çekişlerden kurtuldu... fakat aklı başında olan bir kurtcağız ejderhâ kesildi gitti.

Koza kurdunun düşünceleri var; çünkü sanatını göstermek ister o.

Sanatını gösterir, bir şey doğar, meydana gelir; gelir ama bu şaşkınca düşünceyle de kendinden olur o.

Sanatı bırak, sanatkâr yeter sana... fazla tanıklık etme, tanık olarak da yeter o, güzel olarak da yeter.

Yoklara odur varlık veren; kalpları odur geçer akçe haline getiren.

Gökyüzüne biteviye bir dönüş vermiştir o, elsizdir, ayaksızdır gökyüzü ama bundan bir ziyan gelmez kendisine.

Dikkat et de çok söyleme, sus... her ne kadar kendinde değilsen de gene susmaya gayret et.

CI

Cân-ı cân-ı mâyî hoşter ez helvâyî
Çerhrâ por kerdî zînet-o zîbâyî

* Canımıza cansın, tatlılardan da hoşsun... gökyüzünü süslerle doldurdun, bezedin.

Varlıkların dadısısın, sarhoşlukların kaynağı... sarhoşların sâkîsisin, başların âfeti.

Toprağın bağısın, definesisin, gönüllerin meşalesi... senin çevrende dönmüştür de yüceliği bulmuştur Zühal.

Gelirim diye vaad ettin, vaadimde dururum dedin; a ay yüzlüm benim, kimleri bekliyorsun?

Bağış zamanı sevgili, madensin, denizsin sen... söylemeye başladın mı, sanki şeker çiğnersin.

Sensiz bir pervaneyim, yerin meydanda değil... gönüller, ardında şaşırmıştır, yerden yere gitmede.

Ne buyurursan buyruğun akılları kapar, ömre ömür katar, gözlerimizi açar.

Senin bulunduğun meclislere, sen izin vermedikçe can bile giremez a benim padişahım.

Sensiz yalnız kalırsam, budur en acı kadeh a canım benim, budur en sarp tuzak a cihanım benim.

A benim sevdama düşen, nasılsın dersen, bu benim en hoş dileğimin ele geçişidir; en faydalı kârımdır.

Pişkinlere şarapsın, hamlara sütsün... balın, sütün için kanlara bulanışa bak.

Aşkın ciğerlere karılan ne de güzel bir şey... Kan dökücülükte elin her elin üstünde.

Her el bir sarhoşun elini tutsa, değil mi ki sen meydanda değilsin, esriklere gene çare yok.

Canları deniz bil, bedenleri köpük say... fakat sen gel ey denizin incisi, sen gel.

Efendim, sahibim, konak yerim, yatağım; her şeyi örneksiz yaratansın, her parça buçuğu esriten.

Sabahları ışıtan, canları yaratan... suya kandırdığın vakit de şarabıyla keremler buyuran.*

Ben elimi ağzıma koydum, ağzımı yumdum... sen söylersin artık, zâti sensin söylemeyi veren.

* Bu ve bundan önceki beyit Arapçadır.

CII

Ne zi âkılânem ki zi men begîrî
Hıredem tu bordî çi zi men begirî

Akıllılardan değilim ki suçuma bakasın... aklımı sen aldın, götürdün, benden ne istersin?

Horum, hakirim ama aşağılıkta bulunmam; vallahi gök kubbeyi bile iki habbeye satın almam.

Mademki elim açık, mademki pek esriğim; sun a kardeş yoksulluk kadehini.

Ne yaşamayı isterim, ne zekât isterim; ölsem bile beylik etmem ben.

Mademki aklın var, kaç benden; hele uzaklaş benden; bu yürekliliği göstermeye kalkışma bana.

Bildiksen iki gözümüzsün bizim... kabul edersen kulluk edeyim sana.

* A Muhammed, n'olur bir gececik uyumasan da çalsan dursan... için geçip gitmese.

Güzel bir huyun var; tanınmış bir padişahsın; sâkî, ölümsüzlük şarabından sun bize.

Sarhoşların cefası yüzünden dostları bırakıp gitmezsin sen... yolun yordamın güzel; ok yarasına benzemezsin çünkü.

— D —

CIII

Rûy-ı tu ber negrîz-i kân mâned
Zolf-i tu be nakş-bend-i can mâned

7920 Yüzün madene renk verene; saçların cana şekil ihsan edene benziyor.

Gül yaprağının gölgesi yüzüne vursa, o nazik yanağında bir iz kalır.

Senden ayrıyken geçen bir gün bir yıl çeker... yoksul âşık öylece genç kalır gider.

Gönlü daralmış görünüyorum ama dar gönüllü değilim; nihayet gönlüm o ağza benziyor.

Benim gözüme gel, benim gözümle bak da yüz binlerce cana benzeyen bir beden seyret.

Yediyüz yetmiş yılının kadri yüceltilmiş Muharrem ayı ortalarında gazeller,

Allah'a hamd edilerek, Peygamberine rahmet okunarak bitti.

Tercemenin bitiş tarihi: 27 Cumaze'l-ahıra 1379 ve 28 Aralık 1959

SONRA BULUNAN ŞİİRLER

Dîvân, bundan sonra rubailere geçiyor, "Y" harfinin sonuna dek rubailer var. Sonra bir yaprakta dört gazel var. Bunlar herhalde sonradan bir başka dîvânda bulunup yazılmış. Bu dört gazelin biri mükerrer, üçünün tercemelerini sunuyoruz.

— D —

I

Eger dil ez gam-ı dunyâ codâ tevânîkerd
Neşât-o ayş be bâg-ı bakaa tevânîkerd

Gönlü dünya gamından ayırman mümkünse, ölümsüzlük bağında neşelenmene, zevklenmene de imkân var.

Riyazat suyuyla gusledersen, bütün gönül pisliklerini arıtırsın.

Hevesler durağından iki adım ilerlersen, ululuk haremine konabilirsin.

A gönül, anlamlar denizinde o inci yok mu... hani değer bakımından paha biçemezsin ona.

Himmet eder de toprak durağında konak edinmezsen, yücelerin en yücesini durak edinirsin.

7930 Başını düşünce koynuna eğersen, geçmiş zamanlarını kaza edebilirsin.

Fakat bu çevik yolcuların sıfatıdır; sense dünya nazeninisin, nerden aşacaksın bu yolu?

Sen ne ecelin elini, ayağını bükebilirsin; ne dünyanın renginden, kokusundan geçebilirsin.

Kötüler kötüsü benliğinle savaşabilirsen, gönülle can Rüstem'isin, erlerin sâkîsi.

Aşk derdi, tutar da sende baş gösterirse, onun gamına düşer de bu dertle gönlünü sağ esen bir hale koyarsın.

Şu anda nasıl-niçin dikenliğinden geçebilirsen, ona kavuşma cennetinde yayılır, gezersin.

Devlet kuşunun soyundansan, kuzgun soyu değilsen, canında devlet kuşuna bir özlem belirir.

Devlet kuşunun gölgesi Tebrizli Şems'tir; gayret et de o padişahın gönlüne gir, onun gönlünde yerin olsun.

— R —

II

Zi Şemsüddin-i mehdomî kadehvâr
Ki ender fiy' şerâbî hest çün nâr

Ulular ulusu Şemseddin'den bir kadeh sun; onda nar gibi bir şarap var.

Şemseddin'i övüş sopasını yere at da Mûsa'nın sopası gibi ejderhâ olsun.

7940 Ulular ulusu Şemseddin'in sopası, bir uğurdan bütün büyüleri, bütün kerametleri yok eder gider.

Yeni baştan anlam sarhoşlarını görürsün; sırların ta öte yanından çıkagelirler.

Dört günceğiz sonra filân da geliyor deyin de o sarhoşlara benden selâm söyleyin.

Deyin ki: Bedenim canımın ayağında diken; şimdicek ayağımdan o dikeni çıkarayım da geliyorum diyor.

Diken ne de meydanda, fakat ayağım görünmüyor... ey işi gücü iyi dost bu iş, böyle tersine işte.

Özü gizli de dünya meydanda; sanki özü dil de dünya söz.

Gönülden bir sözdür doğar, yüz yüzü vardır; her yüzünden çengden çıkan ses gibi yüzlerce telden ses çıkar.

Söz kalmaz, fakat gönülde söz doludur; dünya kalmaz, fakat Tanrı gene de vardır.

* "Tanrı'nızız biz, gene de ona dönüp varanlarız" âyetinin sırrı zuhur edince o söz bitti gitti; fakat bu iş gönülde duruyor.

Sen gönül sırrının sırrını ararsan, ululer ulusu Şemseddin sevgili olur sana.

Fakat o istemedikçe arayamazsın onu; istemedi mi, inkâra bağlanır kalırsın.

Şemseddin'in denizlerine düştün mü, sana artık ne az vardır, ne çok.

O vakit sana karşı, dünyanın bütün ışıkları bir soluğa tutsak olmuş görünür.

Bütün dünyaya ululer ulusu, seçilmiş Şemseddin'in sayesinde can bağışlarsın.

Tanrı gibi hem sökersin, yırtarsın, hem dikersin, onarırsın... kaparsın, açarsın.

Dilersen kendini gösterirsin, dilersen gizlenirsin.

Herkesi, her şeyi çırılçıplak görürsün de yurt ısının lûtfuyla seni kimsecikler görmez.

Can dünyasında padişahlar padişahı olursun, bir padişahtan bir mağara elde edersin.

Bütün övüncün ancak Şemseddin'le olur, onun kapısında mağara hizmetçisi kesilirsin.

Boyuna Şemseddin, Şemseddin diyedur; Şemseddin'den gene Şemseddin'e feryat et.

— A —

III

Çün heme ışk-ı rûy-ı tust cumle rezâ-yı nefs-i mâ
Kofr şodest lâcerem terk-i hevâ-yı nefs-i mâ

Özümüzün bütün razılığı, yüzüne karşı duyduğumuz aşktır; bu bakımdan da özümüzün dileğinden geçmek küfürdür bize.

Mademki aşkınla dirildi, nefsimizle nasıl savaşa girişiriz? Nefsimizin haccı da kanlı bakışlarına ulaşmaktır, savaşı da.

Nefsimizin yeri yurdu, ikiye bölünmüş büklüm büklüm saçlarındır; bu yüzden nefsimizden ancak bir gölgedir beliren.

Aşk öylesine bir ateş yaktı, yandırdı ki abıhayat bile ondan utanmada... Sor bakalım, kimin için yalımladı bu ateşi? Nefsimiz için.

On sekiz bin neşe, zevk âlemi gösterildi de nefsimiz ancak senin güzelliğine karşı coştu, ancak onu istedi.

Tamu kâfirlerin yeri, uçmak müminlerin... aşk âşıklar için; yok olmaksa nefsimize değer ancak.

Vefa gerçeğinin temeli, razılık özetinin sırrı, canın ısısı Şemseddin'dir, nefsimizin arılığı bizim.

Binlerce misk bedenlinin güzel kokulu canına karşılık, nefsimizin gözleri aydın olsun diye Tebriz toprağından sürmeler geliyor bize.

— N —

IV

Mübârek bâd ber mâ in Ferîdûn
Ki gerded pâdşâh-ı din Ferîdûn

* Bu Ferîdûn kutlu olsun bize; Ferîdûn din padişahı olacaktır çünkü.

Gökteki Ay gibi parlaktır, apaydındır; Mısır ülkesi gibi şeker mi şekerdir; tatlı mı tatlıdır Ferîdûn.*

7970 Devlet yağız atına eyer vurur da kutluluk meydanında top-çevgen oynar Ferîdûn.

Tümden güneş, tümden arılık olarak, kinden arı bir halde devlet burcundan Ay gibi doğdu Ferîdûn.

Yücelik, oturamaklılık kılıcıyla gam Dahhâk'ının boynunu keser Ferîdûn.

Tanrı'ya hamd olsun ki şimdi devlet köşkünde mevkileri arttırır, töreler kor Ferîdûn.

Tarih bakımından yetmişinci yılda, salı günü anasından doğdu Ferîdûn.**

* Konya nüshasında, boş bir yaprağa "Afâdallâhu nûrahu" başlığıyla yalnız bu iki beyit yazılmıştır. İkinci beytin ikinci mısra'ı, *Menâkibü'l-Ârifîn*'de "Mısır gibi, şeker gibi tatlıdır Ferîdûn" tarzındadırlar. Gazeli *Menâkibü'l-Ârifîn*'den tamamlıyoruz. (İstanbul Üniversitesi; Farsça Yaz. 1231, s. 190 b)

** Hicrî 670 yılı.

Aylardan Zi'lk'adeydi, sekizinci günüydü, sabah namazından iki saat sonra dünyaya geldi Ferîdûn.*

Husrev'in belinden geldi; bu bakımdan da Şirin gibi sevimli olur Ferîdûn.

Anadan da soylu soplu bir padişahtır, babadan da... Kara gözlü huriler gibi cennetten geldi Ferîdûn.

Akıllanınca, boy atınca bu şiirimi beğenir Ferîdûn.

Ömrü binlerce yıl uzasın; sen de âmin de ey Ferîdûn.

* E.N. Bu tarihin milâdî karşılığı 6 Haziran 1272'dir.

Dîvân'da bundan sonra, bahirlerde bulunmayan ve herhalde sonradan ele geçen bir nüshada bulunan gazeller yazılıyor. Biz de aynı tertiple tercemeye devam ediyoruz:

"Ey aşkı, kutluluk göğünde uçanlara kol kanat veren"den kalanlar.

(c. I., Bahr-i Recez) "müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün"

— A —

V

Fîmâ terâ fîmâ terâ yâ men yerâ ve lâyurâ
El-ayşu fî eknâfinâ val'l-maytu fî erkâninâ

Ey gören, fakat görünmeyen; görüyorsun ya, zevk, neşe çevremizde, ölümse temellerimizde.

Bizi kendine yaklaştırırsan ne mutlu bize; bizden gizlenirsen eyvahlar olsun bize.

Övünçlerle kalbimden seni çağırdım ey her yerde hazır, nazır olan... ey kerem sahibi, ey suçları örten, aşağılık halimize acı, lûtfet bize.

Ben gidiyorum, sense şu yolda, bu yerde balçığa kakılıp kalmışsın... fakat bir rızık gelirse yarısı bana, yarısı sana.

Suyun dışındaki gemi nasıl yürür gider? Fakat alıcıya da, satıcıya da bol bol inciler geliyor.

Bol bol inciler geliyor; değirmi Ay geliyor; pek yakınlarda göz ışığı geliyor işte.

Güzelce topluluğa gir, şekerden başka bir şeye ayak basma... o cana can katan parmaklarla şarap sağrağından başka bir şeyi tutma.

— N —

VI

Ey dil şikâyethâ mekon tâ neşneved dildâr-ı men
Ey dil nemîtersî meger ez yâr-i bî zinhâr-ı men

A gönül, şikâyetler etme de sevgilim duymasın; aman nedir bilmeyen sevgilimden korkmuyor musun yoksa a gönül.

A gönül, kanıma girme; Ceyhun'a dönmüş gözyaşlarıma dalma... yoksa geceleyin sehere dek sürüp giden feryatlarımı duymadın mı ki?

Hatırına gelmiyor mu? Hani bir gün konuşurken artık demişti; benim gül bahçemi düşünme.

Kendi miktarını bil, şu gül bahçesinin adını anma; benim dikenimi biliyorsun ya, bu yetmez mi sana?

Dedim ki: Canıma aman ver; şimdicek başım ağırlaştı, a şarap sunan sâkîm, bana şarap sunmanı istiyorum.

Güldü de, peki ama dedi, aşırı gitme; gidersen a benim sarhoşum, a benim ayığım, başın böylece döner durur.

Lûtfedeceğini görünce ayaklarına kapandım da sen bana yâr olmazsan dünyada yaşamam ben dedim.

Dünyada kalma, yok ol da apaçık yüzümü gör; böyle olmasını istiyorsan öyle ol; bil ki yokluktadır benim işim dedi.

Senin tuzağındayım, kadehin olmadıkça nasıl yiterim... canımı al da bir kadeh sat; ondan sonra seyret benim pazarımı dedim.

— V —

VII

Dil dî herâb-o mest-o hoş her sû hemîoftâd ezo
Der golboneş con sed zebon çün sovsen-i âzâd ezo

Dün onun yüzünden yıkılmıştı gönül; her yana düşüp durmadaydı; gül bahçesinde can yüz dilli süsen gibi yüzlerce dile sahip olmuştu.

Gönüller onun dudaklarından ebedî olarak Husrev gibi Şirinleşmiş, tada tuza batmış... fakat bir zamancağız gizlendi mi, onun yüzünden Ferhad gibi feryada başlarlar.

Külhana benzeyen tabiatta ansızın bir halife yüz gösterdi; müminler emîrinin yüzünden yüzlerce Bağdat'a övünç oldu.

Göklerde melekler, onun ışığıyla noksan sıfatlardan arı olduğunu söylerler, bu tespihten zevk alırlar... bütün ibadet edenlerin canları, onun yüzünden kılavuzluk gözüne, yolculuk ışığına kavuşur.

Yüz binlerce can onun çevresinde; oysa Ay gibi ortada... sarhoş bir halde salına salına gitmede, kem gözler görmesin onu.

Ay'ın on dördünün ışıkları, onun yüzünden bir ışık... amber saçlar da o şimşad boylunun büklüm büklüm saçlarından bir iz.

Aşk padişahının ordusu yüzünden bir dünya yıkılıp gitse, o padişah yıkılan bir dünya yerine yüzlerce canlara can olan dünya kurar.

O bakışlar, âşıklara zulmeder ama adaleti iki dünyaya da güzellik vermiştir, alım vermiştir.

Şu yeryüzü, bu güzeller padişahının ondan doğduğunu zerre kadar anlasaydı, nazlanır, ululanırdı da gökyüzüne ayak basardı.

Akıl küstahlık etti de kapısına koştu, fakat yaralandı gitti... can o yarayı görünce edep bakımından ona hoca kesildi.

Onun yüzünden putlara da, put yapanlara da yüzlerce gürültü düştü; hepsi de onun yüzünden feryat ederek ellerini göğe açtılar.

Bu ne biçim güneş ki dediler, felekten bu güzelliği elde etmiş... şu abıhayat onun yüzünden nasıl da böyle bir deniz oldu da coştu, köpürdü.

Onun şu aşkı sonunda can gelininin perdesini yırttı da bütün âlem varından yoğundan geçti, ona damat oldu.

Ulular ulusu Şemseddin'in eyer örtüsünü başına koyan kişi, öylesine yüceldi ki, ululuğu yüzünden Cebrâil bile onun kapısında kanadını açamaz oldu.

Sırrını daha tez açar da can Tebriz'inin gözleri görür; ona haset edenlerin görmeyen gözlerini de kör eder gider.

"Nice demdir toprağımıza katre katre, yudum yudum öylesine şarap döktü ki"den kalanlar.

(c. I., Bahr-i Muzâri Arîz) "müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün"

— D —

VIII

Ey dil eger kem âyî kâret kemâl gîred
Morget şikâr gerded seyd-i helâl gîred

A gönül, az söylersen işin olgunlaşır; kuşun avlanmaya koyulur, avın helâl olur gider.

Ay, Güneş'in gölgesinde su gibi akar, koşar... yeniay haline girer ama derken dolunay olur gider.

Gerçek yolunda hayali terk eden kişi, hayal gibi gönüllerde konak tutar.

Nerde "Gerçekten de Tanrı'ya döndürdüm yüzümü" diyen Halil? Kulağı burulacak can, ayaklar altına düşer.

Lahnaya dönmüş yüzünü kızıl boyalarla boyar ama kokusu berbat eder onu, rengi de çıkar gider.

Yüzünü yüzüne koyma da padişahlar padişahı yüzünü Güneş gibi ululuk ışığıyla ışıklandırsın.

Güneş'in de yeri mi? Öyle kişinin yüzünün ışığı, gökyüzünde yüzlerce Güneş'i, yüzlerce Ay'ı halden hale sokar.

Dünyanın ilk kocalarına bak da gör, ne haldeler onlar? Bu delili anlayan, bilen, hiç onun cilvesine aldanır mı?

Yüz binlerce akıllıyı çuvala sokmuş o... nerde bir olgun akıl ki çuvalı bıraksın.

8020 Tanrı, yanağı güzellerin yanaklarına bir yazı yazmıştır... fakat bu yazıya, şu bene alınan, aldanan kişi, o yazıdan da kara bahtlıdır.

Yazı bulutundan çık dışarıya; dayıdan, amcadan ayrıl... ayrıl da Ay her akşam senin yüzüne baksın, kutlu fallar açsın.

— Ş —

IX

On meh ki hest gerdon gerdân-o bî karâreş
V'on con ki hest in con vin akl musteâreş

Şu Ay var ya, gökyüzü onun yüzünden dönmede, onun yüzünden kararı yok... şu can var ya, bu can da onun iğreti verdiği bir şey, bu akıl da.

O, her solukta canlara yeniden yeniye dileklere koyulma hızı verir... fakat bu dilek hızını onun dileği kırar, döker.

Ben ne beden bilirim, ne can; ne bunu bilirim, ne onu... yalnız dünyada onun mahmur gözleri gibi gözler var mı? Bunu da bilmem ben.

O gündüze benzer yüzü, o gönüller aydınlatan rengi... o tövbeleri yakıp yandıran lûtfu, o bahara benzeyen huyu husu bilmem de bilmem.

Aşkı, tövbenin belâsıdır; tövbeye lâyığını vermiştir... tövbeleri yiyip sömüren aşkına karşı tövbeyi anmanın da yeri mi?

Dostu da onun yolunu vurmada, düşmanı da... bu bakımdan onun eteğine sımsıkı sarılmışız biz.

Onun kadehini aldıktan, o kadehin dönüşünü, birbir dostlara sunuluşunu gördükten sonra, cefasını çekmek değer mi değer... Değil mi dostun kulağına yapıştın, öpedur küpesini.

Ben saçlarının halkalarını aşkla sayıp duruyorum; yoksa kim o halkaların sınırını bulur, sayısını bitirebilir?

8030 Gönül, sayılı solukla lûtuflarını sayıp dökmede... ey onu ağlaya inlete öldüren, sen de lûtfet, bir can bağışla ona.

X

Ruhîst bî neşan-o mâ garka der neşâneş
Ruhîst bî mekân-o ser tâ kadem mekâneş

İzi belirmeyen bir can var; biz onun izine dalmışız, eserine batmış gitmişiz... Mekânsız bir can var; fakat baştan ayağa dek her yerimiz onun mekânı.

Onu bulmak istiyorsan bir soluk arama onu; bilmek istiyorsan bir soluk bilme onu.

Onu gizli gizli ararsan apaçık oluşundan uzaksın demektir; fakat apaçık ararsan, bu sefer de gizliliğini görmezsin, perde altında kalır gidersin.

Bir kesin delil elde eder de apaçıktan da, gizliden de çıkarsan, bir hoşça ayaklarını uzat da onun amanını elde ederek uyu gitsin.

Sen yol yürümeyi bıraktın mı, canın yürümeye koyulur... o zaman onun canından, onun rûhundan ne rahmetler gelir sana, ne rahmetler.

A canını hapseden, ne vakte dek dizgin kasacaksın? Sür atını onun dünyasına; ama sıçratma sakın onu.

Bedenin körlüğünü göz önüne al da hırsa düşmeden ayağını bas; çünkü beden, hırsı yüzünden ona terceman olamaz.

İki somun için aşağılık kişiler gibi ne vakte dek koşacaksın? Üç yudum ekmek için ne zamana kadar onun kılıcını yiyeceksin?

XI

Der ışk-ı âteşîneş âteş behord âteş
Bî çehre-i hoş-ı o der hoş hezâr nâheş

Onun ateşli aşkıyla ateş bile, ateşler yemiş... onun güzelim yüzü olmayınca güzellik, hoşluk, binlerce çirkinliğe, binlerce kötülüğe uğramış.

8040 Yürek senin yüzünden şahrem şahrem, otur da kebap ye... kan, şarap gibi coşmada, otur da şarap iç.

Bir kulağını şarap tutmuş, çekiyor; öbür kulağını da o çekmede... A gönül bu çekişme arasında otur da şarap içmeye bak.

Altı yöne tesir edip iş gören yedi yıldızdır ama ey aşk, sen bu altı yönden, yedi yıldızı da tuttun, çekip yırttın, bir yana attın gitti.

Ben, kimi Güneş gibi yüzlerce Ay'a sermaye bağışlamadayım; kimi de Ay gibi sevgilinin yüzünden Ay gibi eriyip gedilmedeyim.

Bir münkir aşktan kaçarsa bu görülmemiş bir şey değildir ki... Gözü sulanan adam güneşe bakamaz.

Gerçekten de yokluğunuzdan dolayı vefanın başı dönmede... gerçekten de sevginin yüzünde gözyaşlarımdan izler var.

Gönül sana kavuşup sesini duymadıkça nasıl sabretsin... kulak sana ulaşıp haydamanı duymadıkça nasıl yücelsin, esenleşsin?*

* Bu gazelin son iki beyti Arapçadır.

— M —

XII

Âlem girift nûrem benger be çeşmhâyem
Nâmem behâ nehâdend gerçi ki bî behâyem

Işığım dünyayı kapladı; bir gözlerime bak... değerim yok ama adımı değer taktılar.

O lokmayı kimse yememiştir, kimse bir zerresini bile alıp götürmemiştir... hal böyleyken şu yüceliğe bak ki ben boyuna çiğneyip durmadayım o lokmayı.

Gökyüzü, Arş, Kürsî, halktan iyiden iyiye uzaktır ama ben uyanıkken de ağar dururum oralara, uyurken de.

Orası ışık dünyası, hem huriler var orda, hem köşkler var; neşe yeri, düğün dernek meclisi orası... ordan kalkıp da kendime gelemem ben.

Cebrâil perdeci, erler de bu perdenin ardında... ben o erlerin halkasına yüzük taşı kesilmişim; tutup da yüzük halkası olamam.

İsa, Mûsa'nın eşi; Yunus, Yusuf'un dengi... Ahmed'se yapayalnız oturmuş; yâni ben onlardan ayrıyım diyor.

Anlam denizi aşktır; her birisi o denizde bir balık... Ahmed'se denizdeki inci; işte şuracıkta; gösterip duruyorum sana.*

* Bu gazelden sonra bizim I. ciltte, Bahr-i Muzâri Arîz, CXV. gazel yanlışlıkla bir kere daha yazılmış; onu geçiyoruz. (*Dîvân-ı Kebîr* terc. c. I.)

"Meyhane dilberi bizi eve çağırmaya geldi"den kalanlar. (c. II., Bahr-i Hezec Ahrab) "mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün"

— T —

XIII

"Tercî-i Bend"

Bâz in dil-i ser-mestem dîvâne-i on bendest
Dîvâne kesî bâşed k'o bî dil-o peyvendest

Gene şu deli gönlüm o bağla bağlanmış benim... fakat asıl deli o kişidir ki gönül nedir bilmez, bir bağla da bağlanmamıştır.

Sarhoş o kişidir ki kendinden haberi yoktur; arifse bizim gönlümüzdür; sayıya, sınıra sığmaz çünkü.

O padişahın yüzük halkasının taşıyım ben... a kör, bana bak; gülüm ben, padişahsa şeker.

Ne topraktanım, ne yelden; ne ateştenim, ne sudan... herkesin, adına and içtikleri var ya, tümden o oldum ben.

Ben o Ay'a İsa kesildim, göklerden geçtim, ağdım... sarhoş Mûsa'yım ben, şu yamalı hırkamın içinde Allah var.

Deli divaneyim, sarhoşum; beden kadehini kırmışım... öğüt dinlemem ben; benim yerim, benim lâyığım bağlanmaktır.

8060 Meyhane rindiyim, neden sûfî olacakmışım? Kadehi kim yeter bulmuş, kim kadehle hoş bir hale gelmiş, ne diye şarap içecekmişim?

O denize batmış, boğulmuşum; neden katre olayım ki? Canım da diri, gönlüm de; neden ölü olayım ki?

Beden şu külhanda yatmış uyumuş ama can o gül bahçesine gitmiş... Benim yerim yurdum yokken şu neyi inleten de kim?

Kendimden çekindim, Ay devrinden kaçtım... Arş'a sefer ettim, bir şaşılacak şekle büründüm.

*

Davulla, sancakla, fermanla sarhoş bir halde, gazel okuya okuya, ezel sırlarını araya araya gene geldim o padişahın katından.

Gene şu deli gönül zincirini koparmada... gene şimşek gibi çakıp parlamada, arslan gibi coşup kükremede.

Canım beden yayından ok gibi fırlayıp uçmada, gönlüm Terazi burcunun yücesinde Ay gibi parlamada.

Can, Ken'an Yusuf'udur; beden kuyusuna düşmüş... gönül, bağın bahçenin bülbülüdür; şu yıkık bedene düşmüş.

Sarhoşlukla yasemin gibi düşüp kalkmadayım... o çevgenin yüzünden meydanda top gibi yuvarlanmadayım.

Padişahlar padişahıyım; hem oyum ben, hem buyum... padişahın haznedarıyım, haznesiyim; incilerle, mercanlarla dopdoluyum.

* Padişahlar padişahının yanındayım; hem kulum, hem padişah... Allah'la bile bulunduğum yere Cebrâil nerden sığacak?

Çıplak köpek gibi yamalı hırkaya da bürünsen, halkın kanını içmedesin, halkı paralamadasın sen.

O öküzlerin ahırını ne diye yurt edinirsin? Yoksul ol, öylesine bir hakanın toyunda kurban ol gitsin.*

Ahmed, böyle beti benzi sararmış, sarhoş bir halde beni görürse gözlerimi öper, ben de ayaklarına kapanırım onun.

*

* Beyitte "hakan, toy" sözleri Türkçedir.

* Bugün Ahmed benim, ama bıldırki Ahmed değil... Bugün Zümrüdüanka benim, yemsiz kalmış kuşcağız değilim.

Bir padişah var ki bütün padişahlar katırcı kesilmiş ona... bugün benim o padişah; geçen günün padişahı değilim ben.

Allahlık şerbetinden, Ene'l-Hak'lık şarabından herkes kadehle içti, bense küplerle, fıçılarla içtim.

Ben canlar kıblesiyim, ben gönüller Kâbe'siyim... Arş'ın mescidiyim ben, cuma mescidi değilim.

Sâf aynayım ben, kararmış, sırı dökülmüş ayna değilim... Turusîna'nın gönlüyüm ben, kinlerle dolu gönül değilim.

Ebedî sarhoşum; üzümün, bağın sarhoşu değil... can lokması yerim ben, tarhana çorbası içmem.

8080 Öylesine bir yüceliğin doğanıysan nerde padişahlara değer kolun kanadın? Ayı değilsen, neden maymun kılığındasın böyle?

A gümüş bedenlinin özlemiyle sararıp altına dönen, sen altına âşıksın, altınsa benim rengime âşık.

Âlem tekkesinde, dünya medresesinde benim gönlü sâf sûfî; yün hırka giyen sûfilerden değilim ben.

Sus artık, yeter; sır perdelerini pek o kadar yırtma; çünkü bize sınıkları onarmak, sırları örtmek yaraşır.

— H —

XIV

Her mûy-ı men ez ışkat beyt-o gezelî geşte
Her uzv-ı men ez zevkat humm-ı eselî geşle

Aşkınla her kılım bir beyit kesilmiş, bir gazel olmuş... senin tadından her uzvum, bir bal küpü haline gelmiş.

Yüzün Koç burcundaki Güneş; huyun bal denizi... güneşinin her zerresi, ibadete koyulmuş bir er.

Şu gönül, havana uymuş da sevginle gönlünü havalara kaptırmış... şu can, yüzünü görmüş de Koç burcu olmuş.

XV

On ışk-ı ceger-hore kez hon şeved o ferbeh
Ey bâr-ı Hodâ ber mâ nermeş kon-o rehmeş deh

O ciğerler yiyen aşk, kanla semirir... yarabbi, bize karşı yumuşat onu, merhamet ver ona.

Kan dökmediği gün bir zahmettir belirir onda; âşıkın ciğerinden başka hiçbir şeyle iyileşmez o zahmet.

Oka benzer bakışını gördüm; can dedi ki: Ne de devlet; o zıhın çekişiyle yay gibi doluyum ben, dolu.

8090 Kara topraktım, yoklukta gizliydim... aşkın mezarımın başına geldi de hadi kalk, sıçra dedi.

Sesinden sıçradım, kalktım; senin zamanında yaşıyorum; sen de ahitleş benimle, vefa et ahdine, köyde sensin ağa.

Kendinde olmaksızın karşıma geç, otur; beni de kendimden geçir de ne uluyu düşüneyim, ne küçüğü.

Satranç tahtasında yayayım ben, at istemiyorum; sana mat olmuş gitmişim; padişahım, yanağını yanağıma koy.

A İsa soluklu Yusuf, para olsa da gam var, olmasa da... sen Cem'in kadehini getir; vallahi de sâkî sensin.

Gönlü ayna gibi sâf bir hale sokan şarabı sun; cumartesiye, perşembeye vaad etmeyi bırak.

— Y —

XVI

Kad eskerenî Rabbî min kahvati midrârî
Va'stagrakanî's-sâkıy min nâilihî'l-cârî

Rabbim buluttan boşanırcasına sundukça sundu bana şarabı da sarhoş etti beni. Sâkî, akıp duran lûtuflarına gark etti beni.

A bana ululuklar veren, a benim vesveselerimi gideren şarap, buraya ancak sırlarımı açığa vurasın diye geldim ben.

Aşk beni zahmetlere uğrattı; sevda şifa bulmadı gitti; fakat ömrüm de onunla yüceldi, öcümü de onunla aldım.

Sun ey sâkî, kalan şarabından sun... göğsümü işaret etme; seninim ben a geçip giden dost.

Bineklerinize bindik, muradımıza erdik; bağışlarınızı aldık da cömert olduk... kim sizinle buluşur da kutluluğa erer-se, hiçbir zarar veren hayvan ısıramaz artık onu.

Çevremizde haller var; gözümüz açıldı ona... Işık elbiselerine büründük; süsümüz gitmez artık.

A benim kulağım, mumum... a benim sarhoşluğum, şükrüm... a şarabım benim, canım benim; senden başka kim varsa yabancı bana.*

* Bu gazel Arapçadır.

"Şütürün adı Türkçede nedir? Söyle, deve de"den kalan. (c. II., Bahr-i Muzâri Ahrab-ı Mekfûf) "mef'ûlü fâilâtü mefâîlü fâilât"

— T —

XVII

Benmây roh ki bâg-o golistânem ârzûst
Bogşây leb ki kand-i ferâvânem ârzûst

Yüzünü göster ki bağ bahçe görmek, gül bahçesi seyretmek istiyorum... Dudaklarını aç ki bol bol şekerler istiyorum ben.

A güneş, bulut perdesinden sıyrıl da göster yüzünü... o parıl parıl parlayan yüzünü görmek istiyorum ben.

Havandan gene doğan kuşlarını çağıran davulun sesini duydum da tekrar geldim; padişahın bileğini istiyorum ben.

Senin güzelliğin varken, senin yüzün dururken bağı bahçeyi, dağı, ovayı dilersem, ölümsüz cennetteyken çölleri istiyorum demektir.

Nazla bundan fazla incitme beni, git dedin... İşte o fazla incitme demen var ya, o sözü istiyorum ben.

Kimi topluyum, kimi dağınık... bu iki halde de ümidim var; o topluluk mumunu, o dağınık saçları istiyorum ben.

Can, gülüşlerle dolmuş ama gene de korkudan yummuş dudaklarını; o gonca gibi gizli gülüşü istiyorum işte.

8110 Bu kul kendinden geçmiş de sevgilinin eteğine sarılmış; dost da kulağını tutmuş; oysaki yakama yapışmasını istiyorum ben.

Yol yok, izin yok diye dudak ısırışın, o kapıcının nazlanışı, öfkesi, sertliği yok mu; onu istiyorum ben.

Bir elimde şarap kadehi, öbür elimde sevgilinin saçları... böylece meydanın ortasında dönüp oynamak istiyorum ben.

Halkın bozuk düzen düşüncelerinden gönlüm sıkıldı; bana yoldaş ol; dağa çıkmak, ovaya gitmek istiyorum.

Dün şeyh, elinde fener, bütün şehri dönüp dolaşmadaydı; şeytanlardan, canavarlardan usandım; insan arıyorum diyordu.

Biz de aradık, bulunmuyor dediler; o bulunmayan var ya dedi; işte onu istiyorum ben.

Müflisim ama öyle küçücük akıyk istemem; ucuz; fakat eşi bulunmaz akıyk madeni istiyorum ben.

Gözlerden gizlenmiş, fakat bütün gözler ondan... o apaçık gizli sıfatı istiyorum.

Bülbülden daha fazla söylemedeyim, şakımadayım ama aşağılık kişilerin hasedinden, kıskançlığından korkuyorum; ağzıma mühür vurmuşum; oysaki feryat etmek istiyorum.

Halkın su içmek, ekmek yemek için ağlayıp şikâyet etmesi ne vakte dek sürecek? O hay-huyu, sarhoşların naralarını istiyorum ben.

* Şu rebâb, beklemekten öldüm diyor, Osman'ın elini, kucağını; mızrabını istiyorum ben.

Ben de aşk rebâbıyım, aşkım rebâpçı... Rahman'ın lûtuflarındaki o rahmeti istiyorum ben.

A nazik çalgıcı, bu gazelin geri kalanını, istediğim gibi sen say dök artık.*

* Bu gazel *Dîvân-ı Kebîr* tercememizin II. cildinin, bu bahirdeki XIV. gazelinin aynıdır. O gazelin bir, iki, üç, dört, on üç, on dört, on beş, on altı, on yedi, yirmi, yirmi bir, yirmi iki ve yirmi üçüncü beyitleri aynıdır; on ikinci beyti, bu gazelin on yedinci beytinden pek az farklıdır. Herhalde zapt edenlerin çeşitli zabıtları bir gazeli, iki, hattâ üç gazel haline getirmiştir. Lûtfen karşılaştırınız.

XVIII

Benmây roh ki rûy-ı golistânem ârzûst
Bogşây leb ki kand-i ferâvânem ârzûst

Yüzünü göster, gül bahçesinin yüzünü görmek istiyorum; dudaklarını aç; bol bol şekerler istiyorum ben.

Sevgili, yüzündeki örtüyü aç; o parıl parıl parlayan yüzü görmek istiyorum ben.

A sevgilinin yeşilliğinden esip gelen güzelim yel, bana es... gül bahçesini, bağı bahçeyi istiyorum ben.

Nazla, bundan fazla incitme beni, git dedin... işte o fazla incitme demen var ya, o sözü istiyorum ben.

Havandan gene doğan kuşlarını çağıran davulun sesini duydum da tekrar geldim, padişahın bileğini istiyorum ben.

Beni mahmurlaştır da darmadağın sözler söylet, zevkten perperişan sözler söylemek istiyorum.

A Ay, aşkının derdi eteğimi tuttu; a Zühre, Isfahan makamından nağmeler istiyorum ben.

8130 Görünen bedenimi sen yıktın; içimi sen kebap ettin... görünüşümle görünen, içimde gizli olan o belirtileri, o izleri istiyorum ben.

Sen katımdasın da ben canı seyretmeye gideyim; bu, ölümsüz cennette çöllere düşmeyi istemektir ancak.

A padişah Salâhaddin, sensiz alımımız, varımız yoğumuz yok bizim; senden başka ne varsa onu, istemiyorum ben.*

*

* Bu gazelin bir, iki, dört ve beşinci beyitleri, II. ciltte, bu bahrin XIV. gazelinde aynen var. Yedinci beyti, XIII. gazelin birinci beytine pek benzer. Altıncı beyti aynı gazelin yedi, üçüncü beyti de sekizinci beytinin aynı gibi bir şey. Bizce bu üç gazel bir tek gazeldir.

Bu gazelden sonra "mefâilün feilâtün mefâilün feilün" vezninin "D" kafiyesinden bir gazel yazılmış ki bu gazel, III. ciltteki LXXII. gazeldir, bu gazeli tekrar yazmıyoruz.

"Kardeşim, yüzünü gördük, gönüller tutsak oldu, tutsak"dan kalanlar.

(c. III., Bahr-i Müctes) "mefâilün feilâtün mefâilün feilün"

— M —

XIX

Eger be akl-o kefâyet pey-i conon bâşem
Meyân-ı helke-i uşşaak zû-fonon bâşem

Aklımla fikrimle bir yol deliliğin ardına düşsem, âşıklar halkasının ortasında hünerlere, marifetlere sahip biri olurum.

Aşk ülkesinde Süleyman'ım ben, dilim de Âsaf... artık ne diye her afsun ilacına bağlanıp kalayım?

Halil gibi ben de Kâbe'den başımı döndürmeyeyim; Kâbe'de oturayım, Kâbe'ye direk kesileyim.

Binlerce Rüstem-i Destan tozumuza bile erişemez; şu kahpe nefsin elinde ne diye zebun olayım?

O kanlı Zül-fekaar'ı elime alayım; zâti aşk şehidiyim; kanlar içinde kalayım gitsin.

Şu alanda Er-Rahman bülbülüyüm ben, sayımı, sınırımı arama; sayıdan, sınırdan dışarıyım ben.

Beni Tebrizli Şems, aşkla yetiştirdi; Rûhü'l-Kudüs'ten de ileri geçerim, Tanrı'ya en yakın meleklerden de.

— N —

XX

Be solh âmed on Tork-ı tond-i erbede-kon
Gereft dest-i merâ goft Tanrı yarlıgasun

O kavgacı, sert Türk barışmaya geldi; elimi tuttu da Tanrı yarlıgasın dedi.*

Feleği, eğri büğrü dönüşünü sordum... başı, dibi olmayan sözü bırak demek istedi de dudağını ısırdı.

Neden böyle dönmede diye sordum ona; yaş odun dedi; tüter, tütünün baş ağrısı vermemesi mümkün değil.**

Yeni bir haber duydun mu dedim; dedi ki: Eski kulağa yeni haber girmez ki.

Dar, çekik gözlü Türk'ümün yüce himmetini biliyorsan; bu sırra ermişsen gel de sen anlat.

Görmedik bir hasis değilim ama yol dar, nerkise benzeyen gözlerimden onun bulunduğu yere bir yol aç.

* "Tanrı yarlıgasın" Türkçedir.
** "Tütün" [duman] sözü, Türkçe, "dütün" tarzında geçiyor.

— Y —

XXI

Berest cân o dilem ez hodiyy-o ez hestî
Şodest hâs-ı şehenşâh-ı rûh der mestî

Canım da varlıktan, benlikten kurtuldu, gönlüm de... Can, sarhoşluk âleminde padişahlar padişahının öz kulu oldu gitti.

Ne varlıktır ki ansızın yoklukta can buldu; ne yücedir ki böylesine bir alçaklığa can kesildi.

Bilmediğim şey, doğruldu, doğruldu ama o Ay'ın doğruluğuyla da beni kırdın geçirdin sen.

Aşkın hacamat etti beni, boynumda damarı yarıverdi; kendimden geçtim; ne de el çabukluğu dedim.

8150 Yokluk hekimi sıçradı, kulağımı tuttu da müjdemi ver dedi; varlıktan kurtuldun.

Seher yeli ne vakit esecek diye beklemekten kurtuldun... artık ne denize zebunsun, ne oltaya bağlısın.

Mademki geçer, hazır akçeleriyle o keseyi doldurdun, beline bağladın; bu çeşit şeyleri Tebrizli Şems'ten alıp satmaya koyul.

XXII

Bedîd geşt yeki âhuyî derin vadi
Be çeşm âteş efkend der heme vâdî

Şu ovada bir ceylan göründü; gözleriyle bütün yazıya ateşler saldı.

Atlı, yaya, herkes tutmaya seğirtti; hem de tam bir gayretle; senin gibi gevşekçe değil.

Bir iki saldırdılar ama o gözden yitiverdi; öylesine bir yitti gitti ki, kimsecik ustalıkla bir koku bile alamadı ondan.

Geri dönmek için dizginlerini çevirdiler; derken gene göründü onlara; pek sevindiler.

Gene saldırdılar; ceylan bu kez de öylesine bir kaçtı ki yel bile peşine düşse yiter gider.

Böylece görünüp yitmesi haddi aşınca, herkes hevesle peşine düştü; derken herkes birbirinden ayrıldı, yalnızlık çevresine düştü.

Birisi seğirtti, yanlışlıkla bir tavşanın kulağını tuttu; öbürü dağ keçisinin peşine düştü; Bağdat yoluna yöneldi.

Birbirini yitiren topluluk, ikiye ayrıldı; bir bölüğü ceylanı ummadaydı, bir bölüğü kurtulup hür olmayı.

Ceylanı arzulayanlara o ceylan, onlar tam kendilerinden geçtiler, yitip gittiler mi, görünüveriyordu.

Bu toplumdan, daha da has olanlara, ceylan sarhoş gözleriyle bir evrâd da öğretti.

Ceylanın huyunu husunu öğrenmişlerdi de onun huyundan husundan dışarı çıkmıyorlardı.

Kendi rahmetiyle güzelliğini göstermişti onlara; o doğru yolu gösteren, birazcık da küstahlaştırmıştı onları.

Ceylan iki günde bir, hokkabaz gibi şaşılacak kılıklardan bir kılığa giriyor, görünüyordu onlara.

Öyle kılıklara giriyordu ki arıkların ödlerini koparıyordu; zâti insanoğlunun ne kadar gücü kuvveti vardır ki?

Yaratıcının sıfatlarından bir sıfatı görse, gökyüzünün, yeryüzünün bile ödü kopar.

Şu söylediğim ceylan kimdir? Şemseddin'in hayali... benim sahibimdir, kurtarıcımdır o; feryat etmeden feryadıma erişenimdir o.

Binlerce kendini ibadete veren, bana öğüt verse, onun sevgisinden gene de tövbe edemem ben.

8170 Görüşün temeli, gözü açıklılık âleminin sığınağı odur; can gözünün açıklığı onunladır, ondandır ancak.

Senin güzelliğine de o verdi güzelliği, o verdi sana tadı tuzu... Olgunluğun onun gayretiyle arttıkça arttı.

Hatırda sen varken, gönül seni anarken iki dünyada da haramdır bir başkasını hatırlamak, bir başkasını anmak.

Tebriz toprağından pek çok padişahlar doğmuştur ama onun gibi, ona benzer bir padişah ne vakit doğmuştur bile deme.

Ömür kafiyesine, gölgesi kefil olsun... gerçekte delil de ondandır, haydayıp yola götürmek de ondan.*

* Bu beytin ikinci mısra'ı Arapçadır.

XXIII

Tevâf-ı Ka'be-i dil kon eger dilî dâri
Dilest Ka'be-i ma'nî tu gil çi pendârî

Gönlün varsa gönül Kâbe'sini tavaf et... anlam Kâbe'si gönüldür; ne diye toprak sanıyorsun onu?

Tanrı sûret Kâbe'sini tavaf etmeyi, onun vasıtasıyla bir gönül ele alasın diye buyurmuştur.

Bir gönül incittin mi bin kez yaya gitsen de Kâbe'yi tavaf etsen Tanrı kabul etmez.

Malını mülkünü ver de bir gönül al; al da o gönül, mezarda, o kapkara gecede ışık versin sana.

Tanrı kapısına binlerce altın torbası götürsen, Tanrı, bize bir şey getireceksen gönül getir der.

Çünkü der, altın, gümüş, kapımızda hiçbir şey değildir... bizi istiyorsan istediğimiz gönüldür bizim.

Senin bir saman çöpü kadar değer vermediğin yıkık gönül, Arş'tan da üstündür, Kürsî'den de, Levh'ten de, Kalem'den de.

Hor bile olsa gönlü hor tutma; o horluğuyla gene de pek üstünler üstünüdür gönül.

Yıkık gönül, Tanrı'nın baktığı varlıktır; onu yapan can, ne de kutludur.

Kırılmış, iki yüz parça olmuş gönlü yapmak, Tanrı'ya hacdan da yeğdir, umreden de.

Tanrı defineleri, yıkık gönüldedir... yıkık yerlerde pek çok defineler gömülüdür.

Kul gibi, köle gibi gönüllere hizmet için kemer kuşan da sırlar yolu yüzüne açılsın.

Sana kutluluk gerekse, devlet istiyorsan, gönüller almaya, ululuğu bırakmaya bak.

Gönüllerin yardımı seninle at başı beraber giderse, kalbinden hikmet kaynakları akar.

Dilinden sel gibi abıhayat akar; soluğun, Mesîh'in soluğu gibi hastalıklara ilaç olur.

8190 * İki dünya da bir gönülceğiz için var olmuştur; okuyanın dudağından çıkan "Sen olmasaydın" hadisini duy.

Yoksa varlığın, mekânın, Güneş'in, Ay'ın, yerin, şu gök kubbenin vücudu nerden olacaktı?

Sus, her kılında iki yüz dil olsa da söylesen, gönül gene de anlatışa sığmaz.

"mef'ûlü fâilâtü mefâîlü fâilün"

— Y —

XXIV

Sîmorg-o kîmyâ vo makaam-ı Kalenderî
Vesf-i Kalenderest-o Kalender ezo berî

Zümrüdüanka da, kimya da, Kalenderlik kokusu da Kalender'in sıfatlarıdır ama Kalender bunlardan arıdır, ayrıdır.

Kalenderim diyorsun ama gönül kabul etmiyor bu sözü; çünkü Kalender yaratılmamıştır.

Kalenderlik tuzağı, Kalenderlik soluğu, neliksiz-niteliksiz âlemdedir... ululuktan, iş başarmadan uzaktır.

Baştan başa varlıksın; kendin, kendinden ne arıyorsun sen? Testideki su gibi tümden toprakla dolusun sen.

Âşıklık yolunu tut da kendinden kendine yolculuğa düş, a dostum, kısa kes şu hikâyeyi.

Ne korku var, ne ümit, ne ibadet var, ne suç; ne kulluk var, ne Tanrılık; ne de Tanrı komşuluğu.

Gücü yetmezlik, gücü yeterlik, Tanrılık, kulluk... dikkat edersen görürsün ki bu yol hepsinden de dışarıdır.

Kalenderlik yolu, Tanrılıktan da dışarıdır... kulluğa da gelmez, peygamberliğe de sığmaz.

Sakın, sakın da her âşık, boş yere lâf etmesin... çünkü bu yol, bu kılavuzluk kimseye ısmarlanmamıştır.

"Sâkî, o üzüm şırasını, o şarabı sun"dan kalanlar.
(c. III., Bahr-i Remel) "fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilât"

— A —

XXV

Dûş on cânân-ı mâ oftân-o hîzon bâ kabâ
Mest âmed bâ yekî câmî por ez serf-i sefâ

Dün gece o bizim sevgilimiz, bir kaftan giymiş, tümden arılık şarabıyla dolu bir kadehle düşe kalka, sarhoş bir halde çıkageldi.

Adamakıllı sarhoştu da yol yol şarap kadehini yerlere döküyordu; yerin toprağı da sarhoş olmuştu da onun önünde ayağını vura vura oynuyordu.

Yüz binlerce Yusuf, onun güzelliğine karşı benim gibi şaşırıp kalmıştı da a gizli olduğu, görünmediği halde apaçık meydanda duran, niceye dek sürecek bu diye feryat ediyorlardı.

Can, yolun toprağından daha artık bir halde ona karşı secdeye kapanmıştı, yerlere döşenmişti; akılsa deli divane olmuştu da merhaba diye naralar atıyordu.

Kendine sahip olanlar bile aşkla yenlerini yakalarını yırtmışlardı; gönülleri saman çöpü gibi tez, hafif bir hale gelmişti; yüzleri kehribara dönmüştü.

Bir göz ucuyla bakmış da bütün bir dünyayı yıkmış gitmişti... nerkis gözlerinin mahmurluğuyla öbür âlemi de yele vermişti.

Aklı başında olanların hepsi de korkudan başlarını önlerine eğmişlerdi... önünde saf saf dizilmişlerdi; ne dua edebiliyorlardı, ne onu övebiliyorlardı.

Onun büyücü gözlerinin mahmurluğuyla sarhoş olmuşlardı; varlıklarından geçmişlerdi; nasıl övebilirlerdi onu?

Cefalar çekmiştim; benimle aynı kadehten içsin diye vefayı aramadaydım; bir de gördüm ki vefa da onun şarabıyla sarhoş olmuş, kapısında yerlere döşenmiş.

Dün gece Türk'le Hintli, tamuya atılmaları gereken, gönülleri dinsizlikle dolu iki kanlı kaatil gibi sarhoş bir halde birbirine girmişti.

Kimi, suçlarını gizlemeyip söyleyen suçlular gibi birbirlerinin ayaklarına kapanıyorlardı; can bağışlarcasına ağlaya ağlaya yerlere döşeniyorlardı.

Kimi de tekrar el ele tutuşuyorlar, o ay yüzlünün önünde Türk de, Hintli de yüzüstü yerlere kapanıyorlardı.

O padişah, apaçık bir kadeh doldurdu da Türk'e sundu; gizlice de bir kadeh doldurdu, Hintli'ye gel, al dedi.

Türk'ün başına bir taç koydu da sana iman adını taktım dedi; Hintli'nin de yüzüne bir dağ vurdu; bu da küfürdür ha dedi.

O, ibadet yurdunda tertemiz bir sûfî oldu; bu kumarbaz da pılısını pırtısını aldı, meyhaneye götürüp yerleşti.

Devran hurilerin canlarına bile fitneler saldı; hepsi de ellerinde kadeh, başlarında şükür, yüzleri kuşluk güneşi gibi, fakat fitnelere daldılar gitti.

O kâfir güzel yüzünden ibadet yurduna da bir can korkusu düştü de zahit sûfîler şarap içmeye koyuldular, bellerine zünnâr kuşandılar.

Meyhaneyi yurt edinenlerse, onlardan da beter bir hale geldiler; küpleri kırdılar, çengleri, neyleri attılar.

İyiyi, kötüyü, faydayı, zararı, korkuyu, eminliği, canı, bedeni... hepsini sel götürdü; yokluğa doğru akıp gidiyor, sürüp götürüyor.

Derken gece yarısı sabah oldu da müezzinler, a âşıklar, kalkın, namaza hazırlanın diye bağırdılar.*

* Beytin ikinci mısra'ı Arapçadır.

XXVI

Dîde hâsıl kon dilâ ongeh bebin Tebrîz'râ
Bî besîret key tevan dîden çonin Tebrîz'râ

A gönül, önce göz, görüş elde et de ondan sonra Tebriz'e bak... can gözü olmadıkça böyle bir Tebriz'i nasıl görebilirsin sen?

Can göklerinde ne varsa hepsini de, kadrini yüceltmek için gizlice, böylesine bir Tebriz'in toprağına getirip koyuyorlar.

Tebriz'in yerini can gözüyle bir görsen ululanırdın da göklerin başına ayak basardın.

Sende hayvan canı var; ayrıca akıl gözün de geceleri görmeyen bir kör. Böyle bir gözle böylesine Tebriz'i nerden göreceksin a gönül?

Senin nefsin semiz bir buzağı; sen de Sâmirî'ye benziyorsun... Semiz buzağının gözü nerden tanıyacak Tebriz'i?

Tebriz, mücevherlerle, incilerle dolu bir denize benzer; yüzlerce değerli inci olsa gözünü çevirip de bakmaz bile Tebriz.

Tebriz'i şu gökleri döndüren göklere satsan da o gökleri elde etsen gene de canın aldanmıştır.

Beden olsaydı, göze görünseydi, örnek olarak Tebriz'e inci derdim, zümrüt derdim, altın derdim de sana anlatmaya çalışırdım.

Rûhü'l-Kudüs'ün kapısındaki bütün rûhanîlerin, bütün meleklerin anlamaya güçleri yetmiyor; artık sen bu akılla, bu fikirle Tebriz'i nerden anlayacaksın?

Ağacı görmüyorsun; ağaçtaki kuşu nerden göreceksin? Artık ben sana Tebriz'in canına can olanı nasıl anlatabilirim?

XXVII

Şem'dîdem gerd-i o pervânehâ çün cem'hâ
Şem'key dîdem ki gerded gerd-i nûreş şem'hâ

Çevresinde pervanelerin bölük bölük dönüp dolaştıkları mumu gördüm ama ışığının çevresinde mumların, ışıkların pervane kesilip döndükleri mumu nerde gördüm?

Mumu uyandırırsın, candan gözyaşları dökmeye koyulur; fakat bu mum yanıp ışımaya başladı mı, âşık, gözyaşları dökmeye başlar, yanakları ıslanır gider.

Şeker gibi söze başladı mı, zerreler bile, görürsün ki duymak için kulak açmış.

Günler günü geçmiştir, zaman onları dondurmuştur... onun canındaki sıcaklık canlarına vurur ümidine düşerler.

Onun lûtfu olmasaydı, kıskanç canlar adını bile andırmazlardı bana.

Şemseddin, gerçekten de ululer ulusudur, efendiler efendisi... Onun canındaki güzellik yüzünden bütün sıfatlar, bütün hünerler, güzelliğe kavuşmuştur.

Bedendekilere de yüz gösterir ümidiyle gerçeklerin canları, taşkınlıkla yenlerini, yakalarını yırtmışlar.

O güneş, bir kez bakar, görür de sayesinde yeşerir, meyve verir, meyvesi de yetişir, olur dedim de ümit tohumunu ektim.

Güzelim gözlerinizin gölgesi canlara candır; yarabbi, o gölgeyi tekrar ihsan et bize de gelişelim.

XXVIII

Ser biron kon ez, derîçe-y con bebin uşşaakrâ
On sebûhîhâ-yı şah âgâh kon fussaakrâ

Can penceresinden başını çıkar da âşıkları gör... kötü kişilere padişahın sabah şarabından ver.

Bizim canlar bağışlayan padişahımızın lûtuflarıyla savaşa da, ibadete de, yoksulları doyurmaya da yeni bir can ver.

İbrahim'in yardımları; elini tuttuktan sonra başının kesilmesi, İshak'a ziyan mı verir a gönül?

Bir sayvan gördüm, padişahımız Ay gibi ordaydı... o sayvanda gizlice nakışlar beliriyor, bezentiler meydana geliyordu.

Canlar kalabalık bir halde ayak parmaklarının uçlarına basmış, bekliyordu orda... benizlerinin rengi dil olmuştu da tattıkları zevki söylemedeydi.

O huyları güzel padişahı ansızın görünce, önceki dosttan, sarhoşluktan, mezeden, çalgıdan soğuyuvermişlerdi.

O kapı, âdeta özlem çekene ümitsizlik veriyordu. Padişahımız, kapısında kullarının oturduğunu görünce,

El çırptı... o kapı öylesine bir kırıldı ki artık kimsenin gözü ne kapandığını görür o kapının, ne sürüldüğünü.

O kırılmış kapının parçaları yeşerdi, tazeleşti... zâti padişahın elinin dokunduğu şeye yanmak yoktur.

Ona kavuşma suyuyla yıkanan elbise çamaşırcının eline mi muhtaç olur, yıkanmaya minnet mi eder?

Hapishanesindeyken ondan gizli bir haber alanların içinde kurtulmayı istemeyen varsa odur sarhoş.

Ebedî olarak erkekliği olmayan kişiye ondan bir can kokusu gelse hemencecik tada kavuşur, koçulmaya değer bir hal alır.

Gönlün, sırrın sahibi Şemseddin, can padişahıdır... o arı duru kaynağın yeri Tebriz'dir.

A efendim, canın için olsun, şu ayrılık âleminde, kedinin asılmış ciğere baktığı gibi bakadur deme bana.

Yoksa padişahımın ayrılığıyla ağlar, inler, bütün dünyayı feryatlarla doldururum.

Şu sürüp giden ayrılığın, sabır perdemi yırttı; zâti bu mihrâkın lûtfu da âdetleri yırtıp atmak.

XXIX

Ey visâlet yek zemân bûde ferâket sâlhâ
Ey be zodî bâr kerde ber şotor ehmâlhâ

A kavuşması bir an, ayrılığı yıllar yılı süren dost, çabucak yükünü, dengini deveye yükleyen sevgili,

Şimdicek gece oldu; fakat o güneş yüzlünün ayrılığıyla kapkaranlık geceye de depremler düştü.

Sen gidiyordun; bense gözlerim açık, susakalmış, öylece donmuştum şaşkınlıktan; o devletlerse geçip gitmedeydi artık.

8260 Şaşırıp kalmasaydım, o anda yüzüm kanlara bulanırdı, feryadım yılları yırtardı.

Yol başında acıman için yalvarır, canımı yüzlerce defa kurban ederdim sana; mal da nedir ki?

Karanlık gecede ateş gibi feryatlar ederdim; kıyamet gününün korkuları belirirdi.

* Böylece de gönül çeşit çeşit ayrılık azaplarını görmezdi; duyunca taşların bile kan ağladığı hallere düşmezdi.

Ok gibi dümdüz boylar, ayrılıkla yaya dönmüştür, gözyaşları kana bulanmıştır, gönüller dal kesilmiştir.

Tebrizli padişahın doğruluğunu, tamamlığını görünce miskaller bile utançlarından kendi saflarında oturakalmışlardır.

A efendim Şemseddin, Ay gibi ışıklar tertemiz canın için, n'olur, kırma ümitleri.

Sonu bulunmayan bir denizin incisine benzer sözlerin, taşları lâ'l haline getirmiştir, herkese haller vermiştir.

Olgunların, sözlerin ardında olan halleri, o eşsiz sözlerin parlaklığından utanakalmıştır.

Çölün toprağında, kumunda bulunan zerreler, onun kokusunu duysa, her zerre kanat açmak için bir Zümrüdüanka kesilir.

Kanat açınca da iki dünyaya bile bakmazlar da uçarlar, senin çadırının tozu olurlar, şaşkın bir halde yerlere döşenirler.

Noksanımızı görmüşsün; olgunluklara erişebilmemiz için tertemiz Tebriz'in toprağı sürme olsun gözümüze.

Bağış çağında canı ışıklar saçan bir hale getirirsin; o çağda, önce yapılan işlerdeki parlaklığın haddi mi vardır ki ayak diresin de dursun.

Zâti lûtfettiğin bağış, gizlice, haberi bile olmadan tümden lûtuflarda bulunur; ihsanlar eder durur.

Derken ansızın yumurta çatlar, anlam kuşu uçar... bir kuştur o ki Zümrüdüanka bile onun gölgesinden hayır umar.

A Husâmeddin, hem sen yaz, hem sen öv onu da gamın inadına kutluluk yüzündeki benleri seyret.

İpin ucu da elinden çıktı ama korkumuz yok; Şemseddin'in eli, ayaklarına halhaller takar senin.

XXX

İmtizâc-ı zevchâ der vekt-i solh-o cenghâ
Bâ kesî bâyed ki rûheş hest sâfiyy-i sefa

Barış vaktinde de, savaş çağında da canların, canı tertemiz bir dostlukla karışması, onunla eş dost olması gerek.

Can, barış çağında, savaş çağında değişir, bambaşka olur... sanki bir can değildir yalnız; ayrı ayrı canlardır.

Gönül, birisinin selâmını bile duymak, işitmek dilemezse gözüne düşman görünen bir damadın gerdeğine hazırlanan geline döner.

Fakat birisini severse de güzel, gönül alıcı damadı bekleyen gelin kesilir.

Bakışlardan meydana gelir karılıp uzlaşmak; sözlerle olur eşlik dostluk, insan bir şeyler anlatarak birbiriyle dost olur, uzlaşıp birleşmek, düşüncelerin sonucudur.

Nitekim uzlaşıp kaynaşmak; eğilmeyle, el ele vermekle, koçuşmakla, öpüşmekle, övüşle, duayla görünür.

Sevmek, tiksinmek; korkmak, utanmak; tam, yahut yarı isteyiş bakımından bu kaynaşıp uzlaşmalarda da farklar var.

Hafifçe eğiliş, yumuşak yumuşak övüş, anlam bakımından da farklıdır, görünüş bakımından da ayrı.

Fakat gökyüzünün secde ettiği, Arş'ın merhaba dediği adama ulaştın mı, bunların hepsi de oyuncak olur gider.

O güzelim efendiler efendisi, kulları besleyip geliştiren Şemseddin'dir ancak sizi şu vefasız hayalden kurtaran.

Yok olmaktan niceye bir korkacaksın, ne vakte dek ümitlere düşeceksin? Ona razı oluncaya dek bu böyle gider; hep onun öfkesinin tepkisidir bunlar.

Gerçekten de canın varlığı odur; sen varken o yüz döndürür senden; hasılı sen isteğinle yürü, yoklukla uzlaşmaya bak.

Kimi kat kat heveslere düşersin; kimi kat kat hayallere kapılırsın... kimi olur söze dalarsın, kimi olur buluşmayı özlersin.

Kimi düş azıtma gibi güzelim bir hayal gelir, karşında kırıtır; kimi de korkulu rüya gibi bir hayal gelir, karşına dikilir.

Hayallere dalmak, şu rezil topluluktan da iyidir ya; fakat körlüğü hayallenen varlığın budur senin işte.

Derken o yokluk yanından hayaller belirir ki bundan da, yüzlerce yokluktan beterdir... bu yokluklar da varlıklar gibi kat kattır.

O efendiler efendisinin, o ulular ulusunun kutlu gölgesi, seni gölgelendirmedikçe hiçbir bağın açılmaz; bunu iyice bil a gönül.

XXXI

Ez ferâk-ı Şems-i din oftâdeem der tengnâ
O Mesîh-i rûzgâr-o derd-i çeşmem bî devâ

Şemseddin'in ayrılığıyla darlıklara düştüm... Odur zamanın Mesîh'i, ilacı bulunmayan gözlerimin ilacı.

Aşkının derdi canıma rahattır, huzurdur ama canımın kanını da dökerse yüzlerce kan pahası verir o.

Başıboş akıl dün geldi de kapının halkasını çaldı; kim o dedim, aç kapıyı, gir içeriye.

Dedi ki: İçeriye nasıl gireyim; ev baştan başa ateş içinde; yokluk ateşleriyle iki dünyayı da yakıp yandırmada.

Gam yeme dedim ona, adamcasına bas ayağını; bas da seni varlıktan tertemiz etsin; böylece seçsin seni de var olasın.

Sonu görür olmaya kalkışma da sonu görür bir hale gel; sonunda da Tanrı arslanına dön; yiğitlikte "Ondan başka yiğit yok" densin.

* Sonunda yokluktan baş gösterdi mi, varlığını mutlak can olmuş, muradına ermiş, "Hel etâ" meydanının tek binicisi olarak gör.

Tümden aşk, tümden lûtuf, tümden kudret, tümden göz, görüş... varlıktan şehit olmuş; yoklukta Murtazâ kesilmiş.

O yokluk denen âlem var ya; varlıkta dalgaları vardır onun; şu yedi değirmen, onun korkusuyla, onun dalgasıyla döner.

O dalgaya dalarsın da bunu sorarlarsa sana, ben sûfîyim dersin; sûfî geçmişi anmaz da, okumaz da.

Mumların arasında görürsün ki senin mumun aydınlık vermede... mumunun ışığı erenlerin ışığına karışmış gitmiş.

O denizin dalgası, yoklukta seni öyle bir yere götürür ki canını yakışık alacak şeyden de kapar, kurtarır, yakışık almayacak şeyden de.

Fakat canına zahmetler vererek, gönlüne ayrılıklar bağışlayarak varlık bahçesini de sensiz epeyce geliştirmiş, yetiştirmiş.

Ancak sen yokluk dünyasında muradına ermiş olarak mutlak varlığa kavuşabilirsin... yokluk hareminde baş olabilirsin... sana uyarlar.

Gözleri o ululuğun bakışından kör olmasın diye varlık bakamaz bile sana.

O yolun ardı hatırına bile gelmezken birdenbire o yokluk ülkesinden bir tozdur kopar.

Tozun içinde ışık yalımları görürsün; ışığın, o yalımlarla yok olur gider.

Tahtından in de secdeye kapan; seçilmiş, tertemiz padişah Şemseddin'in yalımlarıdır o yalımlar.

* Birisi inkâr ederse alnına bak da Firavunluk dağını, "Gerçekten de azdı" hükmünü seyret.

Temizlik iline, tertemiz Tebriz'e secde etmedikçe de Tanrı lanetinin dağı alnından gitmez onun.

XXXII

Der sefâ-yı bâde peymâ sâkıyâ tu reng-i mâ
Mehvmon kon tâ rehed her du cehon ez teng-i mâ

Sâkî, rengimizi şarapla arıt... bizi bizden geçir de resim mecmuamızdan (ertengimizden) iki dünya da kurtulsun gitsin.

Şarap üstüne şarap sun da taşımız hafiflesin; şarap bizi havalara uçursun.

Canı kızıl şarap atına bindir, sür aşk yoluna; böylece de iki yüz fersahlık yolumuz bir adım olsun bize.

Burnumuzdan kan damladı, salkım gibi asılakalan gönül gözümüzden kan sızdı; şu canımızı bir koca sağrakla kurtar.

Sâkî, daha tez yürü; görmüyor musun? Topal düşüncelerimiz peşimize düşmüş, koşuyor.

Zevk yolunda düşünceler can üzen, can eriten koca taşlardır; yol ortasından kaldırın şu koca taşımızı.

A Tebriz çalgıcısı, Tebrizli Şemseddin'in aşk havasına uy da çengimizi Uşşak makamından çal.

XXXIII

Âher ez hecrân be vesleş derresîdestî dilâ
Sed hezaron sırr-ı sırr-ı con şenîdestî dilâ

Sonunda ayrılığından kurtulmuşsun, kavuşmuşsun ona a gönül... yüz binlerce can sırrının sırrına ait sözler duymuşsun a gönül.

Onun yüzünden şaraba dönmüşsün; perde ardında gizlenen ay yüzlülerin perdelerini yırtmışsın a gönül.

Her selvi boylu, baş çekmiş güzel için çeng gibi belin bükülmüş ama sonunda onun o usûl boyu yüzünden, boyunda bir eğrilik, bir kamburluk da kalmamış a gönül.

O varlık, o yokluk yanında, padişahlar padişahının has kullarından da ilerisin; iş böyleyken kutsuz kişiler gibi ne diye burda eğlenip kalmışsın a gönül?

Can doğanısın, padişahın bileğine nazla oturmuşsun... sanıyorsun ki her şeyi kesmiş, koparmışsın; fakat ayağını bağlayan gene kendi yükün a gönül.

Öylesine bir cana huzur verenden kaçmışsın sen... ayağında bağ olmasa düşmez misin, hatırlamaz mısın bunu a gönül?

Hattâ denizdeki balık gibi; bedendeki can gibi o padişahın aşk havasında karar etmişsin sen a gönül.

O padişah, seni dünya padişahları içinden seçti... o seçiş yüzünden, o seçişin ışığıyla seçilmiş bir hale gelmişsin a gönül.

Kendi kötü gözün seni ısırmış, korkma, ne çıkar? Devlet dudağını ısırdın ya a gönül.

Sonunda yücelik ayağını elbette gökyüzüne basarsın, ululer ulusu Şemseddin'in atının peşinde yaya koşmuşsun a gönül.

Padişahların has kullarının kadehinden şarap içersin elbet... Tebrizli Şems'in şarabını tatmışsın a gönül.

XXXIV

Ez pey-i Şems-i Hak-o din dîde-i giryân-ı mâ
Ez pey-i on âftâbest eşk-i çün bârân-ı mâ

Gözyaşları döken gözlerimiz, Tanrı ve Hak Şems'inin ardından gözyaşları dökmede... yağmur gibi yağan gözyaşlarımız, o güneşin ardından boşanmada.

Bu tufanımızdan sonra varlıklar kalmadı ki... Buluştuğumuz zaman o Nuh'un gemisini nasıl görebileceğiz?

Bedenimiz denizde gizlenir, yok olur gider... o Nuh'un gemisi, ancak biz gizlendikten, yok olduktan sonra yüz gösterir.

Buluşmada deniz de yok olur, ayrılık da; ondan sonradır ki kıyı yüz gösterir... bütün dünya lâlelerimizle, fesleğenlerimizle dolar.

Şimdi şu ağlayan gözlerimiz ne yağdırdıysa ondaki gizli temel, yüzlerce güler gül bahçesi getirir bize.

Şu yeryüzünün doğusu da, batısı da tek, denk bir gül bahçesi kesilir... birbirinin tıpkısı güllerde ne diken belirir, ne çöp.

Her gül fidanının altında Zühre yanaklı bir ay yüzlü oturur da hakanımızın ardından zevk çengini çalmaya koyulur.

Her solukta tanınmış bir güzel bir bucaktan çıkar; masallara karışmış, hikâyelere dalmış elimize bir şarap kadehidir sunar.

Görmedik gözlerimiz, o güzellerden gelen öpücükleri görür; şaşırıp kalan gözümüz, şaşkınlıktan da aşkın bir hal alır.

Sevgi canı, amanın da amanın, şu gümüş bedenli güzellere dikkat edin diye bağırır... gönül, maşallah şu bizim sonu gelmez zevkimize der.

İsteyişte, güzellikte, temizlikte bizim Kevser kaynağına, bizim abıhayatımıza benzer Tebriz'in toprağıdır ancak.

Tanrı ve din kapısında hizmet, bir armağandır sana ey sâkî; döndür kadehi, sun şarabı, ne diye bekler durursun? Ne diye geciktirirsin ey sâkî?

A gül yüzlü sâkî, şarapla aklımıza eziyetler ver, cefalar et de cefaların yüzünden tümden gül gülistan kesilsin.

Tavus kuşuna benzeyen kadehi meclis bahçesine uçur da zehrin de güzelleşsin, tavusa dönsün, yılanın da.

İşi gücü bırak; yükünü kadeh atına yükle de varın yoğun Zühal yıldızından da yücelere ağsın a sâkî.

Sen varlığında kaldıkça, kendini üstün bildikçe, can seni adamakıllı topraklara serer, horlar durur a sâkî.

Arı duru şarap kaynağından zevk, neşe meclisine doğru bir ark aç da o kaynak yüzünden herkes gözünü dört açsın sana a sâkî.

Şarap içilen mahrem yerden sırlara mahrem olmayan aklı sür dışarıya da güzel, nar gibi yüzünü göstersin sana a sâkî.

Kendinde olmayışı şaraptan öğren de varlığından bir yana çekil; çekil de sevgili seni kucaklasın a sâkî.

Tebriz şarabından birbiri üstüne sağraklar sun da utanç çenginin telleri kopsun gitsin a sâkî.

XXXV

Derd-i Şemsuddin boved sermâye-i dermân-ı mâ
Bî ser-o sâmâni-i ışkeş boved sâmân-ı mâ

Dermanımızın sermayesi, Şemseddin'in derdidir; varımız yoğumuz, onun aşkıyla vardan, yoktan olmamızdır.

Onun eşi, örneği olmayan, bahtımızı arttıran, canımıza canlar katan hayali, meclisimizin hem beyidir, hem de kadeh sunan sâkîsi.

Can sarhoş olup kendinden geçince, onun canlar bağışlayan yüzüne karşı her solukta can vermek, pek kolaydır bizce.

Kapısında, şaşırıp kalan canımız da yiter gider, gönlümüz de; fakat orda bizim gibi onun güzelliğine karşı yüz binlerce şaşırıp kalmış var.

Ucu bucağı olmayan denizinde dalgalar yutmak, güzel güzel yüzmek, dünyalar boyunca hem ilk işimizdir bizim, hem son işimiz.

Tanrı'ya şükürler olsun ki bütün abıhayat kaynakları bizim abıhayat kaynağımızın lûtfuna, arılığına karşı bulanmış gitmiştir.

Sevgilimizin sarhoş, mahmur gözlerine karşı kendinden geçmeyen biri olur da aklı başında olduğu halde secdeye kapanırsa, can da utanır bu halden, gönül de.

İnsan, derdinden aşkı da şeytan sayar, aklı da... fakat aşk ansızın bizim adama benzer aklımızın boğazına sarılıverir de,

Onu hacamatçıya götürür; o da başından kan alır onun; sonra da aklın canının şahdamarlarını açar.

Biteviye aklın ağzına canın kanını döker; böylece de rûhu bizim tuzağımızdan, masalımızdan kurtarmak ister.

Canın, kapısında hizmetçi olduğu Şemseddin'e, o Kubad'ımıza, Sencer'imize, İskender'imize, hakanımıza lâyık olsun der.

Önceki hallerimizi de, sonraki hallerimizi de görsün diye onun ayağının toprağını iki can gözüne de sürme gibi çeker de gizli şeyleri gören gözler açılır.

Şükürler olsun ki sonra da toprağından nerkislerimizin, fesleğenlerimizin açılıp durduğu Tebriz'e çevirir yüzünü, yollar onu oraya.

XXXVI

"Tercî-i Bend"

Hedd-o endâze nedâred nâlehâ-vo âhrâ
Çün nemâyed Yûsuf-ı men ez zeneh on çâhrâ

Yusuf'um çene topağındaki o kuyuyu göstereli feryatlarımızın da sonu, ucu yok, ah edişlerimizin de.

Yüzünün ışığı gündüzler gibi yolu aydınlatıp göstermeseydi, varlık yolunu kimse aşamazdı.

İki dünyada da padişahımızın eşi, benzeri yok... benzetenin de toprak başına, benzettiklerinin de.

İki dünyada yüceliğim, mevkiim, onun aşkıdır; bu yeter bana; gönlüm vehim sarayından mevki, yücelik dileğini süpürüp durmada.

Ay bile benim ay yüzlüme karşı secdeye kapanmazsa iki dünyada da yüzü kara bil onu.

8370 Herkes padişahın karşısında oturmadadır ama padişahı bulamaz, göremez; bu bakımdan onu zerre kadar tanıyan yoktur.

Boyuna ah, eyvah dememizi istiyor; bu yüzden de boyuna cefalarına canla, gönülle âşıkım ben.

Kapısına birçok kullar gelirler, giderler; fakat o kapıya bir eşik gerek.

Gözüm o kapıya eşik kesildi; canım saman çöpüne döndü... aşkının mıhladızı her an o çöpü kendisine çekip duruyor.

A efendiler efendisi Şemseddin, ansızın bir yandan görün de salına salına gel... gönül o ansızın gelişi rüyasında görüyor.

Ayrılığının kasırgasıyla altüst olmuşum; yüzünü göreyim de daha beter kıvranayım.

*

Yüzüme bak da gör kendini; kendisinden geçmiş şu deli divanenin yüzüne bak.

Aşkım içinde bulunduğum zamanı da, geçmiş zamanı da toprak altına gömdü gitti; geçmiş akla bile gelmez, geleceğeyse hiç bakmıyorum.

Canım onun saçlarıyla asıldı asılalı, şu gönlüm ne tatlıyı ayırt ediyor, ne acıyı.

Gönül yaraları, gönlümdeki yaranın devletini görselerdi hemencecik iyileşirlerdi.

A dünyanın gönül huzuru, kavuştur kendine beni bugün; başının sadakası olsun bu... bu çeşit sadakaların böyle bir yoksula verilmesi daha yerinde.

Öylesine güzel ki, Hıristiyan, yüzünü görse zünnârını koparır; Müslüman görse mezhebini ateşlere yakar.

Uzakları düşünen aklın bile düşününce canı yanmada; dünyanın o yanından bir şey mi anlayabilir vehim?

Lûtfetse de kahır yurdundan bir geçse, okluğun ağzını da şekerlerle doldurur, tatlılaştırır, Türk'ün ağzını da.

Şu sevgiliyi, gömlekle bile koçabilirsen bu devlete, kinayesiz, en yüce devlet de gitsin.

O efendiler efendisi, ulular ulusu Şemseddin'e can pek çok yalvarır yakarır; can, dudağıma gelmiştir de bir evet demesini bekler.

Güneş bile senin güneşine erişmek için dertlere düşmüş... Şu sararıp solmuş yüzümden yüz çevirme; sensin betimin benzimin kızıllığı benim.

XXXVII

Ey zi mıkdâret hezâron fehr bî mıkdârrâ
Dâd golzâr-ı cemâlet cân-ı şîrin hârrâ

Değeri olmayana senin yüce değerin binlerce ödünç verir... güzellik gül bahçen dikene bile tatlı bir can bağışlamıştır.

Can padişahları kapına yüz tutmuşlardır; secdeye kapanmışlardır da içeriye girmek için izin beklerler.

Aşkından bir tamburun teli okşandı mı, akıl akıl olmaktan çıkar; can canlılığını yitirir gider.

Gül bahçeleri senin lûtuf suyundan bir nem bulsa, yıllar yılı kimsecikler gül bahçelerini gülsüz görmez.

Gönlüm sevgilimin ışıklarında yok olur gider de gönlümü sevgiliden ayırt edemem.

Öyle bir sevgilinin havasıyla can boyuna övünür durur; zâti sarhoşluktan övünülecek şey nedir, yerinilecek şey hangisidir, bilmez ki.

Bir mağara var ki aşkının keşişleri orada itikâfa girmişler... kutlu keşiş yüzünden bu mağara ışıklarla dolmuş.

Dünya, ayrılığının derdiyle katrana dönse, gene de ululanır da kara bakmaya tenezzül bile etmez.*

Seninle buluşmamız Mûsa'nın sopasına benziyordu; şimdi ejderhâ oldu o sopa... a Mûsa'ya benzeyen buluşma, gel de kap şu sopayı.

A ulular ulusu Şemseddin, ayrılığının ateşinden bize kalan ışık, ancak kıskançlık, yüzlerce aferin şu naza.

* "Kar" Türkçe geçiyor.

— T —

Dîvân-ı Kebîr tercememizin III. cildinde, bu bahirdeki XXIX. gazel, ilâvede de ilk gazel. Ancak bizde, yâni Konya nüshasında, Bahr-i Remel'de dört beyit olarak geçen bu gazel, aynı nüshanın ilâve kısmında beş beyit. Biz, gazelin üçüncü beyti olan bu beyti tercemeyle iktifa ediyor, tekmil gazeli bir kere daha çevirmiyoruz.

Her kadehi sundukça al ama diyor, tedbirli ol... Tedbir kimde olur? Akılda, fakat zâti akıl yitmiş gitmiş.

XXXVIII

Âftâb emrûz ber terz-i deger tâbon şodest
Zerrehâ ber reng-i dîger mest-o ser-gerdon şodest

Güneş bugün bambaşka bir şekilde doğdu; başka bir çeşit parlıyor; zerreler bambaşka tarzda oynamakta; başları dönmüş gitmiş.*

Kâfirliğin de ötesinden, imanın da ötesinden bir atlı süregeldi de onun kâfirliğinden bir küpe, her imanın kulağına takıldı gitti.

8400 Kubad'ın da gözüne toprak serpmiş, Sencer'in de, Rüstem'in de... her şeyi gören akıl, candan da habersiz bir hale gelmiş, canandan da.

Çalgıcı Zühre onu görünce zevk, neşe telini kopardı da namaza durdu; acınası ahlar etmeye koyuldu.

Müşteri, müşteri olalı kapısının eşiğine secde etti; değersiz bir kulu oldu da gökyüzüne sultan kesildi.

Tanrı ve din Şems'i, zuhur ettikten sonra gizlendi de Tanrı gibi gözlere görünmez oldu.

Utarid, aşkıyla defterlerini yaktı, onun aşk mektebinde defter okumaya başladı.

Mirrîh'in eli onun korkusundan gevşedi, işten kaldı... gözünü, bakışını görünce de gönlü kan oldu, kızıl güle döndü.

Zühal, aşkıyla tedbirinden oldu; şaşırıp kaldı da parmağını dişlemeye başladı.

Güneş'e, insaf et dedi; gökyüzü tahtından tez in, azline ferman geldi.

* Az bir farkla III. cilt, Bahr-i Remel'deki XXIX. gazelin matla'ının aynıdır.

Güneş kıvrandı durdu ama onun güzelliği doğunca, o güzelliğinin yüzlerce kez kendisinden daha parlak olduğunu görünce,

Tahtını hemencecik bıraktı da Zühal yıldızına bile fitne kesilen padişahın atının ardınca yaya koşmaya başladı.

Onun gözleri ucundan gökyüzündeki Ay da seyyah olmuş... ayrılığıyla erimeye başlamış da bedeni tümden can kesilmiş.

Büyücü bakışları dünyaya fitne salmış; sarhoş büyücü gözleri dünyadakilere fitne olmuş.

O güzellik ateşini zamaneye saldılar da dünyayı ateşe yaktılar ya; zâti onun yalım yalım yanan iki yanağı, ateş yanan iki yer kesilmişti.

Akl-ı Küll bir ayna aldı da kendisine baktı; hasılı o padişahın canlar bağışlayan aynasına karşı kör oldu gitti.

Onun denizinin kıyısına oturan kişi, balık gibi abıhayat kaynağında oturmuştur.

Şu kanlar döken yolda dilek sahibine ne güçlük varsa, onun yüce bineğinin ayağındaki kutluluk yüzünden hepsi de kolaylaşmış gitmiştir.

Baş göstermiştir de isyanla pörsümüş, çürümüş canın yüzü, onun baharıyla lâleler gibi ışımış, alev alev yalımlanmıştır.

Gamlarla dolmuş, dertlerle yaslara batmış olan, onun lûtfunu gördü mü, gül gibi zevk meclisine kahkahalar atarak yuvarlanmıştır.

Kim insansa, iki gözbebeği de onun sarhoşudur... o periden doğmuş güzel, insanların bahtı yaver olsun diye insan şeklinde görünmüştür.

Onun lûtufları yüzünden Tanrı, Tebriz toprağına yağmur gibi inciler, mücevherler yağdırmıştır.

Atının nalı nereye bastıysa, tozuttuysa, o tozu gözüne sürme gibi çeken şeytan, cennete kapıcı olur, Rıdvan'a şeref verir.

Dumanından ateşin bile kaçtığı kapkara gönül, onun baharı yüzünden hurilerle, gılmanlarla dolu bir cennet kesilir.

Lûtfuyla cehennemin ta dibinde yaseminler biter, cehennem ehlinin her kılı gül gibi gülmeye başlar.

Noksanlar, kusurlar ısı can, senin yüzünden olgunlaşır; noksan kalan, senden başka kendisinde de olgunluk görendir ancak.

XXXIX

Ger tu pendârî be hosn-i tu negârî hest nîst
Ver tu pendârî merâ bî tu kerârî hest nîst

Senin güzelliğinde bir güzel var sanıyorsan, var mıdır ki? Yoktur. Sen olmadıkça bir kararım var sanıyorsan, var mıdır ki? Yoktur.

Gökyüzü iyi-kötü işler için dönüyor diyorsan, deme... göğün, ayağını bastığın toprağa hizmet etmekten başka bir işi gücü var mıdır ki? Yoktur.

Yıllar geldi geçti de hâlâ biz halka gibi kapının dışındayız senin... ama gene de senin kapına halka olmak, bir ayıp mıdır? Değil.

Düşünce kapısında her hayalden korkmadayız... a ev sahibi, burda bir hayal var mı? Evet mi, var mı? Yoktur.

A Keykavus'umun kapısında gizli şeyleri gözleyip anlayan gönlüm; Salâhaddin'den başka gönüllerdekini bilen, anlayan var mıdır? Yoktur.

XL

Çün nezer kerdî heme ovsâf-ı hob ender dilest
Vin heme ovsâf-ı resvâ me'deneş âb-o gilest

Bakarsan görürsün ki gördüğün güzel huyların hepsi de gönüldeymiş... Bütün şu rezil huyların madeniyse suyla toprak.

8430 Heveslerine uyarsan, şehvetine alt olursan, balçık birken yüz kat çoğalır; bundan kurtuluş heveslerden geçmekle olur; heveslerden geçiş, her zoru açar.

Heveslerden geçmek için şu tembel davranışın var ya; vazgeçiş sebeplerinden yüzlercesini giderir... hastalık senden olduktan sonra nereye gitsen osun sen.

Vazgeç ama önceden de kendinle bir şart koş da ahdinden dönmemeye uğraş... yoksa hastalık kalakalır sende; iyileşme imkânın da yok olur gider.

Yaradılışın o ağır ahde uyar da bu uymayı huy edinirse ondan sonra canın elde ettiği yüz binlerce zevk, içinden doğar durur.

Derken şu demir gönül, seni bir ayna haline getirir... her solukta bir olgun, bir olgunluk yüz gösterir sana.

Derken can, zevk âleminde sana hem çalgıcı olur, hem sâkîlik eder... o emanet yüklenildi ya, yüklenen candır çünkü.

Bundan sonra işe güce de boş verirsin, boş verişe de... artık adamakıllı kaçıp duran o define sende belirir, onunla tanınırsın.

Birçok helvalar, tatlılar yersin ama tadı damağında kalmaz ki; ağızdayken tat verir yiyene; tıpkı şimşek gibi hani, çakar, aydınlatır, söner gider.

Şu tabiat, kör olmasaydı, sağır olmasaydı nasıl olurdu da perde kesilen, engel olan, Babil kuyusuna dönen o yanı denerdi?

Fakat tabiat, eziyetlerin, derdin ta temelinden bitmiş, yetişmiştir... belâların, zahmetlerin peşine, ipini koparır da koşar.

Hele bir, gönül alçaklığı göstermelerindeki ululanmayı gör... ululanmadaki sonsuz gönül alçaklığını da, şekillere bürünmüş, halkı aldar bir halde seyret.

Sen tabiatın her sözünü, gene onun kötü yetiştirmesine uy da bu gerçeğe engel olmaz diye bir başka çeşit anla, anlat.

Her kimi bir başka evin güzelliğiyle bezenmiş görürsen, bil ki bu yola girenle yola koyulanları oyalamaktadır o.

Tanık getirmeler yüzünden seni çağıracaklarından korkuyorsan Tanrı'dan ölüm tatlılığı dile; çünkü ölümün de vakti, saati var.

Her yandan bir başka çeşit eziyet, bir başka türlü zahmet borç al da tarafsızlıklar tarafına yönel, yola düş, yürü; bundan başta tarafta iş yok.

Sen bir yılanın peşine düşmüş, yılanın inine geliyorsun; bir de bizim derdimizi görmedesin; çünkü birbirine ulanmış, zincire dönmüş bizim derdimiz.

Yılandan zehirli bir özür dilemezsen, yaptığın iş, olmayacak, yapılmayacak bir iş diye, o seni töhmet altında bırakır.

Temizlik Tebriz'inin övüncü Şemseddin'in sözüyle de mizacın kızışmıyor; elbette... bu iş, bülbülün başaracağı iş değil ki.

XLI

Nekş-bend-i con ki conhâ cânib-i o mâilest
Âkılonrâ der zebâno âşıkonrâ der dilest

Canlar, canlara şekil veren ustaya akmada; fakat bu akış, akıllıların dillerindedir, âşıklarınsa gönüllerinde.

* Dillerde olan şey, "Ben batanları sevmem" hükmüne girer; gönüllerdekiyse "Kalan iyi şeylerdir."

Gönül göğe benzer, dilse yeryüzüne... yeryüzünden göğe varmaya pek çok konaklık bir yol var.

Gönül buluta benzer, göğüsler damlardır... Şu dilse oluktur sanki; yağmur ordan akar.

Yağmur suyu gönülden göğüslere tertemiz yağar; fakat adamın içi pisse sözlerinin de aslı faslı yoktur.

Bu sözler, bulutu yağmur yağdıran, damı bulutu çeken, oluğu da suyu akıtan adama göredir.

Suyu başkalarının oluklarından alan kişi hırsızdır... Başkalarının damlarındaki suyu aşıran, söz nakledendir.

Kimin gözyaşlarından nerkisler biter, güller açarsa odur âşık... Nerkisler toplayıp demet yapansa bir iş başarandır ancak.

Tartış zamanı, terazinin kefeleri denktir ama adamın dili doğru söylemedi mi, kefenin biri ağıverir.

Kim canının halini giyinmiş, canının rengine bürünmüşse, hangi cevabı verirse versin, gerçekte soru sormadadır o.

Bilgisi, görgüsü tam olan hekim, hastaya acı bir ilaç da verse, zulmediyor gibi görünür ama zalim değildir, adalet ısıdır o.

İsterse karanlık olsun; ayak ayakkabısını tanır; gönül de zevk yoluyla, vardığı konağın hangi konak olduğunu anlar.

Gönüle gir, şu tufanda Nuh'un gemisine at kendini... durak korkulu ama gönlüne korku girmesin kardeş.

Kendi havandan, kendi hevesinden kork; olaylardan korkma... çünkü senin havan büyü bakımından, kötülük yönünden Babil kuyusundan yüz kat kötüdür.

Kimi tanımak istersen düşüp kalktığına bak... çünkü devletli, iki dünyada da devletli kişiyle düşer kalkar.

Sana yapma yapılmasını istemediğin şeyleri, sen de başkalarına yapma... çünkü şu huy dedikleri, tabiat adını taktıkları şey herkeste var.

Her sözü duymamak için kulağına pamuk tıka... çünkü tertemiz bir cansın sen, o can da pas tutabilir.

Kimin canı yedinci kat göğü aşmışsa kurtulmuştur o; onun can soluklarından şarap iç; çünkü canı temizdir onun.

Şu azgınlık pusudadır; adamı yoldaşsız, yalnız gördü mü, hah der, işte gafil bir adam.

Ulaşmayı istiyorsan ulaşmış erlerle düş kalk... kavuşmayı, gerçekten de kavuşmuş adamdan iste.

Sarhoşların çevresinde dön dolaş; şarap az da gelse kokusu gelir bâri... fakat aklı başında olan, şarabın tadını bilir.

Gizli, kapalı sözleri hatırında tutarsan, her sorunun cevabını bellersen, sınav çağında üstün bir er derler sana.

Kendi noksanının yüzünden olgunluğa varamazsan, Tebrizli Şems şimdicek kendi olgunluğuyla olgunlaştırır seni.

— D —

XLII

Ey tereb-nâkôn zi mutrıb iltimâs-i mey konîd
Sûy-ı işrethâ revîd-o meyl-i bang-i ney konîd

A neşeliler, a zevke, çalgıya dalanlar, çalgıcıdan şarap isteyin; işretlere yönelin, ney sesine meyledin.

A bahtlılar, a devletliler, neşe atlarına binin, tek biniciler kesilin; gam atını neşelerin ayakucunda kurban edin.

A kendinde olanlar, onun birlik küpündeki şarabını için de o şarapla aklı da, sonu gören fikri de yok edin gitsin.

İlkbahar geldi, gül bahçesiyle yeşillikte yüzlerce renk var; karakış ayının soğukluğunu, kuruluğunu, devletsizliğini bırakın artık.

Öbek öbek öldürülmüş, başları kesilmiş kişileri görmek ister misiniz; fakat a âşıklar, hey-hey ederseniz, nara atarsanız dininizden dönmüş olun.*

İstediğiniz, aradığınız o Çin güzeli Çin'de... bu ne akıldır ki siz her solukta Rey yolunu tutmayı kuruyorsunuz.

Ölümsüzlük meyhanesinde can kulağınızı açın, çalgıyı dinleyin de ebced, huttî harflerini tekrarlamayı bırakın artık.

* Beyitte "öbek öbek" diye çevirdiğimiz "çovk-çovk" Türkçedir.

O salt ölümsüzlük şarabıyla doldurun kafataslarınızı... Allah için olsun, dürün akıl yaygısını, akıllılık örtüsünü.

Kendinde oluş elbisesinden soyunun a âşıklar; o daimî diri olanın yüzünü seyre dalın da yok edin varlıklarınızı.

XLIII

Şâh-ı mâ ez cümle şâhan piş bud-o piş bûd
Z'on ki şâhenşâh-ı mâ hem şâh-o hem dervîş bûd

8480 Padişahımız, bütün padişahlardan yüceydi, hepsinden de üstündü: çünkü padişahlar padişahımız, hem padişahtı, hem yoksul.

Padişahımız, perde ardında bir göründü mü, canlarımız kendilerinden geçti gitti; çünkü padişahımız da kendinde değildi.

Padişahımız, canımıza hem yakındı, hem uzak... canlarımız da padişahımıza hem yakındı, hem de uzağa dalmıştı.

Şarabı tortusuzdu, rahatı yerindeydi, derdi yoktu; gül bahçesi dikensizdi, tatlılığında bir acı, bir zehir yoktu.

Padişahın lûtfundan bir taneciğini söyleyeyim: Perdeyi kaldırır kaldırmaz, su ateşle barıştı; kurt, koyuna dadı kesildi.

Mutlak can, onun ışığında cansız bir şekil haline geldi; mezhebi kötü kişi bile onun yoluna kurban oldu gitti.

Diyordu ki: Yokluk varlıkta mıdır? Evet dedi; der demez de dünya var oldu, varlık onun bir evet demesini bekliyormuş meğer.

XLIV

Vesf-i on mehdûm mîkon gerçi mîrenced hesûd
K'in hesûdî kem nehâhedgeşt ez çerh-i kebûd

Hasetçi incinir ama sen o efendiler efendisini övedur. Zâti şu yaslı gök kubbenin altında şu haset ediş azalmamış gitmiştir.

Ayık adamın şarabı övmesi hoşa gitmez; onun sarhoş bakışlarıyla sarhoş olanaysa ne fayda var bu övüşten?

O şarapla sarhoş değilsen, var sarık peşinde koş, gönlün ardında yürü... fakat sarığını da o bakışlar kaptı gitti, gönlünü de.

8490 Yüzlerce varlığın bile olsa onun varlığında yok et... o varlığa kavuşmak için bu gerek çünkü.

Gece yarısı kalktım; baktım ki gönül yok... ne oldu, nereye gitti diye evin kıyısını bucağını aradım.

Ev ev aramaya koyuldum; zavallıyı bir bucakta buldum; yarabbi diye secdeye kapanmıştı.

Bakayım, kime kavuşmak istiyor dedim de kulak verdim... ağlarken duydum ki dilini açtı; söze başladı.

Gizli de senin önündedir, açık da... Gizlim şu içimdeki ateş, açığım da ah ediş, duman duman tütüş.

Acze düştükleri, kırılıp döküldükleri zaman güzelleri aramıyorsun da bu yüzden yüz binlerce dere, güzellik ırmağına aktı, arttırdıkça arttırdı onu.

Padişahın izlerini, eserlerini sayıp döküyordu da adını söylemiyordu... gece karanlığı içinde yalvarıp yakarmaya dalmış gitmişti.

O arada dudak ucuyla gizlice diyordu ki: Adını söyleyemem ama o ad ödağacından da daha güzel kokar, kokusu her yana yayılır.

A seven, sevilen Tanrım, belki bir insan bulunur da şu gece yarısı hırsızlamaca kulak verir sözüme; bundan ürküyorum.

Birisi adını duyar da yüceliğini bilerek saygı göstermezse o güzelim ada; pek ağır gelir bana bu.

8500 Adını işitir de saygı, sevgi gösterirse kıskançlık yakar, yandırır beni. O yolunu yitirmiş, gideceği, geleceği yeri şaşırmış gönül böylece âciz kalmıştı.

Hatiften bir ses geldi; adını an o kişinin; a inatçı, adını an, gam yeme, kimseden çekinme.

Onun adı, senin can muradına anahtardır; tez adını an onun da hemencecik kapıyı açsın sana dendi.

Gönül, adını anamıyordu, kapı da kapalı kaldı; seher çağına dek bu böyle sürdü; derken ansızın gündüz oldu, güneş yüz gösterdi.

Hatifin binlerce kez yalvarışı üzerine gönül, ancak Tebriz diyebildi; aklı başından gitti, varlığından oldu.

Kendinden geçince de o efendiler efendisi Şemseddin'in, o cömertlik denizinin adı, yüzüne nakşoldu gitti.

XLV

İlletî bâşed ki on ender behâron bed boved
Ger zemeston bed boved ender behâron sed boved

Bir illeti var ki baharlarda kötüleşiyor; kışın kötüleşirse baharın elbette yüz kat daha kötü olur.

Cana canlar katan bahara suç bulma sakın; senin geçmeyen hastalığın kurt olmuş, canavar kesilmiş, baharın ne suçu var?

Baharlar her ağaca, her bağa bahçeye bağışlarda bulunuyor; acı, tatlı; her ağaç neye lâyıksa onu elde ediyor.

A kardeş, bir yol şu sözüme de kulak as; her baş veren bitki, yetişip olmaya değmez.

Binlerce şehvet suyundan bir tanesi, ansızın ilkah yapar da mayasından bir çocuk olur, güzel yanaklı dilber bir yiğit meydana gelir.

O güzellerin de yüz bini harcanır gider de içlerinden bir tanesi devlet sahibi olur, muradına erer.

İyi bahtlılar dünyaya çok gelir giderler; fakat Şemseddin kapısından sürülür onlar.

Kim ona ikiyüzlülükle bile olsa bir kerecik secde etse, iki dünyada da sonunda Tanrı'nın has kullarından olur.

A vefalı dost, cefaları anıp durma... o cefaları anış, yoluna set çeker senin.

XLVI

Eger çerh-i vucûd-ı men ezin gerdiş foromâned
Begerdâned merâ on kes ki gerdonrâ begerdâned

Varlık çarkım bu dönüşten kalırsa, gökyüzünü döndüren, beni de döndürür.

Şu ordumuza kötü göz değer de bozguna uğrarsa, padişahın buyruğuyla yücelerden ordu iner bize.

Kış yeli eser, bahçemi yıkar yakarsa, padişahımın baharı kıştan öç alır.

Yaprakların sayısınca zorlu Firavun belirse, Mûsa'nın eli bir bir tutar onları, yerlerine dikekor.

Korkutma gönlünü şu konağın güçlükleriyle, korkutma... Abıhayat kaynağı asla öldürmez seni güzelim.

Gördük sizi, gördük sizi; gizlediğiniz şeyleri açığa vurduk... vazgeçmezseniz vay başınıza geleceklere; biliriz yapacağımızı biz.

Çevremizde tavaf ederseniz gözlerimizin ışığısınız; bizden ümit kesmeyin; gerçekten zevk diriltir sizi.

Aşk oyununa girişmek için kırık dökük Arapça söylüyorum; ama ne dersem diyeyim, bir padişahım var ki beğenir.

Ben kendimi bile bulamıyorum, sözü nerden bulacağım? Fakat bu sözü bana veren mum, onu da buldurur.*

* Bu gazel "D" kafiyesinde olmakla beraber "mefâîlün mefâilün mefâîlün mefâilün" veznindedir. Herhalde yanlışlıkla bu araya girdi. Gazelin yedinci ve sekizinci beyitleri Arapçadır.

— Z —

XLVII

Âşıkanrâ şod musellem şeb neşesten tâ be rûz
Hordeniyy-o hâb nî ender hevâ-yı dil-forûz

Âşıklara geceleyin gündüze dek oturmak verildi... o gönüller aydınlatan güzelin havasıyla ne yemek var, ne uyku.

Dostum, sen de âşıksan şu muma dön... bütün gece erir, bütün gece yanar durur.

Âşık olmayan, bil ki güzün soğuğuna benzer... Âşıkın gönlüyse, o güz ortasında temmuzdur.

Sende de bir aşk varsa a benim canım, bildirmek için âşıkçasına bir nara at, âşıkçasına saldır, saldır.

Fakat şehvete bağlıysan âşıklık dâvasına girişme... kimsecikler yokken kapat kapıyı da yak şehvetini.

A bön kişi, âşıkla şehvet nerden bir araya gelecek? İsa ile eşek nerden bir ahırda yem kesecek, yem yiyecek?

530 Şu gizli sözlerden bir koku almak istiyorsan, gözünü Tebrizli Şemseddin'den başkasına yum.

Görebilirsen Şemseddin, iki dünyadan da üstündür; sense arda kalasıca, hâlâ gaflet denizinin dibindesin.

Yürü, bilgi öğrenenlere katıl, fıkıh bilgisinin çevresinde dön de caizdir-değildir lâfları başını yüceltsin senin.

Benim canım, Şemseddin'in aşkıyla çocukluktan uzaklaştı; artık kuru üzüm, ceviz, alıç kalmadı; onun aşkı yeter bana.

Aklım elden çıktı, şiirim eksik kaldı... o yüzden de yayım çırçıplak; ne nakış elbisesi var, ne yay tozu.

* A Cemâleddin, yazmayı bırak da uyu, yalnız şunu söyle... o arslana benzer birisini hiçbir yüz görmüş müdür?*

* "Yüz" sözü Türkçedir; bundan önceki beyitte geçen "toz" da öyle.

— F —

XLVIII

Ger tu neng âyî zi mâ zoter beron rov ey herîf
K'ez toroş-rûyî hemîrenced dil-ârâm-ı zerîf

Bizden utanıyorsan tez git, çık dışarıya a herif... o nazik güzel, o gönüller huzuru dilber, ekşi suratlı duruştan incinir zâti.

İnkârını gizlersen o, lif lif, kıldan kıla düşmanlıklarını gösterir, yüzüne vuruverir.

Gerdek günü, damadın belli olması için, adını gündüz takan padişahtan, yüzünde onar onar izler vardır.

Ulular ulusu Şemseddin çevgen salladı mı, kimde güç kalır? Yahut da o, üstünlükte atına binerse kim ona eş olabilir?

İki dünyanın da sofrası, Şemseddin'in katında aşla dolu bir kâseden ve bir kuru ekmekten ibarettir.*

Yüce padişahlar padişahının şehrine saygı göstermek için sadaka bil o ekmeği, aşı, kâseyi.

* "Aş" Türkçedir.

— L —

Bu kafiyede, tercememizin III. cildinde, Bahr-i Remel'de, CIII. Arapça gazel var; yazmıyoruz.

— M —

İlk gazel, tercememizin III. cildindeki IX. gazeldir. Ancak ilk beyti farklıdır; o beyti yazıyoruz:

Yüzünün sabahını görür görmez uyandım; sıçradım, kalktım; işe adamakıllı giriştim; çalgıcıyı beklemeye vaktim yok.

XLIX

Mîbesâzed cân-o dilrâ bes ecâyib kon sıyâm
Ger tu hâhi tâ eceb gerdî ecâyib don sıyâm

Orucu şaşılacak bir şey bil; adama can bağışlıyor, gönül veriyor... şaşmak istiyorsan oruca şaş.

Yaşayış göğüne ağmak, miraç etmek istiyorsan, bil ki oruç meydandaki Arap atındır senin.

Oruç can gözünün açılması için bedenleri kör eder; senin gönül gözün kör de o yüzden hiçbir ibadet o aydınlığı veremiyor sana.

Şu oruç her hayvanın yaşayışına noksan verir; onun içindir ki oruç insanın insanlığını olgunlaştırmaya mahsustur.

Âşıkların yaşayışları, beden mutfağı yüzünden kararmıştı, mutfaklarını aydınlatmak için çıktı geldi oruç.

Dünyada şeytanın kanını içen bir bıçağa benzer oruçtan daha fazla öldürücü, daha fazla kan dökücü bir şey var mıdır?

Şu sultanın tapısında gizli, özel hizmete koşulmuş, tez fayda verir, kâr bağışlar kim var? Oruç.

Oruç, özlem çekenlerin gönüllerini, canlarını öylesine tazeleştirir ki zavallı balığı bile su o kadar tazeleştiremez.

Savaş erinin bedeninde, gönül maksadına erişme yolunda oruç yüz binlerce canın yaşayışından da daha iyidir.

* İman beş direk üstüne kurulmuştur ama vallahi o direklerin en büyüğü oruçtur.

Tanrı, her beşinde de orucu, orucun kaderini gizlemiştir; zâti oruç kadir gecesi gibi gizlidir.

Hani yüz eşek yükü taş vardır da kimsecikler bakmaz bile... maden içindeki taşı güneş nasıl lâ'l yapıyorsa, oruç da o taşları lâ'l haline getirir.

Sen nasıl arslan olabilirsin ki tilkiden bile tir tir titriyorsun; fakat oruç seni ormandaki arslanlara bile üst eder.

Midesine düşkün olan, çok mide ağrısı çeker, horlanır durur... midesine bağlı olanların talihlerinde oruç yoktur.

Ya Süleyman saltanatını bağışlayan yüzüktür oruç, yahut da bir taçtır oruç, onu seçkin kişilerin başlarına giydirir.

Oruçlunun gülüşü, oruçsuzun secdedeki halinden yeğdir; çünkü oruç onu Rahman'ın sofrasına oturtacaktır.

Yemek yediğin vakit senin yüzünden için pisliklerle dolar... oruç hamama benzer, bütün kötülüklerden yur, arıtır seni.

Yemek istediğini kara yürekli yomsuz, kutsuz bir yıldız bil; oruçsa seni ışığa çevirir, bütün Zühallere ışık salarsın.

Aydın, bilgi ışığıyla ışıklanmış bir hayvan gördün mü hiç? Beden de hayvandır, hayvanın ardına düşüp de bırakma orucu.

Beden hırsını şekerkamışını kırar gibi kır gitsin de orucu bol bir şeker gibi canının içinde bul.

Katren nasıl olacak da denize ulaşacak? İşte oruç sel gibi, yağmur gibi seni alır, denize ulaştırır.

Ayağını oruçla yücelt de başa döndür; çünkü oruç, başa dönmüş kişilerin esenleştiği yerdir.

Nefsinle savaşa girişince, orucu öyle ucuza satmam ben diye kendini yere at, ellerini çırp, ayaklarını vur, diren.

Nefsin, gönlüne musallat olmuş bir Rüstem'dir ama oruç onu gül yaprağı gibi tir tir titretir.

Hani bir karanlık var ya, içinde abıhayat gizli... aklı başında olanlarca o karanlık, oruçtur.

Canının içinde Kur'an ışığını istiyorsan, oruç bütün Kur'an'ın tertemiz ışığının sırrıdır.

Rûha mahsus sofraların başına tertemiz erler otururlar ya; oruç onlarla bir kâseden yemek yedirir sana.

Oruç, seni gün gibi gönlü aydın, canı sâf bir hale kor; sonra da padişahla buluşma bayram gününde varlığını kurban eder gider.

Oruç ülkesine ayak basacaksan neşelenerek ayak bas... çünkü gamlılara oruç haramdır, yaraşmaz.

Kim etek gibi orucun ayaklarına düşerse, pek tez, ölümsüzlük yakasından baş gösterir.

— N —

L

Eyyuha's-sâkıy edir ke'see'l-homeyyâ nısfa men
İnne ışkıy mislu hamrin inne cismî mislu denn

Sâkî, o yarım batmanlık sağrağı döndür; çünkü gerçekten de aşkım, şaraba benziyor; bedenimse sanki bir küp.

A çalgıcı, biraz yavaş vur da can tekrar gelsin bedene... vurunca da Şemseddin'in adıyla vur.

Şemseddin'in adı, kulağına bedenden de daha iyidir, candan da... Şemseddin'in adı muma benzer; bu kulun canıysa sanki leğen.

A çalgıcı, Allah için olsun, Şemseddin'den başkasını söyleme; bedene de ten-tenen diye onun vasfını söyle, cana da.

Şemseddin'in adı muma benzer, sen de pervane gibi yanadur; onun çevgene benzeyen adına karşı topa benzer canını at meydana.

At da şu canın, gökyüzünün oyuncusu olsun... şu tertemiz canın, perdeleri yaksın, muradına ersin.

Şemseddin de, Şemseddin de, Şemseddin de; bu yeter... de de ölülerin, kefenlerine bürünmüş bir halde oyuna giriştiklerini gör.

8580 A çalgıcı, âşık değilsin ama gene de usanma bizden; Şemseddin'in aşkı, canını yasemine döndürür.

Lâleler kudüm çalmada, yasemin oyuna koyulmuş... süsenceğiz sarhoş olmuş da yasemin de kim oluyor demekte.

Dikenler gülmeye başlamış, güle üstünlük dâvasına girişmiş... taşlar parıl parıl parlamış, lâlelere, siz varsınız ama diyorlar, biz de varız.

Bir gececik gündüze dek onun adını anarak çal tefi; çünkü bir Yusuf'un güzelliğiyle tefin gömleğe döndü.

Ansızın o gül yüzlüm, gül bahçesinden baş gösterir de o gülün karşısında şu yeşilliğin gül bahçeleri yok olur gider.*

* Bu gazelin ilk beyti Arapçadır.

LI

Yârekan reksî konîd ender gamem hoşter ezin
Kurre-i ışkam remîd-o nî lecâmestem ne zin

Dostcağızlar, gamlı bir haldeyim; bu gamlı halimde, şu oynadığınızdan daha da hoş bir halde oynayın; aşk atım kaçtı, ne dizgin kaldı elimde ne eyer.

Ay yüzlümüzün gözü önünde sarhoşça bir oynayın; çalgıcı, Allah için olsun, tefe hazin hazin vur.

Canımdaki aşk için oyna ey merhametli dost; ey çalgıcı, vur tefe, bundan başka bir talihin yok senin.

O güzelim tefin, burda makbuldür; tef çalışın yerindedir... a çalgıcı, tef çal, senin ibadetin ancak bu.

A çalgıcı, bu tef çalış, Tebriz'in övüncüne, dilber padişaha, canların canına can olan Şemseddin'edir.

8590 A çalgıcı, Şemseddin, Şemseddin dedin de onun adını andın ya, bir uğurdan başımdan aklımı da kaptın gitti, dinimi de.

Mademki Şemseddin dedin, sakın bu sözü düşürme ağzından; bundan başka bir ad söylersen, bir başkasını dilersen küfür olur, küfür.

Çalgıcı, usandın sözlerimden, usandın... fakat dilediğini yapma; böylece süregitsin bu, süregitsin.

LII

Motribâ berdâr çeng-o lehn-i mûsîkaar zen
Âteş ez cormem beyâr-o ender istigfâr zen

* Çalgıcı, çengi kaldır da mûsîkar çalmaya başla... suçumdan bir ateş al, tövbeyi, istiğfarı ver ateşe.

Aşk Kelîm'i, varlık Firavun'unu bir uğurdan yok et; Mûsa'nın yokluk sopasını çal başına Firavun'un.

Akıl heveslere kapılır da gecikirse, tez bağla gözlerini, kur onun için bir darağacı.

Ben bilgimle bir iş düzeceğim derse, bir ateş ele geçir de yak, yandır o işin düzenini.

Cana gurbet yurdu olan şu toprakta niceye bir konuk kalacaksın? Şu konuğun da gözlerine toprak serp, ev sahibinin de.

Çalgıcı, güzelliğin, aklın anlayacağı bir şey değil; onun anlayışından üstün... zevk çadırını aklın, pergelle ölçüp biçilecek yerin sınırından dışarda kur.

Çenginin arışına arı duru şarabı argaç et; tellerini onunla ör... o ezelî ıssılıkla tellere yeni bir baht ver.

Efendiler efendisi Şemseddin'in kapısını gözyaşlarınla ıslat; onun yüzünün ateşiyle bütün varlığı yak gitsin.

Onun nağmelerinden birini al, Güneş'le Ay'a pay et; sonra yürü, uyanık devletin kapısında çeng çal.

Uyanık aklın, Şemseddin için bir kaftan dikti; sen de var onun aşkıyla münkirlerin gözlerine mıh çak.

Aşk Burâk'ına bin, Tebriz'e yürü, varınca da o kanlar içen bakışlar için diz çök.

LIII

Işk-ı Şems-i Hakk-o din k'on govher-i kânîst on
Der du âlem cân-o dilrâ dovlet-i ma'nîst on

Tanrı ve din Şems'inin aşkı madendeki incidir... iki dünyada da canı, gönlü kandıran, zenginleştiren bir devlettir o.

Görünüşte ne ordu vardır, ne devlet, ne de hazne... fakat can gözüyle bakarsan, görürsün ki can devletidir o.

Şarabını doldurmak için kafatasını her şeyden boşalt; ondan sonra onun şarabına sağrak et; o kafa böylesine bir şarabın sağrağıdır zâti.

Aşkla pişen erlere ham şarap sunarlar... zâti pişkin, olgun aramak, hamdır, çiğdir demek, çiğlik belirtisidir.

Can kebabı, beden kılığında olan kişi, hasların da hası olsa hüner bakımından gene aşağılıktır, gene aşağılık.

Yücelik arayan, aşkta aşağıdır; aşağılığı kabul edenin meclisiyse, yüce bir meclistir.

Kimin tertemiz canı o şaraptan içtiyse, Hintli bile olsa Mekkeli'dir, Şamlı'dır.

Şarabın ayrılığı mamûr bedeni yıkar; fakat kim bedenini şarapla yıkarsa, şarap yapar o bedeni.

Bu şarap, ölümsüzlük şarabıdır, can önce ondan doğmuştur, şu halde şarap candır, yahut değildir derler ya; bu söz yalandır.

Ölümlü canı boyuna bu şarapla sarhoş et, onun kadehiyle sarhoş ol; ölümlü can bu şarapla ölümsüzlük rengine boyanır.

Ölümlü can, ölümsüzlük şarabına, "Kimyanın yanındaki bakır, altın olur gider" yazısını damga olarak vurmuştur.

Şarap yüzünden akıl bedenden boşanmıştır; hem de üç kere... akla bağlı olan beden o şaraba eş olamaz.

Ölümsüzlük şarabı, hevesin daralmış gönlünde oturamaz... bu şarabın yurt edindiği gönül, meydan gibi geniş mi geniştir.

O şaraptan bir kadehçik kime sunulduysa bir belirtisi şudur onun: Hikmet sırlarını anlatışta canı olgunlaşır, kendi malı gibi anlatır o sırları.

O şarabın parıltısında ölümsüzlüğü görür; ondan sonra da ona mal mülk nedir ki? Öz canını bile verir gider.

Kendinde olarak, aklı başındayken o şarabı öven kişi, sanki Kur'an okur; okur ama okuduğunu ne anlar, ne tutar.

Hakkı da sarhoş âşıklardan sor, hak sahibini de... çünkü kadehteki o şarap, âşıklara kadıdır.

Çünkü sarhoşun verdiği hüküm, şarabın yaptığı iştir, şarabın verdiği hükümdür; demek hak da onun hükmüne razı, hak sahibi de; bu apaçık ortada.

Çalgıcıyı şarap almış, götürmüş; a çalgıcı, lûtfet, çenge bir vur da adım kötüye çıkacak ama zararı yok, kurtar beni addan sandan.

* Yüzünü göster de güzellerin pazarlarını kır geçir; göster o yüzü ki Mânî bile o yüze yüzlerce hasret çekmede.

A seher yeli, Tebriz'e git, o tertemiz toprağa secde et... Yaşayışlar yaratan Rabbe mensup kapının toprağıdır orası.

LIV

Der meyân-ı zulmet-i cân-ı tu nûr-ı kîst on
Ferr-i şâhî mînemâyed der dilem on çîşt on

Canının o kapkaranlık gecesinde kimin ışığı bu? Gönlümde padişahlık yalımları uyandırmada, padişahlık ışıkları belirtmede... nedir bu?

Bir hayal belirtiyor ki o, padişahın Ay'a benzer yüzünün hayali... yoksulluk gününün sığınağı, yoksulların ellerinden tutan padişah o.

Bu çeşit parıltı, böyle güzellik, bu lûtuf, bu hoşluk, bu alım, ancak canların övündüğü Tebrizli, Tanrı ve din Şems'inindir.

İnsanın canı, apaçık övemez, anlatamaz onu; anlatabildikleri de zâti gene gizlidir.

Çünkü nasıl olur da ölümsüzlük sıfatları ölümlü dünyaya yüz tutar? Yıldızı kutsuz ölümlü dünya ehlinden biri, nasıl onları anlatabilir?

8630 Tanrı'nın kendi eliyle yaratıp bezediği güzelliğe karşı istediğin resmi yap; istemeyiz onu biz.

* Onu gören göz, tutar da bir başkasına bakarsa, taşlayıp öldürmek gerektir onu; zina etmiş sayılır o.

Gönül, âşık olunca önce iyi addan geç; çünkü aşkın başlangıcı rezil rüsvay olmaktır, adın kötüye çıkmasıdır.

Aşkının denizinde can elbisesi ağır gelir; gönül, ad san, ekmek yemek aramak hamlıktır.

Gönül, bayağı bir sevgide bile bu hassa vardır; o yüce meclisin bu aşkındaysa haydi haydi var.

A seher yeli, bana Tebriz'in toprağını armağan getir; çünkü yücelikte âdeta inci madenidir o toprak.

LV

Işk-ı Şemsüddînst yâ nûr-ı kef-i Mûsîst on
İn heyâl-i Şems-i din yâhud dused Îsîst on

Şemseddin'in aşkı mı şu, yoksa Mûsa'nın avcunun parıltısı mı? Şu, Şemseddin'in hayali mi, yoksa yüzlerce İsa mı?

Hiçbiri de değilse, şu Ay gibi yüz de ne? Şeklini nasıl söyleyeyim? Çünkü tümden anlam o.

İster bu olsun, ister o; o dudakların fitnesiyle canımız oyunlara dalmış, hoş bir hale gelmiş, sarhoş olmuş, sevdalara düşmüş.

O canlar canından ayrıyken yüzüme iyi bak; yazılar yazmada gözlerim yüzüme; ama, bu cansızdır, gönülsüzdür yazısını yazıyor.

Ben ne diyeyim? Utarid bile bütün tertemiz canlarla onun temizliğine tanıklık eden, temizliğini yazan bir âşık.

Canım, Mûsa'nın sopası gibi bir kez onun elini öpme fırsatını buldu ya; at artık Mûsa gibi yere o canı; can değil, yılandır o şimdi.

Gözlerim onun ayrılığında, tekrar kavuşmayı dilemede; onun diriltici devletini düşünüp Tanrı kudretine güvenerek gülmede.

Kim padişahlar padişahı Şemseddin'in atının peşinde yaya koşarsa, evvel-âhir dünyaya da boş verir, âhirete de.

Elini öpene gelince: Artık ne diyeyim ona? Akıllılar bilirler ki yücelikte elbette daha da üstündür o.

Canım onun bedenini görür görmez, tez iman getirdi; ne diyor dedim, dedi ki: Bak da gör, pek büyük bir muçize bu diyor.

Âzer'le Mânî'nin bile yüzlerce özlem çektiği o yüz yok mu? Tebriz'in ışığı da o yüzün ışığından, o yüzün güzelliğinden.

LVI

Câm por kon sâkıyâ âteş bezen ender gamon
Mest kon conrâ ki tâ enderresed der kârvon

Sâkî, doldur kadehi de ateş sal gamlara; sarhoş et canı da yetişsin kervana.

O küpten doldur; hani kapağı açılsa kokusu göklere dek ağar da gökler bile kokusundan sarhoş olur.

O şaraptan sun; hani canlar veren, gönüller parlatan bir katresi, gam denizine damlasa gamın gamlığı kalmaz, neşe kesilir.

8650 Bir katresi, zamanın baş çeken zorbalarının beyinlerine damlasa, hepsi de hizmetçilere döner, secdeye kapanır.

Can, ileri gidenlerce de, aşağılık kişilerce de değerli bir şeydir; can cümleden azizdir; fakat o şarabın kokusu, has kişilerce canın da canıdır.

İzinin tozu belirmeyenden gelen, her izi yırtıp yok eden o şarap yüzünden mevki de görünmez oldu, rütbe de... can da yok oldu gitti, beden de.

Zevâlsiz meyhane, o şarap yüzünden köpürdü, coştu; köpüğünden dünya binlerce ev barkla, binlerce malla mülkle yok oldu gitti.

O şarabın kokusu, batıda kadehten çıksa ta Herat'taki, Talkan'daki zahitler bile sarhoş olurlar.

O küpten sarhoş olanın eli, yeryüzüne diken ekse doğudan batıya dek, yerden güller biter; her taraf güllük gülistanlık olur.

Aşkıyla sarhoş olup çeng çalanın çenginden çıkan sesi korku dünyası duysa, aman bulur, tümden ümit kesilir.

Ahmed'e mensup küpten bir koku duyulsa, şarabı gibi kâfirlerin gözleri de coşar, canları da.

A kervanbaşı, Ahmed'in şarabının kokusunu iyice duymak, rengini görmek istiyorsan bir soluk Tebriz kapısında konakla.

Konakla da Tanrı kadehinin kokusuyla şarap huylarına bürün, onun gördüğü işleri görür bir hale gel; lûtuflarını gör de o lûtuflara eş ol, lûtuf kesil.

Aşkıyla sarhoş olanın gönlünde ne var? Gizli bir güneş... Sevgili, onu kim bilir? Kimde o güneş varsa o bilir ancak.

Aklım, her solukta aşk ustasından o şarabın sırrını sorardı; fakat o, hele zamanı var sözünden başka bir şey söylemezdi.

Her solukta o Yusuf'un Mısır'ından canlarımıza, yüzlerce kervanla, şarap gibi adamı esriten şeker denkleri geliyor.

Canım aşkının küpünde köpürüp coşuyor; ah, aşkının sayvanına bir merdiven olsaydı.

Canımdan onun lâkapları şimşek gibi çaktıkça, gözüm o yalımlarla yüzlerce direfş-i Gâvyânî'nin parıltısını görüyor.

Aşkı, evi barkı, soyu sopu, yeri yurdu altüst etti mi, şarabı, can alanına yüz binlerce evler kuruyor.

Senin canın da gece yarısı, gizlice şarap içiyor ama Arş'a da amber kokuları ağıyor, kutsal canlara da.

Onun ayrılığıyla dünyadan usanmış da canım, Sâmirî gibi dağlara, ovalara kaçmada.

Mûsa'yı bile yıkan şarap, Hızır'ın elinden geldi mi, benim canım gibi yüzlerce can belden çözülür, kemer gibi yerlere dökülür.

A ulular ulusu Şemseddin, bütün bunlardan maksat sensin... dilerim, zaman da benim canım gibi toprak kesilsin sana.

Onun buluşma kadehiyle içtiğim şaraptan sonra, ayrılık kadehiyle öyle bir zehir içtim ki acı mı acı, ekşi mi ekşi.

Ne Tebriz gibi bir yer vardır, ne de olur... Ne senin gibi kutlu bir padişah gelmiştir, ne de gelir.

LVII

Âşıkanrâ mujde deh ez ser-ferâz-ı râstîn
Mujde mer dilrâ hezâr ez dil-nevâz-ı râstîn

O yüceler yücesi gerçekler erinden âşıklara müjde var; o gönüller okşayan gerçekten gönüle binlerce müjde var.

Görüşü uz bir sarraftır, gerçek bir makas; bütün altınların ayarı tam olacak; müjde bütün altın madenlerine.

Müjde ölümsüzlük elbisesine... ebedî bir ömür için devletlerden, bahtlardan gerçek bir bezenti verilecek ona.

Ne mutludur o kuzgun; bundan böyle kuzgunluğu kalmayacak; Şemseddin'in kapısında gerçek bir doğan kesilecek.

Ne mutludur o el ki onu ben bağlamışım, artık uzunluğunu kaybeder; onun üzengisine yapışan el, gerçek bir el olur gider.

Eli uzadı da ta Huten'e kadar vardı fakat, orayı da aştı da gerçek bir Taraz güzelinin yakasına yapıştı.

Bundan sonra da o Taraz güzeli, onun elini eliyle tutar artık; iyiden iyiye sarhoş olunca da ona gerçek sırlar söylemeye koyulur.

Derken gözlerini açar da canın vehmettiği yerlerden ötede olan, Tarazlı Türk'e bile gerçekten naz eden güzeli görmeye çalışır.

Tebrizli padişahtır o, kerem sahibidir, canlar bağışlar, olgun mu olgundur... yücelikte, buluşmada, sultanlıkta gerçekten de bir doğan kuşudur o.

Fakat can sultanlığı hani, geçici beden sultanlığı değil... onun sultanlığı canların can gözlerini açar, gerçekleri gösterir.

Merhaba a canlar padişahı, merhaba a tek güzellik; kullara padişahlık bağışlayan, onların işlerini düzene sokan gerçek er.

LVIII

Ez bedîhâ on çi gûyem hest kasdem hîşten
Z'on kî zehrî men nedîdem der cehon çün hîşten

Kötülüklerden söze getirdiğim şeyler var ya, bu kötülükleri yapandan maksadım; hep kendim, hep benliğim, varlığım... çünkü dünyada benlik, varlık gibi bir zehir görmedim.

Birine işaret ettiysem ululuk, olgunluk ısısı, lûtuflarda, ihsanlarda bulunan Tanrı'ya and olsun ki maksadım o değil.

Kendimden geçememişim, başkasıyla nasıl uğraşabilirim? Kendimden geçmişim dersem, bu bir kuruntudan, bir zandan ibaret olur.

Bir kapalı söz söylesem birçok anlama çekilebilir... birisinin kusurunu, noksanını söylemeyi kastedersem ne er olurum ben, ne kadın.

A sırlara mahrem er, hakkımda iyi bir zan beslemeni, bana, benim sevgime inanmanı istiyorum senden.

Kendi canıma düşmanım, feryadım kendimden... Kendi varlığımı odun yakar gibi yakmak istiyorum ben.

Dostumu binlerce kez adıyla sanıyla apaçık, yahut gizlice, riyasız olarak övmüşüm.

Yüz kere açık, gizli onunla övünmüşüm; iki gözüm gibi aziz bilmişim onu.

Böylesine bir dostun ayıbını söylersem, maksadım kendi ayıbımı söylemektir; çünkü bedenimdeki Ay gene kendi bulutumla örtülüyor.

Tut ki bir huyunu kınamışım onun; bunu dostluğa ver; hileye, hıyanete değil.

Ben kendi varlığıma, benliğime derim ki: Kendini Tanrı ışığı mı sandın? Öyle bile olsan yok ol; yok ol da yoklukla sınan.

A benliğim, varlığım, tümden Tanrı sırrı bile olsan yok ol; çünkü hep kendini görüyorsun; kendini gören gözü çıkar, at.

Ulular ulusu Şemseddin'i översem, bil ki bütün güzel huyları övüp durmadayım.

LIX

Der sitâyişhâ-yı Şemsüddin nebâşem muftenen
Tâ tu gûyî k'in gerez nefy-i menest ez lâ-vo len

Şemseddin'i överken sınanmalara düşmem ki tutasın da benlikten, varlıktan yok olduğunu söylemek istiyor diyesin.

Çünkü o tümün de tümüdür; arı duru olgunluğun ta kendisidir... onu övüş ilkbahara benzer; parça buçuk övüşlerse yasemindir sanki.

Her biri ayrı çeşit bir güldür, ayrı çeşit bir meyve... oysa bağın bahçenin tümden özüdür, yüzlerce yeşilliğin canına candır.

Bağı bahçeyi övdün mü, orda ne varsa hepsini de övmüş olursun; Tanrı'yı övdün mü bu övüşe put da girmiş olur, güzel de.

Fakat putu översen gene bu övüş, yaratan, yapan, eden Tanrı'ya varır; bunu böyle bil, ama Tanrı güzelliği girmez bu övüşe.

Demek ki başka övüşlerle parça buçuğu övebiliyorsun; Tanrı ve din Şems'i deniz gibi; nerden bedene girecek?

Tanrı, aklını başına al a kısa görüşlü, var olan benim ancak deyip durmada... yâni ululayışta hak ve din Şems'i bir bahane ancak.

Sen küçülmez de Tebriz'in övüncüyle övünürsen, benim özümü övmüş olursun, a sınanmış kişi; bu demektir bu.

— V —

LX

Der hulâsa-y ışk âher şîve-i İslâm kû
Der şogoft-i muşkilâteş sâhib-i 'elâmkû

Aşkın özünde İslâm şivesi nerde... onun zorluklarını açmada bilgi sahibi olan hani?

Kendi göbeğindeki miske âşık olan Arş ceylanının yeme dönüp bakması beklenir mi? Nerde tuzağın çevresinde dönüp dolaşacak o?

Ayrılıkta her gün bir yıl kadar uzar ama ayrılıktan geçtin mi, gece nerde, gündüzler hani?

Canlılar, erkekle dişiden olurlar, ana rahminden doğarlar... fakat kutsal doğuşlarda nerde ana karnı?

A sâkî, akıl baştayken aşkı bulmanın imkânı yok... kadehinin kokusu kararsız bir hale getirdi beni; hani karar, nerde huzur?

Bu hacda ihramın, varlik libasını kendinden sıyırıp atmandır; ama nerde ihramın bu şartını yerine getirmek?

Varlığını attın mı, can içinde cani gör... bölük bölük canlar, hepsi de tek; nerde orda yıldızlar?*

* "Bölük bölük" diye çevirdiğimiz söz, beyitte "çovk-çovk" diye geçiyor.

Bütün susamış canlar, denizi buldular mı, denizde yok olur giderler; nerde bir tek bilenden başka bilen?

Uzak yakın, köy-şehir, iklim-ülke, hep denizin bu yanında; o yandaysa nerde şehir, hani iklim?

Şu beden, ne yazarsa mutlaka kalemle yazar... fakat canın kendisine yazdığı yazıda nerde kalemler?

İnsanoğlunun aklı da onsuz kalıp soğumasından meydana gelir, fikri de... fakat o şarapla kızıştı mı insan, nerde akıl, hani fikir?

Evet, o kendinden geçişte de bir başka çeşit akıl vardır; fakat nerde uyanıklıktaki akıl, nerde korkulu, karmakarışık, darmadağın rüyalara dalış?

Kuş kafeste kaldıkça bir başkasının buyruğu altındadır; kafes kırıldı da kuş uçtu mu, nerde ona geçecek buyruklar?

Akıl baştayken nefis suçlar işletir; fakat aklın aklı geldi mi, nerde kalır nefsin suçları?

Beden bedene dokununca insan hamama muhtaç olur; fakat rûhların birleşmesinde hamama ihtiyaç yoktur.

Sen özüne râm oldun mu, bütün dünyada sana râm olur... Rüstem'in oğluysan nerde kara yağız atın?

Pişmiş yemekten vazgeçtiysen esriten şarap gerek sana... peki, hani kadehinde şarabın, nerde ağzında şarap kokusu?

İçtiysen gizlilik âlemine salına salına, ayaksız git... sarhoşsan sarhoşçasına gel; nerde o yürüyüş sende?

Aşka kulluk etmek farzdır; nerde farz, nerde sünnet, nerde vacip? Hani belletiş, nerde gerek sayış?

Canla başla aşka sarılıp oynamak... sonra da ondan tiksinmek; imkân mı var buna? Adamın kolunu kanadını bağlamış aşk nerde; onun insanı ağırlaması görülmüş müdür hiç?

Âşıkın yüzüne vurulsa bu onun canına huzur verir... ordaki zahmet, meşakkat, lûtuftan, ihsandan başka bir şey midir ki?

Korkudan ağırlamak, hizmet etmek, hayvanların işidir; hayvanlarda aşkla hizmet etmek nerde?

Bu yol, Tanrı başarı verdi de elini tuttu mu, bir adımdır ancak; yol uzaklığının sözü de nedir, günlerle yıllar da ne oluyor ki?

Ancak, o güzelin gölgesinin sana vurması gerek, o güzelin... nerde güzeller içinde onun gibi bir güzel?

O, gerçekten de ulular ulusu Tanrı ve din Şemsi'dir; onun dengi, onun eşi nerde bütün babalar, atalar, bütün amcalar içinde?

Şu yedi deniz, nerden onun eşsiz, tek incisine denk olacak? Onun benzeri nerde canlar içinde, hani bedenler arasında?

Atının ardında yaya yürüyen kutsal canlar arasında Kubad'dan, Sencer'den, Kavus'tan, yahut Behrâm'dan başka kimler var ki?

Yel, göze Tebriz toprağından armağan getirsin; yoksa şu toprak bedene onun toprağından başka nerde rahat var, nerde huzur var?

LXI

Cism-o con bâ hod nehâhem hâne-i kemmâr kû
Lâyık-ı in kofr-i nâder der cehon zunnâr kû

Benimle can da gelmesin, beden de... istemiyorum; meyhanecinin yurdu nerde? Böylesine görülmemiş bir küfre lâyık zünnâr hani?

Can, şaraptan esip gelen yelle her solukta sarhoş olup gitmede; meyhanenin kapısına dek koşmada; fakat yükü nerde?

Kulağın bulunmadığı bir yandan çeng sesi geliyor; fakat bu çeng sevgilinin çengi... nerden tahta bulunacak, nerden tel bulunacak ona.

Âşık, bedensiz kaldı mı, ona öylesine bir can elbisesi getirirler ki tez elli çulhalar dokumamış kumaşını... nerde dokuması, hani ipliği?

Âşıkın ululanmasını bir kokla; onda da toprak kokusu vardır; o da anlam bakımından topraktandır... böylesi bir denizde ululanmak nerdedir, ad san kaygısı hani?

Burnun açılır, koku alırsa, o koku aşk mağarasından gelir burnuna; duyulmamış bir kokudur o; her yana çok koşarsın, mağara nerde diye çırpınıp durursun.

Âşıkın yüzünde arılıktan, renksizlik rengi vardır... fakat o güzel yüzlü sevgilinin o vefası, o temizliği, o lûtfu nerde?

Ölümsüz ömürden müjde geldi sana; hamd et artık... o ömründe bu yılın gamı nerde, bıldır düşüncesi hani?

Orda iyilerle konuşup görüşmek de zahmettir, kötülerle konuşup görüşmek de zahmet... o iyiliklerin en ulusunun gölgelendirdiği halvete kim sığabilir ki?

Tanrı ve din Şems'i, ölümsüz temizliklerde ulular ulusudur... onun güneşinin parıltılarında nerde aklı başında kalmış bir zerre?

— H —

LXII

Key boved hâk-i senem bâ hon-ı mâ âmîhte
Hoş boved in cismhâ bâ cânhâ âmîhte

Ne vakit o güzelin toprağı bizim kanımıza karılacak? Şu bedenlerin canlarla karılması ne de hoş bir şey olur.

Şu gönül sedeflerimiz, böyle bir ayrılık dağıyla dağlandığı halde gene de tertemiz vefalı incilere sahip olmuş; o incilere eş kesilmiş.

Gece gündüz, suyla ateş birbirine eş dost olmuş, beraber oturmada... lûtufla kahır birbirine eş, tortu durulukla karışmış gitmiş.

Kavuşmayla ayrılış uzlaşmış; küfürle iman bir olmuş; seher yeline padişahımızın kavuşma kokusu karışmış.

Kurt, Yusuf huylu olmuş, kurtluk yitmiş gitmiş ondan... gömleğinin kokusu gelmiş de körlüğe karışmış, gözleri açmış.

Toprak topraklığı bırakmış; karanlık gitmiş ondan... şaraba benzeyen su arılık ışığıyla karışmış, birleşmiş.

Ne kutlu gündür o gün ki o ölümsüz canların sevgilisi, sarhoş olarak meclise gelir de sizinle karılır, birleşir.

Herkesi mahmur bakışlarıyla sarhoş eder de yabancı bildikle karışır, birleşir gider.

Vara vara İblis bile fazla şarap içtiğinden Âdem'e döner; İblis'e lanet, seçilip yüceltilmeyle karışır gider.

Ebedî olarak kapalı olan o kapı açılır; vefasız anahtarla vefalıları karılır.

Kulun, Tanrı huyuyla karıldığını görmek için, efendiler efendimiz Şemseddin'in sırrının sırrı meydana çıkmış.

A ulular ulusu Şemseddin, feryat şu kulluk sözünden; çünkü bu sözün her harfi bir ejderhâyla karılmış, birleşmiş.

Bir soluk durayım da söze daha aşağıdan başlayayım; çünkü bu söz çok ağır, ululuklarla karılmış.

Âşıklar yolunda senin Hızır'ın nerde ki onun her mihnetinde yüz binlerce lûtuf vardır, fakat belâlarla karışmış.

Bir yanda bir katrecik, öte yanda binlerce arılık duruluk denizi... Devlet İsa'sının soluğu vefalarla karılmış.

Horluk, yücelikle ahdetmiş, bir olmuş orda; aşağılık, yaratılıştan yüceliğe karılmış orda.

Canlar canına karşı can, toprak pahasına... burda pahalılıklara karışmış canlar, ama orda ucuz mu ucuz.

Canlar, o cana can olanın ardında öylesine bir inci olmuş ki... bakıra benzeyen can, kimya gibi canlar canıyla karılmış.

Dönüp duran dünyanın önü sonuyla bir olmuş... başlangıçsız başlangıç bitimle karışmış gitmiş.

Baht sarayına, yâni tertemiz Tebriz'e git de bu yerin, o yerle karıldığını seyret.

LXIII

"Tercî-i Bend"

Mestiyon der erbede reftend-o reftem gûşeî
Bâ du yâr-ı râz-dân-o hem-reh-o hem toşeî

Sarhoşlar kavgaya giriştiler, ben de, sırdaş, aynı yolun yolcusu, azıkları bir, iki dostla bir bucağa çekildim.

Bir de baktım ki, o bucakta öyle bir güneş var ki ıssısıyla can da, gönül de bir kazan gibi kaynayıp coşmada.*

Varlığımın aşağısını da onun havası kapladı, yukarısını da... hani tarlaya çekirge yağar da, her başağa biri konar, yemeye başlar; aşkı öyle üstü bana.

Fitneden, belâdan köşelere bucaklara kaçtım ama gene tuttum, belâ tenceresinin kapağını kendim açtım.

Efendiler efendisi efendim Şemseddin'in aşkı, bir kavgacı... önce sessizce, öyle susarak geldi ama sonradan anlaşıldı.

Buluşup kavuşma Emin Cebrâil'e benziyor, ayrılıksa görünmeyen şeytan sanki... Emin Cebrâil'in vahyi, vesveselerle bulandı gitti.

*

Gözü pek, başı dik âşıka öğüt mü verilebilir; her çeşit belirip duran aşk, gizlenebilir mi?

Edep, hayâ, gizleniş kadehine onun şarabını döktüler de öylesine başına buyruk bir hale geldi ki şu başına buyruk dünyayı yakıp yandırıyor.

* Beyitteki kazan, "kazgan" tarzında ve Türkçedir.

Onun yüzünü gören, ona altından bir yüzük taşı kesilir; fakat ne değeri var; padişahlar altın taşı ne yapacaklar ki?*

Bu nasıl bir güneştir ki aşkıyla yarasa bile canını, gönlünü yakıp yandırmada.

Gönlümden onun kavgası yüzünden kopan feryatları, iniltileri o güneşe, o Tebrizli Şemseddin'e haber verin.

Şemseddin'in aşkı şaraba döndü; gönlümse sağrak kesildi; efendilikler etti de lûtfuyla cana o ışığı elbise gibi giydirdi gitti.

*

Can kuşu, ayrılık doğanının saldırışlarına dayanamadı; ayrılık senin okşadığın yeri, yâni gönlümü dağladı.

Ayrılık önce bir acı şarap sundu da emdiğimiz süte dek, içimizde ne varsa hepsini, her zevki, her sevinci kusturdu.

Fakat kavuşman, lûtfedip de can dikenliğimden bir geçti; tümden bağ bahçe haline getirdi o dikenliği.

Efendiler efendisi Şemseddin'im, yoku bile var eder; bir çorak yeri bağ bahçe yaparsa şaşılır mı buna?

Öylesine bir gamdaydım ki canım bedenimden gitmek üzereydi; rüyada canımla alay edip duran o hayalin, lûtfetti de diriltti canımı.

Canım o haslar hası şarapla dolu sağrağı çekince hem zahitliği, hem ihlâsı birbirine vurdu, kırdı geçirdi.

* Beyitte "altın taş" iki mısra'da da böyle ve Türkçe kullanılmıştır.

— Y —

Bu kafiyenin ilk gazeli, tercememizin IV. cildinde Bahr-i Remel'de geçen CXCVI. gazeldir. Onu yazmıyoruz.

LXIV

Ez hevâ-yı Şems-i din benger tu in dîvânegî
Bâ heme hîşon gerefte şîve-i bîgânegî

Şemseddin'in havasıyla meydana gelen şu deliliği seyret... bütün yakınları, bütün bildikleri yabancı tutuyor gönül.

Onun evinin havasıyla evi barkı olan yüz binlerce kişi, ovalardaki vahşi hayvanlara dönmüş, aşkla çarşının pazarın rezili olmuş gitmiş.*

Ayrılığın yıldırımı düştü de bir uğurdan aklı da yaktı, yandırdı, utancı da; anlayışı da yok etti gitti, sakınıp çekinmeyi de; bilgiyi de sildi süpürdü, hüneri de.

Aşkının mumundan bir ekmek, bir geçim sebebi istedim; pervanelik edecek; yazın fermanını dedi.

A ateşli gözlerle can kaleleri alan; a yiğitlikler gösteren aşkı, binlerce saflar yaran, ordular bozan.

* Beytin birinci mısra'ında, sondan bir "ilün" eksiktir; sanıyoruz ki mısra'ın sonunda "be ışk" sözü olacak.

A ulûlar ulusu Şemseddin, yüzlerce define sana karşı tozdur topraktır... çaresiz kalmış, bir pula bile değmez bir âşık da nedir ki?

Yüzlerce coşkunluk eder, göklere yüzlerce naralar atarım; aşkında ayak diremişim ama öyle bir tek nara atacaklardan değilim ben.

Akla, canla sevgiliyi ayırt et dedim; akıl tarağımın aklı çıktı başından, taraklığını yitirdi gitti.

LXV

Gerçi der mestî hesîrâ tu murââtî konî
V'on ki nefy-i mehz bâşed gerçi ısbâtî konî

Sarhoşsun da tutmuşsun, bir çöpü ağırlıyorsun; tümden yok olanın varlığını ispata kalkışıyorsun.

İşinin kötülüğünden gönlün sürdüğünü, ikiyüzlülükle tapına getiriyorsun; bu olmayacak saçma işleri kime yapıyorsun sen?

8790 Onun kötülüğünü görmez, duymazsan, gözünü kör, kulağını sağır edersen, o vakit onun gizlediği çirkin şeyleri övebilirsin; o zaman kötülüklerini görmez olursun.

Ona karşı gösterdiğin bu riayet ne vakte dek sürecek? Sonunda çirkinliği meydana çıkacaktır, sonunda sen de kaçacaksın ondan, eyvahlar olsun diyeceksin.

A hikmet ısısı, öğüt bile vermeye değmez o, uzaklaştır onu kendinden... onu incitirsen kazanın, kaderin belâlarını defedersin kendinden.

Gizlice konuşup danışmana lâyık değildir o... İhtiyacın, dileğin oldu mu, ancak Tanrı'ya bildir.

Onu ağırladıkça yanılmalara düşürürsün onu... put edersin kendine de yamanır kalır derdi sana.

O zevk zamanı geçip gitti mi, kulunç gibi kalakalır... derken ya kaçar, kurtulursun, yahut düzenler kurmaya kalkışırsın.

O kişiyle düş kalk ki o, zahmet çağında da, sevinç çağında da cennete dönsün, huri kesilsin sana.

O efendiler efendisi, ulular ulusu Şemseddin'in isteklilerinden olsun... böyle bir kişiyi put edinir, taparsan ona, değer mi değer.

Böyle birini bulamazsan tertemiz Tebriz'e kaç da güzellikten sarhoş ol; zevkler tat, hallere bürün.

— A —

LXVI

Men çü Mûsî der zemân-ı âteş-i şevk-o likaa
Sûy-ı kûh-ı Tûr reftem habbazâ lî habbazâ

Mûsa gibi özlem ateşleriyle, buluşma şevkiyle Tur Dağı'na gittim, ne mutlu bana, ne mutlu.

Orda bir padişahlar padişahı, bir canları geliştirip yetiştiren padişah gördüm; gönüller kapıyordu, cana canlar katıyordu, pek güzeldi, pek hoş bir yüzü vardı.

Tur Dağı da, ova da, çöl de onun ışıklarının parıltısıyla ölümsüz cennet gibi ışıklarla dolmuştu.

Gümüş bedenli sâkîlerin ellerinde altın kadehler vardı... ona kavuşma havasıyla gökyüzü boyuna dönüyordu.

Toprağın parça buçuğu, ışıklardan da yüce olma sevdasına düşmüştü; onun şarabını içmiş, esrimişti de, o esriklikle kendi yüzüne sopa vurmadaydı.

O padişahlar padişahı, bir kez yokluğa baktı; yokluk himmet ayağını varlığın ta başına bastı.

Çalgıcı orda perdelere vurup duruyordu... zâti onun aşkı iki dünyada da havada bir perde mi bırakır ki?

Lûtuflar gölgesiyle üstünlük güneşi bir araya geldi... aşkının olgunluğundan zıtların birleşmesi caiz oldu.

Seher yeli yüzündeki örtüyü kapınca ordaki hayallerin hepsi de yok oldu; dağıldı gitti.

Fakat onların varlıkları yok olunca da bir zıt peydahlandı; orda bana, yok olan var göründü, var olan da yok.

Gözümün zayıflığı yüzünden günüm kararmıştı... o gönüller kapan güzel, gözlerime hikmet sürmesi çekti.

O can huylu dünyanın ötesinde, onun havasında oynaşan, vefadan, temizlikten ibaret zerreler gördüm.

Aklım vefalarla, temizliklerle dolmuştu; derken baktım ki o temizliğin öte yanından bir Ay doğdu, vefa atına bindi, sürmeye başladı.

Yüzünü gördüm de pek utandım... hasılı her solukta bir cefa zünnârı koparmadaydım.

A Ay dedim; tövbe ettim, tövbeleri reddetme... Daha tövbe etmene bir yol var, hem de önünde dedi.

Doğru çıktı sözü, Ay'dan uzak düştüm; yolunu yitirmiş, dikenli çöllere düşmüş hacılara döndüm.

O Ay'ın ışığı Süheyl gibi, Tebriz şehriyse Yemen... bu, yüzlerce ululuk ısısı padişahımıza bir işaretçeğiz.

"O gül renkli yüzünü gösterdin mi"den kalanlar (c. IV., Bahr-i Remel Müseddes) "fâilâtün fâilâtün fâilât" "T" harfindeki ilk gazel, mükerrer yazılmış; IV. ciltte, XXIII. gazeldir; bunu geçiyoruz.

— D —

LXVII

Şeb şod-o hengâm-ı helvetgâh şod
Kıble-i uşşaak rûy-ı mâh şod

Gece oldu, halvet çağı geldi çattı; Ay'ın yüzü âşıklara kıble kesildi.

A Ay'a tapanlar, Ay gülmeye başladı; a gece yolcuları, kalkın; yola düşme çağı geldi.

Uyku geldi, benler-bizler yok oldu gitti; ancak Tanrı vardır diyenin uykusuzluk çağı şimdi.

Özler, buğday taneleri beden samanlarına karışmıştı; beden uyuyakaldı; buğdaylar samandan ayrıldı.

3820 Hintliler beden çadırının kurulduğu yeri süpürdüler; Türk halveti gördü de çadıra girdi.

Dünya dedikodularını sel aldı, götürdü; padişahlar padişahının konuşma vakti geldi.

Tebrizli Şems araya girdi de anlam ehlinin sözü kısaldı gitti.

Burda, "R" kafiyesinde ve "mefâîlün mefâîlün feûlün" vezninde bir şiir yazılmışsa da mükerrerdir ve tercememizin VI. cildinde, Bahr-i Hezec Müseddes-i Mahzûf bahrinde LXXXVII. şiiridir; yazmıyoruz.

*

"Niceye bir kaçacaksın bizden, niceye bir şurdan şuraya gidip duracaksın?"dan kalanlar (c. IV., Bahr-i Munsarih'de ilk şiir olarak "R" kafiyesinden bir gazel yazılmışsa da mükerrerdir; IV. ciltte, bu bahirdeki XL. gazeldir; bu bakımdan geçiyoruz.)

— L —

"müfteilün fâilün müfteilün fâilün"

LXVIII

Çend ezin kıyl-o kaal ışk perest-o bebâl
Tâ tu bemânî çü ışk der du cehon bî zevâl

Niceye bir şu dedikoduyla oyalanacaksın? Aşka tap da uç gitsin... Uç da sen de aşk gibi iki dünyada da zevâlsiz bir hale gel.

Ne vakte dek ayrılık yükünü çekeceksin? Niceye dek ayrılık derdine dalacaksın; derman aramaya koyulacaksın? Hele ayrılık gagası, kanatlarını yoluyor.

Ah şu boşboğaz nefisten; ah şu arık aklın elinden... ah usanan dosttan; ne vakte kadar usanıp duracak bilmem ki.

Acze düşmüşüm de boyuna çağırıp durduğumu da bilmiyorum, bilsem, edersen bulursun, vebale girersin diye diye korkuturdum onu.

Bütün sorular da onun, cevaplar da; ben rebâba dönmüşüm... boyuna inle diye mızrap vurmada, yay çekmede.

O huyu husu güzel sevgili, bir soluk kurtuluş sesi çıkarır benden; bir soluk da mat oldum gitti der; hallerimi anlatır durur.

Terazimizi düzeltirsin; seslerimizi güzelleştirirsin; hüzünlerimizi giderirsin; gücün pektir senin.*

*

Burda, gene "L" kafiyesinde bir gazel daha var; fakat mükerrer; tercememizin IV. cildinde, Bahr-i Munsarih'deki LXVI. gazel. Onun için tekrar yazmıyoruz.

* Bu son beyit Arapçadır.

"A hekim, delinin akıllanması için gene oku afsunu"dan kalanlar

(c. V., Bahr-i Hafîf Müseddes) "feilâtün mefâilün feilât"

Bu bahirde ilk gazel V. ciltteki XVI, ikinci gazel aynı ciltteki XXXIV. gazeldir, mükerrer olduğu için yazmıyoruz.

"feilâtün mefâilün feilün"

— D —

LXIX

Sebr bâ ışk bes nemîyâyed
Akl feryâd-res nemîyâyed

Aşkla sabır bir arada olamaz; akıl feryada yetişemez.

Kendinden geçiş hoş bir ildir ama kimsenin buyruğu altına girmez.

Yaşayış kervanı geçip gidiyor ama hiçbir çan sesi de gelmiyor kulağa.

Gül bahçesinin kokusu, güle gel diye çağırıp duruyor seni; hiçbir heves gelmiyor mu sana da?

Bil ki içinde bir hoş soluk var; bomboş bir yerden gelmiyor ya bu soluk.

Lûtuf sahibi, tatlı işli bir ulular ulusu olmasa arıdan bal mı ele geçer?

Her solukta iyilik tohumunu ek; mercimeği bile ekmeden biçemezsin.

Bir hayır yapmayı düşündün de ardından bir kutluluğa, bir karşılığına erişmedin mi hiç?

Yeter, sus artık; şu söz mumu her karanlık yeri ışıtamaz.

— R —

LXX

Helkrâ zîr-i konbed-i devvâr
Çeşmhâ kûr-o dîdenî besyâr

Şu dönüp duran gök kubbenin altındaki halkın gözleri kör; fakat görülecek şeyler de pek çok.

A gözü gönlü açıklar; gönlü kabartıp coşturanın cömertliğidir gözlere ışık veren.

Derdini iki gözümün de üstüne koyayım; bu derdin padişahlara has bir ilacı var, onu getir.

Can bahçesine yağmur gibi taşlar yağmada... yağmur katrelerini istemiyoruz, sen yağdır da taş yağdır.

Tebrizli Şems aşk incisidir. Aşk incisini hor görme sen.

"Sevgili, gönlümüzde sen varsın"dan kalanlar.
(c. V, Bahr-i Hezec Ahrab Müseddes) "mef'ûlü mefâilün feûlün"

— D —

LXXI

Yâ men na'mâhu gayru ma'dûd
Va's-a'yu ledeyhi gayru merdûd

A nimetleri sayıya sığmayan, senin için uğraşıp çalışmak, reddedilmez.

Ululadın, çağırdın bizi, kulluk edelim diye yarattın; ne güzel de tapılacak efendisin sen.

Seni övmemizle, sana hamd etmemizle övünmekten yücesin; bunun için hamd etmemizi istemezsin sen; sana hamd etmekle biz övülmüş oluruz; bunun için hamd etmemizi istersin.

Lûtuflar, keremler buyurdun da gerçekten de seninle buluşacağımızı müjdeledin, sana kavuşacağımızı vaad ettin.

Güzelin vaadi de tatlıdır; kutluların verdikleri kutluluk, kutlular kutlusudur.

Hele her solukta, yüzlerce gönlü kutlulukla kapan senin gibi kutlu bir güzel olursa.*

* Bu şiir, son beyti müstesna, Arapçadır.

"A efendim, ha bugün olmuş, ha yarın, bizimsin sen"den kalanlar
(c. V, Bahr-i Hezec Sâlim). "mefâîlün mefâîlün mefâilün mefâîlün"

— A —

LXXII

Eyâ nûr-ı roh-ı Mûsî mekon a'mâ Safûrârâ
Çonin ışkı nehâdestî be nûreş çeşm-i bînârâ

8850 A Mûsa'nın yüzündeki ışık, Safûrâ'yı kör etme; mademki böyle bir aşkın temelini attın; ona da bir görür göz gerek.

A şimşek, beni avlaman için râm olmuşum sana; kimi damının kıyısındayım, kimi ovaların yolunu tutmuşum.

Fakat zavallı dam, ne bilsin avı aldatmayı... Mısır Yusuf'u, Zelîhâ'nın gamını, derdini ne bilecek?

Kimin bir hoşça av olmasını istiyorsan yapış yakasına; ben tuzağım, sen de avsın diye çek buraya; ne de gizli sanatın var a dostum.

Lût şehri gibi yıkılmış gitmişim; Lût'un gözleri gibi şaşırmış kalmışım; sebebini sormak istiyorum, istiyorum, istiyorum ama nerde o yürek bende?

* Attâr âşıktı; Senâî yüce, üstün bir padişahtı... bense ne buyum, ne oyum, başımı, ayağımı kaybetmişim ben.

Bir ahım ki, bu ah çölümü, ovamı da yakar, yandırır, çadırımı, obamı da kül eder gider; bir kulağım ki şekerler yiyen padişahlar padişahına vakfolmuş gitmişim; yalnız onun hükmünü beklemekteyim, onun buyruğunu duymaktayım...

Sus; canın yüceler âleminin çekişine istidatlıysa, susarken de kehribar gibi çeker onu o can.*

* Bu şiirin aynı bahirde geçen ve tercememizin V. cildinde bu bahrin XVI. şiiri olan şiirle aynı olduğunu sanıyoruz. İkinci beyti, o gazelin ikinci beytinin aynı gibi bir şey. Üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci beyitleri aynı. Karşılaştırınız.

— M —

Bu harfin ilk gazeli olarak tercememizin V. cildinde, bu bahrin XCII. gazeli yazılmış; tekrar yazmıyoruz.

LXXIII

Beşostem tehte-i hestî ser-i âlem nemîdârem
Derîdem perde-i bîçun ser-i on hem nemîdârem

Varlık tahtasını yudum, arıttım, dünyayla işim yok benim... neliğe-niteliğe sığmazlık perdesini de yırttım; onunla da işim gücüm kalmadı.

Kutsal dadı, lûtuf sütüyle besledi, yetiştirdi beni; kınanma taşı, nasıl olur da bana ulaşabilir; gamın yaprağı bile yok bende.

8860 Öylesine yokluğa dalmışım ki sevgilim, gel, bir soluk benimle otur deyip duruyor da ona bile aldırış etmiyorum ben.

Hani bir soluk var ya, Âdem'i bir solukta varlık âlemine getirdi... o soluktan da usanmışım; onunla da işim yok.

Bir soluk bile kendisinde olmayana ne diyebilirsin sen? Binlerce defa başımı eziyor da ona bile aldırış ettiğim yok.*

* Aynı bahrin LXXIX. gazeline benziyor; o gazelin dördüncü beyti, bu gazelin ikinci beytine pek benzer; matla' beyitleri de aynı gibi bir şey (Tercememiz, c. V.)

LXXIV

Zehî ser geşte der âlem ser-o sâman ki men dârem.
Zehî der râh-ı ışk-ı tu dil-i bıryan ki men dârem

Dünyada ne de başı dönmüş kişiyim; elimdeki avcumdaki kim de var? Aşkının yolunda ne de yanmış, kavrulmuş bir gönlüm var benim.

Pazardan senin aşk gamını satın alırsam, aşkınla elde ettiğimi, yüzlerce can verseler gene satmam.

*

Buraya, tercememizin beşinci cildinde aynı bahrin LXXII. gazeli tekrar yazılmış; yazmıyoruz.

— Y —

Burda sekiz beyitlik bir gazel var; birkaç söz müstesna, tercememizin VI. cildindeki gazelin eksik bir şekli; yazmıyoruz. (c. VI., Bahr-i Hezec Salim, XXVI. Yalnız bizde "çi gam dârî" redîfi, burada "çi endîşî"dir.)

"Gönüle rahat, huzur veren bir güzel, kavga yüzünden gizlenmiş"ten kalanlar.

(c. VI, Bahr-i Hezec Müseddes-i Mahzûf) "mefâîlün mefâîlün feûlün"

— T —

LXXV

Du çeşm-i âhovâneş şîr-gîrest
Kezo ber men revon bârân-ı tîrest

İki âhu gözü, arslan avlamakta; ondan bana yağmur gibi oklar yağmakta.

Yay kaşları, ok kirpikleri, gönlün ona tutsak olduğuna tanıklar.

Onun yüzünden, karmakarışık saçları gibi darmadağınım; kokusu miskten de güzel, amberden de hoş.

Bu can, bağlandığı zincirin tesiriyle kıvranıp çırpınıyor; çünkü zincire benzeyen saçlarına esir olmuş.

O selviye, bize benziyorsun deme; güzellikte ay yüzlümüze benzer yok.

8870 Baş, ona göre hor bir şey ama ben şu başı önüne attım gitti.

Padişahın yüzünün hayali bile olsa, secdeye kapan; çünkü padişahın hayali gerçekten de onun veziridir.

"mef'ûlü mefâilün feûlûn"

LXXVI

On hâce egerçi tîz-gûşest
Estîze-kon-o geron foroşest

O efendinin kulağı pek duyar, pek işitir ama gene de kavgacıdır, pek ağır satar kendini.

Onun fıstıklar gibi gülüşüne aldanmışım; o sustu mu, emin olup gidiyorum.

* Aklını başına al; saman altında su var... saman altında öylesine bir deniz var ki coşup köpürüyor.

Nereye varırsan akıldır anahtar; fakat burda ne yapabilirsin ki akıl kilit kesilmede.

Yüzüne bakar da güler; aldanma sakın, kendini böyle gizler; bir düzendir bu.

Pençesine düşen kişi, çeng gibi boyuna coşar durur.

Bütün bunlarla beraber canlar balarıları gibi çevresinde döner durur; pek baldır, pek şekerdir çünkü.

Bir arslandır o ki gam onun korkusundan fare gibi mezara sığınmış, saklanmıştır.

Burdaki "R" kafiyeli gazel mükerrerdir; tercememizin VI. cildinde, bu bahrin LXXXVII. gazelidir; ancak burda bir beyti de eksiktir... yazmıyoruz.

— Z —

LXXVII

Eger kiydur karındaş yoksa yavuz
Uzun yolda budur sana kılavuz

8880 Karındaş, ister iyi olsun, ister kötü... uzun yolda budur sana kılavuz.

Çobana pek sarıl, kurtlar çoktur... benden duy, işit bu sözü kara kuzum benim, kara kuzum.

İster İranlı ol, ister Rum, ister Türk;* dilsizlerin dilini öğren.

Yaş sopanın ucu, öbür ucu ateşliyse, yanıyorsa ağlar.

Bu aşkta İsmail gibi kurban ol; çünkü gece de gündüze karşı boyuna kurban olur gider.

Sus; o arslanlar arslanı, anlam ışığıdır; peynir yüzünden parsa perde oldu gitti.

* Gazel buraya dek Türkçedir.

— Ş —

LXXVIII

Şonov pendî zi men ey yâr-ı hoş-gîş
Be homm-ı dil berâyed merd-i derviş

A yolu yordamı güzel dost, bir öğüt işit benden: Dervişin işi, gönül kanıyla başa çıkar.

Bunu iyice bil, inan ki gönlü yaralı dervişin duasını duyar, kabul eder o.

O neliksiz-niteliksiz padişahı gördün mü zenginleştin, azdan, çoktan kurtuldun gitti.

İsmail gibi bu aşkta kurban ol; koyun değilsen erene kul köle kesil.

890 Tebrizli Şems'in havasında piştin ya; artık boş yere şu hamları düşünme.

— V —

Burda mükerrer olarak, VI. ciltte geçen ve bu bahrin CXCI. gazeli olan şiir tekrar yazılmış; geçiyoruz.

LXXIX

Geron-cânî mekon ey yâr bergû
Ezon zolf-o ezon ruhsâr bergû

A gencecik, goncacık sevgilim, ağırcanlılık etme, söyle... O saçlardan bahset, o yanağı anlat.

Can bahçesinden iki üç gül demeti yap; o gül bahçesinin hikâyelerini söyle.

Güzelliğinden söylenecek çok sözler vardır sende; usancı bir yana bırak; çok çok söyle.

Dostu anıştan daha tatlı ne iş vardır? Hadi gel, böyle işsiz güçsüz durma, söyle.

Dün ne söylemiştin de kanım kaynamış, coşmuştu... gel, bugün de o sözü bir kez daha söyle.

Şu gaddar dünyayı anmayı bırak; gizli şeyleri bilenin lûtfundan bahset.

Tatar'ın fitnesinden az lâf et; Tatar ceylanının göbeğinden söz aç.

— Y —

Burda gene, VI. ciltte geçen ve bu bahrin CCXXIV. şiiri olan gazel, tekrar yazılmış; geçiyoruz.

LXXX

Tu tâ benşesteî ber dâr-ı fânî
Neşeste mîreviyy-o mînebînî

Sen şu geçici dünyada oturup kaldıkça, oturduğun halde gidiyorsun ama görmüyorsun.

Oturarak gidiyorsun ama söylenip dururken yüzün o yanaysa bu da iyidir.

00 Şu girdapta bir hayli zamandır döndün durdun; bir de rahmet ırmağına doğru yürü, ak.

Bas tekmeyi şu ayak bağı olan dünyaya da kutluluk elimle okşayayım seni, sıvazlayayım sırtını.

A kardeş, misklerden, amberlerden daha güzel saçların var; güle sen külâh giydir.

Bu güzelim kıvırcık saçların varken külâhını çıkar da göğe at.

Dünya, neden senin gibi keskin akıllı, yetkin fikirli birisini tutuyor da küçücük bir sözceğizle aldatıyor?

Soğuk soğuk söyler ama çiftesi pektir; o eşeğe ayak uyduramazsın sen.

Uzaktan kalkar da sözüne bir delil getirirse ters görmüşsündür; yüzüne çal o delili onun.

Bu gulyabani, bir ömürdür seni çöllere çekmiş; gulyabaniyle bir güzelce bahse giriş.

Ne diye apışır kalırsın ona karşı; bu duruşun da ne? Cevap ver sözüne onun; sözü tersinedir zâti.*

*

Burda, "mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün" vezninde ve "Y" kafiyesinde bir gazel var; fakat bu gazel, VII. ciltte Bahr-i Hezec Mekfûf'da "Y" kafiyesindeki LXXII. ve LXXIII. gazellerin karışık ve eksik bir şeklidir; yazmıyoruz.

* Bu şiir mesnevî tarzındadır.

— A —

Burda da, "müfteilün mefâilün müfteilün mefâilün" vezninde ve "A" kafiyesinde bir gazel var; bu da VII. ciltte, Bahr-i Hezec Mahbûn Matviyy'de aynı vezin ve kafiyedeki VIII. gazeldir.

LXXXI

Dî benevâht yâr-ı men âşık-i gam-resîderâ
Dâd zi hîş çâşnî cân-ı sitem-resîderâ

Sevgilim, gamlar çekmiş dostunu okşadı dün; sitemler tatmış cana kendi tadından tat verdi dün.

910 Akla akıl üstünlüğü verdi; kulağa küpe taktı... tadı, tatlılığı coşturdu, iki göze ışık verdi.

A benim için eriyip giden, a benden korkup duran; ben kerem sahibiyim; kendi aldığım kulu satmam ben dedi.

Bir bak da seyret, ne yardımlarda bulunuyor; ne ferahlıklar veriyor; Yusuf kendisi için ellerini doğrayanı anıyor.

Beni canı gibi kucakladı; kötü zan, şüphe gitti benden... o yeni yetişmiş, o terütaze yüzünü omzuma koydu.

Beni acze düşmüş görme, kimsesiz sayma dedim; kızıl canfese dönmüş gözyaşlarıma bakma; altınla bezenmiş atlas gibi seni giyinmişim, bunu seyret.

Kimde bu istek varsa pek şaşılacak kişidir o, pek... kendinden kurtulmuş canda binlerce zevk içinde zevk vardır.

Onun deliliğinin tadı, onun afsunuyla pek hoştur; çünkü o, gamların ısırdığı yaralının gizlice dudaklarını ısırır.

Kendi narını, kendi ateşini vaad eder, kendi kucağından, kıyısından gül verir; kanlar damlatan gözleri mahmurluktan kurtarır o.

Gözlerine sürme çeker; kerem eliyle okşar onu; şu beli bükülmüş feleğin de hasetten gönlü yanar.

Kendi Elest kadehini, sarhoşuna kendi sunar... uçmuş gönül doğanını, eliyle davul çalar da çağırır.

8920 Allah için sus, susmak huyunu öldürme... kasideyi kısa kes, asîde geliyor çünkü.

Müfteilün mefâilün müfteilün mefâilün; kapıyı açma, yeni yetişip gelişen gül bahçesini az göster.

Burda, aynı bahrin "F" kafiyesine ait bir gazel var ki mükerrerdir ve tercememizin VII. cildinde Bahr-i Hezec Mahbûn Matviyy'de XXXI. gazeldir. Ondan sonraki gazel "H" kafiyesindedir. Gene aynı ciltte, aynı bahrin LXXXII. gazelidir. Ondan sonraki gazel de LXXXIII. gazeldir.

Bundan sonra "feilâtün feilâtün feilât" bahrine geçiliyor. Ordaki ilk gazel, bu cildin aynı bahrine ait gazelleri arasında XXIII. gazeldir.

— D —

LXXXII

Ber ser-i kûy-ı tu akl ez ser-i con berhîzed
Hoşter ez con çi boved ez ser-i on berhîzed

Mahallenin başına geldi mi, akıl canından geçer... candan hoş ne vardır? İşte ondan bile geçiyor akıl.

Güzelliğin, gökyüzü kalesine saldırırsa, gökyüzünde oturanlardan aman, aman sesleri duyulur.

A ilkbaharın kıskandığı güzel, bir seher çağı dünya bahçesinden geç de gül bahçesinden de, çayırlık çimenlikten de güz kalksın gitsin.

Göklerin boyu, şu ağır yük yüzünden iki büklüm olmuş... a hafif rûhlu, senin yüzünden ağır yükler hafifler, duyulmaz olur, geçer gider.

Değil mi ki ben de oklarındanım, bana da kanat ver... yay kuruldu da ok atıldı mı, ne de hoş uçar gider.

Sürü uykuya dalmış; kurtlar solda sağda dolaşıyorlar; fakat köpeğimiz de çoban kalkıyor diye havlamada.

Bir kıt'ada Mücîr, senin mahallenin başına geldi mi, akıl canından geçer demiştir ya; işte bunlar ona nazîredir.

— K —

LXXXIII

Rûstâyî beçeî hest derûn-ı bâzâr
Degelî lâf-zenî sohre-konî bes eyyâr

Pazarda bir köylü çocuk var; düzenci, lâfazan, alaycı, pek hilebaz.

8930 Muhtesip de onun elinden derde girmiş, pazarbaşı da... bozacıdan, eczacıya dek herkes ondan feryat etmede.

Ne diye pazarı yıkmadasın; elini uzatma, sus, utan dediler mi,

Yüzlerce ahd eder; artık yapmam; tövbe ettim, marangoz gibi sizden bir kıymık bile koparmam artık der.

Bundan böyle der, kötülük etmem, akıllandım, ayıldım... Kötülükten ben de yaralandım; uyandım artık.

Derken komşunun avadanlığını alır, götürür, rehine kor; aldığı paranın hepsini de şarapla, çengiyle birine dek yer gider.

Tutar, bir yana atar kendini, öylesine bir hasta görünür ki görsen, bir yıldır sıtma çekiyor, erimiş gitmiş dersin.

Bu da bir düzendir; bir yoksul görsün de onu hasta sansın, ona acısın diyedir.

Herkese, benim filân yerde, filân adamda şu kadar gümüşüm, bir hayli altınım var;

Bu hastalık yüzünden bana kim bir yardımda bulunursa, karşılık olarak yüz katını vereceğim der.

Bu yolla da rehin olarak, borç olarak ister istemez birçok başı tıraş eder; birçok kişiyi dolandırır.

Borç veren işi anlayınca başına topraklar serper; bu insafsızın yüzünden yaka yırtar.

Tutmayı kurdular mı, yeşiller giyinir; kimseyi incitmez, iyi huylu, tertemiz bir sûfî görünür.

Bir dili vardır, yüz arşın uzun; görünüşte şeker mi şeker... fakat açtığı yaraya bakarsan görürsün ki o ağız yılanlarla dolu bir kuyuymuş.

Zevklendi de söze, lâtifeye başladı mı, şekerler gibi sözleri, baldır, şekerdir sanki.

Tümden sevgidir, tümden kerem; yerlere döşenir, âşık eder seni... gönlün coşar, sabrın, kararın kalmaz.

Kimi zaman da üstünlükten, hünerden söz açar; bakarsın da zamanın Lokman'ı bu dersin.

Bir de zahitlikten söz etmeye başladı mı, adamın başını, boynunu kabak gibi, hıyar gibi doğrar gider.

Gün olur, Tanrı bilgisinden, yokluktan dem vurur; yakar, yandırır bizi... ya Cüneyd'dir bu deriz, ya ulu şeyhlerden biri.

Fakat altını eşeledin, araştırdın mı, görürsün ki düzenbazlıktır hainliktir... o bir âfettir, bir çöplüktür, karnından başka bir düşüncesi yoktur onun.

Hiçbir işi gücü yoktur; ancak oburdur, işte o kadar... ondan sonra da her sofrada boyuna tıkınır durur.

İş başarmakta Nizâmülmülk'e benzeyen muhtesip bile böyle bir kişinin düzeni yüzünden, yüzünü duvara tutmuştur.

Ağlaya sızlaya, küçük büyük, herkes onun varlıklı olduğunu gördüğü halde gene de ona yardım ediyor der.

Muhtesip senin aklındır; şunu da bil ki pazar, huylarındır; ordaki o düzenbaz da pis, hileci nefistir.

Herkes onun elinden âciz kalmıştır, yoksul olmuştur; herkes bu düzenbazın işi gücü büyü yapmaktır demiştir.

Mademki büyüdür, karşı koyamayız, ancak bir düzenimiz var: Onun elinden kaçalım da ulular ulusunun katına gidelim.

Baş gözünün, gönül gözünün sahibi, padişahımız Şemseddin'e sığınalım... canın yüzü, onun yüzünden yüzlerce güzelin yüzüne dönmüştür.

Bu zulmü anlatalım da ondan yardım isteyelim; çünkü o, bir solukta herkesi zahmetten kurtarır.

Onun heybetini devler, periler bilselerdi, her biri zamanın ağırbaşlı bir zahidi olurdu.

Ondan, bahar gibi bir soluk üstünlük bulmadıkça, hepsi de şu alçak, şu nekes nefsin karanlığından kurtulamaz.

Tebriz toprağı onun yüzünden Kâbe haremine dönmüştür; ziyaretçilerin canlarının, rûhlarının ordan aldıkları feyz yeter onlara.

— N —

LXXXIV

Şîr-merdâ tu çi tersî zi sek-i lâger-i şon
Berkeş on tîg-ı çü polâd-o bezen ber ser-i şon

8960 A arslan gibi er, ne diye onların arık köpeğinden korkarsın? Çek o çelik gibi kılıcı, çal başlarına.

Yalandan kanatlar taktılar da kendilerini melek gibi gösteriyorlar... Oysaki hepsi de şeytandır; hattâ şeytan onlardan daha da iyidir.

Hepsi de kalptır, kapkaradır; mehenk taşına vurdun mu, görürsün... Kendine gel, ne diye onların gümüşüne, altınına aldanmışsın?

Burda, "feilâtün feilâtün feilâtün feilâtün" vezninde ve "M" kafiyesinde bir gazel var ki mükerrerdir ve tercememizin VII. cildinde, Bahr-i Remel Müsemmem Mahbûn Tamâm'ın XXVIII. gazelidir.

Ondan sonra "feilâtün feilâtün feilât" vezninde ve "D" kafiyesindeki gazel de gene bu ciltte, Bahr-i Remel Müseddes Mahbûn'un IX. gazelidir. Ancak burdaki üçüncü beyit, bizde on dördüncü; altıncı beyit de on beşinci beyittir; altıncı beyit, bizde, yâni Konya nüshasında, "Hızır gibi..." diye başladığı halde burda, yâni aynı dîvânın eklenti kısmında "İlyas gibi..." diye başlıyor. Asıl gazelde iki beyit noksan; onları Türkçeye çeviriyoruz:

Kerem yenini sallasan, bizi çağırsan da yenimizi, yakamızı yırtmasak n'olur.

Düşmanın sözünü duyma, yüzünü lûtuf yönüne çevir... onların hatırlarını kollamasan n'olur?

"fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilât"

— D —

LXXXV

Târati'l-kütübi'l-kirâmi min kirâmin yâ ibâd
Aykızû min gafletin summ'enşirû li'l-ictihâd

* A kullar, Kirâmen kâtibin meleklerinin yazdıkları amel defterleri uçuştu; uyanın gafletten de dağılın işe güce, koyulun ibadete.

Ağırlıklarımızı haber vermek üzere mîzânımız geldi çattı katımıza... Rabbimiz, halimizi düzelt, a cömert Tanrı, bağışla bizi de cömertlik et.

Ağlattıktan sonra güldürür; bu şikâyet edilen, ne de güzeldir... Perde ardından çıktınız artık; uykudan da uyandınız.*

Farsça söyleyeyim: Padişahım, gönlümdekini bilirsin sen... Nurun ışısın, ışıtsın, devletin sürsün gitsin.

Seni görüp de hoş bir hale gelmeyen, gençleşmeyen kişinin suyu bulansın, ekmeği kararsın, ateşi kül olsun.

8970 Bu alımı, bu güzelliği görüp de yerinden sıçrayıp kalkmayan güzelin baht gözü kıyamet gününe dek uyusun kalsın.

*

* Bu üç beyit Arapçadır.

Burda, "failâtün mefâilün failâtün mefâilün" vezninde ve "D" kafiyesinde bir gazel var ki tercememizin III. cildinde, Bahr-i Hafîf'te III. gazeldir. Bundan sonraki gazel, VII. ciltteki Çeşitli Bahirler bölümünün XXXI. gazelinin bir başka şekli; bu iki gazeli de yazmıyoruz; ikincisini lûtfen karşılaştırın.

Bunlardan sonra "feûlün feûlün feûlün feûl" vezninde ve "K" kafiyesindeki gazel, aynı veznin VIII. gazeli ve tercememizin VII. cildinde, Bahr-i Mütekaarib Maksûr'da var. Ondan sonraki "M" kafiyesindeki gazel de VII. ciltte, Çeşitli Bahirler bölümünün XXXV. gazeli. Sonraki "N" kafiyesinde bulunan ve "feûlün feûlün feûlün feûlün" vezninde olan gazel, gene bu ciltte, bu veznin XI. gazeli. Bu gazelden sonra "feûlün feûlün feûlün feûl" vezninde ve "V" kafiyesindeki gazel, gene bu ciltte, aynı veznin XIV. gazeli. Bunları da geçiyoruz.

"mef'ûlü mefâilün mefâilün"

— V —

LXXXVI

Bâzem senemâ çi mîferîbî tu
Bâzem be degaa çi mîferîbî tu

A güzel, gene ne diye kandırıyorsun beni sen? Gene düzenlerle ne aldatıyorsun beni sen?

Her solukta keremler ediyor da, a dost diyorum sana, ne diye aldatıyorsun beni sen?

Ömürsün sen; ömür de vefasızdır; ne diye vefalıyım diyor da aldatıyorsun bizi sen?

Gönül Ceyhun ırmaklarını bile içse, sömürse kanmaz; bizi sakayla ne diye aldatıyorsun sen?

Ay yüzün olmadıkça göz karardı gitti... ne diye sopayla kandırıyorsun bizi sen?

Dün aman fermanı verdiğin kişiyi korkuyla, ümitle ne diye kandırıyorsun sen?

Tanrı kazasına razı olmak gerek dedin; bizi ne diye kazayla, kaderle kandırıyorsun sen?

Mademki şu derdimin devâsı yok, ne diye devâyla kandırıyorsun bizi sen?

Yalnızca yemek yemeyi huy edindin; peki, bizi çağırıp da ne diye kandırıyorsun sen?

8980 Mademki neşe çengini kırdın, un ufak ettin; ne diye üç telli sazla kandırıyorsun bizi sen?

Bizi bizsiz ne diye kandırıyorsun; bizi bizimle ne diye aldatıyorsun sen?

A tapısında canımın hizmet kemerini kuşandığı güzel, bizi ağır elbiselerle ne diye kandırıyorsun sen?

Sus ki senden yalnız seni istiyorum; başka bir şey istemiyorum, bizi vergiyle ne diye kandırıyorsun sen?

"feûlün feûlün feûlün feûl"

— B —

LXXXVII

Beyâ nûş kon ey bot-i nûş-leb
Şerâb-ı muharrem eger mehremî

A tatlı dudaklı güzel, gel, mahremsen haram edilmiş şarabı iç.

Deniz gönüllüysen insanın mayasını, özünü belirten şarabı eline al.

Akrep burcunu bırak da Zühre'ye doğru git; çünkü akrep, akreplikten başka bir şey bilmez.

8987 İhsanından, bağışından, adamlığından elde ettiğimi yeter bulmadım da sana geldim ben.*

*

Bundan sonra, aynı vezinde ve "Y" kafiyesindeki gazel, VII. ciltteki Bahr-i Mütekaarib Maksûr'da XVI. gazel. Ondan sonraki gazel Çeşitli Bahirler bölümünün XCIV gazeli. Ondan sonraki gazel de gene aynı bölümdeki LXXX. gazel. Bunları tekrar yazmıyoruz.

* Bu şiirin matla' beytindeki mısra'larda kafiye yok; bu bakımdan kıt'adır.

Burada "feûlün feûlün feûlün feûl" vezninde ve "Y" kafiyesinde bir gazel var. VII. ciltte Bahr-i Mütekaarib Maksûr'un XXV. gazelidir; ancak burada baştan iki beyit yoktur, yazmıyoruz. Divanın kaside ve gazel bölümü burada bitiyor. Rubailer tam olarak yayınlandı.

15 Recep 1379, 14 Ocak 1960
Bende-i bendegân-ı Mevlânâ
Abdülbâki GÖLPINARLI

AÇILAMA

B. 12. Sûfî – helva. Sûfilerde, herhangi bir törende mutlaka helva yapılması âdettir. Bu bakımdan sûfî helva ile anılmaktadır.

B. 20. Mısır – şeker. Ortaçağda şekerkamışının en iyisi Mısır'da yetiştiğinden Mısır, şekerle amlagelmiştir.

B. 20. Mısır – Yusuf. Yusuf Peygamber (A.M.) kardeşleri tarafından satılmış, Mısır'da Mısır azizi kendisini satın almış, azizin zevcesi ona gönül vermiş, Yusuf bu yüzden hapse girmiş, sonra da Mısır ülkesine malî işleri gören en büyük memur tâyin edilmiş, babası ve kardeşleri onun vesilesiyle Mısır'a yerleşmişlerdi. Bu yüzden Yusuf, kuyu, satılmak, güzellik vs. ile aynı zamanda da Mısır'la anılır.

B. 21. Ay. Eski İran'da hayır meleklerindendir. Yunan mitolojisinde, Artemis (Diana) diye anılır. Güneş'in kız kardeşidir. Sularda yıkanmayı, avı, müziği çok sever. Şark-İslâm edebiyatında Ay yüze, yeniay kaşa benzetilir.

B. 23. Abıhayat. İçeni ölümsüzlüğe kavuşturan su. Aynı anlamda, Âb-ı Zindegî, Âb-ı Zindegânî Âb-ı Câvidânî, Âb-ı Bakaa, Âb-ı Hayvan da denir; Türkçede "bengisu" diye anılır. Kur'an'ın XVIII. sûresinde (Kehf), 60-65. âyetlerde Mûsa Peygamber'in yanındaki genç arkadaşıyla iki denizin kavuştuğu yere vardığı, orada bir kaya dibinde uyuduğu, yanlarındaki torbada bulunan ve bir yanı da yenmiş olan kızarmış balığın, Mûsa uyurken arkadaşı Yûşa'nın

oradaki kaynaktan abdest alması ve abdest suyunun balığa sıçraması üzerine dirilip çırpınarak denize atıldığı, bir zaman iz bırakarak gittikten sonra izinin de yittiği anlatılır. Mûsa uyanıp yemek için balığı isteyince, Yûşa bu olayı anlatır. Mûsa, tamam der, aradığımız da buydu. Geriye dönerler, kayanın bulunduğu yere varırlar ve Hızır'ı bulurlar. Bundan sonra Mûsa ile Hızır'ın arasında geçen olaylar "Hızır" maddesinde anlatılacağı için burada anlatmıyoruz; Hızır'ın da bu suyu içmiş olması bakımından abıhayata, Âb-ı Hızır da denir.

Batı eleştirmecileri, abıhayat inancının Gılgameş destanıyla İskender hikâyesinden ve İlyas'la Haham Yeşua ben Levi arasında geçtiği söylenen Yahudi efsanesinden meydana geldiğini söylemişlerdir.

Gılgameş, nehirlerin ağızlarında oturan ve kendisine ebedî hayat verilmiş olan atası Utnapiştim'i bulmak için yola düşer ve kaynak hakkında bilgi edinmek ister.

Halk rivayetlerindeyse İskender, aşçısı Andreas'la karanlıklar diyarına dalar ve bu kaynağı arar. Andreas, bir gün yanındaki tuzlu balığı bir kaynakta yıkarken balık dirilir, suya atlayıp gider. Andreas da suya atılır ve ölümsüzlüğe erer. Sonra da bunu İskender'e anlatır. Tekrar yola düşüp bu kaynağı ararlar, fakat bir türlü bulamazlar.

Yahudi efsanesindeyse İlyas'la Haham Yeşua seyahate çıkarlar. Haham, İlyas'ı bir sabır imtihanına çeker (*İslâm Ansiklopedisi*; "Hızır" maddesi, cüz. 44, 1950, s. 457-571).

Tasavvuf erbabı, bu olayın gerçekliğini kabul etmekle beraber çeşitli tevillerde de bulunmuşlardır.

Abıhayat inancı batıda da vardır. "Fountaine de Jouvence", yâni Gençlik Çeşmesi, bu inanca pek benzer. Ortaçağda Amerika'nın keşfinden sonra bu kaynak oralarda da aranmıştır. Zeus'un yıkandığı sanılan bir çeşmeden bahsedildiği gibi, Jouvence, yahut Juventa, Zeus'un sevdiği bir peridir ve kızı bir çeşme şekline koymuştur (*Muhîtü'l-Maârif*; s. 72).

Şark-İslâm edebiyatında abıhayatla kastedilen şeyleri şöylece sıralayabiliriz:;

1) Manevî feyz ve vahdet neşesi, 2) aşk, irfan ve cezbe, 3) Ledünnî bilgi, 4) söz ve çok güzel şiir, 5) sevgiliyle buluşmak, 6) sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri ve saçı karanlıklar diyarı olduğuna göre, yüzü ve dudakları, 7) şarap, 8) arı duru su, 9) cana can katan ilkbahar yeli vs.

B. 27. İksir. Eski Kimya bilgisine göre bakır, cıva, gümüş vs.yi eritip onların altın olmasını sağlayan ve ne olduğu bilinmeyen nesne. İlâhî feyz ve mürşidin nazarı.

B. 28. İsa – göğe ağış. Ahd-i Cedîd'de İsa çarmıha gerilip ölmüş, cesedi bir mağaraya konmuş, üç gün sonra dirilmiş, şakirdlerine görünmüş, onlarla konuşmuş, sonra göğe ağmıştır (Matta, XVII; Markos, XVI; Luka XXIV; Yuhanna, XX). Kur'an'daysa asılmadığı, öldürülmediği, Tanrı tarafından göğe ağdırıldığı bildirilir, IV (Nisâ) 158.

B. 52. Kendinin kâfiri, meyhanenin Müslümanı. Varlığını inkâr eden, izafî varlığından vazgeçen, meyhane mesabesinde olup herkesin bir şeyle sarhoş olduğu âlemde herkese olan tecelliyi seyrederek Tanrı'nın hikmet ve kudretini ikrar eden kişi.

B. 61. Ay – harman. Mehtaplı gecelerde Ay'ın çevresi halelenir. Bu hale harmana benzetilerek bu teşbih edebiyata mal olmuştur.

B. 70. Muğ – muğların evi. Muğ, ateşi mukaddes bilen Zertüşt dininin rûhanîlerine denir; muğların evi de âteşkededir. Aynı zamanda mecaz yoluyla muğ aşk ateşine düşen âşık, âteşkedeyse âlemdir.

B. 82. Eşik. Eşik, sûfîlerce ayaklar altına döşenmiştir, dervişlik makamıdır; oradan içeriye girilir; bu bakımdan eşik mukaddestir. Odaya eşiğe basılmadan ve sağ ayakla girilir; çıkılırken arka arka ve sol ayakla, gene eşiğe basmadan çıkılır. Eşiğe oturulamaz; halk katında bu uğursuzdur. Mevlevîlerde eşiğin yanı, şeyh makamıdır.

B. 87. Davul, bayrak – padişahlık. Davul, bayrak, tuğ ve bunların temsil ettiği ordu, muayyen zamanlarda, yahut bir yere gideleceği zaman davulların çalınması, yâni nöbet vurulması, paralarda adının bulunması, bir de cuma namazlarında hutbede adının geçmesi, padişahlık alâmetleridir. Edebiyatta en fazla bayrak ve davulla belirtilir.

B. 87. Deliye kalem olmaz. Yâni delinin suçuna bakılmaz. "Üç kişinin suçu yazılmaz; Uyuyanın, uyanıncaya dek; delinin iyileşinceye dek; çocuğun, büyüyünceye dek" ve "Üç kişinin suçu yazılmaz, sorumluluğu yoktur: Aklı başında olmayan delinin, akıllanıncaya dek; uyuyanın, uyanıncaya dek; çocuğun, ergen oluncaya dek" meâlinde iki hadis vardır (*Al-Câmi'*, II; s. 20). Aynı zamanda Farsçada, "Delinin kalemi yoktur b... banar, parmağıyla yazı yazar" meâlinde bir de atasözü vardır.

B. 94. Edhemoğlu – ceylan. Milâdî 777-778'de Şam'da ölen meşhur sûfî Edhemoğlu İbrahim'in, bir gün bir ceylan avında, hatiften, seni bu iş için yaratmadılar sesini duyduğu, bu yüzden padişahlığı bırakıp sûfî olduğu hakkında bir rivayet vardır (*Nafahât* tercemesine bakınız; Matbaa-i Âmire, 1289, s. 95-96).

B. 97. Belkıys. Sebalıların hükümdarı olan Belkıys ve topluluğu güneşe taparlardı. Çavuşkuşu denilen hüthüt, bir gün Süleyman Peygamber'in meclisinde bulunmamış, ona bir ceza vermeyi kurarken hüthüt gelmiş. Sebalılara Belkıys adlı bir kadının hükmettiğini, onun ve ona uyanların Güneş'e taptıklarını anlatmıştı. Süleyman, hüthütle Belkıys'e, "Rahman ve Rahim Allah adıyla. Bu Süleyman'dan Belkıys'e; Müslüman olarak bana gelin" meâlinde bir mektup yollamıştı. Belkıys, Süleyman'a hediyeler gönderince, Süleyman, beni bunlarla mı kandırmak istiyor demiş ve onu bir an içinde tahtıyla bana kim getirebilir diye sormuştu. Bir ifritin, sen yerinden kalkmadan, bu meclisin bitmeden gelirim demiş, kendisine Kitap'tan bilgi verilen zatsa gözünü yumup

açıncaya dek getiririm demiş, o anda Belkıys'in tahtı ve kendisi Süleyman'ın yanına getirilmişti. Süleyman, Belkıys'in billur yeri su sanıp bacaklarını sıvadığını görünce gülmüş, tahtı göstererek bu muydu tahtın demiş, Belkıys, tıpkı o sanki dedikten sonra da bu mucizeler karşısında, Süleyman'la âlemlerin Rabbine inandım deyip imana gelmiştir. Kur'an, XXVII (Neml) 20-44.

B. 98. Muhammed – Ay. Hz. Peygamber, mucize olarak Ay'ın ikiye bölünmesini isteyenlere bu mucizeyi göstermiştir. Hem bu bakımdan, hem Kamer devrinde gönderildiklerinden Ay'la anılırlar.

B. 101. Elifte bir şey yok. Eskiden Arap alfabesini çocuklara kolayca belletmek için tekerlemeler tertiplenmişti. "A, e, ı, i, o, ö, u, ü" harflerinin yerine kullanılan ve ilk harf olan "elif", yukarıdan aşağıya doğru çekilen ve alt alta dört nokta uzunluğundan olan bir işaretle resmedilirdi. Noktası, büküntüsü olmadığı için "Elifte bir şey yok" tekerlemesi, bu harfi gösterirdi. Çocuklar, bir ağızdan ve makamla bu tekerlemeden başlayıp harflerin özelliklerine göre "b" altında bir nokta, "t" ona benzer, "se" ona benzer. "cim" karnında bir nokta, "ha" ona benzer, "hı" ona benzer. "dal" beli bükük, "zel" ona benzer..." diye tekerlemeleri söylerler, şekilleri de bellemiş olurlardı.

Mevlânâ, bu geleneğe dayanıp, olgun insanın "elif" gibi hiçbir şeye sahip olmadığını, bütün varlığını, varlık sahibine verdiğini de bildirmiş oluyor.

B. 111. Biziz üfüren. XV. sûrenin (Hicr) 29. âyetinde, XXXVIII. sûrenin (Sâd) 72. âyetinde Âdem'e Tanrı'nın, kendi rûhundan rûh nefhettiği, XXI. sûrenin (Enbiyâ) 91, LXVI. sûrenin (Tahrîm) 12. âyetlerinde Meryem'e rûh nefhettiği bildirilir.

B. 116. Dağ – tecelli. Kur'an-ı Mecîd'in VII. sûresinin (A'raf) 143. âyet-i kerîmesinde bildirildiği gibi, Mûsa Peygamber, Tur Dağı'nda, "Rabbim, bana görün de sana baka-

yım" demiş Tanrı, "Beni hiç mi hiç göremezsin, fakat dağa bak, yerinde durabilirse görürsün" buyurmuş. Tanrı vahyi, Tanrı'nın nuru dağa vurunca dağ paramparça olmuş. Mûsa da kendinden geçip yere yığılmıştır. Kendine gelince "Tövbe ettim, sana ilk inananım" demiştir.

B. 118. Leylâ – Mecnun. Meşhur hikâye.

B. 120. Habeş – Rum. Habeşliler, Zenci oldukları, Rumların, Anadolu halkının beyaz bulundukları dolayısıyla güzellik ve güzel, Rum, çirkin ve karanlık, Habeş olarak temsil edilir. Gece, saç, ben vs. de Habeş'e, buna karşılık yüz, gündüz, aydınlık, Rum'a benzetilir.

B. 120. Kayser. Roma imparatorlarına verilen ad.

B. 123. Kaybettiğinize acıklanmayasınız diye. LVII (Hadîd) 23.

B. 152. Türk – Yağma. Yağma, Türk boylarından bir boydur. Ortaçağda Türk'le Moğol beraber anılagelmiştir. Bir yandan üst gelen Türk ve Moğolların zapt ettikleri ülkeleri yağmalamaları, bir yandan Hint ve Habeş'e karşı beyaz ve güzel olan Türklerin âşıkların sabrını, kararını yağmaladıkları, bir yandan da Yağma boyunun bulunması klasik edebiyatta bu mecazı meydana getirmiştir.

B. 175. Hintli – Türk. Hintliler, koyu esmer oldukları için şark klasik edebiyatında gece, saç, ben Hintli'ye (Hindu); gündüz, yüzse Türk'e, aynı zamanda karanlık, anlaşılmaz, çirkin gene Hintli'ye; aydınlık, açıklık ve güzellik Türk'e benzetilir.

B. 176. Hasbek. Herhalde Selçuk devrinde ve ihtimal sarayda başmabeyinci, teşrifatçı, yahut saray nazırı gibi bir şey olacak. Mevlânâ'da birkaç yerde geçen bu deyimin tam anlamını bulamadım.

B. 193. Kutb. B. 6422'nin izahına bkz.

B. 195. Bağdat – Hemedan. Bu iki şehir, ortaçağda İslâm diyarının en ünlü iki şehridir. Bağdat, Abbasoğullannın hilâfet merkezi olmakla büyük bir şöhret kazanmıştır. Türkçede

"Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz" atalarsözü de buna tanıktır. Hemeden sözü, "heme dan" tarzında söylenirse, her şeyi bilir anlamına geldiğinden bu şehir de iki anlamıyla edebiyatta bir mecaz yaratmıştır.

B. 197. Hakkıyla bilemedik. Hz. Muhammed'in "Noksan sıfatlardan arı bilirim seni; sana lâyık ibadetle ibadet edemedik sana; sana lâyık bilgiyle bilemedik seni" dediği meşhursa da bu hadisi *Camî'u's-Sagıyr*'de bulamadık.

B. 209. Üstünlük Allah'ın. IV (Nisa) 139, X (Yunus) 65, XXXV (Fâtır) 10.

B. 210. Nokta (Yazının başı ve sonu) – pergel. Yazıya başlarken kalem kâğıda konunca ilk iz nokta olduğu gibi, yazının sonu da gene bir noktayla biter; yâni yazı ile ifade, bir noktanın izahından ibarettir; nitekim pergel de daireyi bir noktayla çizmeye başlar ve bir noktayla bitirir; daire, o noktanın temadisinden başka bir şey değildir. Âlem de iki yokluk arasındaki izafî bir varlıktır; her an gayb âleminden "ayn- varlık" âlemine gelmekte ve aynı anda yokluğa gitmektedir.

B. 219. Tatar ülkesi – ceylan. Misk âhusu, Hıtay, Huten ülkelerinde bulunduğu için beraber anılmıştır.

B. 222. Zünnâr – hırka, kâfir çocuğu. Zünnâr, Hıristiyan keşişlerinin bellerine bağladıkları yünden örme kuşaktır ki ucunda bir de haç bağlıdır. Bu, evlenmemeye, hizmete, Tanrı'ya bağlanmaya işarettir. Mevlevîlerde elifî nemed ve tıyg-bend, Bektaşîlerde tıyg-bend, kanberiye, palheng ve kemer, diğer tarikatlarda kemer, hep hizmete ve manevî bağlantıya işarettir. Klasik İslâmî edebiyatta zünnâr, mecaz yoluyla bu anlama alınmış, halk arasında da "hizmete bel bağlamak, hizmet kuşağını kuşanmak, gayret kemerini kuşanmak" gibi sözler meydana gelmiştir.

Hırka da dünyadan tecerrüde işarettir. Gerek zünnâr, gerek hırkada, fütüvvet ehlinin şeddiyle Zertüşt dinindeki kuşağın ve kustînin de tesiri vardır.

"Kâfir çocuğu" da, gerçeği bilen ve örten, gerçeği istidat sahibine bildiren ve örttüren kâmil mürşittir. Mevlânâ'daki bu mecazlar, 720'de (1320-1321) vefat eden Mahmud-ı Şebüsterî'nin *Gülşen-i Râz*'ından çok önce bunların tasavvufî edebiyata girmiş ve işlenmiş olduğunu gösterir. (A. Gölpınarlı, *Gülşen-i Râz* terc., 1944, s. 73 ve devamı; Açılama, s. 112. MEB *İslâm Ansiklopedisi*; Şedd mad.)

B. 229. İnsan – pişmiş toprak. "İyice pişmiş gibi kupkuru balçıktan insanı halk etti." LV (Rahman) 14.

B. 241. Hayder-i Kerrâr. Atılıp gerilemek, gerilip atılmak sûretiyle savaşan arslan. Hz. Ali (A.M.), doğunca, anneleri Esed kızı Fâtıma, adını Hayder koymuştu; kendileri bunu Hayber savaşında Merhab'a karşı okudukları recezde söylerler (*İmam-ı Ali Buyruğu* adlı eserimize bkz., s. 241-242).

B. 245. Yecüc-Mecüc. Ahd-i Atıyk'te Hızkıyâl'in vahiyleri arasında Coc, Macoc ülkeleri reislerine hitap edilmede ve güneyin en ucunda olan bu ülkelerdeki halkın, İsrailoğullarının memleketlerine gelecekleri, sonra hepsinin de yok olacağı bildirilmededir (XXXVIII, XXXIX). Kur'an'da da Zülkarneyn, iki setin arasına varınca ordaki halkın ona Yecüc'le Mecüc'ün, yeryüzünde bozguncu bir toplum olduğunu, aralarına bir set yapmasını söylediği, onun bu seti yaptığı, fakat zamanı gelince bu setin dümdüz olacağı ve Yecüc-Mecüc'ün dalga dalga dünyaya yayılacağı ve Sûr'un üfürüleceği bildirilir. Kur'an, XVIII (Kefh) 94-100. Gene Ahd-i Atıyk'te Nuh'un oğlu Yâfes'in oğulları arasında Comer ve Macuc var (Tekvin, X. 2). Bunlar Karadeniz kıyılarında yaşayan ve arada bir Kafkas dağlarını aşarak Batı Asya'ya saldıran boylardır. Yapılan set de, Hazer deniziyle Karadeniz arasındaki Kafkas dağlarının geçit yerine yapılan settir ki kalıntıları hâlâ vardır. Zülkarneyn, milâttan önce 554'te ölen İran hükümdarı Keyhusrev'dir (Abdülbâki Gölpınarlı: *Kur'an-ı Kerim ve Meâli*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1958, II, Açılama, s. LXXXII – LXXXIII; *Encyclopédie de L'Islam*, IV, Paris, 1934, s. 1204-1205).

B. 253. Pusu. "Şüphe yok ki Rabbin kullarının yollarında, pusudadır; onları görür gözetir." Kur'an, LXXXIX (Fecr) 14.

B. 262. Nâsût. Zahirî duygularımıza hitap eden, zahirî duygularımızla duyulan, görülen bu âlemdir.

B. 263. Sebep. XVIII. sûrenin (Kehf) 84. âyet-i kerîmesinde her şeye bir sebep verildiği bildirilmektedir.

B. 278. Dudu – şeker. Dudu kuşu şekeri çok sevdiğinden ve şekerle beslendiğinden dudu, şekerle anılagelmiştir.

B. 282. Deprem – kıyamet. Kur'an-ı Mecîd'in birçok âyetlerinde ve bilhassa XXII. sûrenin (Hac) ilk âyetinde kıyametin şiddetli ve büyük bir depremle başlayacağı bildirilir; bu yüzden depremle anılmıştır.

B. 309. Ciğer – su. Karaciğeri rahatsız olan, çok su içtiğinden ciğerle su beraber anılagelmiştir.

B. 310. Vird. Hadislerde geçen dualarla âyetlerden tertip edilen ve bilhassa sabah namazından önce, yahut sonra okunan dua ve senaya "vird", çoğul olarak da "evrâd" denir.

B. 316. Halil – ateş. Halilullâh, yâni Allah dostu, IV. sûrenin (Nisa) 125. âyetine istinaden, İbrahim Peygamber'e lâkap olmuştur. İbrahim (A. M), Nuh, Mûsa, İsa ve Hz. Muhammed'le beraber anılan beş büyük peygamberden biri ve Hz. Muhammed'in (S.M.) ceddidir. XXXIII (Ahzâb) 7. Nemrud'un hükmündeki Keldanistan ülkesinde, tapılan putları kırmış, baltayı büyük putun boynuna asmış, bu yüzden Nemrud onu, yaktırdığı büyük bir ateşe mancınıkla attırmış, Tanrı lûtfuyla ateş güllük gülistanlık kesilmiştir. XXI (Enbiyâ) 57-70, XXXVII (Sâffât) 91-98.

B. 347. Elest. Kur'an, VII (A'raf) 172.

B. 369. Fağfur. Çin hükümdarlarına verilen lâkap.

B. 385. Kadir gecesi. Gecelerin en hayırlısı, kadri en yücesi. XCVII. sûrenin (Kadr) 1. âyetinde Kur'an'ın kadir gecesi indiği, II. sûrenin (Bakara) 185. âyetinde de Kur'an'ın ramazan ayında nazil olduğu bildirildiğinden bu kutlu gece

ramazan ayındadır. Son on gecenin tek sayılılarından biri olduğu, on dokuzuncu, yirmi birinci, yirmi üçüncü, yirmi beşinci, yirmi yedinci, yirmi dokuzuncu gecelerden birinin kadir gecesi bulunduğu söylenmiştir.

B. 397. Tövbe ayı. Bilhassa Rumeli'de, İstanbul'da ve Anadolu'nun bâzı yerlerinde halk, Arapça ayları şöyle adlandırırlardı:

Muharrem = Matem ayı, Aşır ayı.
Safer = İmam kırkı = (İmam Huseyn'in şahâdetinin kırkıncı günü bu aya rastladığından).
Rebiülevvel = Büyük mevlûd.
Rebiülâhır = Küçük mevlûd.
Cumazelûlâ = Büyük tövbe.
Cumazelâhıra = Küçük tövbe.
Recep = Birinci kandil.
Şaban = İkinci kandil.
Ramazan = Oruç ayı.
Şevval = Bayram.
Zil'ka'de = Aralık.
Zil'hicce = Kurban.

Ayrıca bu aylardan recep, şaban ve ramazanın üçüne birden "üç aylar" denir.

Beyitte ya cumazelûlâ kastedilmede, yahut da doğrudan doğruya tövbe edilecek bir mübarek ay söylenmededir.

B. 398. İsa – şifa vs. İsa Peygamber'in Tanrı izniyle, balçıktan yaptığı kuş şekline üfürünce canlanıp kuş olduğu, hastalan iyileştirdiği, ölüyü dirilttiği, evlerde ne varsa bildiği III. sûrenin (Âl-i İmran) 49. ve V. sûrenin (Mâide) 111. âyetinde bildirilir.

B. 399. Bulgar. Türklerin bir boyu. Bu boyun oturduğu ülkenin merkezindeki şehrin adı da Bulgar'dı ve bu şehir, Ural dağları civarında ve kuzey kutup dairesine yakın bir yerdeydi. Bulgar boyundan getirilen cariyeler, Arap ve İran şâirleri tarafından övülmüş ve Bulgar sözü de Türk sözü gibi güzel anlamına kullanılmıştır.

B. 407. Bâb. Şam kapılarından birinin adıdır. "Bâb-u Tûmâ" denir (*Mu'cem*, II, s. 14).

B. 408. Osman'ın mushafı. Kur'an, ilk halife Ebû Bekir zamanında toplanmış, Hz. Peygamber zamanında yazılanlarla sahabenin okudukları karşılaştırılarak bir mushaf haline getirilmişti. Sonradan her kabilenin kendi lehçesine göre okuduğu görülmüş ve bunun ileride bir değişikliğe meydan vereceği düşünülerek üçüncü halife Osman zamanında bu Kur'an, esas tutularak beş Kur'an yazdırılmış, Küfe, Mısır, Yemen, Mekke ve Medine'ye verilmişti. Bu yüzden halk, Hz. Osman'a "Kur'an'ı toplayan" anlamına "Câmi'u'l-Kur'an" demiştir. Ayrıca Osman, Kur'an'ı okurken şehit edilmişti, beyitte buna da işaret vardır.

B. 409. Ferec kapısı, Ferâdîs kapısı. Bu kapılar da Şam'daki camiin kapılarının adlarıdır. Hz. Huseyn'in başının makamı, Ferâdîs kapısındadır (*Mu'cam*, c. II, s. 75, 80).

B. 410. Rebve. Tepe anlamına gelir. Kur'an'da, Meryem'le oğlu İsa'ya Tanrı tarafından, oturamaklı yüksek bir yerin yurt verildiği ve burada bir de kaynak bulunduğu hikâye edilir. Kur'an, XXIII (Mü'minûn) 50.

B. 411. Neyreb. Şam'da İsa Peygamber'in konduğu bir tepe. Burası İbrahim Peygamber'in de mescididir (*Mu'cem*, IV, s. 74).

B. 413. Kara nokta (Süveydâ). Eskilerce kalbin ortasında bir kara nokta vardır ki, "Süveydâ – kara noktacık" denen burası "nefs-i natıka"nın, yâni konuşma, anlayış kabiliyetinin merkezidir.

B. 414. Cebel-i Salih. Bugün "Salihiyye" de denen ve Şam'ın bir mahallesi olan burada, zamanıyla bir meşhur han varmış. Mevlânâ, Şems'in Konya'dan ilk gidişinden sonra Şam'da bulunduğunu haber almış ve oğlu Sultan Veled'i bâzı müritlerle beraber, Şems'i davet etmek üzere Şam'a göndermişti. Sultan Veled, Şems'i burada bulmuştu (*Menâkibü'l-Ârifîn* terc., c. II, s. 136). Mevlânâ'nın, Şems'in şahâde-

tinden sonra ve henüz şehit olduğunu bilmeden söylediği bu gazel de Cebel-i Salih'in anılması bu yüzdendir; yoksa bâzılarının sandığı gibi, İbn-i Arabî'ye telmih filân yoktur.

B. 427. Acınmış ümmet. "Ümmetim, acınmış ümmettir; suçları örtülmüştür. Tövbeleri kabul edilmiştir.", "Şu ümmetim acınmış ümmettir; âhirette azap yoktur ümmetime... Ümmetimin azabı, dünyada sınanmalarla, depremlerle, öldürülmeyle, belâya uğratılmayla verilir." (Hadis, *Al-Câmi'*, c. I, s. 54)

B. 430. Arş – Kürsî. Cilt I, Açılama, B. 508 ve B. 524'ün izahlarına bkz.

B. 430. Kürsî âyeti. Kur'an, II. (Bakara) 255.

B. 523. Yâ Sîn. Sin, Tayy boyu lehçesinde insan demektir. Bu bakımdan Yâ Sîn, Yâ Muhammed anlamına da gelir. Arap alfabesindeki harflerden biri olan "sin" harfinde iki diş, bir çanak olduğu gibi Arapçada "sinn" sözü, diş ve yaş anlamlarına gelir.

Hasta ölüm haline gelince başucunda Kur'an'ın XXXVI. sûresi olan "Yâ Sîn" sûresi okunur.

B. 545. Deli – zincir. Zincir şakırtısı deliyi büsbütün azdırırmış.

B. 550. Süleyman – Karınca. Kur'an, XXVII (Neml) 18.

B. 557. Husrev – Şirin. İran halk hikâyesidir. Mihîn Bânû adlı bir kadın hükümdar, kız kardeşi Şirin'e bir köşk yaptırırken, köşkün duvarlarına resimler yapan Bihzâd adlı ressamın oğlu Ferhad, babasına yardım ederken Şirin'i görüp âşık olur. Mihîn Bânû da Ferhad'a gönlünü kaptırır. Bu sırada Ferhad köşk bekçiliğine tâyin edilirse, köşke su getirmek için aradaki dağı delip su getireceğini söyler ve bekçiliğe tâyin edilip işe başlar. Bu sırada Hürmüz adlı bir padişah, bu aşkı duyup Şirin'i Ferhad'a almak için Mihîn'le savaşa başlar; fakat Hürmüz'ün oğlu Husrev, Şirin'i görür, vurulur. Ferhad tam dağı delerken Husrev'in dadısı, Ferhad'a Şirin'in öldüğünü söyler. Bu haberi duyan Ferhad

külüngü başına vurur, kendini öldürür. Şirin bunu duyunca, koşup gider, Ferhad'ın cesedine sarılır; bu sırada onun belindeki hançeri görür, alıp kendi kalbine saplar, sevgilisinin yanına düşüp ölür.

Nizâmî (1195-1196 milâdî), Husrev-i Dihlevî (1324-1325 milâdî), Hatifî (1512-1513 milâdî), Vahşî (1548 milâdî), Âsaf Han (1612 milâdî), Türk dîvân şâirlerinden Şeyhî (1422-1423 milâdî), Âhî (1517 milâdî), Celîlî (1563-1564 milâdî) ve daha birçokları bu halk hikâyesini yazmışlar, Karagöz ve ortaoyunlarımıza kadar bu hikâye girmiştir.

B. 560. Hârût – Mârût. B.1433'ün izahına bkz.

B. 570. Yaptığını kınayan nefis, kötülüğü buyuran nefis. Sûfîler, kötülüğü buyuran ve kötülükten tat duyan nefse "Nefs-i Emmâre" derler. Bu terimi Kur'an'ın XII. sûresinin (Yusuf) 53. âyetinden almışlardır. Nefis biraz düzene girdi mi, yaptığı kötülük yüzünden kendini kınamaya başlar. Buna da "Kötülüğü kınayan nefis" anlamına gelen "Nefs-i Levvâme" derler. Bu terimi de Kur'an'ın LXXV. sûresinin (Kıyâme) 2. âyetinden almışlardır.

B. 587. Rükû, sücûd. Namazda elleriyle dizleri tutarak, bel, başla dümdüz bir hizaya gelmek üzere eğilmek, rükûdur; yedi aza ile yere kapanmaya da sücûd denir.

B. 608. Hakan. Türk padişahlarının (hanlarının) uydukları en büyük hükümdara verilen ad.

B. 613. Mirrîh. B.5007'nin izahına bkz.

B. 622. Alın yazısı. Bir adamın çeşitli sebeplerle yaşadığı müddetçe başına gelecek takdir edilmiş şeyler, olaylar anlamına kullanılan bir örf mecazıdır.

B. 624. Sincap – yumuşaklık. Sincap postu pek yumuşak olduğundan sincap yumuşaklıkla anılmıştır.

B. 625. Dolap – inilti. Su değirmenlerinin, dönerken çıkardıkları ses, iniltiye benzetilmiştir.

B. 632. Halayık – pazar. Halayıklar ve köleler, esir pazarlarında satıldıkları için halayık, pazarla anılmıştır.

B. 656. Gelin. Kur'an-ı Kerim; III (Âl-i İmran) 61, 167; IV (Nisa) 61; V (Mâide) 104; VI (En'âm) 151, LXIII (Münafikun) 5.

B. 660. Ebû Leheb – hurma lifinden ip. Kur'an-ı Kerim'in CXI. sûresine bkz.

B. 676. Ebced. Arap alfabesindeki harfler, iki türlü tertiplenmiştir:

1. Birbirine benzemeleri bakımından "Elif"ten "Ye" ye dek.

2. Bellenmesinin kolaylaşması için "Ebced, Hevvez, Huttî, Kelemen..." gibi terkip halinde. Ancak bu ikinci şeklin "a, b, c, d" – "k, l, m, n" gibi Latin harflerinde de aynı terkipleri bulunduğuna bakılırsa, bu tarzın eski Hint'e kadar bir geçmişi olduğunu söyleyebiliriz.

B. 691. Ebû Bekr-i Rebâbî – Rebâb çalan Ebû Bekr. *Dîvân-ı Kebîr*'de bir gazelde, "Ey her rûhun fitnesi, ey toplumun kesesini kapıp kaçan; ey Rebâbî Ebû Bekr'in de elinden rebâbını çalan" beytiyle (c. II, B. 48). "Ey baharın da canı, kışın da. Ey şaraba, mezeye düşkün sâkî, Rebâbî Ebû Bekr'i şekerkamışına döndür, doldur şekerle onu" beyti var (c. II, B. 53). Gene *Dîvân*'da, "Kendine gel de Ebû Bekr-i Rebâbî gibi sus; sus da can olayım, bedenden sıyrılayım" beyti var (c. VI, B. 1955). *Dîvân*'da bu zatın adı birkaç yerde daha geçmekte (*Mevlânâ Celâleddin*, III. basım, İnkılâp K., s. 214; aynı s. 35). *Mesnevî*'nin II. cildinin 1573. beytinde de, "Padişah o sırları duymuştu, biliyordu ama Ebû Bekr-i Rebâbî gibi susmadaydı" denmektedir. Bütün bunlardan, hele Akıncı Medresesi'nde bir odaya sahip olup Ebû Bekr-i Rebâbî'yi de oraya alarak rebâbının nağmeleriyle Akıncı'yı diriltmek istemesi (*Mevlânâ Celâleddin*, s. 215), açıkça gösteriyor ki bu zat yalnız eski devirlerde yaşadığı söylenen, kınamalara aldırış etmeyen, boyuna susan bir zat değil, Mevlânâ'nın çağdaşlarından ve rebâb çalan biridir; ancak o eski Ebû Bekr-i Rebâbî de ad yüzünden anılmaktadır.

B. 704. Uhud Dağı. Civarında Uhud savaşının olduğu dağ. Mekke dağlarından olan Uhud hakkında, "O bir dağdır ki bizi sever; biz de onu severiz", "O, cennet rükünlerinden biridir", "Uhud cennet kapılarından birinin yanındadır" gibi hadisler vardır (*Al-Câmi'*, c: I, s. 9-10).

B. 721. Zümrüdüanka. Türkçeye Zümrüdüanka diye geçen ve İran mitolojisinde Rüstem'in babası Zâl'i yetiştiren kuş, Sîmurg.

B. 729. Abese. Kur'an-ı Mecîd'in LXXX. sûresi bu sözle başlar. 1-4. âyetlerinin meâli şudur: "Yüzünü ekşitti ve döndürdü, yanına a'mâ geldi diye. Belki o, arınacaktır, ne bilirsin? Yahut da öğüt alacaktır da ondan faydalanacaktır."

Hz. Peygamber (S.M.), Rabîa oğlu Utbe, Ebû Cehil, Abbas ve Ümeyye'yle konuşur, onları dine davet ederken gözleri görmeyen Ümmü Mektûm oğlu Abdullah gelmiş, yâ Resûl'Allah, Allah'ın sana öğrettiklerinden bir kısmını bana öğret demiş, sözünü birkaç kere tekrarlamış. Hz. Resûl, sıkılıp yüzünü buruşturmuş ve çevirmiş; bu âyetler, bunun üzerine inmiştir. Hz. Resûl, bu olaydan sonra O'nu gördükçe, merhaba merhaba, vallahi bundan sonra Allah, bana senin yüzünden muâtebede bulunmaz buyururdu. Fakat, Hz. Resûl, LXVIII. sûrenin (Kalem) 4. âyetinde, pek büyük ahlâka sahip olduğu bildirilerek övülmekte, III. sûrenin (Âl-i İmran) 159. âyetinde, kendilerine, "Sert, katı yürekli olsaydın yanından dağılırlardı" buyurulmaktadır. Bu bakımdan yüzünü buruşturanın, ekşitenin Hz. Resûl olmayıp başkası olduğu da söylenmiştir. Nitekim Ca'ferü's-Sadık, bu âyetlerin, Ümeyyeoğullarından biri hakkında indiğini, Abdullah gelince, onun yüzünü ekşittiğini söylemiştir (Şeyh Ebû Ali Fadl b. Hasan'it-Tabrasî, *Mecma'ul-Beyan*, Şirketü'l-Maârifi'l-İslâmiyye, Tehran, h. 1374 , ş. 1339, c. X. s. 437).

B. 729. Tebâreke. Tebâreke, Kur'an'ın LXVII. sûresinin ilk âyetinin ilk sözüdür. Aynı zamanda Kur'an'ın yirmi dokuzuncu cüzü bu sûreyle başlar.

B. 737. Rebah kâfuru. Rebah, kâfurun bir kısmıdır. Kızıla çalar beyaz renktedir. Hindistan'da, Serendip'te bulunan bir ağacın zamkıdır. Rebah adlı bir padişah zamanında bulunduğundan bu adla adlanmıştır (*Kamus* terc., "Rebâhiyye" maddesi).

B. 751. Bismillah. Kur'an-ı Kerim'de "Rahman ve Rahim Allah adıyla" sözü, Süleyman Peygamber'in Belkıys'e gönderdiği mektupta geçer. B. 97'nin izahına bkz. İlk sûre olan Fâtiha da bu âyetle başlar, bu bakımdan Kur'an-ı Mecîd'in ilk âyetidir. IX. sûre olan Berâe ve Tövbe sûresinden başka bütün sûreler "besmele" denen bu sözle başlar; fakat bâzı mezhepler, besmeleyi, bir sûrenin bitip öbürünün başladığına işaret sayarlar. Hz. Resûl-i Ekrem (S.M.), besmeleyle başlanmayan her işin sonu gelmeyeceğini bildirmişlerdir (*Al-Câmi'*, II, s. 77).

Bismillah, buyur, başla, haydi yerine de kullanılan bir sözdür.

B. 756. Sırça – kandil, kandil konan yer. "Allah ışığıdır göklerin ve yeryüzünün. Işığının örneği, kandil konan bir yere benzer. Orada bir kandil var; kandil bir sırça içinde; sırça da parıl parıl parlayan bir yıldız gibi; doğuda da olmayan, batıda da olmayan kutlu zeytin ağacından yakılmış; ateş dokunmadan da yağı, hemen ışık verecek; nur üstüne nur. Allah doğru yolu gösterir nuruyla dilediğine ve Allah örnekler getirir insanlara ve Allah her şeyi bilir." Kur'an-ı Kerim; XXIV (Nûr) 35.

Nûr sûresinin, "Nûr Âyeti" denen bu âyetindeki ışık, doğru yolu göstermektir. Aynı zamanda gökleri ve yeryüzünü Güneş'le, Ay'la, yıldızlarla ışıtması, gökleri meleklerle, yeryüzünü peygamberlerle aydınlatmasıdır. "Işığın örneği"ndeki ışık, iman ve Kur'an, yahut Hz. Muhammed'in (S.M.) nurudur; Tanrı'ya itaat etmektir de denmiştir. Kandil konan yeri, Hz. Muhammed'in göğsü; kandil, peygamberliği; doğuda ve batıda olmayan zeytin ağacı, tenzihle teşbih arasında ve tevhîd esâsına dayanan İslâm dini olarak tefsir

ve tevil edenler vardır (*Kur'an-ı Kerim ve Meâli*; Açıklama, s. LXXXIII).

B. 763. Kasas sûresi. Kur'an-ı Mecîd'in XXVIII. sûresi. Bu sûrede Mûsa Peygamber'in (A.M.) kıssası, mufassal bir sûrette anlatılır.

B. 782. Çamurumuzu eliyle yoğurdu. Kur'an, XXXVIII (Sâd) 75. Ayrıca buna dair hadis-i kudsîler de vardır (Muhammedü'l-Medenî, *El İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ahâdisi'l-Kudsiyye*, Haydarâbâd, 1323, s. 83, 98-99, 175).

B. 793. Cebrâil. Tanrı'ya manen en yakın dört melekten biri ve derece bakımından en yücesi. Peygamberlere vahiy getiren melek. Rûhü'l-Emin ve Rûhü'l-Kudüs de denir. Mûsa Peygamber (A.M.), Tur Dağı'ndayken Sâmirî denen biri, İsrailoğullarının ziynet eşyasını alıp eritmiş, XX. sûrenin (Tâ Hâ) 96. âyetinde bildirildiği gibi Cebrâil'in ayak bastığı yerlerin ses verdiğini duyup oradan bir avuç toprak katarak bir buzağı heykeli düzmüş, sizin de, Mûsa'nın da Rabbi budur diye onları bu buzağıya taptırmaya başlamıştı. Buzağı böğürdüğü için İsrailoğulları bu adama inanmışlardı. Mûsa gelince işi anlamış, heykeli kırdırmış, toz haline getirip denize döktürmüş, Sâmirî'yi kavimden uzaklaştırmıştı.

B. 813. Evirip çevirme de, güç kuvvet de Allah'ın. Bu sözün gök ehlinin sözü olduğu hadiste geçmektedir (*Feyzü'l Kadîr*, c. V, s. 57).

B. 841. Hamam – resim. Hamam camekânlarına resimler, bilhassa Şeytan'ın resmi yapıldığı için hamamla resim beraber anılagelmiştir.

B. 845. Tanrı arslanı. Ali'ye, gücü yüzünden Tanrı arslanı denegelmiştir.

B. 846. Makamât-i Harîrî. Hicrî 516'da (1122) ölen Şeyh Ebû Muhammed Kaasım b. Aliyyi'l-Harirî'nin Arap edebiyatının en güzel parçalarını toplayan meşhur eseri (Bkz. *Keşf-el Zunûn*, Maârif Vekâleti, İstanbul, 1362-1943, c. II, s. 1787-1791).

B. 934. Hıtay, Huten – güzel ve güzellik. Hıtay ve Huten diyarının Türkleri pek güzel olduklarından bu ülkeler, Türk ve güzellikle beraber anılır.

B. 939. Ben Hakk'ım – darağacı. Ebû'l Mugıys Huseyn ibni Mansûra'l-Hallâc'ın söylediği rivayet edilir. Bu zat Beyzalı'dır, başka şehirli olduğu da söylenir. Arapça şiirleri vardır; Farsça bir dîvân da ona nispet edilir. Şîa'ya karşı, on ikinci imamın "babı–kapısı, nâibi" olduğunu iddia eder, kendisine uyanlarsa onu Tanrı olarak kabul ederlerdi. Sûfîlerden onu makbul tutanlar olduğu gibi şeriata uymayan sözleri yüzünden kınayanlar da olmuştur. "Ben Hakk'ım" anlamını veren sözleri ve hareketleri yüzünden 309 hicrîde (922) Bağdat'da asılarak öldürülmüş, cesedi yakılıp külü Dicle'ye dökülmüştür.

B. 945. Kaynak – peri. Kaynaklarda, sulak yerlerde perilerin bulunduğu eski bir halk inancıdır; buna işaret ediliyor.

B. 947. İtikâf. Ramazanın, bilhassa son on gününde, bir camie girip ibadetle meşgul olmak, zarurî ihtiyaç olmadıkça kimseyle görüşmemek, konuşmamak, dışarıya çıkmamak. Bâzı mezheplerde üç günden aşağı olmaz. Bâzılarında bir an dahi niyetle itikâf olabilir. Bâzı mezheplerde cuma kılınan her camide olur, bâzılarında muayyen camilerde olabilir.

B. 949. İhvân-ı Safâ. Kendilerine "İhvânu's-Safâ ve Hullânu'l-Vefâ", yâni tertemiz kardeşler ve vefa dostları adını veren gizli bir cemiyet. Hicretin II. yüzyılında (milâdî VIII.) Irak'ta, bilhassa Basra'da kurulan, Yunan felsefesini İslâm'a tatbik eden ve İsmailî inancını benimseyenler. Hukemâ mesleği ve felsefesi bunların tesiriyle meydana gelmiş ve tasavvufa pek büyük tesiri olmuştur. "İhvân-ı Safâ" tâbiri bunlardan tasavvufa da geçmiş ve bunlar kastedilmeksizin de kullanılagelmiştir ki, Mevlânâ da bu deyimi bu çeşit kullanmıştır.

B. 952. Dağ – deve. Kur'an-ı Kerim; VII (A'raf) 77, XI (Hûd) 65, XXVI (Şu'arâ) 157, XCI (Şems) 14. (B. 4413'ün izahına bkz).

B. 952. İsrâfîl. Kıyamet için Sûr'u üfleyecek melek. Sonraki üfleyişte de ölenlerin hepsi dirilecektir.

Bahr-i Hezec –Mahbûn Matviyy–

B. 1030. Boya göre elbise. Yerinde ve düzgün iş. Türkçede "Herkese boyuna göre elbise vermezler" atasözü de, herkes umduğunu elde edemez karşılığında kullanılır.

B. 1036. Ayakkabılarını çıkar. Kur'an, XX (Tâ Hâ) 12.

B. 1036. Kelîm (Mûsa A.M.). *Dîvân*; Açıklama; s. 507-508.

B. 1036. Kevser. Sonsuz soy sop, ümmet, pek çok ve sayıya sığmaz hayır ve bereket. Cennette Hz. Muhammed'in havuzu, nehri (CVIII. sûre. *Kur'an-ı Kerim ve Meâli*; Açıklama; c. II, s. CXXVIII).

B. 1063. Hasır – secde, mescit. Alın, avuçlar, dizler, ayak parmakları yere gelmek üzere insanın yere kapanmasına "sücûd", bu harekete "secde" denir. Toprağa ve topraktan meydana gelen yenmeyen şeye secde, efdal olduğundan hasırdan seccade yapılması, cemâat fazla olunca mescitlerin dışlarına serilmesi âdettir.

B. 1069. Dua– icabet. II. sûrenin (Bakara) 186. âyet-i kerîmesi de, Allah'ın kulların dualarını duyup dileklerini verdiği bildirilir; bu bakımdan dua, çok defa icabetle anılır.

B. 1103. Asîde. Pişmiş et dövülüp bamya ve unla karıştırılarak yapılan bir çeşit yemek. Nişasta, bal ve yağla yapılan helvaya da denir.

B. 1109. Söyle. Kur'an'ın son üç sûresi bu sözle başlar; daha birçok âyetlerde de geçer.

B. 1116. Arslan eniği arslan olur. Türkçe atasözü.

B. 1135. İrem bağı. İrem, bir boyun, yahut bir şehrin adıdır. O şehri Şeddad adlı Tanrılık dâvasına girişmiş bir hükümdar kurmuştur. O şehirde bir de cennet yaptırmaya kalkışmış, mücevherle bezenmiş olan bu bahçeyi görmeye giderken bir yanda kendisi, öbür yanda da bahçesi yere bat-

mıştır. LXXXIX. sûrenin (Fecr) 7-8. âyetlerinde İrem "direkli, şehirler içinde eşiti yapılmamış" olarak vasfedilir.

B. 1160. Gökyüzü – mavi hırka, Sûfî – çark urmak. Mavi renk eski İran'da yas rengiydi. Gökyüzü mavi hırkaya bürünmüş, vecd içinde çark urup dönen bir sûfîye benzetiliyor.

B. 1197. Salâ. Çağırmak anlamına da gelir. Cuma günleri öğle ezanından önce, aynı gün sabah ezanından sonra Hz. Muhammed'e, minareden güzel sesle verilen salat-ü selâm. Aynı zamanda, şehirde birisi ölürse vakitsiz olarak minareden salâ verilir ve bu sûretle halka birisinin öldüğü duyurulur. Bu âdet hâlâ Anadolu'da vardır.

B. 1236. Kıran. Güneş'ten başka altı seyyarenin aynı derecede bulunması. Bu, yıldız bilgisine göre kutlu bir çağdır.

B. 1254. Arasât. Kıyamette dünya dümdüz olacaktır ki bu düz ve geniş alana "Arasât meydanı" denir. Kalabalık yere de derler.

B. 1257. Ömer – Şeytan. "Şeytan, Ömer Müslüman oldu olalı ona yaklaşmadı, gördü mü, yüzünü çevirir" ve "Şeytan senden kaçar ya Ömer" meâlinde hadisler vardır (*Al-Câmi'*, c. I, s. 68).

B. 1301. Rüstem, Rüstem-i Destan. Mitolojik İran tarihinde millî kahraman.

B. 1330. Akl-ı Küll. Hukemâ felsefesine inananlarca, yaratıcı kudretin aktif vasfına Akl-ı Küll – Tüm Akıl derler. Bu aktif vasıf, kendinde bir pasif vasıf meydana getirir ki, buna da Nefs-i Küll – Tüm Nefis denir. Bu aktif ve pasif vasıflardan gökler ve göklerin cirimleri olan yıldızlar meydana gelmiştir. Her göğün ve yıldızın da bir aktif ve pasif vasfı, yâni aklı ve nefsi vardır. Göklerin dönmesinden dört unsur (ateş, yel, su, toprak) meydana gelir; göklerle unsurlardan da cansızlar, bitkiler ve canlılar vücut bulur ve bu yaratış ve yaratılış daimîdir.

Sûfîlere göreyse Akl-ı Küll, Hakikat-i Muhamediyye'dir. Her türlü kayıt ve sıfattan, hattâ mutlak ve münezzeh oluş-

tan bile mutlak ve münezzeh olan Mutlak Varlık'ın zuhura olan meyli, her şeyin hakikatini ilminde mücmel olarak sabit kılar. Her vasıftan mutlak oluşu Lâhût'tur, bu âlemle kuvvet âlemi arasındaki berzah Ceberût âlemidir. Kuvvet, yâni Melekût âlemi, bu madde âlemini izhâr eder ki, bu âleme Nâsût denir. Bütün bu âlemleri kaplayan âlemse Kevn-i Câmi'-i İnsanî bütün bu âlemleri varlığında toplayan insandır.

B. 1333. Kalender. Melâmetîlikten meydana gelmiş bir tarikat (*MEB Türk Ansiklopedisi*'ndeki "Kalenderiyye" maddemize bkz., Ankara, 1973, s. 157-161).

B. 1381. Rabbime konuk olurum. "Peygamber bir günün orucunu ertesi güne ulamayı nehyetti. Müslümanlardan biri, sen ulamaktasın ya ey Tanrı'nın elçisi dedi. Tanrı elçisi, hanginiz bana benzeyebilir, ben Rabbime konuk olurum, o beni doyurur, suvarır dedi." (*Ahâdîs-i Mesnevî*, s. 36)

B. 1387. Gönül ateşine yoldaş, ıslak gözlerin yanında. "Ben gönülleri kırılmış kişilerin yanındayım." (Hadis-i Kudsî; *El-İthâfât*; s. 29).

B. 1392. Haraç. İslâm tarafından mağlup edilen ve himaye altına alınan beyliklerin, devletlerin, İslâm devletine muayyen zamanlarda ödemeye mecbur oldukları ve verdikleri muayyen vergi.

B. 1405. Geri dön. LXXXIX (Fecr) 28.

B. 1408. Harem – güvercin. Kâbe'nin muayyen sınırı içinde avlanmak, hayvan kesmek, kısas yapmak haramdır. Bu bakımdan dokunulmaması gereken güzeller, Harem'deki, yâni Kâbe'nin sınırı içindeki güvercinlere benzetilir.

B. 1410. Nuh – ömür. Ahd-i Atıyk'te Nuh'un dokuz yüz elli yıl yaşadığı bildirildiği gibi (Tekvin, IX. 29), Kur'an'da da bu tekrarlanır; ancak Kur'an'da kavmi arasında bin yıldan elli yıl eksik bir müddet kaldığı, sonra tufan olduğu bildirilmektedir ki, bu dokuz yüz elli yıl davet müddetidir; ondan önce ve sonra da yaşadığından ömrü bin yılı pek çok aşmaktadır. Kur'an XXIX (Ankebût) 14.

B. 1422. Sâmirî. B. 793'ün izahına bkz.

B. 1423. Ca'fer-i Tayyar. Hz. Peygamber'in (S.M.), amcaları Ebû Tâlib'in oğlu, Hz. Ali'nin kardeşidir. Mu'te savaşında önce elleri kesilmiş, sonra şehit olmuşlardır. Hz. Peygamber, "Ca'fer'i gördüm, cennette iki kanatla uçuyordu" buyurmuş, bu hadis dolayısıyla, uçan anlamına "Tayyar" lâkabıyla anılmıştır (*Sefînetü'l-Bihâr*, I, s. 158-160; *Al-Câmi'*, c. II, s. 18).

B. 1425. Âzer. Kur'an'da İbrahim Peygamber'le anılır ve putlara taptığı bildirilir (VI. 74). Ancak Arapçada babaya "ab" dendiği gibi amcaya da dendiğinden ve Hz. Muhammed bir hadisinde atalarının Âdem Peygamber'e dek inanç ısı olduğunu bildirdiğinden birçok müfessirler, Âzer'i İbrahim'in amcası olarak kabul ederler. Ahd-i Atıyk'de de İbrahim'in babasının adı Târeh'tir (Tekvin, XI. 26-27).

B. 1433. Babil – büyü. Kur'an-ı Kerim'in II. sûresinin (Bakara) 102. âyet-i kerîmesinde, Süleyman Peygamber'in kâfir olmayıp şeytanların kâfir oldukları, insanlara büyü yapmayı öğrettikleri, Babil'e indirilen Hârût ve Mârût adlı iki meleğin, insanlara, biz sizi imtihana çekmeye geldik, sakın kâfir olmayın demeden kimseye bir şey öğretmedikleri bildirilir. Halk rivayetine göre bu iki melek, insanların kötülüklerinden şikâyet etmişler, Tanrı, ben onlara şehvet verdim; size de versem öyle olursunuz, buyurmuş; olmayız demişler, bunun üzerine onlara şehvet verip Babil'e indirmiş. Gündüzün, halk arasında hüküm sürerler, geceleyin İsm-i A'zam'ı, yâni Tanrı'nın en büyük adını okuyup göğe ağarlarmış. Derken bir kadına tutulmuşlar, kadın, kendisine İsm-i A'zam'ı öğrettikleri takdirde onlara râm olacağını söylemiş, öğrenip göğe ağınca Tanrı onu çarpıp bir yıldız yapmıştır ki bu yıldız Zühre'dir. Hârut'la Mârut'u da dünya azabıyla âhiret azabı arasında muhayyer bırakmış, dünya azabını kabul etmişler, Babil kuyusuna baş aşağı asılmışlardır. Kıyamete dek o kuyuda azap gören Hârut'la Mârut, kuyunun başına gelenlere büyü öğretirlermiş.

Bu inanç yüzünden edebiyatta Babil, kuyu, Hârut, Mârut, büyü ve Zühre hemen daima beraber geçer.

B. 1508. Arafat – topluluk. Arafat, Mekke'de bir dağdır. Arap yılının son ayı olan zil'hiccede yapılan hac töreninde, bütün hacılar o dağa çıkarlar; ayın onuncu günü inip Kâbe'yi tavaf ederler. Bir münasebetle toplulukla anılmıştır.

B. 1511. Susun da dinleyin. Kur'an, VII (A'raf) 204.

B. 1522. İki leğen (altın – ateş). Firavun gördüğü bir rüyanın yorumu üzerine o ayda İsrailoğullarından doğan erkek çocukları öldürürken, Mûsa'nın anası ilhamla onu bir sepete koyup Nil'e atmış. Firavun'un zevcesi Asiye bulup saraya götürmüş, orada anası sütnine olarak gelmiş, Mûsa Firavun'un sarayında yetişip büyümeye başlamıştı. Bir gün Firavun Mûsa'yı severken, Mûsa Firavun'un sakalına yapışıp yolmuş, Firavun, saltanatını yıkacak çocuk belki de budur diye şüpheye düşmüş, onu öldürtmeye kalkmıştı. Çocuktur, bilmeyerek yapmıştır; bir tabağa altın, bir tabağa ateş koydur, getirt; altını alırsa öldürt demişler, Firavun böyle yaptırmış; Mûsa ateşe saldırıp ağzına bir kor atmış, dili, ağzı yanmıştı. Bunun üzerine Firavun onu öldürtmekten vazgeçmişti.

B. 1524. Kafatası – kâse. Hz. Ali'nin (A. M.), "Kılıçla hançer bizim fesleğenimizdir, yuf olsun nerkise, mersin ağacına. Şarabımız, düşmanımızın kanıdır, sağrağımız düşmanın kafatası" meâlindeki şiirinden alınmıştır (*İmam-ı Ali Buyruğu*, s. 246).

B. 1584. Gece – gebe. "Geceler gebedir" sözü Türkçede olduğu gibi Arapça ve Farsçada da atasözüdür.

B. 1626. Bâyezîd. Melâmet erlerinden olup milâdî 874-875'te Bağdat'da vefat etmiştir.

B. 1688. Yüzler vardır. Kur'an; LXXX (Abese) 38-40, LXXXVIII (Ğaşiye) 8, 9.

B. 1694. Zil'ka'de 5-654 yılı. Mevlânâ, bu şiirinde 654 hicrî yılının Zil'ka'de ayının beşinci Cumartesi gecesi (Kasım 1256) gördüğü bir rüyadan bahsediyor. Fakat şiire dikkat edilirse bu bir rüya değil, rü'yet. 654'de (1256) Baycu'nun

kumandası altındaki Moğol ordusu, Konya yakınlarında Selçuk ordusuyla savaşmış, Selçuklular bozguna uğramıştı. Bu savaşın sonunda mahpus olan IV. Rükneddin Kılıçarslan tahta çıkarıldı; Muineddin-i Pervane, pervanelik makamına geçti. Baycu, Konya'nın batısında, şehre dört saatlik bir yerdeki Kızılviran'da yerleşti. Rükneddin de yanında kaldı (Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddin*, üçüncü basım, Sunuş, s. 5). Mevlânâ, bu şiiri bütün bu olayların tesiri altında yazmıştır. (Bahr-i Hezec Mahbûn Matviyy'de LXII. şiir.)

B. 1699. Altı yön. Üst, alt, ön, art, sağ, sol.

B. 1722. Gerçeklik makamı. Kur'an, LIV (Kamer) 55.

B. 1729. Ağzı miskle mühürlenmiş (Hıtâmuhu'l-Misk). Kur'an-ı Kerim'in LXXXIII. sûresinin (Mutaffifîn) 25-26. âyetlerinde cennet ehline "Sunulur bir içki, içiminin sonu pek hoştur ve sonu misk kokar; özleyip dileyenler bunu özlesinler, bunu dilesinler" buyurulmaktadır. İbare, 26. âyetten alınmıştır.

B. 1731. Put – şaman. Şaman, eski Türklerde Şamanizm rûhanîlerine verilen addır. Mevlânâ, bu adı *Dîvân*'da ve *Mesnevî*'de puta tapanların rûhanîleri anlamına kullanmadadır. Putla da anılır.

B. 1733. Yurt sevgisi. Hadis olarak "Yurt sevgisi imandandır" meâlinde bir söz varsa da Aliyya'l-Kaarî, bu sözü, *Mevzûâtu Kebîr*'inde mevzu sayar (s. 38-39).

B. 1757. Mağara dostu. Ebû Bekr'dir. Kur'an, IX (Tevbe) 40.

B. 1811. Gölge – Güneş. XXV. sûrenin (Furkan) 45-46. âyetlerinde meâlen, "Rabbinin gölgeyi nasıl da uzattığını görmedin mi? Dileseydi onu sakin kılardı elbette. Sonra güneşi gölgeye delil ettik; sonra da onu yavaş yavaş kendimize çekip aldık" buyurulmaktadır. Sûfîler, Mutlak Varlık olan Hak'tan başka bütün varlıkların "Vücud-i Zıllî – Gölge Varlığı" ile var olduğunu kabul ederler. Gölge, nasıl güneş yüzünden görünürse, nasıl gene güneş yüzünden yok olup giderse, bütün varlıklar da, varlıklarına

Hakk'ın ifâzasıyla izafî olarak bürünürler; Hakk'a karşı da gölge gibi yok olur giderler.

B. 1815. Sakının. Kur'an, II (Bakara) 24 ve daha yetmiş iki âyette.

B. 1862. Yaratıkları, çoluğu çocuğu. "Halkın hepsi de Tanrı ayalidir; Allah'a en sevgilileri, ayaline en çok faydalı olanıdır." (Hadis, *Al-Câmi'*, c. II, s. 10)

B. 1890. Dehrî. Yaratan, öldüren bir Tanrı'ya inanmayıp, bizi zaman yaşatmakta ve zaman yıpratıp öldürmekte inancını güdenlere "Dehrî" denir. XLV. sûrenin (Câsiye) 24. âyetinde bu inanca sahip olanlardan bahsedilir.

B. 1907. Hel etâ. Kur'an'ın, "İnsân, Dehr, Hel etâ" adlarıyla anılan LXXVI. sûresi. "Gerçekten de insana, zamanın bir çağı gelmişti ki anılır bir şey bile değildi insan" meâlindeki âyetle ve "Hel etâ" sözüyle başlar. Bu sûrenin 8. âyetinden itibaren Ali, Fâtıma, Hasan ve Huseyn'le azatlı cariyeleri Fıdda, Tanrı uğruna yoksulu, yetimi, tutsağı doyurdukları dolayısıyla övülür. Beyitteki "Hel etâ meydanının tek binicisi" Ali'dir (A.M.)

B. 1907. Lâ fetâ. B. 8300'ün izahına bkz.

B. 1923. Çile – çihle. Dervişlerin kırk gün, az yemek, az içmek, az uyumak şartıyla yalnızca bir odaya, bir bucağa çekilip kendilerini kulluğa vermeleri. Farsça olan bu söz, Arapça "erbain" deyimiyle de ifade edilir ki, her iki dilde de anlamı kırktır.

B. 1929. Âmüle. Hint meyvelerinden bir meyvedir. Dövülür ve şekerle, yahut bal şerbetiyle karıştırılarak kaynatılır; süzüldükten sonra günde dört kere gözlere çekilmesi, gözün karasına düşen akı giderirmiş (*Bürhan* terc., "Âmüle" maddesi)

B. 1932. Belâdur. Şurup yapılıp içilmesi zihin açan, aklı fazlalaştıran bir ot. Fazla içilince de insanı deli edermiş.

B. 1945. Müsâdere. Herhangi bir sebeple padişahın gazabına uğrayan büyüklerden birinin bütün malı, mülkü zapt edilirdi; buna "müsâdere" denirdi.

B. 1945. Şahne. Şehrin düzenine bakan, inzibat işlerini düzene koyan, gereken kişileri cezalandıran memur. Aslı Arapça "şıhne"dir.

B. 2001. Kefaret. Yapılan şer'î bir suça karşılık çekilen ceza. Andı bozmanın kefareti bir köle azat etmek, yahut üç gün oruç tutmak, yahut da on yoksulu doyurmaktır.

B. 2008. Kâbe – tavaf, gönül – put. Kâbe, Câhiliyye devrinde, yâni Hz. Peygamber'in (S.M.) İslâm dinini yaymaya başlamasından önce putlarla doluydu. Bütün Arap boylarının, hattâ bilinen dinlerin putları Kâbe'nin içine asılmıştı; hattâ İbrahim Peygamber'in (A.M.) bile resmi vardı. Kâbe'nin üstünde de bir mücessem put mevcuttu. Bütün putların üç yüz altmışı bulduğu söylenir. Mekke fethinde bu putların hepsi yok edildi. Gönül de Tanrı evi sayıldığından gönüldeki hırs, şehvet, menfaat duygusu vs. gibi insanlığa ve İslâm'a uymayan huylar, gönüldeki putlardır ve olgun insanın bunları kırıp gönlünü temizlemesi gerektir. Tavaf, hac töreninde Kâbe'nin çevresinde yedi kere dönmektir.

B. 2040. Kamet. Namazların farzlarına durmadan önce erkeklerin söyledikleri sözler. Aynen ezan gibidir; ancak "Haydin kurtuluşa" sözünden sonra iki kere de "Namaz başladı" denir.

B. 2156. İçin. Kur'an-ı Mecîd'de çeşitli vesilelerle geçer: II. sûrenin (Bakara) 60. âyetinde, Mûsa Peygamber'in sopasıyla vurup kayadan on iki kaynak çıkarınca "Yiyin, için Allah rızkından; yeryüzünde bozguncu olmayın" dediği anlatılır. Aynı sûrenin 187. âyetinde, fecr atıp gündüzün beyazlığıyla gecenin karanlığı tam ayırt edilinceye dek yiyip içmeye ruhsat olduğu, o andan geceye dek oruç tutmanın gerektiği bildirilir. VII. sûrenin (A'raf) 31. âyetinde "Yiyin, için, israfta bulunmayın" buyurulur ve Allah'ın müsrifleri sevmediği bildirilir. LII. sûrenin (Tur) 19, LXIX. sûrenin (Haakka) 24. ve LXXVII. sûrenin (Murselât) 43. âyetlerindeyse cennet ehline hitap edilmektedir.

B. 2192. Azar – sevgi. Türkçede de "Nerde azar, orda nazar" bir atasözüdür.

B. 2196. Güneş – Koç burcu. İlkbahar, Güneş'in Koç burcuna girmesiyle başlar ve o güne yeni gün anlamına nevrûz denir.

B. 2197. Ahmedî tiryak. Tiryak, zehirli hayvanların ısırmalarından meydana gelen zehirlenmeyi önleyen ilaç, panzehirdir. Terkibinde afyon bulunduğundan, afyona da Farsçada tiryak dendiğinden bu ad verilmiştir. Dr. Seyyid Sâdık Kaya Gevherîn'in *Ferheng-i Lugaat ve Ta'bîrât-Mesnevî*'sinde tiryakların nevileri hakkında etraflıca bilgi verildiği halde (Tehran Üniversitesi Yayını, c. III, Tehran-1339, s. 99-113) Ahmedî tiryak yok. Bundan da anlıyoruz ki Ahmedî tiryak, dünya zehrini yok eden Hz. Muhammed'in (S. M.) lûtuf ve feyzine verilen mecazî bir addır.

B. 2252. Eğri otur, doğru söyle. Bu söz Türkçede de vardır.

B. 2253. Borç verin. Kur'an, II (Bakara) 245, LVII (Hadîd) 18, LXIV (Teğâbun) 17, LXXIII (Müzemmil) 20 ve daha birçok yerde. Yoksullara, din uğruna devlete edilen yardıma karşılık, Allah yardım edene fazlasıyla dünyada ve bilhassa âhirette sevap ihsan edeceğinden bu verilene, mecazen borç denmiştir.

B. 2292. Azâz – Damışk. Damışk, bugün Şam diye anılan şehirdir. Evvelce Şam o alanın adıydı. Damışk, merkezi olan şehirdi. Azâz, Halep civarında bir şehirdir. Lügat anlamı, sarp yerdir (*Mu'cem*; c. VI, s. 168-169).

B. 2321. İnsana benzetenler. Âyetlerdeki "el, yüz" gibi kudrete, zata mecaz olarak kullanılmış olan sözleri, zahirî anlamıyla alıp, hâşâ, Allah'a cisim isnat edenlerin mezhebine "Mücessime" ve Müşebbihe, yâni cisim isnat edenler ve insana benzetenlerin yolu denir.

B. 2339. Dağ – Ferhad. B. 557'nin izahına bkz.

B. 2347. Mehdi. Hz. Peygamber (S.M.) evlâdından ve Hz. Fâtıma (A.M.) soyundan Mehdi'nin son zamanda çıka-

cağını, yeryüzünü zulümle dolmuşken adaletle dolduracağını, İsa'nın gökten inip ona uyacağını müjdelemişlerdir (*Al-Câmi'*; c. II. s. 30, 179). Ehl-i sünnete göre Mehdi son zamanlarda doğacaktır. İmâmiyye'ye göre on ikinci imamdır; sağdır, vakti gelince Tanrı izni ve emriyle zuhur edecektir.

B. 2363. Yoksulluk övünç. "Yoksulluk övüncümdür" meâlinde bir hadis söylenir. Aliyyü'l-Kaarî, bunu mevzu sayar (s. 57). Ancak, yokluk, yoksulluk, varlıktan geçmek, ferdiyetini terk etmek, insanlar için her şeyden geçmek, onlar için yaşamak, çalışmak anlamına alınırsa meâlen hadis sayılır.

Bahr-i Hezec –Matviyy–

B. 2420. Yıkık köyden... Türkçede de "Yıkık köyden haraç alınmaz" diye bir atasözü vardır.

B. 2495. Cebir – kader. Cebir, kula her yaptığı işi Tanrı'nın yaptırdığına, her işin Tanrı takdiriyle olup kulun hiçbir irâde ve ihtiyârı olmadığına inanmaktır. Bu inancı benimseyenlere "Cebrî-Ceberî" derler. Kader, ehl-i sünnete göre, kulda irâde ve ihtiyâr kabul etmektir; bu inancı güdenlere de "Kaderiyye" derler. Haricîler ilk, Mu'tezile ikinci inancı benimsemişlerdir. Ehl-i sünnete göre kulda cüzî bir irâde vardır; kul bunu neye yöneltirse, Allah onu halk eder. İmâmiyye'ye göre cebir yoktur, fakat tafvîz de yoktur; yâni kul başıboş bırakılmamıştır; yaptığını Tanrı'nın verdiği kudretle, fakat Tanrı'nın verdiği irâde ve ihtiyârla yapar ve karşılığında azaba uğrar, yahut sevap elde eder.

B. 2503. Beşik – yer. Kur'an'ın LXXVIII. sûresinin (Nebel) 6. âyetindeki yeryüzünün, insanlara hazır bir yaygı döşendiği, "Mihâdâ" lâfzıyla geçtiği gibi, XX. sûrenin (Tâ Hâ) 53, XLIII. sûrenin (Zuhruf) 10. âyetlerinde de yeryüzünün insanlar için bir döşek, bir istirahat yurdu olduğu "Mehd" lâfzıyla ifade buyurulduğundan, "Mehd" sözünün bir anlamı da beşik bulunduğu için bu mecaz meydana gelmiştir.

B. 2513. Muska – heykel. İnsan boyunda ince, ensiz kâğıda yazılan, bükülüp boyna bir mahfaza içinde asılan muskaya verilen addır.

B. 2532. Büyük mahlûklardan biridir elbette (Cehennem). Kur'an; LXXIV (Müddessir) 35.

B. 2532. Rûhü'l-Kudüs. B. 793'ün izahına bkz.

B. 2553. Sıçradın, kalktın mı, can da sıçrar, kalkar. Üç, üç daha altı olur, altısından da kurtulursun.

2553. beyit olan ve "Con becehed ger becehî" diye başlayan bu beytin tam çevirisi şudur:

"A güzellik, a iyilik gecesi, sıçradın, kalktın mı, can da sıçrar, kalkar... üç sayısına üç kattın mı, altı olur, altı."

"Can" sözü "c" harfiyle başlar; "c", ebced hesabında "3"tür. "Cebi-sıçrar, kalkarsan" sözü de "c" harfiyle, yâni "3" le başlıyor. Sen, bir azmeder, sıçrar, şu âlemin kaydından kurtulursan, can, yâni mâna-melekût âlemi de sıçrar, kalkar. 3+3=6'dır ya, âlemde de altı yön vardır; bu altı yönlü madde âleminden kurtulur can; fakat yönü-yöreyi meydana getiren mâna âlemi de gözünden silinir; mânayı da, maddeyi de izhâr eden, bir tek, sayıdaki sıfırdan sonra gelen, kendinden sonra ikiyi meydana getiren bir değil, kendinden başka hiç bir var olmayan bir tek Mutlak Varlık kalır. Her şey O'nun eseri, kudreti, sun'u, hikmeti olarak görünür diyor. Bu anlayışımızı, son beyit olan şu beyit de teyid ediyor sanırız:

"Altı yönüm de senin yüzünle, senin kutlu bakışınla yedi göğe de güzellik verir, alım verir; alım verir, güzellik verir."

B. 2568. Çiğil. Türkistan'da güzelleriyle tanınmış bir şehir. Güzelleri bu şehir halkına benzetirler.

B. 2597. Arefe – bayram. Zil'hicce'nin ilk on günü. Hadislerde günlerin en şereflilerinin, bu ayın ilk on günü, bilhassa ertesi günü bayram olan dokuzuncu günü, gecelerin en şereflisinin de kadir gecesi olduğu bildirilmiştir.

B. 2628. Ferec – genişlik. "Sabır, genişliğin anahtarıdır, sakınmaksa ebedî zenginlik." Hadis (*Künûzu'l-Hakayık*; *Câmi'* hamişinde; c. II, s. 103).

B. 2682. Fil – Kâbe. Kur'an-ı Mecîd'in CV. (Fil) ve CVI. (Kureyş) sûrelerinde bildirildiği gibi, hac törenini Yemen ülkesinde yaptırmak, bu sûretle de iktisadî üstünlüğü sağlamak için yaptırdığı mâbede kimsenin gelmediğini gören Ebrehe, Kâbe'yi yıkmak üzere bir orduyla Mekke'ye gelmişti. Orduda filler de bulunduğundan bunlara Fil ashabı dendi. Kâbe'ye yöneldikleri sırada ebabil kuşları bu orduyu taşlayıp helâk etti; yanlarında bulunan mal ve yiyecek Mekkelilere kaldı. Bu olaya Fil Olayı denir. Hz. Peygamber, bu olaydan elli, elli beş gün sonra doğmuşlardır.

B. 2716. Rûhü'l-Emin. B. 793'ün izahına bkz.

B. 2735. Gökyüzündeki Öküz, yeraltındaki öküz. Gökteki öküz Öküz burcudur (Sevr). Halkın saçma inanışlarından biri de dünyanın bir öküzün boynuzu üstünde, öküzün balık üstünde durduğu, balığın denizde olduğu, deniziyse Tanrı kudretinin muallak tuttuğudur. Mevlânâ bu beyitte bu inançla alay ediyor.

B. 2739. Telkıyn. Ölü gömülmeden mezar başında, gömüldükten sonra mezara karşı, ölüye dinini, Rabbini, peygamberini, kitabını ve dinde inanması gereken şeylerin gerçek olduğunu söylemek. Bu sonradan bir gelenek haline gelmiştir.

B. 2760. Mescid-i Aksâ, Cennet-i Me'vâ. Mescid-i Aksa, peygamberlerin ve Kâbe kıble oluncaya dek Müslümanların kıblesi olan ve Kudüs'te bulunan camidir. Me'vâ, lügat anlamından yer yurt demektir. Kur'an'da, XXXII. (Secde) sûrenin 19. âyetinde, LIII. sûrenin (Necm) 15. âyetinde ve LXXIX. sûrenin (Nâziât) 41. âyetinde geçer. Sekiz cennetten birinin adı olduğu da söylenmiştir.

B. 2775. Baç. Bir yerden bir yere götürülen eşyadan alınan vergi.

B. 2797. Hâce Zekî. *Menâkibü'l-Ârifîn*'de Zekî adlı kavvâl, yâni çalgı çalan, neşîdeler okuyan bir zatın adı geçer. Bir gün Mevlânâ'nın huzurunda İbni Arabî'nin *Fütûhât-ı Mekkiyye*'sinden bahsediyorlar; diyorlar ki: Şaşılacak bir kitap,

ne dediği bilinemiyor; söyleyenin bu sözdeki maksadı nedir, bu da anlaşılmıyor. O sırada Kavvâl Zekî geliyor; çalıp söylemeye koyuluyor. Mevlânâ, şimdi diyor, Zekî'nin fütuhatı, *Fütûhât-ı Mekkiyye*'den daha iyi ve semâ'a kalkıyor (Tahsin Yazıcı'nın hazırladığı *Menâkibü'l-Ârifîn* tercemesi, TTK Yayını, Ankara, 1959, c. I, s. 509). Hiç şüphe yok ki Mevlânâ'nın, altı telli sazı çalmasını dilediği Hâce Zekî bu zattır.

B. 2805. Gizli define. Ben bir gizli defineydim; bilinmeyi sevdim, diledim de bilineyim diye halkı yarattım. Meâl bakımından hadis-i kudsî (*Ahâdîs-i Mesnevî*, s. 29).

B. 2808. Evtâd. Direkler, ulu kazıklar anlamına gelir. Sûfilerce dünyanın doğusunu, batısını, güneyini, kuzeyini idare eden ve üçlerden sonra gelen dört eren (*Ta'rîfât*, Matbaa-i Âmire – 1265, taşbasması, s. 15).

B. 2865. Akıl ikidir. Dünya düzenini düzüp koşan akla, "Akl-ı naâs", âhiret düzenini düzüp koşanaysa "Akl-ı naâd" derler. Hz. Ali'ye atfedilen bu söz için, *Nehc-ül Belâga* terceme ve şerhimizin III. kısmının 4. bölümüne bkz. Neşriyat Yurdu, Yeni Şark Maârif K., İstanbul, 1972; s. 412-420). Bu söz, bilhassa Hz. Ali'nin, "İlim ikidir: Yaradılıştan olan, duyup bellenen. Duyup bellenen bilgi, yaradılışta kabiliyet yoksa fayda vermez" sözüne çok benzer. Esasen ilim de akıldan doğar (Aynı bölüm, s. 417).

B. 2874. Ken'an. Kuyu anlamına da geldiğinden Yusuf'la (A.M.) anılagelmiştir.

B. 2903. Ebû'l Hasan. Hz. Ali'nin (A.M.) künyeleridir.

B. 2906. İnanç sahibiysen. "İnanç sahibi, bir yılana bir delikten iki kez sokturmaz kendini." Hadis, *Câmi'*, c. II, s. 203).

Bahr-i Remel –Mahbûn Mekşûf–

B. 2963. Unsurlar. Ateş, yel, su, toprak.

B. 2971. İşini bitirdin mi yorul, dua et. Kur'an XCIV (İnşirah) 7, İşimizi gücümüzü... Kur'an; XL (Hicr) 48.

B. 2973. **Oku.** Kur'an; XCVI (Alak) 1.

B. 3027. **Âzer – Mesîh.** İsa Peygamber'in (A.M.) Lazar adında birini, ölümünden dört gün sonra dirilttiği Yuhanna İncili'nde anlatılır (XII). Kur'an'da da, Tanrı izniyle ölüyü dirilttiği bildirilir. Kur'an, III (Âl-i İmran), 49; V (Mâide), 110.

B. 3028. **Dağ, öşür – haraç.** Öşür, ekinden alınan onda bir paydır. Hükümet, muayyen köylerin a'şârını tahmin yoluyla zenginlere satar, onlar da harman zamanı, satın aldıkları köylerden, kendileri ve adamları vasıtasıyla bu onda bir payı alırlardı. Parasını önce verdikleri için mutlaka o paranın fazlasını elde etmek isterler, böylece de köylüye bir hayli zulümlerde bulunurlar, düzene saparlardı. Haraç, hükümetin aldığı bir vergidir. Dağ vurmak, dağlamak; ateşte kızartılan bir demiri, insanın bir yerine bastırıp yakmaktır. Kölelerin yüzlerine dağ vurulur, böylece de köle olduğu belli olurdu. Kölelerden öşür ve haraç alınmazdı.

B. 3055. **Münker – Nekîr.** İki melektir; bunlar kabirde ölüye Rabbini, peygamberini, dinini vs. soracaklardır. Türkçede soru melekleri denir.

B. 3083. **Mâlik.** Cehennemdeki meleklerin ulusu; cehennemin kapıcısı. Kur'an, XLIII (Zuhruf) 77.

B. 3103. **Ne şiş yansın, ne kebap.** Türk atasözü.

B. 3108. **Gökten ne yağar da yer kabul etmez?** Türkçede de bu atasözü vardır.

B. 3115. **Ahmağa verilecek cevap susmaktır.** Arap atasözü.

B. 3126. **Râfızî, Haricî.** Râfızî, lügatta bırakan, terk eden demektir. Rivayete göre önce İmam Huseyn'in oğlu Ali Zeynü'l-Âbidin'in oğlu Zeyd Emevîlerle savaşa girişince, yanındakiler Ebû Bekr'le Ömer hakkındaki fikirlerini sormuşlar, O da onları hayırla anarım demiş... bunun üzerine yanından ayrılmışlar. Zeyd, beni terk ettiniz demiş. Bu söz yüzünden sonradan bütün Şîîlere bu ad verilmiş. Şîa mezhebinde olanlarca, Hz. Muhammed Tanrı emriyle yerine Ali'yi vasiy ve halife tâyin etmiş, ilk üç halife onun bu hakkını gasp etmişlerdir. Bu yüzden Şîîler ilk üç halifeyi ve onlara uyanları sevmezler.

Haricî. Harîciyye mezhebine uyana denir. Ali zamanında hakemi kabul etmeyip emir ancak Tanrı'nındır diyerek hilâfeti reddedenlerle başlar. Bu mezhep erbabı da ilk iki halifeden sonra birbirleriyle savaşan ashabın hiçbirini sevmez, içlerinde daha ileri giderek sahabeye kâfir diyenler de vardır.

B. 3133. **Kilim altında davul.** Örf mecazı. Gizlenmesine imkân bulunmayan bir şeyi gizlemeye çalışanlara "kilim altında davul çalıyor" derler.

B. 3134. **Deve – minare.** Olmayacak, olması mümkün bulunmayan bir şey anlatılırken "minarede" yahut "olukta deve" tâbiri kullanılır.

B. 3157. **Gökler – tomar gibi dürülmek.** XXXIX (Zümer) 67.

B. 3160. **Tard u aks.** Bir beytin her mısra'ı, iki tam bölümden ibaret olur da ikinci bölümü öne alındığı zaman vezin, hattâ kafiye bozulmazsa bu sanata "tard u aks" denir. Mevlânâ, bu beyitte bu sanatı yapmış, aynı zamanda "tard u aks" sözünün anlamıyla da bir îhâm sanatı belirmiştir. Zâti bu gazelin birçok beyitlerinde bu sanat vardır.

B. 3172. **Gönülden gönüle yol var.** Türk, Arap ve Fars atasözü.

B. 3182. **Abbas-ı Debs.** Dilencilikte örnek tutulan birinin adı.

B. 3184. **Teberzed şekeri.** Şekerkamışından yapılan ak renkli, pek sağlam bir şeker. Teber, balta demektir, pekliği bakımından mübalâğa yollu, baltayla kırılabileceğini anlatmak için bu ad verilmiştir.

B. 3208. **Cenah – kalb.** Ordunun merkezine "kalb", iki yan bölüklerine "sağ cenah, sol cenah" denirdi. Öncülerine, önde gidenler anlamına "pîş-dâr", geride ihtiyat olarak gelenlere, geride kalanlar anlamına "düm-dâr" derlerdi.

B. 3236. Merv - Sünnî, Kunubba – Rafızi. Merv, Horasan ilinin en büyük şehirlerindendi. Mervü'ş-Şâhicân diye tanınmıştı. İran Selçuklularına bir aralık idare merkezi de olmuştu. Hanefî ve Şâfiîlere ait iki büyük camii de vardı (*Mu'cemü'l-Büldân*, Mısır, h. 1323, c. VIII, s. 33-38).

Kunubba, Yemen'de, San'â yakınlarında bir şehirdir. Yemen ortaçağda Bâtınilerin merkezlerinden biriydi.

B. 3256. Cuhâ. Emevîlerin son devirlerinde, yâni hicretin birinci yüzyılının sonlarında Kûfe'de yaşadığı söylenen ve aptallıkla tanınan bir zat. Böyle olmakla beraber, hicretin 421. yılında ölen meşhur Sultan Mahmud-ı Gaznevî ile aralarında geçen birçok fıkralar da nakledilegelmiştir. Bu zat, bizim Hoca Nasreddin'imiz gibi bir adamdır; adına Cuhî de denir.

B. 3301. Güçlükten sonra kolaylık. Kur'an, LXV (Talaak) 7; XCIV (İnşirah) 5.

B. 3318. Şirin. Şirin, Husrev ve Ferhad'ın sevdiği kızdır.

B. 3361. Âdem – buğday. II. sûrenin (Bakara) 35, VII. sûrenin (A'raf) 19. âyetlerinde Âdem Peygamber'le eşi Havva'ya, yaklaşmamaları, aksi takdirde zalim olacakları bildirilen ağacın, buğday olduğu, yaygın bir rivayet ve inançtır.

B. 3361. Herîse. Akşamdan ıslanan buğday sabaha dek suda durur; sabahleyin dövülür, et yahut tavuk suyuyla, bilhassa gerdan etiyle karıştıra karıştıra kaynatılır. Böylece suhye halinde pişen bu yemeğe "keşkek" ve "herîse" denir.

B. 3365. Testinin içinde ne varsa dışına o sızar. Arap atasözü.

B. 3370. Yazıklar olsun. Kur'an, XII (Yusuf) 8. Yakub Peygamber (A.M.), oğlu Yusuf yittikten sonra yakınırken bu sözü söylemiştir.

B. 3372. Aşk – şehitlik. "Kim âşık olur da kötülükte bulunmaksızın ölürse, şehit olarak ölür" ve "Kim âşık olur da aşkını gizler, kötülükte bulunmaz, öylece ölürse şehit olarak ölür" meâlindeki iki hadis vardır (*Al-Câmi'*, c. II, s. 160).

B. 3408. Nemrud – sivrisinek. Nemrud'un burnuna bir sivrisinek girmiş; ordan beynine çıkmış; orda bir serçe kuşu kadar büyümüş, Nemrud'un başı ağrımaya başlamış, ağrı dursun diye kafasını tokmakla dövdürmeye koyulmuş. Sonunda beyni patlamış, ölmüş.

B. 3426. Bana görün – göremezsin. B. 116'nın izahına bkz.

B. 3476. Mühür – mum, yüzük. Eskiden tomarların, kâğıtların açılmamasını sağlamak için, kırmızı balmumu ısıtarak kapandığı, açılacağı yere damlatırlar; soğumadan da üstüne mühür basarlardı. Böylece balmumu, ısıtılarak oradan çıkarılsa bile, mühür bozulacağından açıldığı belli olurdu. Mühürler de çok defa yüzük taşında olurdu; hele padişahların mühürleri mutlaka yüzükteydi.

B. 3481. Ali – Hayber. Hayber savaşında Yahudi'nin biri, Hz. Ali'nin düşen kalkanını kapıp kaçmıştı. Ali hemen hendeği atlayıp kale kapısının bir kanadını koparmış, savaşın sonuna dek onu kalkan olarak kullanmıştır.

B. 3481. İsfendiyar. İran'ın mitolojik tarihinde bir hükümdardır. Babasının zamanında Zertüşt dinini yaymış, babası bunun üstünlüğünü çekemediğinden onu bir kalede hapsetmiş. Turan hükümdarı İran'a ılgar edip Güştâsb'ın, yâni İsfendiyar'ın babasının iki kızını da tutsak edip götürdüğünden Güştâsb, İsfendiyar'ı hapisten çıkarıp savaşa yollamış. İsfendiyar, Turanlıları alt etmiş, kız kardeşlerini kurtarmış. Bu sefer de Güştâsb, İsfendiyar'ı, Rüstem'i tutup getirmeye göndermiş. Savaşta Rüstem, iki uçlu bir okla İsfendiyar'ın iki gözünü de kör etmiş, o da bundan müteessir olarak ölmüş. İsfendiyar'ın, milâttan 549 yıl önce ölen İran hükümdarı Daryuş olduğunu söyleyenler de vardır. Ayrıca bu ad, Tanrı kudreti, Tanrı lûtfu anlamına geldiği gibi Zertüşt dininde bir meleğin de adıdır.

B. 3481. Murtazâ. Hz. Muhammed Tebük savaşına giderken Ali'yi, Medine'de, yerine halife bırakmış; Ali savaşa

katılmadığından hüzünlenerek, ey Tanrı elçisi, beni kadınlarla çocuklara mı halife bırakıyorsun, deyince, Hz. Muhammed, yâ Ali, razı değil misin ki sen bana Mûsa'ya Hârun ne menziledeyse, o menziledesin: ancak benden sonra peygamber yok demiş, bu söz üzerine Ali, razı oldum, razı oldum demiştir. Bu yüzden de razı edilmiş anlamına gelen "Murtazâ" Ali'nin lâkaplarından biri olmuştur. Bu hadise, "Hadis-i Menzile" denir (*Al-Câmi'*, c. II, s. 55).

Bahr-i Remel –Mahbûn Mahzûf–

B. 3640. Kan – kaynar kahve. Hırsızlık edenin şer'î ceza olarak eli kesilince, kanın durması, yaranın pişmesi için kesilen yere kaynar kahve dökülmesi âdetini bildirmektedir.

B. 3649. Peygamber (S.M.) – Ayaklarının altının şişmesi. "Peygamber geceleyin namaz kılmak için kalkardı. Namazda o kadar çok dururdu ki, ayaklarının altı, yahut bacakları şişerdi. Kendisine bu kadar eziyet etmemesi söylenince, ben buyurdu, şükreden kul olmayayım mı?" (Hadis; *E't-Tecrîü's-Sarîh*; *Bâbü't-Tehecciid bi'l-leyl*, I, 82).

B. 3655. Melekût âlemi. Rûhlar, canlar âlemi. Kudret ve kuvvet âlemi; cisme bürünmemiş, madde halinde tekasüf etmemiş kuvvet âlemi. Kur'an, VI (En'âm) 75; VII (A'raf) 185; XXIII (Mü'minûn) 88; XXXVI (Yâ Sîn) 83.

B. 3668. Dîvân. Devlet işlerinin görüldüğü dairelere ve burada iş gören memurlara, işlerine göre adalet vs. dîvân dendiği gibi, padişahların halkın dileklerini dinlemek için muayyen günlerde oturmalarına da "dîvân kurmak" denirdi.

B. 3669. Had. Şer'î bir suçun cezası. Sarhoşluğun haddi seksen sopa yemektir.

B. 3771. İnsanlar madenlerdir. Hadis (*Al-Câmi'*, c. II, s. 175).

B. 3884. Soğuk demiri dövmek. Olmayacak şeyle uğraşmak. Örf mecazı.

B. 3886. Deniz – Maveraünnehir, Semerkand – huy. Deniz dolayısıyla nehir ve bu münasebetle de Maveraünnehir hatırlanmıştır. Semerkand sözünün son hecesi olan "kand", Farsçada şeker anlamına gelir. Şekerin tatlılığı da tatlı ve güzel huyu hatırlatmış, böylece bu mecaz meydana gelmiştir.

B. 3914. Ay değirmisi – gerdek devesi. Gece masalı. Sürüp giden ve uzun gecelerde söylenen masal. Ne gece biter, ne gerdek devesi varacağı yere kavuşur, ne de masal sona ulaşır.

B. 3957. İhtirak. Yıldızlardan birinin güneşle aynı burçta olması. Eski Yıldız bilgisine göre bu çağ kutsuzdur.

B. 3957. Terbî. Güneş'le Ay'ın ve seyyarelerden her birinin, öbürüyle arasında 90 derece bulunmasına dörtlemek anlamına "terbî" denir. Bir daire 360 derece olduğundan bu ad verilmiştir. Eski yıldız bilgisine göre terbî kutsuzdur.

B. 4020. Mücîr. Son beyit şudur:

İn mucâbât-ı Mucîrest der on kıt'a ki goft
Ber sev-i kûy-i tu akl ez ser-i con berhîzed

Besbelli bu gazel, Mücîreddin-i Baylakaanî'ye nazîredir ve bu beytin ikinci mısra'ı Mücîr'indir. Fakat İstanbul Üniversitesi'ndeki Farsça yazmalar arasında, 276 ve 277 no.lardaki mecmualarda, Mücîr'in şiirleri arasında böyle bir şiir bulamadık. Zâti bu mecmualardaki şiirler de antoloji mahiyetinde.

Mücîreddin-i Baylakaanî, İran şâirlerindendir. 594 hicrîde (1197-1198) vefat etmiştir. VII. ciltte Mevlânâ'nın Mücîr'e bir nazîresi daha var. (Sonra Bulunan Şiirler, LXXXII)

B. 4022. Sûfilerin mezesi de bugün hazırdır, şarabı da. Sûfilere göre, Yunan filozoflarında olduğu gibi zamanın gerçeği "an", yâni içinde bulunulan zamandır. Geçmiş hâtıradadır; geleceğe ulaşmak imkânı yoktur. Mevlânâ, *Mesnevî*'de, "A yol arkadaşı, sûfî, vaktin oğludur; yarın demek, yol şartından değildir" meâlindeki beyitte de bu fikri söyler (Bkz. Keşfü'l-Ebyât'lı nüsha, c. I, s, 4).

B. 4024. Ömer gerek ki... "Cin ve insan şeytanlarını gördüm; Ömer"den kaçtılar." (Hadis, *Al-Câmi'*, II, s. 18).

B. 4030. İkizler burcu. On iki burçtan Cevza burcudur.

B. 4141. Kıyas – deveran. Bir meseleyi, onun eşiti bir başka meseleyle kıyaslayıp bir sonuca vararak hükme bağlamaya kıyas denir. Kıyas, Kur'an'da ve hadis'te bulunmayan hükümler hakkında, bâzı mezheplerde şer'î hüccettir; yâni örnekle varılan hüküm şeriatta doğru sayılır. Bu mezheblere uyanlara "Ehl-i Kıyas" denir. Kıyası kabul etmeyenlereyse "Ehl-i Hadis" denir ki Mevlânâ bu ikinci kısımdandır; bu bakımdan da mezhepte müçtehittir.

Deveran, lügatte dönmek anlamına gelir. Terim olarak, bir şeyin bir başka şeye bağlı olmasına denir. İlaç içmenin hastalığa bağlı olması gibi; yâni ilacı içiren şey hastalıktır.

B. 4151. Selâm – teşehhüd. Namazların ikinci ve son rik'atlerinden sonra oturulup Allah'ın birliğini, Hz. Muhammed"in (S.M.) gerçek peygamber olduğunu söylemeye "teşehhüd", son rik'atte teşehhüdden sonra, bâzı mezheplerde rükün olduğundan, yâni namaza dahil bulunduğundan yüzü kıbleden ayırmadan, bâzı mezheplerdeyse başı sağ ve sol omuzları gözle görecek derecede sağa sola döndürerek selâm vermeye de "selâm", yahut "teslim" denir ve namaz bununla biter.

B. 4152. İlk tekbir. Namaza durulurken alınan ilk tekbir. Bu tekbire, namaz bununla başladığından başlangıç, yahut bundan sonra namazda yapılmaması gereken şeylerin haram olması yüzünden tahrîme tekbiri derler. Hanefiyye'de namazın rüknü değildir; fakat Mevlânâ bunu namazın ilk rüknü, ilk temeli sayıyor; bu da onun mezhepte müçtehit olduğunu gösterir.

B. 4170. İsa – küp. İsa'nın çocukken bir boyacının yanında çalıştığı, içinde bir renk boya olan küpe bütün boyanacak elbiseyi attığı, kim hangi rengi isterse o küpten, onun elbisesini o renkte boyanmış olarak çıkardığı rivayet edilmiştir.

B. 4238. Uşşak, Zengüle, Irak, Isfahan. Şark müziğindeki bu makam adlarının çeşitli anlamlarıyla oyunlar yapılıyor.

B. 4241. İmranoğlu. Mûsa Peygamber"dir.

B. 4266. Uzeyr – eşek. Ahd-i Atıyk'de Hızkıyâl Peygamber, ölü kemikleriyle dolu bir ova görür; Tanrı emriyle bu kemikler etlerle kaplanır, derilerle örtülür; Hızkıyâl, Tanrı emriyle o cesetlere üfürür; hepsi de dirilir. Bu rüya, Kur'an'da şöyle geçer: "Bir de hani yapıları çökmüş, çatılan döşemelerinin üstüne yıkılmış şehre uğramış, Allah bu şehri, ölümünden sonra nasıl diriltecek ki demişti, Allah tam yüz yıl ölü bir halde bırakmış, sonra diriltmişti de demişti ki: Ne kadar yattın? O da bir gün, yahut günün birkaç saati kadar bir müddet demişti. Allah, tam yüz yıl yatakaldın. Yiyeceğine, içeceğine bak, henüz bozulmamış bile. Eşeğine de bak; bu iş seni insanlara bir delil göstermek maksadıyla oldu; eşeğin kemiklerini nasıl birleştiriyor, sonra onlara nasıl et giydiriyoruz, hele dikkat et demişti. Bu, ona apaçık belli olunca dedi ki: Bilirim, şüphe yok ki Allah'ın her şeye gücü yeter." Kur'an, II (Bakara) 259. Uyuyan ve Tanrı'nın bu kudretini gören, İslâm'a göre Uzeyr Peygamberdir (A.M.).

B. 4267. Lübnan Manastırı. Hıristiyanlığın bünyeleşmesinden sonra hemen başlayan manastırlar, milâdî IV. yüzyılda Mısır'dan Suriye'ye geçmiş ve Suriye'de, Lübnan'da birçok manastırlar kurulmuştur (Tafsilât kaynakları için *Encyclopaedia Britannica*'ya bakınız. 1959, c. 15, s. 687 ve devamı).

B. 4276. Akrep burcu. Güneş manzumesi içinde olup o manzumeyle giden, başka bir yıldızın çevresinde dönmeyen, oldukları yerde dönen yıldız kümelerine "burç" denmiş, bu kümelerdeki yıldızlar, mefrûz bir hatla birbirlerine ulanınca benzetilen şekillere göre adlandırılmışlardır. Bunlardan biri de "Akrep"tir. Eski yıldız bilgisine göre, bir adamın yıldızının bu burca girmesi, çıkıncaya dek sahibine yomsuzluk getirir. Mevlânâ, bu asılsız inanca inanmamakla beraber, devrindeki edebî kurallara uyup bundan da bahsetmiştir.

B. 4327. Sen ancak korkutucusun. XI (Hûd) 12.

B. 4358. Akıl taçtır. Hz. Ali'nin buna benzer sözleri vardır. Meselâ: "Yumuşaklık, adama bir örtüdür; akılsa keskin bir kılıç. Huylarının kötülerini yumuşaklığınla ört, nefsine uyuşunu da aklınla öldür (Muhammed Abdul basımı, *Nehcü'l-Belâga*, Mısır, s. 254).

B. 4413. Allah devesi (Nâkat'Allah). Salih Peygamber (A. M.), Semûd kavmine gönderilmiş, kendisinden mucize olarak dağdan bir dişi deve çıkarmasını, devenin de çıkar çıkmaz doğurmasını istemişler, Salih Peygamber, kamçılarıyla dağdaki kayaya işaret etmişler, kaya yarılıp içinden bir dişi deve çıkmış, çıkar çıkmaz da doğurmuştur. Salih Peygamber, suyun bir gün deveye, bir gün kavme hasredilmesini söylemiş, dinlememişler, deveyi öldürmüşler ve azaba uğrayıp yok olmuşlardır. XCI. sûrenin (Şems) 13. âyetinde bu deve, "Allah devesi" diye anılmaktadır.

B. 4462. Zün-Nûn (-ı Mısrî). Mısırlı'dır; melâmet erlerindendir. Hicrî 245"te (859) Mısır'da vefat etmiştir.

B. 4493. Ölümsüz olarak yaşarlar (Hâlidîne ebedâ). IV. sûrenin (Nisa) 122, V. sûrenin (Mâide) 119, IX. sûrenin (Tevbe) 100, LXIV. sûrenin (Tagaabun) 9, LXV. sûrenin (Talaak) 11. ve XCVIII. sûrenin (Beyyine) 8. âyetlerinde geçer. Mevlânâ, Bahr-i Remel Mahbûn Mahzûf'daki LXXX. gazelinde, manevî ölümsüzlüğünü, âyetlerin bu kısımlarını lâfzen iktibas ederek söylemişlerdir.

B. 4551. Caize. Şâirlere, övüşlerine karşılık verilen para, elbise vs.

B. 4633. Duyduk da uyduk. Kur'an, II (Bakara) 285.

B. 4646. Ebû Hurayra – dağarcık. Sahabeden Ebû Hurayra'nın bir dağarcığı olduğu, istenen ne olursa, elini dağarcığa daldırıp onu çıkardığı hakkındaki halk inancına işaret edilmektedir.

B. 4647. Ehrimen, Zertüşt dininde şer kuvvetlerinin başı. Sonradan Zertüşt diniyle Hıristiyanlığı birleştiren Mânî dininde şer mabudu kabul edilmiştir.

B. 4659. Tanrı katında ne sabah var, ne akşam. Hadis olarak böyle bir söz nakledile gelmiştir.

B. 4703. Makaam-ı Mahmud. Övülmüş durak. "Geceleyin namaz kıl, farzlardan başka sana gereken bir namazdır bu; elbette Rabbin, seni Makaâm-ı Mahmud'a gönderecek." XVII (İsrâ) 79.

Cumhura göre Makaâm-ı Mahmud, Hz. Muhammed'e (S.M.) ait şefaat makamıdır. Bu durağın "Livâü'l-Hamd" denen bayrağın Hz. Muhammed'e verilmesinden kinaye olduğunu, bütün meleklerle peygamberlerin ve inananların bu bayrak altında toplanacaklarını söyleyenler de olmuştur.

B. 4711. İkinci doğuş. Maddî varlığından, ihtiyârıyla ölerek mânevi varlıkla doğmak.

B. 4719. Aralarında merhametliler, kâfirlere karşıysa çetin. XLVIII. sûrenin (Feth) 29. âyetinde, inananlar böyle övülmektedir.

B. 4721. Aksırık – hamd. "Biriniz aksırdı da hamd olsun Allah'a dedi mi, melekler, âlemlerin Rabbidir O derler. Aksıran, hamd olsun âlemlerin Rabbine derse, melekler Allah rahmet etsin sana derler." (Hadis, *Al-Câmi'*, c. I. s. 26).

B. 4725. Erler vardır. "İnananlardan öyle erler var ki Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösterirler; onlardan kimisi adağını ödedi, kimisi de beklemekte ve onlar sözlerini, özlerini hiçbir sûrette değiştirmezler." Kur'an-ı Kerim; XXXIII (Ahzâb) 23. Sözlerinde durup adaklarını ödeyenler, Bedir savaşında şehit olanlar; bekleyenler, sağ kalan ashaptır.

B. 4738. Balarısına gelen vahiy. "Ve Rabbin, balarısına, dağlarda kovanlar kur diye vahyetti." Kur'an, XVI. (Nahl) 68. Burdaki vahiy, ilham anlamına gelir (Râgıb-ı Isfahânî, *El-Müfredât*, Mısır, 1234).

B. 4752. Iktâ. Mukataa yoluyla yer vermek, yâni mirîye ait bir yerin, muayyen bir para karşılığında birisine muayyen müddetle verilmesi, yahut vakıf arsayken bağ ve bahçe haline gelen yere karşılık vakfın aldığı para; mukataa parası.

B. 4773. Altı yüz yıllık sâkî. Apaçık anlaşılıyor ki bu tercî hicretin 600. sularında söylenmiştir. Bu takdirde bu şiir, Mevlânâ'nın gençliğine ait bir şiirdir.

B. 4840. Rızklanırlar, genişlerler. Kur'an, III (Âl-i İmran) 169-170; XL (Mümin) 40.

B. 4842. Sarhoşa had yok. Sarhoşa ayılıncaya dek şer'î ceza verilmez. Satın aldı. Kur'an, IX (Tövbe) 111.

B. 4848. Ay tutulması – tas çalmak. Ay'ın şeytanlar tarafından tutulduğu, bir halk inancıdır. Ay tutulunca halkın tas, kap kacak, teneke ve saire çalması da gene halk geleneğidir; bu gürültüden şeytanlar korkarlar, kaçarlarmış; ay da kurtulurmuş. Bunun bir de hikâyesi vardır:

Hâce Nasîreddin-i Tûsî (ölm. 1273), halifeyi öldürme hususunda tereddüde düşen Hülagû'ya, bundan daha hayırlılarını öldürdüler de dünyaya gene bir şey olmadı; sözüme inanman için sana bir delil göstereyim; filân gece Ay tutulacak; tutulmazsa bu sözüme de inanma demiş. Dediği gece Ay tutulmuş. Fakat padişah uyuyormuş. Kimse uyandırmaya cesaret edememiş. Bunun üzerine Nasîreddin, şeytanlar Ay'ı tuttu; elinize ne geçerse çalın da gürültüden korksunlar, Ay'ı bıraksınlar, yoksa felâkete uğrarız demiş. Gürültü başlayınca padişah uyanmış Ay'ın tutulduğunu görmüş; Nasîreddin'e inanmış ve halifeyi boğdurtmuş.

B. 4862. Muhammed – koku. "Bilin ki iman Yemen'dedir, hikmet de Yemen'de; ben Rabbinizin soluğunu Yemen tarafından duyuyorum." (Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inden naklen *Ahâdîs-i Mesnevî*; s. 73). "Rahman'ın kokusunu Yemen tarafın dan duyuyorum." (İhya hadislerin; aynı kitap ve aynı s.).

B. 4865. İdris – Süleyman, Kaymaz – Balaban. Balaban'la Kaymaz, şahıs adlarıdır ve rastgele söylenmiştir. İdris, Ahd-i Atıyk'te Uhnûh diye geçer. Adı, Kur'an'ın XIX. (Meryem) sûresinin 56. ve XXI. sûresinin (Enbiyâ) 85. âyetlerinde geçer; XIX. sûrenin 57. âyetinde, "Biz onu yüce yere ağ-

dırdık..." denir. Diriyken göğe ağmıştır. Süleyman, Ahd-i Atıyk'te hükümdardır, Kur'an'daysa peygamberdir; adı birçok sûrelerde geçer. XXI. sûrenin 79. âyetinde ona kuş dilini anlama kabiliyeti verildiği, 81. âyetinde yelin, buyruğuna tâbi olduğu; XXVII. sûrenin (Neml) 16. âyetinde kuş dili belletildiği, 17. âyetinde bütün cinlerin, insanların, kuşların onun buyruğuna uydukları anlatılır. Beyit, "O güzellik Yusuf'u, o dudaklara ne biçim bir şeker vermiş ki, kapısında bir kul olan Kaymaz'ın bile derecesi yücelmiş, göklere ağan, hikmetler bilen bir İdris olmuş; Balaban'sa Süleyman kesilmiş, âlemi buyruğuna râm etmiş" deniyor. Aynı zamanda Balaban, hem çok büyük, hem de çakır doğan anlamına geldiğinden, padişahlar da ellerinde doğan taşıdıklarından bu sözün, Süleyman'la ilgisi de akla getiriliyor.

B. 4922. Çalacaksan inci çal, deleceksen, padişahın sarayının duvarını del. Arapça atasözü. Aynı dilde buna benzer bir atasözü daha vardır. Bir iş yapacaksan emeğine değenini yap, en iyisini işle anlamına gelir.

B. 4962. Erkân – direkler. Dört unsur: Toprak, yel, su, ateş.

B. 5007. Behrâm. Mirrîh yıldızıdır. İran'da hayır meleğiyken Keldanistan'da mabutlaştırılmış, Mares diye anılmış, Yunanlılar Ares, Romalılar Mars adını vermişlerdir. İran'da yolcuları koruyan bir melek olarak kabul edilmişken. Yunanlılarda fırtına, sonradan da savaş mabudu tanınmış, Romalılardaysa yalnız savaş tanrısı olmuştur. Renginin kırmızımsı oluşu, kanla ilgili görünmüş, edebiyatta da savaş, kan vs. ile anılagelmiştir.

B. 5080. İki nalınını da çıkar. Kur'an, XX (Tâ Hâ) 12. Hz. Mûsa'ya hitap.

B. 5081. Circîs. Bir peygamber. Rivayete göre kavmi, onu yetmiş kere öldürmüş; her defasında gene dirilmiş.

B. 5081. İshak – kurban. Ahd-i Atıyk'te İbrahim Peygamber (A. S.) Tanrı emriyle oğlu İshak'ı kurban edecekken

koç gönderilir ve koçu kurban eder (Tekvin, XXII. bab). Müslümanlar arasında da bunu kabul edenler vardır; Mevlânâ, bâzı beyitlerde bu inancı belirtirse de İsmail'in kurban edilmek istendiği rivayetini tercih eder.

B. 5083. Mîkâil. Yağmur yağdıran, rızıkları üleştiren melek. Kur'an'da II. sûrenin (Bakara) 98. âyetinde Mîkâil diye geçer.

B. 5089. Hıltlar (Ahlat). İnsan vücudunda kan, balgam, safra ve sevda. Bunların birbirlerine imtizacından sıhhat, bunların birinin fazlalaşmasından, yahut azalmasından da hastalık meydana gelir.

B. 5104. Eyaz – Kutlu. Eyaz, daha doğru deyimiyle Ayaz, Gazneli Mahmud'un sevdiği bir köledir. Kutlu, şahıs adıdır, beyitte bu iki ad münasebet düşürülüp söylenmiştir.

B. 5115. Ol deyince olur. Kur'an, XXXVI (Yâ Sîn) 82.

B. 5249. Örümcek – ağ. Hz. Muhammed Medine'ye göçerken bir mağaraya sığınmış, orda üç gün kalmıştı, mağaranın kapısına bir örümceğin ağ gerdiği, bir güvercinin de yuva yaptığı, izcilerin gelip bunları görünce, buraya birisi girseydi ağ bozulurdu, güvercinler kaçardı deyip gittikleri rivayet edilegelmiştir.

B. 5293. Yeryüzü – halife, Bağdat. Beyitte, "An o zamanı ki hani Rabbin, meleklere yeryüzünde bir halife yaratacağım demişti..." âyetine işaret edilmede (II, 30), hem de Abbasoğulları halifeleri münasebetiyle Bağdat'ın adı anılmadadır; fakat asıl insan kastediliyor.

B. 5324. Kara donlu at. Farsçası "Şebdîz"dir. Husrev'in atının adıdır.

B. 5330. Sadr-ı Cihan. Dünyanın göğsü, gönlü, sahibi. Bu söz birisi kastedilerek söylenmemiş, övüş olarak söylenmiştir. Buhârâ hükümdarına da bu lâkabın verildiğini *Mesnevî*'den anlamaktayız.

B. 5349. Şeytanın altı kapılı tuzağı. Altı yönlü dünya.

B. 5389. Keten – ay ışığı. Ay ışığının keten kumaşı erittiği hakkında bir halk inancı vardır.

B. 5421. Alevî. Ali soyu. Beyitte bu kastedilmektedir. Bir de İran'da kendilerine Ehl-i Hak, Türkiye'de de Alevî diyenler ve başka adlarla anılanlar vardır. Bunlar kastedilmiyor.

B. 5483. Birbiri üstüne konmuş tabakalar. Kur'an-ı Kerim'in LXXXIV. sûresinin (İnşikaak) 16 -19. âyet-i kerîmelerinde, meâlen, "And olsun gün battıktan sonraki kızıllığa ve geceye ve gecenin kapladıklarına ve Ay'a dolunay olunca, elbette geçeceksiniz bir tabakadan bir tabakaya" buyurulmaktadır ki bu son âyet, yeminin cevabıdır ve "Yâ Muhammed, bir gökten sonra daha yüksek olan göğe, bir derece den daha üstün dereceye yüceleceksin" demektir. Âyetteki "Leterkebünne", "Leterke benne" okunursa, Peygamberiniz, bir halden daha yüce hale yüceltilecektir, ötreyle okunursa, hitap umuma olup âhirette bir halden bir hale, bir duraktan bir durağa, bir işten bir işe düşeceksiniz demektir. Nutfe halinden kan pıhtısı, ondan et parçası haline, sonra kemiklerle bezenmeye, sonra ana rahminde hapsolmaya, derken canlanmaya, doğmaya, yaşamaya, ergenlik çağına, orta yaşa, ihtiyarlığa, ölüme döneceksiniz; yaşarken de zaman zaman darlığa, bolluğa, yoksulluğa, zenginliğe, sağlığa, hastalığa uğrayacaksınız tarzında anlayanlar da olmuştur (*Mecmu-a'tu'l-Beyân*, X, s. 461-462)

Bahr-i Remel –Müsemmem Mahbûn Tamâm–

B. 5492. Yürüyüp giden hazne. Farsçası "Genc-i Revan"dır. Yere battığı, hâlâ da batmakta olduğu için Karun'un haznesine bu ad verilmiştir.

B. 5748. Târ. Bir kâsesi ve uzunca bir kolu olan, koluna teller gerilmiş bulunan ve mızrapla çalınan bir çalgı. Aynı zamanda bu söz, tel, ibrişim, saç teli anlamlarını da verdiğinden beyitte îhâm vardır.

B. 5777. Amîd. Selçuklulardan Tuğrul Bey'in veziridir. Asıl adı Ebû Nasr Muhammed'dir. 456'da (1063-1064) idam edilmiştir. Edebiyat ve kitabette büyük bir şöhret kazanmıştı. Birçok hikâyelerde adı geçer.

B. 5862. Şelevlem-şelevlem. Bir eve bir hırsız girmiş, bir bucağa saklanmış; evdekilerin uyumasını beklermiş. Hırsızın girdiğini sezen ev sahibi, karısına, "Karı," demiş, "ben bir zamanlar hırsızlık ederdim; eve girer, eşyayı denk yapar, pencereden aşağı atardım. Sonra kendim de 'şelevlem-şelevlem' derdim; kendimi pencereden aşağıya koyuverirdim. Bu duanın hürmetine hiçbir yerime bir şey olamazdı; kuş gibi yere konuverirdim." Bunu duyan bön hırsız, eşyayı attıktan sonra bu sözü söyleyip kendisini pencereden yere atmış. Yere düşünce yanı beli kırılmış. Ev sahibi gelip yakalamış. Hırsız, "Be adam, pencereden kendimi atardım dedin; sana uydum, kendimi attım; peki bu şelevlem de neydi?" deyince ev sahibi, "Senin yanın belin kırıldığı zaman çıkan ses" demiş (Horasanlı ve İstanbul Üniversitesi'nde doktora talebesi Akaayı Ali Mîlanî'den naklen).

B. 5887. Tutmaç, herîse. Tutmaç, makarnalı, tel şehriyeli un çorbasıdır. Herîse de keşkektir. Keşkek, pişmiş sığır eti, buğdayla haşlanır; bir gece kalır; ertesi günü tokmakla güzelce dövülür; subye haline gelir; üstüne biberli yağ haşlanır; bu sûretle hazırlanmış olur.

B. 5896. Halil – İshak. Ahd-i Atıyk'de İbrahim Peygamber'in kurban etmek istediği, İsmail değil, İshak'tır (Tekvin, XXII). Müslümanlardan da bunu kabul edenler vardır.

B. 5907. Öldürün beni. Bu beyit Huseyn İbn-i Mansûra'l-Hallâc'ındır (*Dîvân*, Louis Massigon'un tercemesiyle, Paris, 1931, s. 33-34).

B. 5916. Son sağrak – ilk tekbir. İçki içen kişi, öyle bir hale gelir ki bir kadeh daha içmesi mümkün değildir; bu bakımdan içtiği sağrak son sağraktır ve ondan sonra, içen kişi artık bir kadeh değil, bir yudum bile içemez; kendinden geçmiştir. Namazda da, ilk tekbirden sonra bütün dünya işleri haramdır; namazdaki kişi de kendinden geçmiştir; kendini Tanrı'ya vermiştir.

B. 5952. Keyhusrev. Milâttan önce 559'da doğan, 544'de Babil'i alan, İsrailoğullarını tutsaklıktan kurtaran, 519'da ölen ve padişahlığı sırasında birçok ülkeler zapt ederek Fars ve Med ülkelerine buyruk yürüten meşhur Kûruş'tur ki son zamanlarda Kur'an'ın XVIII. (Kehf) sûresinde anılan, Zülkarneyn'in de bu zat olduğu anlaşılmıştır (Abdülbâki Gölpınarlı, *Kur'an-ı Kerim ve Meâli*, açıklama, c. II, s. LXXXII-LXXXIII).

B. 5953. Zün-Nûn. Balık sahibi anlamına gelir. Yunus Peygamber Kur'an'da, XXI. sûresinin (Enbiyâ) 87. âyetinde bu adla anılır.

B. 5973. Ektiğini biçersin. Ne ekersen onu biçersin. Atasözü.

Bahr-i Remel –Müseddes Mahbûn–

B. 6074. Kadın padişah. B. 97'nin izahına bkz.

B. 6098. Tek bir Allah'tır O. Kur'an, CXII (İhlâs) 1.

B. 6105. Bakışı Tanrı ışığıyla. "İnanan kişinin anlayışından sakının: çünkü o, üstün ve ulu Tanrı'nın nuruyla bakar, görür." (Hadis, *Al-Câmi'*, c. I, s. 7)

B. 6249. Delillerimizi dolaylarda da göstereceğiz onlara, kendilerinde de. Kur'an, XLI (Fussilet) 53.

B. 6329. Heyûlâ. Yunanca'dan geçme bir sözdür. Asıl ve madde anlamına gelir. Terim olarak cisimde, ona bitişik olmadığı gibi ayrı da bulunmayan bir cevherdir ki maddenin her türlü şeklini ve şeklin vasıflarını kabul etme kabiliyetidir.

Bahr-i Mütekaarib –Maksûr–

B. 6422. Abdal. Sûfîlere göre Hz. Muhammed'in vârisi ve Tanrı halifesi olan kutupla onun hükümlerine ve hakikatine sahip ve vâris olan iki imamdan, yâni "Üçler" den sonra gelen yedi erene Abdal, yahut Budala denir. Abdal sözünün, "bedel" sözünün çoğulu olduğunu söyleyenler, bunu kabul

etmeyenler vardır. Bunlar, nefislerinin yerine rûhlarını, maddî varlıklarının yerine manevî varlıklarını bedel ettikleri için bu adla anılırlar. Diledikleri zaman, diledikleri yerlerde görünebildikleri, kendilerine bedeller gösterdikleri için bu adla anılmışlardır da denmiştir. Halk bunlara "Yediler" derler. Abdalın otuz olduğuna, kırk kişi bulunduğuna dair de hadisler vardır (*Al-Câmi'a'l-Sagıyr'li Ahâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr*, c. I, Kahire, Hayriyye Mat., h. 1321, s. 103). İmam Ca'feru's-Sadık'ın (s. 765), İmam Hasan'ın oğlu Hasanü'l-Müsennâ'nın oğlu Davud'un annesine, oğlu Mansûr'un hapisten kurtulması için, üç gün oruç tutup recebin on beşinci günü okumasını tavsiye ettiği (Cemâleddin Ahmed b. Ali b. Huseyn b. Ali b. Muhennâ, *Umdet-ü't-Tâlip fî Ensâbı Âli Ebû Tâlib*, Necef, Murtazâviyye K. Hayderiyye Mat., h. 1358, s. 87) istiftâh duasında, peygamberlere, Muhammed ve Âl-i Muhammed'e salâvat ihdasından sonra "vasiylere, kutlu kişilere, şehitlere, hidayet imamlarına, abdala, evtâda, seyahat edenlere, kullukta bulunanlara, ihlâs sahiplerine, zahitlere, Tanrı yolunda çalışanlara" da salâvat ihda edilmektedir (Şeyh Abbasi'l-Kummî, *Mefâtihü'l-Cinân*, Tehran, h. 1360, s. 145). Ancak İmâmiyye, on ikinci imamı hayatta kabul ettiklerinden bu duadaki "abdal, evtâd" vs. imamın yakınlarıdır.

B. 6423. Dinin aslı akıl. Şer'î teklife akıl gerektir; yâni insanın, dinin emirlerini yerine getirebilmesi, suç işleyince ceza çekebilmesi için akıllı olması ve ergenlik çağına girmiş, aklı olgunlaşmış bulunması şarttır.

"Adamın dini aklıdır; dini olmayanın aklı da yoktur." (Hadis; *Künûz'ul-Hakayık*, c. II, s. 63)

B. 6441. Sizin dininiz sizin, benim dinim benim. Kur'an, CIX, (Kâfirûn) 6.

B. 6446. Ebû Vâil. Tâbiînden bir Ebû Vâil Şakıyk b. Selâmeti'l-Kûfî var. Yüz yaşındayken Ömer b. Abdül-Azîz'in zamanında ölüyor. Ziyâd İbn-i Ebîh, bunu bir müddet Beytülmâle memur etmiş, Haccâc'ın vermek istediği memuriyeti kabul etmemiş. Borçlu olduğunu da anlıyoruz (Muhammed ibni Sa'd Kâtibi'l-Vâhıdî, *Kitabu Tabakaati'l-Kübrâ*, Eduard Sachau basımı. Prof. Dr. K. V. Zetterversten tashihiyle, E. J. Brill, Leiden,1909, s. 64-65. Şeyh Abdüllâh-ı Mamakaanî, *Tankıyku'r-Ricâl*, Necef, Matbaatü'r-Radaviyya, 1352, c. III, künyeler kısmı, s. 37. Bu kitapta, bu künyeyle künyelenmiş bir de Amrat İbnü'z-Zubayr var; Ali'nin ashabından olduğunu söyleyenler, Ali'nin ashabı arasında bu adda birinin bulunmadığını, hattâ böyle bir adamın mevcut olmadığını bildirenler de var. Bkz. c. II, s. 352).

Ayrıca meczûb Arap şâirleri arasında da bir Ebû Vâil var; kafiyeye, hattâ vezin kaidelerine uymayan şiirler de söylüyor (Ahmed b. Muhammedi'l-Endelüsî, *Al-îkdu'l-Farîd*, Mısır, Matbaatü'l-İstikaame, 1940-1359, c. VII, s. 183-184). Mevlânâ'nın bu beyitte, bu Ebû Vâil'i kastettiğini sanıyoruz.

B. 6454. Bükülmüş hurma dalına döndürür. Kur'an-ı Mecîd'in XXXVI. sûresinin (Yâ Sîn) 39. âyetinde, Ay'a, yeniay halinden tersine hilâl haline gelip kurumuş eğri hurma dalının çöpü şekline gelinceye dek konaklar takdir edildiği bildirilmektedir.

B. 6539. A bizim yaşayışımız. Bu gazel, İmri'l-Kays'ın "Gece, denizin dalgası gibi örtüsünü, çeşitli sıkıntılarla üstüme örttü" meâlindeki mısra'ıyla başlayan ve geceyi tavsif eden şiirine pek benzer; kafiyeler de aynıdır (Bkz. Selîma'l-Candî, *Umdata'l-Adîb, Maktaba'l-Naşra'l-Arab, 1*, İmrü'l Kays, s. 139-140).

B. 6630. İsa gibi deniz üstünde yürürsün. Ahdi Atıyk, Matta, VI. 25-33.

B. 6645. Berzah. İki suyun karışmasına engel olan kara parçası. Mücerredat âlemiyle madde âlemi arasındaki âlem; dünya ile âhiret arasındaki kabir âlemi; rûh âlemiyle âhiret âlemi arasındaki şahâdet âlemi, yâni şu dünya, şu yaşayış. Kur'an, XXIII (Mü'minûn), 100; XXV (Furkan) 53; LV (Rahman) 20.

B. 6698. Vîs–Râmîn. Vîs, Râmîn adlı delikanlının sevdiği kızın adıdır; Vîse de derler.

Çeşitli Bahirler, Görülmemiş Vezinler

B. 6817. Dağları durduran, yerlerine oturtan. Kulunu geceleyin yürüten. Kur'an-ı Kerîm; XVII (İsrâ) 1; LXXIX (Nâziât) 32.

B. 6897. Nasîreddin. Bu zat kimdir, bilemiyoruz. Hâce Nasîreddin-i Tûsî, Mevlânâ ile çağdaştır. Sadreddin-i Konevî ile mektuplaşmıştır. Mevlânâ da, Hülagû tarafından halifeye gönderilen mektubun onun tarafından yazıldığını bir münasebetle anlatmaktadır (*Menâkibü'l-Ârifîn*, Tahsin Yazıcı'nın hazırladığı metin, Türk Tarih Kurumu Yayını, I. Ankara, 1959, s. 202-204. Tahsin Yazıcı terc. *Ariflerin Menkibeleri*, Ankara, Millî Eğitim Basımevi, 1953, c. 1, s. 219-221). Acaba bu şiir, Nasîreddin-i Tûsî'nin bir sorusu dolayısıyla mı söylendi; yoksa onun bir şiirine cevap mı, yâni nazîre mi? *Menâkibü'l-Ârifîn*'de, bir de Nasîreddin-i Konevî var; adı birçok ünlü şeyhlerle anılan bu zat, Ereğli'de bulunuyor (Metin, s. 359-360; terc., I, s. 356-360). Ancak, bu zatın Mevlânâ'ya hürmeti olduğundan, bu şiirde anılan Nasîreddin olmasına ihtimal yoktur sanıyoruz. Ayrıca Mevlânâ'ya muarız olan bir şeyh var; fakat adı Nasîreddin değil, Nâsıreddin'dir (c. I, s. 203-205; metin; s. 188-189). Hasılı kesin olarak bir şey söylememiz mümkün değilse de adın *Menâkib*'de yanlış yazıldığını ve bu zatın, son adı geçen zat olduğunu sanıyoruz.

B. 6984. Danışılan kişinin emin olması gerek. Hadis, *Al-Câmi'*, c. II, s. 172.

B. 7058. Cudi. Ararat dağlarının bir tepesi. Kur'an, Nuh'un gemisinin bu tepeye oturduğunu anlatır, Kur'an; XI (Hûd) 44.

B. 7094. Eşeğin kuyruğu gibi ne uzar, ne kısalır. Bu söz Türkçede de söylenir.

B. 7156. Necid. Arabistan Yarımadası'nın güney ve batı bölgelerine verilen addır. Bir yandan Hicaz'a, bir yandan da Yemen'e bağlı olduğundan güney bölgesine Hicaz Necdi, kuzey bölgesine de Yemen Necdi denir. Şüphe yok ki bu sözle Hicaz ve Hicazlılar kastedilmededir.

B. 7238. Otuz cüz – çile. Kur'an, otuz bölüme ayrılmıştır ki, her bölüme cüz derler. "Çile", çihle kelimesinin muhaffefidir ve Farsçada da kırk anlamına gelir.

B. 7316. Alparslan. Meşhur Selçuk hükümdarı. 420 hicrîde (1029), yahut 424'te (1033) doğdu. Daha gençliğinde Horasan padişahı oldu. Babasının ve amcasının ölümünden sonra hükümdarlık mevkiine geldi. 456 hicrîde (1064) Halife Al-Kaaim bi Emr-Allah tarafından hükümdarlığı tasdik edildi. Gürcistan'ı aldı, kralını ağır bir vergiye bağladı. Beyleri, Orta Anadolu'ya dek, ılgarlarda bulundular. Konya'ya girdiler, Ege havzasına yürüdüler. Malazgirt'te, 463 hicrîde (1071) Bizans imparatoru Romanos Diogenes'in ordusunu bozdu, kendisini tutsak etti. Alparslan, az bir müddet sonra imparatoru azat etti ve ülkesine yolladı. Maveraünnehir'de bir savaşta yaralandı, 464 hicrîde (1072) öldü.

Mevlânâ, hiç şüphe yok ki, Şems'i överken yiğitlik mazmununda, gerçekten de büyük bir yiğit olan bu hükümdarı hatırlamış, şiirinin mazmununu onun adıyla örmüştür (Alparslan için *MEB İslâm Ansiklopedisi*'ne bakınız; Mükrimin Halil Yinanç: *Alparslan*. c. I, s. 384-386).

B. 7578. Canlar – kuş. "Gerçekten de şehitlerin rûhları yeşil kuşlardadır, cennet meyvelerine konmuşlardır." (Hadis, *Câmi'*, c. I, s. 73)

B. 7579. Canlar – ordu. "Rûhlar bölük bölük ordulardır; bilişenleri uzlaşır, birbirinden tiksinenleri birbirine aykırı olur." (Hadis, *Al-Câmi* , c. I, s. 103)

B. 7716. Yâsîn soyu. Muhammed soyu. "Her temiz kişi, Muhammed soyudur." (Hadis, *Câmi'*, c. I, s. 3)

B. 7761. Mûsa – su. Ahd-i Atıyk'te İsrailoğullarının Mısır'da çoğaldıkları, bu yüzden Mısırlıların onları işkenceli işlere koştukları, sonunda Firavun'un her doğan erkek çocuğun öldürülmesini, kızların bırakılmasını buyurduğu, Mûsa'nın anasının, Mûsa'yı üç gün gizledikten sonra bir sepete koyup Nil nehrine attığı, Firavun'un kızının çocuğu alıp evlât edindiği, büyüttüğü, hattâ adını, sudan çıkardım anlamına Mûsa koyduğu anlatılır (Hurûc, I, II). Kur'an'daysa Tanrı'nın, Mûsa'nın anasına çocuğunu nehre atmasını ilham ettiği, Firavun'un karısının bulduğu ve evlât edindiği bildirilir; XXVIII (Kasas) 7-9. İslâmî rivayette Firavun'un, erkek çocukları öldürtmesinin sebebi gördüğü bir rüyadır.

B. 7801. Köylü – aldanış. Köylülerin görgüsüzlük sonucunda bön oldukları, her söze kandıkları anlatılmada; Tanrı'ya karşıysa herkesin köylü olduğu bildirilmede, aynı zamanda "Köylerde oturmayın; köyde oturan, kabirde oturana benzer" hadisi de hatırlatılmadadır (*Al-Câmi'*, c. II, s. 190).

B. 7805. Safûrâ. Şuayb Peygamber'in kızı ve Mûsa'nın zevcesi (Ahd-i Atıyk, Hurûc, II. 22).

B. 7894. Gökyüzünü süslerle doldurdun, bezedin. Kur'an, XV (Hicr) 16, XXXVII (Sâffât) 6; XLI (Fussilat) 12; L (Kâf) 6; LXVII (Mülk) 5.

B. 7917. Muhammed. Rubailerden birinden, oğlu Sultan Veled'in rebâb çaldığını anlıyoruz. Burdaki Muhammed de hiç şüphe yok ki oğlu Bahâeddin Muhammed'dir.

Sonra Bulunan Şiirler

B. 7948. Tanrı'nızız, gene de ona dönüp varanlarız. Kur'an, II (Bakara) 156. Tanrı sâf kişi, sâf gönül istemede. Kur'an, XXVI (Şuarâ) 89.

B. 7968. Ferîdûn. Sultan Veled'in oğlu ve Mevlânâ'nın torunu olup Emir Arif-i Kebîr ve Ulu Arif Çelebi diye anılan, babasından sonra Mevlânâ'yı temsil eden zattır ki 670'te (1272) doğmuş, 719 Zil'hicce'sinin 23. Salı günü ve-

fat etmiştir (Şubat 1320). Mevlevîliği yayan ve birçok yerleri gezen, bu kudretli zattır (Mufassal hal tercemesi için *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik* adlı eserime bkz. İnkılâp K., 1953, s. 63-65).

B. 8070. Allah'la (ma'nen) bir vaktim olur ki oraya Cebrâil, nerden sığacak. "Tanrı'yla bir vaktim olur ki, oraya ne Tanrı'ya yaklaştırılmış bir melek sığar, ne şeriat sahibi bir peygamber." Hadis-i kudsi olarak rivayet edilen bu sözün, meâl bakımından sahih olmakla beraber, mevzû olduğunu söyleyenler vardır (*Ahâdîs-i Mesnevî*, s. 39).

B. 8074. Bugün Ahmed benim, ama dünkü Ahmed değil. Bu sözle Hz. Muhammed'in manevî vârisi olduğunu, fakat O, olmadığını, böyle bir yersiz iddiada bulunmadığını bildirmekte, aynı bendde, O'nun ayaklarına kapandığını söylemektedir. Aynı zamanda bu sözle, Hz. Resûl-u Ekrem'in (S.M.) her an manen mevcut bulunduklarını, bu âlemden ihticaplarının ancak zahiri görenlere bir perde olduğunu da bildirmiş oluyorlar.

B. 8120. Osman (Rebâbî). II. ciltte, B. 2468'in izahına bkz.

B. 8190. Sen olmasaydın. "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım." Mevzu olmakla beraber anlam bakımından doğru hadis-i kudsî (*Mevzuat*, s. 67-68).

B. 8263. Ayrılık azap. "Topluluk rahmettir, ayrılık azap." (Hadis; *Câmi'*; c. I, s. 121).

B. 8300. Ali'den başka er yok. Bedr, yahut Uhud savaşında, meleğin gökte, bu sözü bağırarak söylediği rivayet edilmiştir; Cebrâil'in söylediği de rivayetlerdendir. Tarih kitaplarında mazbut olan bu rivayeti, muhaddisler yalanlarlar (Mevzuat, s. 93). Ancak, Ali'nin Müslümanlık uğrundaki fedakârlığı düşünülecek olursa anlam bakımından doğruluğunu kabul etmek gerekir. B. 1907'nin izahına bkz.

B. 8312. Gerçekten de azdı. Firavun hakkında; Kur'an, XX (Tâ Hâ) 24, 43.

B. 8449. Batanları sevmem ben. Kur'an-ı Mecîd'in VI. sûresinin (En'âm) 75-79. âyet-i kerîmelerinde, İbrahim Peygamber'e, şüphesiz bilgiye sahip olması için göklerdeki ve yeryüzündeki kudret ve saltanatın, tedbir ve tasarrufun gösterildiği, gece olup yıldız görününce, bu, benim Rabbim dediği, yıldız batınca da, ben batanları sevmem deyip ondan yüz çevirdiği, Ay görününce, bu, benim Rabbim dediği, o da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermezse sapık toplumdan olurum dediği, Güneş doğunca, bu daha büyük, Rabbim bu dedikten sonra o da batınca, ben şirk koşanlardan değilim, yüzümü gökleri ve yeryüzünü yaratana döndüm dediği bildirilir.

B. 8535. Cemâleddin. *Menâkibü'l-Ârifîn*'de, "Ömer'in nuruna mazhar Şeyh Cemâleddin-i Kamerî" diye anılan birisi var ki, Sultan İzzeddin Keykavus'un Mevlânâ'yı ziyarete geldiği, Mevlânâ'nın iltifatta bulunmadığı, gideceği vakit ondan öğüt istediği, Mevlânâ'nın da, ne diyeyim sana? Seni çoban dikmişler, sen kurt oluyorsun; bekçi yapmışlar, hırsızlık ediyorsun; Tanrı seni sultan yapmış, sen şeytana uyuyorsun dediği bundan rivayet ediliyor (Türk Tarih Kurumu yayını, metin, s. 443-444, Tahsin Yazıcı terc. I, s. 480). Gene bir medrese vakfiyesinin yalnız Hanefilere hasredilmesi münasebetiyle, Mevlânâ'nın mukayyet hayrın pek o kadar makbul olmadığını söylediğini bu Cemâleddin rivayet eder. (Terc., c. I, s. 481-482, metin. 444-445). Mevlânâ'nın bir toplantıda Muineddin Pervane'ye, dört kıblenin de hakkını vermesini, dört kıbleye de hizmet etmesini söylediğini, dört kıbleyi de şöyle izah ettiğini de bu zat rivayet eder:

1. Namaz kıblesi, 2. Dua kıblesi = Gök, 3. İhtiyaçlar kıblesi = Padişahlar, 4. Tanrı erlerinin gönülleri (c. I, s. 482-484, metin. 445-447).

Sultan Veled'in, zevcesiyle arasında biraz kırgınlık olunca da Fâtıma Hatun'un gönlünü almak için Mevlânâ bir mektup yazmış ve mektubu bu zatla göndermiştir (Tahsin Yazıcı terc., c. II, s. 234).

Herhalde gazelde adı geçen Cemâleddin bu zattır ve bu gazeli Mevlânâ söylemiş, o yazmıştır.

B. 8552. İman – beş direk. Namaz, oruç, hac, zekât ve şahâdet imanın beş direği sayılıyor ve dördünün de oruçta bulunduğu belirtiliyor.

B. 8593. Mûsîkar. Dervişlere mahsus bir çalgıdır. İrili ufaklı on beş, yahut daha fazla kamışı dizip ney gibi ağızla çalarlar. Kavala dendiği de vardır.

B. 8623. Mânî. Milâdî 240'ta doğmuş, Zertüşt diniyle Hıristiyanlığı birleştirerek bir din kurmuş, İran şahı Behrâm tarafından 274'te diri diri derisi yüzdürülerek öldürülmüştür. Kurduğu dinde hayır ve şer faili olarak nur ve zulmet ilâhı Hürmüz ve Ehrimen adlı, birbiriyle savaşan iki mabut vardır. Bu yüzden Zertüşt dininde de iki mabut bulunduğu sanılmıştır. Erteng, yahut Erjeng adlı dinî kitabı minyatürlerle bezenmiş olduğundan, Mânî minyatürcü ve ressam sanılmış, "Mânî-i Nakkaaş" diye şöhret kazanmış, adı Erjeng, resim ve nakışla anılagelmiştir.

B. 8631. Zina – taşlamak. Erkek, yahut kadın, evli olduğu halde zina ederse ve zina ettiği kendisinin dört kez söylemesiyle, yahut dört tane adalet ıssı erkeğin tanıklığıyla anlaşılırsa, beline dek toprağa gömülüp taşlanarak öldürülür. Evli değilse yüz sopa yer.

B. 8855. Senâî. Mecdûd b. Âdem. Hakîm-i Gaznevî lâkabıyla tanınan Senâî, *İlâhî-Nâme* ve "*Fahrî-Nâme*" de denen "*Hadîkatü'l-Hakayıka ve Şerîatü't-Tarîka*" adlı mesnevî tarzında yazılmış meşhur eserin mubdiidir. Dîvânı ve başka eserleri de vardır. 545 (1150 milâdî), yahut 555'te (1160) Gazne'de vefat etmiştir (*Rayhânetü'l-Edeb*'e bkz. c. II, s. 231-236).

B. 8874. Saman altında su. Gizli ve düzenli iş. Türkçede de söylenir.

B. 8965. Kirâmen kâtibin. "Gerçekten de size, yaptıklarınızı hatırda tutan, yazan büyük melekler memur edilmiştir." Kur'an LXXXII (İnfitâr) 11. Kulların yaptıkları iyilikleri, kötülükleri yazan iki melek; her kula memur iki melek.

Açılamada Geçen Kelimelerin Alfabetik Fihristi

A bizim yaşayışımız: B. 6539
Abbas-ı Debs: B. 3182
Abdal: B. 6422
Abese: B. 729
Abıhayat: B. 23
Acınmış ümmet: B. 427
Âdem – buğday: B. 3361
Ağzı miskle mühürlenmiş (Hıtâmuhu'l-Misk): B. 1729
Ahmağa verilecek cevap susmaktır: B. 3115
Ahmedî tiryak: B. 2197
Akıl ikidir: B. 2865
Akıl taçtır: B. 4358
Akl-ı Küll: B. 1330
Akrep burcu: B. 4276
Aksırık – hamd: B. 4721
Alevî: B. 5421
Alın yazısı: B. 622
Ali – Hayber: B. 3481
Ali'den başka er yok: B. 8300
Allah devesi (Nâkat'Allah): B. 4413
Allah'la (ma'nen) bir vaktim olur ki oraya Cebrâil, nerden sığacak: B. 8070
Alparslan: B. 7316
Altı yön: B. 1699
Altı yüz yıllık sâkî: B. 4773
Amîd: B. 5777
Âmüle: B. 1929
Arafat – topluluk: B. 1508
Aralarında merhametliler, kâfirlere karşıysa çetin: B. 4719
Arasât: B. 1254
Arefe – bayram: B. 2597
Arslan eniği arslan olur: B. 1116
Arş – Kürsî: B. 430
Asîde: B. 1103
Aşk – şehitlik: B. 3372
Ay: B. 21
Ay – harman: B. 61
Ay değirmisi – gerdek devesi: B. 3914
Ay tutulması – tas çalmak: B. 4848
Ayakkabılarını çıkar: B. 1036
Ayrılık azap: B. 8263
Azar – sevgi: B. 2192
Azâz – Damışk: B. 2292
Âzer: B. 1425
Âzer – Mesîh: B. 3027

Bâb: B. 407
Babil – büyü: B. 1433
Baç: B. 2775
Bağdat – Hemedan: B. 195
Bakışı Tanrı ışığıyla: B. 6105
Balarısına gelen vahiy: B. 4738
Bana görün – göremezsin: B. 3426
Batanları sevmem ben: B. 8449
Bâyezîd: B. 1626
Behrâm: B. 5007
Belâdur: B. 1932
Belkıys: B. 97
Ben Hakk'ım – darağacı: B. 939
Berzah: B. 6645
Beşik – yer: B. 2503
Birbiri üstüne konmuş tabakalar: B. 5483
Bismillah: B. 751
Biziz üfüren: B. 111
Borç verin: B. 2253
Boya göre elbise: B. 1030
Bugün Ahmed benim, ama dünkü Ahmed değil: B. 8074
Bulgar: B. 399
Bükülmüş hurma dalına döndürür: B. 6454
Büyük mahlûklardan biridir elbette (Cehennem): B. 2532

Ca'fer-i Tayyar: B. 1423
Caize: B. 4551
Canlar – kuş: B. 7578
Canlar – ordu: B. 7579
Cebel-i Salih: B. 414
Cebir – kader: B. 2495
Cebrâil: B. 793
Cemâleddin: B. 8535
Cenah – kalb: B. 3208
Ciğer – su: B. 309
Circîs: B. 5081
Cudi: B. 7058
Cuhâ: B. 3256

Çalacaksan inci çal, deleceksen, padişahın sarayının duvarını del: B. 4922
Çamurumuzu eliyle yoğurdu: B. 782
Çiğil: B. 2568
Çile – çihle: B. 1923

Dağ – deve: B. 952
Dağ – Ferhad: B. 2339
Dağ – tecelli: B. 116
Dağ, öşür – haraç: B. 3028
Dağları durduran, yerlerine oturtan. Kulunu geceleyin yürüten: B. 6817
Danışılan kişinin emin olması gerek: B. 6984
Davul, bayrak – padişahlık: B. 87
Dehrî: B. 1890
Deli – zincir: B. 545
Delilerimizi dolaylarda da göstereceğiz onlara, kendilerinde de: B. 6249
Deliye kalem olmaz: B. 87
Deniz – Maveraünnehir, Semerkand – huy: B. 3886
Deprem – kıyamet: B. 282
Deve – minare: B. 3134
Dinin aslı akıl: B. 6423
Dîvân: B. 3668
Dolap – inilti: B. 625
Dua – icabet: B. 1069
Dudu – şeker: B. 278
Duyduk da uyduk: B. 4633

Ebced: B. 676
Ebû Bekr-i Rebâbî – Rebâb çalan Ebû Bekr: B. 691

Ebû Hurayra – dağarcık: B. 4646
Ebû Leheb – hurma lifinden ip: B. 660
Ebû Vâil: B. 6446
Ebû'l Hasan: B. 2903
Edhemoğlu – ceylan: B. 94
Eğri otur, doğru söyle: B. 2252
Ehrimen, Zertüşt dininde şer kuvvetlerinin başı: B. 4647
Ektiğini biçersin: B. 5973
Elest: B. 347
Elifte bir şey yok: B. 101
Erkân – direkler: B. 4962
Erler vardır: B. 4725
Eşeğin kuyruğu gibi ne uzar, ne kısalır: B. 7094
Eşik: B. 82
Evirip çevirme de, güç kuvvet de Allah'ın: B. 813
Evtâd: B. 2808
Eyaz – Kutlu: B. 5104

Fağfur: B. 369
Ferec – genişlik: B. 2628
Ferec kapısı, Ferâdîs kapısı: B. 409
Ferîdûn: B. 7968
Fil – Kâbe: B. 2682

Gece – gebe: B. 1584
Gelin: B. 656
Gerçeklik makamı: B. 1722
Gerçekten de azdı: B. 8312
Geri dön: B. 1405
Gizli define: B. 2805
Gökler – tomar gibi dürülmek: B. 3157
Gökten ne yağar da yer kabul etmez: B. 3108
Gökyüzü – mavi hırka, sûfî – çark urmak: B. 1160
Gökyüzündeki Öküz, yeraltındaki öküz: B. 2735
Gökyüzünü süslerle doldurdun, bezedin: B. 7894
Gölge – Güneş: B. 1811
Gönül ateşine yoldaş, ıslak gözlerin yanında: B. 1387
Gönülden gönüle yol var: B. 3172
Güçlükten sonra kolaylık: B. 3301
Güneş – Koç burcu: B. 2196

Habeş – Rum: B. 120
Hâce Zekî: B. 2797
Had: B. 3669
Hakan: B. 608
Hakkıyla bilemedik: B. 197
Halayık – pazar: B. 632
Halil – ateş: B. 316
Halil – İshak: B. 5896
Hamam – resim: B. 841
Haraç: B. 1392
Harem – güvercin: B. 1408
Hârût – Mârût: B. 560
Hasbek: B. 176
Hasır – secde, mescit: B. 1063
Hayder-i Kerrâr: B. 241
Hel etâ: B. 1907
Herîse: B. 3361
Heyûlâ: B. 6329
Hıltlar (Ahlat): B. 5089
Hıtay, Huten – güzel ve güzellik: B. 934
Hintli – Türk: B. 175
Husrev – Şirin: B. 557

Iktâ: B. 4752
İçin: B. 2156
İdris – Süleyman, Kaymaz – Balaban: B. 4865
İhtirak: B. 3957

İhvân-i Safâ: B. 949
İki leğen (altın – ateş): B. 1522
İki nalınını da çıkar: B. 5080
İkinci doğuş: B. 4711
İkizler burcu: B. 4030
İksir: B. 27
İlk tekbir: B. 4152
İman – beş direk: B. 8552
İmranoğlu: B. 4241
İnanç sahibiysen: B. 2906
İnsan – pişmiş toprak: B. 229
İnsana benzetenler: B. 2321
İnsanlar madenlerdir: B. 3771
İrem bağı: B. 1135
İsa – göğe ağış: B. 28
İsa – küp: B. 4170
İsa – şifa: B. 398
İsa gibi deniz üstünde yürürsün: B. 6630
İsfendiyar: B. 3481
İshak – kurban: B. 5081
İsrâfîl: B. 952
İşini bitirdin mi yorul, dua et: B. 2971
İtikâf: B. 947

Kâbe – tavaf, gönül – put: B. 2008
Kadın padişah: B. 6074
Kadir gecesi: B. 385
Kafatası – kâse: B. 1524
Kalender: B. 1333
Kamet: B. 2040
Kan – kaynar kahve: B. 3640
Kara donlu at: B. 5324
Kara nokta (Süveydâ): B. 413
Kasas sûresi: B. 763
Kaybettiğinize acıklanmayasınız diye: B. 123
Kaynak – peri: B. 945
Kayser: B. 120
Kefaret: B. 2001
Kelîm (Mûsa A.M.): B. 1036
Ken'an: B. 2874
Kendinin kâfiri, meyhanenin Müslümanı: B. 52
Keten – ay ışığı: B. 5389
Kevser: B. 1036
Keyhusrev: B. 5952
Kıran: B. 1236
Kıyas – deveran: B. 4141
Kilim altında davul: B. 3133
Kirâmen kâtibin: B. 8965
Köylü – aldanış: B. 7801
Kutb: B. 193
Kürsî âyeti: B. 430

Lâ fetâ: B. 1907
Leylâ – Mecnun: B. 118
Lübnan Manastırı: B. 4267

Mağara dostu: B. 1757
Makaam-ı Mahmud: B. 4703
Makamât-i Harîrî: B. 846
Mâlik: B. 3083
Mânî: B. 8623
Mehdi: B. 2347
Melekût âlemi: B. 3655
Merv - Sünnî, Kunubba – Rafızi: B. 3236
Mescid-i Aksâ, Cennet-i Me'vâ: B. 2760
Mısır – şeker: B. 20
Mısır – Yusuf: B. 20
Mîkâil: B. 5083
Mirrîh: B. 613
Muğ – muğların evi: B. 70
Muhammed: B. 7917
Muhammed – koku: B. 4862
Muhammed (S.M.) – Ay: B. 98
Murtazâ: B. 3481
Mûsa – su: B. 7761
Mûsîkar: B. 8593
Muska – heykel: B. 2513

Mücîr: B. 4020
Mühür – mum, yüzük: B. 3476
Münker – Nekîr: B. 3055
Müsâdere: B. 1945

Nasîreddin: B. 6897
Nâsût: B. 262
Ne şiş yansın, ne kebap: B. 3103
Necid: B. 7156
Nemrud – sivrisinek: B. 3408
Neyreb: B. 411
Nokta (Yazının başı ve sonu) – pergel: B. 210
Nuh – ömür: B. 1410

Oku: B. 2973
Ol deyince olur: B. 5115
Osman (Rebâbî): B. 8120
Osman'ın mushafı: B. 408
Otuz cüz – çile: B. 7238

Öldürün beni: B. 5907
Ölümsüz olarak yaşarlar (Hâlidîne ebedâ): B. 4493
Ömer – Şeytan: B. 1257
Ömer gerek ki...: B. 4024
Örümcek – ağ: B. 5249

Peygamber (S.M.) – Ayaklarının altının şişmesi: B. 3649
Pusu: B. 253
Put – şaman: B. 1731

Rabbime konuk olurum: B. 1381
Râfızî, Haricî: B. 3126
Rebah kâfuru: B. 737
Rebve: B. 410
Rızklanırlar, genişlerler: B. 4840
Rûhü'l-Emin: B. 2716
Rûhü'l-Kudüs: B. 2532
Rükû, sücûd: B. 587
Rüstem, Rüstem-i Destan: B. 1301

Sadr-ı Cihan: B. 5330
Safûrâ: B. 7805
Sakının: B. 1815
Salâ: B. 1197
Saman altında su: B. 8874
Sâmirî: B. 1422
Sarhoşa had yok: B. 4842
Sebep: B. 263
Selâm – teşehhüd: B. 4151
Sen ancak korkutucusun: B. 4327
Sen olmasaydın: B. 8190
Senâî: B. 8855
Sıçradın, kalktın mı, can da sıçrar, kalkar: B. 2553
Sırça – kandil, kandil konan yer: B. 756
Sincap – yumuşaklık: B. 624
Sizin dininiz sizin, benim dinim benim: B. 6441
Soğuk demiri dövmek: B. 3884
Son sağrak – ilk tekbir: B. 5916
Söyle: B. 1109
Sûfî – helva: B. 12
Sûfîlerin mezesi de bugün hazırdır, şarabı da: B. 4022
Susun da dinleyin: B. 1511
Süleyman – Karınca: B. 550

Şahne: B. 1945
Şelevlem-şelevlem: B. 5862
Şeytanın altı kapılı tuzağı: B. 5349
Şirin: B. 3318

Tanrı arslanı: B. 845
Tanrı katında ne sabah var, ne akşam: B. 4659

Tanrı'nızız, gene de ona dönüp varanlarız: B. 7948
Târ: B. 5748
Tard u aks: B. 3160
Tatar ülkesi – ceylan: B. 219
Tebâreke: B. 729
Teberzed şekeri: B. 3184
Tek bir Allah'tır O: B. 6098
Telkıyn: B. 2739
Terbî: B. 3957
Testinin içinde ne varsa dışına o sızar: B. 3365
Tövbe ayı: B. 397
Tutmaç, herîse: B. 5887
Türk – Yağma: B. 152

Uhud Dağı: B. 704
Unsurlar: B. 2963
Uşşak, Zengüle, Irak, Isfahan: B. 4238
Uzeyr – eşek: B. 4266
Üstünlük Allah'ın: B. 209

Virdi: B. 310
Vîs–Râmîn: B. 6698

Yâ Sîn: B. 523
Yaptığını kınayan nefis, kötülüğü buyuran nefis: B. 570
Yaratıkları, çoluğu çocuğu: B. 1862
Yâsîn soyu: B. 7716
Yazıklar olsun: B. 3370
Yecüc-Mecüc: B. 245
Yeryüzü – halife, Bağdat: B. 5293
Yıkık köyden...: B. 2420
Yoksulluk övünç: B. 2363
Yurt sevgisi: B. 1733
Yürüyüp giden hazne: B. 5492
Yüzler vardır: B. 1688

Zil'ka'de: B. 1694
Zina – taşlamak: B. 8631
Zümrüdüanka: B. 721
Zünnâr – hırka, kâfir çocuğu: B. 222
Zün-Nûn (-ı Mısrî): B. 4462
Zün-Nûn (Yunus Peygamber): B. 5953

İndeks

Hususî Adlar

— A —

Abbas-ı Debs: 3182, 4543, 4965
Abdal: 6422
Âdem (Peygamber A.S.): 4032, 5274, 6696, 7869, 7870, 8750, 8861
Ahmed (Muhammed, Mustafâ, Peygamber'e de bkz.): 2366, 3580, 3783, 4024, 4037, 4913, 5024, 6789, 7777, 8052, 8053, 8073, 8074, 8657, 8658
Alevî (Seyyid): 5421
Ali (İmam A.M.): 2901, 3481, 4026, 4358, 5421, 6469
Alparslan: 7316
Amîd (Ebû Nasr Muhammed): 5777
Arap, Araplar: 152, 1042, 5383, 5490, 7511
Âsaf: 8134
Ashab-ı Kehf: 3410, 4176
Attâr: 8855
Âzer: 1425, 2382, 3026, 3027, 4316, 8646
Azrâ: 118, 993, 4498, 6614, 7860

— B —

Balaban: 4865
Bâyezîd (-i Bıstamî): 1626, 2241, 3258
Behrâm: 5007, 8730
Belkıys: 97
Benî Kuhâfe (Ebû Bekr'e de bkz.): 3126
Bulgar: 399

— C —

Ca'fer-i Tayyar: 1423, 3961, 3967, 4304
Calinos: 7327
Cebrâil, Cibril: 793, 1398, 2523, 4859, 5025, 8009, 8051, 8070, 8767
Cem: 7431, 8094
Cemâleddin: 8535
Circîs (Peygamber): 5081, 7271
Cuhâ (Cuhî): 3256
Cüneyd (-i Bağdadî): 8947

— Ç —

Çiğil: 2568, 4406

İdris (Peygamber): 4865
İhvân-ı Safâ: 949
İlyas: 6647
İmranoğlu (Mûsa'ya bkz.): 4241, 6041, 6630
İranlı: 8882
İsa (Peygamber): 28, 137, 335, 398, 946, 1434, 1448, 2691, 2712, 3055, 3323, 3426, 3999, 4193, 4242, 4285, 4289, 4393, 4912, 5022, 5331, 5342, 6630, 7431, 8052, 8058, 8094, 8529, 8636, 8756
İsfendiyar: 3481
İshak (Peygamber): 5081, 5896, 7272, 7277, 8243
İskender: 8362
İsmail (Peygamber): 8884, 8889
İsrâfîl: 952

— K —

Kalender, Kalenderîlik: 1333, 2148, 2627, 5553, 6764, 8193, 8194, 8195, 8200
Karun: 3283, 4455, 7503, 7769
Kaymaz: 4865
Kayser (Roma imparatorlarının lâkabı): 120, 433, 4538
Kavus: 8730
Kelîm (Mûsa'ya da bkz.): 1036, 1412, 1523, 8594
Ken'an ihtiyarı (Yakub'a da bkz.): 7379
Ken'anlı güzel (Yusuf'a da bkz.): 5241, 6470
Keyhusrev: 5952
Keykavus: 8428
Keykubad: 3124, 5766
Kıbt: 254
Kinâneoğulları: 2366
Kirâmen kâtibin: 8965
Kubad: 2102, 2294, 8362, 8400, 8730
Kunubbalı: 3236
Kutlu: 5104

— L —

Leylâ: 118, 2840, 3026, 5375, 5801, 6698, 6751, 6752, 6759, 6772, 6774, 7226, 7508, 7699
Lokman: 4242, 4396, 8945
Lût (Peygamber): 8854

— M —

Mahmud (Gazneli. Sultan): 2875, 3667, 4703, 5194
Mâlik (Cehennem kapıcısı): 3083
Mânî: 8623, 8646
Mansûr (Huseyn ibni Mansûra'l-Hallâc): 939, 2834, 3971, 4252, 4494, 5407, 5606, 7020, 7567
Mârût: 560, 4830, 7406
Mecnun: 118, 2840, 3026, 4308, 4345, 4614, 5375, 5801, 6676, 6698, 6750, 6751, 6753, 6757, 6759, 6766, 6768, 6770, 7226, 7887
Mecüc: 245, 7212
Mehdi: 2347
Mekkeli: 8610
Mervli: 3236
Meryem: 566, 946, 1280, 1434, 2365, 3303, 3525, 4117, 4771, 4859, 4984, 5331, 5342, 5953, 7126, 7441
Mesîh (İsa'ya da bkz.): 3, 7, 240, 398, 410, 553, 566,

1413, 1479, 1874, 2100, 2365, 3027, 3480, 3694, 4117, 4485, 4717, 4979, 6020, 7126, 7375, 7441
Mîkâil: 5083
Moğol: 2221
Muhammed (S.M.): 92, 98, 104, 261, 262, 265, 423, 1414, 4862, 4987, 5249, 6761, 7824
Muhammed (Sultan Veled): 7917
Murtazâ (Ali): 3481, 7754, 8301
Mûsa (Peygamber): 8, 137, 312, 561, 771, 1307, 1400, 1541, 1870, 2091, 2711, 2950, 3283, 3426, 3479, 3844, 4241, 4455, 4495, 4526, 4996, 5021, 5080, 5346, 5557, 5874, 6041, 6052, 6143, 6144, 6455, 6630, 6769, 6770, 7173, 7243, 7374, 7545, 7761, 7766, 7939, 8052, 8058, 8395, 8518, 8594, 8636, 8641, 8668, 8799, 8850
Mustafâ (Muhammed S.M.): 3009, 3479, 3648, 4038, 4815, 7378
Mu'tezilî: 669
Mücîr: 4020, 8928
Münker: 3055

— N —

Nasîreddin: 6987
Necidliler: 7156
Nekîr: 3055
Nemrud: 1423, 3408, 3998
Nizâmülmülk: 8950
Nuh (Peygamber): 1264, 1274, 1322, 1410, 1676, 2322, 2394, 2398, 3419, 4394, 4459, 5782, 5784, 6453, 7376, 7840, 8333, 8334, 8460

— O, Ö —

Osman (III. Halife): 408, 3861, 5028, 5029, 6469
Osman (Rebâbî): 8120
Ölüm meleği: 271, 742, 857, 4380, 4439, 5087
Ömer (II. Halife): 1257, 3861, 4024, 5028, 5029

— P —

Padişah (Hz. Peygamber S.M.): 197
Peygamber (Hz. Muhammed S.M.): 104, 1283, 1381, 2383, 3649, 4041, 7578

— R —

Râfızî: 3126, 3236
Râmîn: 6698, 7716
Rebah: 737
Rıdvan (Cennetin hâzini): 5002, 8420
Rûhullah (İsa'ya da bkz.): 4771
Rûhü'l-Emin: 2716, 5541, 6798
Rûhü'l-Kudüs: 2532, 4984, 8139, 8230
Rum: 130, 1203, 2287, 6385, 8882
Rüstem: 1301, 2683, 2719, 2771, 7933, 8136, 8400, 8566, 8719

— S —

Sadr-ı Cihan: 5330
Safûrâ: 7805, 7828, 8850
Salâhaddin: 3231, 4063, 6155, 6820, 8132, 8428

Salih (Peygamber): 952, 2511, 4413, 5334, 5344
Sâmirî: 1422, 2091, 2212, 8226, 8667
Senâî: 8855
Sencer: 2102, 2107, 4082, 6971, 8362, 8400, 8730
Serî: 4462
Sıddıyk (I. Halife Ebû Bekr): 5024, 5249, 6789
Sungur: 4332, 7839
Süleyman (Peygamber): 74, 97, 550, 611, 944, 2500, 2875, 3482, 3539, 3833, 3858, 3979, 4391, 4586, 4647, 4670, 4865, 5205, 5266, 5647, 6145, 6357, 7373, 8134, 8557
Sünnî: 3236

— Ş —

Şamlı: 5991, 8610
Şems: Birçok yerde.
Şeyh (Diyojen): 8114
Şiblî: 4462
Şirin: 3318, 3852, 3939, 5697, 7391, 7512, 7976, 7997

— T —

Tanrı arslanı (Ali, Ebû'l-Hasan, Ebû Türâb ve Murtazâ'ya da bkz.): 845, 5421, 6155, 8299
Tanrı elçisi (Muhammed, Mustafâ, Resûl ve Peygamber'e de bkz.): 3771
Tarazlı: 8679
Tatar, Tatarlar: 1692, 1693, 3300, 3802, 5676, 8897
Tehemten: 5204
Tertemiz kardeşler (İhvân-ı Safâ'ya da bkz.): 4598, 4783
Türk, Türkler: 130, 152, 175, 421, 607, 668, 934, 937, 2184, 2264, 2572, 2575, 5106, 8140, 8144, 8211, 8213, 8214, 8215, 8383, 8679, 8820, 8882

— U, Ü —

Uzeyr: 4266
Üveys-i Karanî: 5030

— V —

Vâmık: 118, 993, 4498, 6614, 7860
Vîs, Vîse: 6698, 7716

— Y —

Yakub (Peygamber): 313, 2679, 4363, 4392, 4648, 4767, 4861, 4986, 5185, 6207, 6710, 6760, 7505
Yâsîn soyu: 7716
Yecüc-Mecüc: 245, 7212
Yezîd: 805
Yunus (Peygamber): 1698, 8052
Yusuf (Peygamber): Birçok yerde.

— Z —

Zekî (Hâce): 2797
Zelîhâ: 894, 918, 5095, 5241, 6710, 8852
Zenci, Zenciler: 1953, 2121, 3545, 4049, 4169, 4371, 4792, 5903, 6385, 6428, 7119
Zeyd: 2343
Zün-Nûn (-ı Mısrî): 4462, 6768
Zün-Nûn (Yunus Peygamber): 5953

— N —
Neyreb: 411
Nil: 254, 1294

— R —
Rebve: 410
Rey: 8476
Rum ülkesi: 120, 156, 230, 416, 433, 4049, 4792, 5903, 5991, 6385, 6820, 7119

— S, Ş —
Seba: 6076
Semerkand: 3886
Şam: 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 2343, 5798

— T —
Tâif: 1738
Talkan: 8654
Taraz: 8677, 8678
Tatar ülkesi: 219, 608, 2411, 4314
Tebriz: Birçok yerde.
Tibet: 4800
Tur Dağı (Turusîna): 771, 2399, 3497, 3546, 3844, 4495, 4746, 4786, 6041, 6052, 7243, 8078, 8799, 8801
Tuvâ: 7241

— U —
Uhud Dağı: 704, 1926, 2496, 2719, 5924, 6801, 7295

— Y —
Yemen: 1738, 2941, 3917, 4253, 4432, 4862, 4971, 4987, 5267, 5360, 6761, 8815

Bibliyografya

Kur'an-ı Mecîd.

Ahd-i Atıyk ve Cedîd.

Abbas-ı Kummî (Şeyh. Hac), *Sefinetü'l-Bihâr ve Meînetü'l-Hıkemi ve'l-Âsâr,* Necef, İlmiyye Mat., h. 1355, 2 cilt).

Abbas-ı Kummî (Şeyh. Hâc), *Mefâtihü'l-Cinân,* Tehran, 1360 h.

Abdullah Mamakaanî (Şeyh. Hâc), *Tenkıyhü'l-Makaal fî Ahvâli'r-Ricâl,* Necef, Radaviyye Mat., h. 1352, 3 cilt.

Abdülbâki Gölpınarlı, *Gülşen-i Râz* tercemesi, MEB Şark-İslâm Klasikleri Serisi, İstanbul, 1944.

Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik,* İstanbul, İnkılâp K., 1953.

Abdülbâki Gölpınarlı, *Kur'an-ı Kerim ve Meâli,* İstanbul, İnkılâp K., h. 1377, 1958, 2 cilt.

Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddin,* III. basım, İstanbul, İnkılâp K., 1959.

Abdülbâki Gölpınarlı, *Nehc-ül Belâga Terceme ve Şerhi* (Hz. Ali'nin hutbeleri, mektupları ve sözleri), İstanbul, Yeni Şark Maârif K., 1972.

Abdülbâki Gölpınarlı, *İmâm Ali Buyruğu* (*Nehc-ül Belâga*'dan seçme tercemeler), Ankara, Emek Yayınevi.

Abdülbâki Gölpınarlı, "Şedd", *MEB İslâm Ansiklopedisi,* c. 11, s. 378-381, İstanbul, 1970.

Abdülbâki Gölpınarlı, "Kalenderiye" *MEB Türk Ansiklopedisi,* c. XXI, s. 157-161, Ankara, 1973.

Abdürraûfu'l-Munâvî, *Künûzu'l-Hakayık* (*Al-Câmi'a'l-Sagıyr* hamişinde), Kahire, h. 1321.

Abdürraûfu'l-Munâvî, *Feyzü'l-Kadîr,* Kahire, h. 1357.

Ahmed b. Muhammedü'l-Endelüsî, *El Ikdü'l-Ferîd*, c. VII, Mısır, Istıkaame Mat., h. 1359 – 1940.

Aliyyü'l-Kaarî, *Mavzûât-ı Kebîr*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, h. 1289.

Asım (Mütercim), *El-Ukyânûs fî Tercemeti'l-Kaamûs*, 3 cilt, Bulak, h. 1250.

Âsım (Mütercim), *Tibyân-ı Nâfi' Terceme-i Burhân-ı Kaâtı,* İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1268.

Bedîu'z-Zaman Firûzanfer, *Ahâdîs-i Mesnevî*, Tehran Üniversitesi Yay., ş.h. 1334.

Cemâleddin Ahmed b. Ali: *Umdetü't-Tâlib fî Ansâb-ı Âli Ebî-Tâlib*, Necef, Murtazâviyye K. Hayderiyye Mat, h. 1358.

Eflâkî Ahmed Dede, *Menâkibü'l-Ârifîn,* Prof. Dr. Tahsin Yazıcı tashih ve hâşiyeleriyle, 2 cilt, TTK, Ankara, 1959-1961.

Emrullah, *Muhîtü'l-Maârif,* İstanbul, 1318.

Fadl b. Hasan-it Tabrasî (Ebû Ali), *Mecmuatu'l-Beyân,* 10 cilt, Tehran, Şirketü'l-Maârifi'l-İslâmiyye, h. 1374, ş.h. 1339.

Huseyn İbn Mansûra'l-Hallâc, *Dîvân*, L. Massignon'un terceme ve hâşiyeleriyle, *Journal Asiatique*'ten ayrı basım; Ocak-Mart 1931.

Huseyn b. Mubârek'iz-Zebîdî, *Kitâbü't-Tecrîdi's-Sarîh'li Ahâdîsi'l-Câmi'i's-Sahîh,* 2 cilt, Mısır, Hayriyye Mat., h. 1322.

Kâtib Çelebi *Keşf-el Zunûn*, 2 cilt, Maârif Vekâleti, İstanbul, 1941.

Lâmi'î, *Nafahât* terc., İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1289.

Muhammed Abduh, *Nehcü'l-Belâga Şerhi* (metniyle birlikte), Müessesetü'l-A'lemi'lil-Matbûât, Beyrut.

Muhammed Ali Müderris, *Rayhânatü'l-Edeb fî Tarâcimi'l-Ma'rûfîne bi'l-Künyeti evi'l-Lâkab yâ Küney-ü Alkaab,* 6 cilt, Şirket-i Şehâmî-i tâb-ı Kitâb, Tebriz, h. 1333-1335.

Muhammed b. Sa'd Kâtibü'l-Vâhidî, *Kitâb-ı Tabakaati'l-Kübrâ,* Eduard Sachau basımı, K.V. Zettervesten tashihiyle, I.J. Brill, Leiden, 1909.

Muhammedü'l-Medenî, *El-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ahâdisi'l-Kudsiyye*, Haydarâbâd, h. 1323.

Mücîreddin-i Beylakaarii, *Dîvân* (nâtamam), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Farsça Yazmalar, 276, 277.

Mükrimin Halil Yınanç, "Alparslan", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, c. I, s. 384-386, İstanbul, 1941.

Pertev Nailî Boratav, "Hızır", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, c. V, s. 457-471, İstanbul, 1950.

Râgıb-ı Isfahanî, *El-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'an*, Mısır, h. 1234.

Sâdık Keyâ Gevherin, *Ferheng-i Lugaat ve Ta'bîrât-ı Mesnevî*, c. III, Tehran Üniversitesi Yay., ş.h. 1339.

Selîmü'l-Cendî, *Umdetü'l-Edîb,* Matbaatu'n-Neşri'l-Arabî.

Suyûtî Celâleddin, *Al-Câmi'a'l-Sagıyr'li Ahâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr*, 2 cilt, Kahire, Hayriyye Mat., h. 1321.

Seyyid Şerîf-i Cürcânî, *Ta'rîfât*, Matbaa-i Âmire, 1265.

Tahsin Yazıcı, *Ariflerin Menkıbeleri* (*Menâkibü'l-Ârifîn* terc.), MEB, 1953-1954.

Yâkut-ı Hamavî Şihâbeddin, *Mu'cemü'l-Büldân*, Kahire, h. 1323-1324.

Keşfü'l-Ebyât'lı *Mesnevî.*

Encyclopaedia Britannica, c. 15, 1959.

Encyclopédie de l'Islam, c. IV, Paris, 1934.